

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

tanrısının, şerefimin, vatanımın üzerine ant içiyorum ki, İspanyol
in bizi boyunduruk altında tutmak için kullandıkları zincirleri
kırana dek bedenimin ve ruhumun huzura kavuşmasına izin vermeyeceğim.

SIMON BOLIVAR

Norbert Rehrmann

SIMON BOLIVAR

Latin Amerika'yı
Özgürlüğüne Kavuşturan Adamın
Hayat Hikâyesi

ÇEVİREN
Hulki Demirel

NORBERT REHRMANN 1951 yılında Kassel'de doğdu. İspanyol dili ve kültürü üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan ve Dresden Teknik Üniversitesi'nde Beşeri Bilimler alanında profesör olan Rehrmann, disiplinlerarası yaklaşımıyla öne çıktı. 2010 yılında ölen Rehrmann'ın İspanya ve Latin Amerika üzerine çok sayıda bilimsel çalışması ve makalesi bulunmaktadır.

Simón Bolívar.

Die Lebensgeschichte des Mannes, der Lateinamerika befreite

© 2009 Verlag Klaus Wagenbach, Berlin

İletişim Yayınları 1707 • Biyografi Dizisi 14

ISBN-13: 978-975-05-1002-1

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

2. BASKI 2017, İstanbul

EDİTÖR Kıvanç Koçak

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Oben Üçke

DİZİN Ulaş Dayı

BASKI Sena Ofset SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://ranteey.org>

NORBERT REHRMANN

Simon Bolivar

Latin Amerika'yı
Özgürlüğüne Kavuşturan
Adamın Hayat Hikâyesi

Simón Bolívar

*Die Lebensgeschichte des Mannes,
der Lateinamerika befreite*

ÇEVİREN Hulki Demirel

iletisim

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Naki için...

İÇİNDEKİLER

Kahramanlar, Antikahramanlar ve Bunların Hayranları Üzerine: Prolog	9
Kolonyal Rien ne va plus: Latin Amerika'nın Bağımsızlığının Mayasını Tutturanlar	21
Caracaslı Emile: Bolivar'ın Çocukluğu ve Gençliği	39
İdol Olarak Napoleon: Avrupa'daki Çıraklık ve Göçebelik Yılları	59
"Yaşasın Kral VII. Ferdinand!": Bağımsızlığın Hamisi İspanya Kralı	73
İspanya'ya ve Doğaya Karşı Savaş: Bağımsızlığın Birinci Perdesi	81
"Guerra a Muerte!": Bağımsızlığın İkinci Perdesi	91
"İrk Stratejisi": Bağımsızlığın Üçüncü Perdesi	105
Boyaca'dan Carabobo'ya: Zaferin Durakları	123
Özgürlük Kazandırma ve Zapt Etme Arasında: Ekvador ve Peru'ya Sefer	139

Lima'dan La Paz'a: Bolivya Doğuyor	155
Gücün Zirvesinde: Üç Ülkenin Devlet Başkanı	167
"Labirentindeki General": İktidarın Kaybedilmesi ve Ölüm	181
"Tektanrılı Kahramanlık Dini": Venezüella'daki Bolivar Kültü.	195
"Ölülerin İç Savaşı": Latin Amerika'da Bolivar	213
Liberal Özgürlük Savaşçısından "Führer" İdolüne: Almanya'da Bolivar.	235
Ruh Çağırma: Epilog	253
KAYNAKÇA ..	259
DİZİN ..	263
ALBÜM	269

Kahramanlar, Antikahramanlar ve Bunların Hayranları Üzerine: Prolog

“Ve sonra zamanın böylesi durumlarda ne yaptığına dikkat ediniz; daha hayattayken büyük olan bir adamın, öldüğü zaman, nasıl on kat büyüdüğüne. Nasıl olağanüstü büyütme etkisi olan bir *camera obscura* dır gelenek!”

– THOMAS CARLYLE, *On Heroes, Hero-Worship and the Heroic in History*¹

“... herhangi bir Amerikalıya, yaşayan ya da ölü, tevdi edilmiş en büyük şan ve şöhet...”

– GABRIEL GARCIA MARQUEZ,
*Labirentindeki General*²

“Modern Latin Amerika,” diyorlar, Ben Fallaw ve Samuel Brunk, “kahramandan geçilmez”.³ Toplam kahraman sayısı ne olursa olsun, dev siyasi figürlerin kıtasal liginde Simon Bolivar, “El Libertador”, iki yüz yıldan beri liderliği hiç kimseye kaptırmaz – ve öyle görünüyor ki, tamamen haklı bir sonuçtur bu. Neticede Güney Amerika’nın yarısının as-

Thomas Carlyle: *On Heroes, Hero-Worship and the Heroic in History*, New York 1897, s. 25.

2 Gabriel Garcia Marquez: *El general en su laberinto*, Madrid 1989, s. 48.

3 Samuel Brunk/Ben Fallaw (ed.): *Heroes and Hero Cults in Latin America*, Austin 2006, s. 1.

kerî kurtarıcısı ve siyasi mimarı, İspanyollara karşı verdiği yıllarca süren mücadele sonunda dünyayı değiştiren devasa bir eser yarattı. Üstüne üstlük, birçoklarının ona verdiği adla “Latin Amerika’nın Napoleon’u”, mücadele arkadaşlarının yanına yaklaşımadıkları bir entelektüel boyuta da sahipti. Eski Dünya’nın, hem antik çağlarda yaşamış hem de çağdaşı filozoflarını çok iyi tanıyan Bolivar siyasi risaleler, cüretkâr anayasalar, zekice denemeler yazdı. Bir yandan retorik yeteneğiyle hayranlık uyandırırken bir yandan da kaleme aldığı muazzam külliyyatı bugün de keyifle okunur kılan parlak bir üsluba sahipti. Muzaffer bir general ve birkaç ülkenin devlet başkanı olan Bolivar’ın aşk hayatı dahi başının etrafındaki kahramanlık halesine malzeme sağlayacak nitelikteydi. Bolivar’ın keyfini sürdüğü –fırsat oldukça beraber olunan sevgililer, yüksek sosyeteden evli hanımefendiler, fahişeler ve birkaç uzun süreli ilişkiden mürekkep– kadınlar ordusu, maçoların anavatanı olan bu kıta için bile muhtemelen rekor sayılabilecek büyüklüktedir. Kesintiye uğramadan devam eden şan ve şöhreti gerçek hayattaki başarılarının haklı karşılığı olan, sıra dışı bir tarihsel karakter midir Bolivar?

Eğer Latin Amerika edebiyatının büyüğü gerçekçiliğinin kahramanları gibi mezarını terk edebilme yetisine sahip olsaydı, kıtada hâlâ sahip olduğu itibar muhtemelen Bolivar’ı da şaşkınlığa düşürürdü. Bir kahraman, hatta bir aziz mezarının bütün belirleyici özelliklerine sahip kabrinin Caracas’ın, doğduğu şehrin göbeğinde olması onu öncelikle şaşırtacaktı. Onu yasadışı ilan edilmiş bir hain olarak, birkaç sene içinde fakir ve küskün öleceği Kolombiya’ya sürgüne yollayan hemşerileri değil miydi? Buna rağmen sevgili vatan toprağında görkemli bir kabirde yatıyor Bolivar nesillerden beri ve üstüne üstlük bütün siyasi gruplar tarafından *Padre de la Patria* (“Vatanın Babası”) olarak saygı görüyor. Caracas’taki başkanlık sarayı Miraflores’te iktidarı Hugo Chavez

devraldığından beri ülkenin bu en meşhur evladı, devletin “Venezüella Bolivarcı Cumhuriyeti” olarak adlandırılmasıyla onun isim babalığına da terfi etmiş oldu. Bolivya’dan sonra onun adıyla anılan ikinci ülke Venezüella’ydı artık. Ama bu da yeterli değildi: Yüz elli yıldan uzun bir zamandır liberaller ve muhafazakârlar, diktatörler ve demokratlar tarafından hep birlikte ulusal bir ikon mertebesine yüceltildi Bolivar; Venezüella’da bugün “Bolivarcı localar, sendikalar, okullar ve üniversiteler”den geçilmiyor... Otoriter-elitist hükümet biçimleri taraftarı bu zengin aristokratın, “21. yüzyılın sosyalizmi”nin bayraktarına dönüşmesi birçok kişi için özellikle hayret verici oldu. Bolivar bugün Venezüella başkanlık sarayını ziyaret edecek olsaydı muhtemelen dünyanın halini anlamakta ciddi güçlük çekerti.

Bolivar’ı rahatsız edecek sadece dedelerinin toprağının her köşesini süsleyen, kırmızının hâkim olduğı kendi portreleri olmayacaktı. Ülke sınırlarının ötesinde de kurtarıcı olarak saygı görmesi muhtemelen onu daha çok şaşırtacaktı. Kolombiya, Ekvador, Peru ve Bolivya; Bolivar’ın büyük kayıplar verilen savaşlar neticesinde nefret edilen İspanyollardan koparıp aldığı bütün bu ülkelerde ismi hâlâ revaçta. Halbuki hayattayken, Güney Andlar bölgesindeki ülkelerde sevilmeyen bir diktatör ve bir yabancı olarak hep kuşku dolu gözlerle izlenmişti. Fakat erken ölümünü takiben bu ülkelerde de tarihsel azametinin teminatı olarak kabul gördü. Sadece Cono Sur’da,* yani Şili’de ve Arjantinli Jose de San Martin’in özgürlüğüne kavuşturduğu Rio de la Plata devletlerinde, tıpkı Meksika’da da olduğu gibi, yerel kahramanların şanı Bolivar’inkini gölgede bırakır. Bağımsızlık savaşları sırasında yaşanan diadoklar** mücadelesi, özellikle de Bolivar ile San

(*) Güney Amerika’nın Oglak Dönencesi’nin altında kalan güney bölümü – ç.n.

(**) Büyük İskender’in ölümüyle imparatorluğu aralarında paylaşarak, kendilerini hükümdar ilan eden generaller – e.n.

Martin arasındaki rekabet, bu ülkelerde Libertador'u ikinci plana itilmesine, hatta zaman zaman "hakaretimiz" bir şekilde anılmasına yol açar: Şilili ressam Juan Davila 1994'te, bir sergisine, Bolivar'ı at üstünde bir travesti olarak karikatürize eden bir portreyi aldığında –resim daha sonra *documenta XII**** kapsamında sergilenmişti– "Bolivar-ülkelerinden" ciddi diplomatik sıkıntıların eşlik ettiği, yağmur gibi protesto yağmıştı. Eğer büyük müteveffa kabir nöbetinden izin alabilecek olsaydı, Şilili ressamın bu görsel "mukaddesata saldırısı"nı muhtemelen büyük bir itidalle karşılayacaktı; nihayetinde Latin Amerikalılar arasında bu tür patırtı gü-rültüye çok uzun zamandan beri alışkındı. Ama kuzeye, doğal bir sınır oluşturan Rio Grande'nin ötesine yönelteceği bir bakış onu muhakkak ki, daha da fazla şaşırtırdı. Çünkü yaşadığı dönemde hep en kötü darbenin geleceğini düşündüğü ABD'de bile, Washington'da, Beyaz Saray'ın hemen yakınında, sonsuz saygınlığının ifadesi olarak bir Bolivar anıtıyla karşılaşacaktı. Dünyanın gidişatının kaprislerini anlamaya muktedir kimse var mıdır acaba?

Nasıl ki Amerika kıtasının kâşifi Kolomb, Yeni Dünya'ya yaptığı son yolculuktan zincire vurulmuş halde geri dönmüş ve ancak ölümünden sonra kahraman ilan edilmişse, bir kıtanın yarısını özgürlüğüne kavuşturan Bolivar da ancak dünyaya gözlerini kapadıktan sonra tarih sahnesinde parlayan, sıklıkla doğaüstü güçlere sahip, bir yıldıza dönüşmüştü. Özellikle 19. yüzyılda "kahramanlık araştırmacıları", evrensel tarihin Sezar, Washington ve Napoleon gibi Bolivar'ın sık sık karşılaştırıldığı dev figürlerinde bir *heroarşi*** [heroarchy] tespit ediyor ve Thomas Carlyle'in sözleriyle tarihsel gelişimin asıl güç kaynağı olarak bu sisteme

(*) Almanya'nın Kassel şehrinde beş senede bir düzenlenen önemli bir modern sanat etkinliği – ç.n.

(**) Kahramanların toplumu yönettiği sistem – ç.n.

methiyeler düzüyorlardı. Carlyle, geçmişin askerî ve manevi devleri için yazdığı methiyesinde şöyle der: “Dünya tarihi, büyük adamların biyografilerinden ibarettir.”⁴ Bilindiği gibi, manevi âlemin kahraman yoksunluğundan mustarip olmadığı bir yüzyılda hiç de münferit bir düşünce değildi bu. Nietzsche’nin “dahiler cumhuriyetinde” “devler”, seçkin bir grup olarak kendi aralarında, “kasıtlı olarak gürültü çıkaran cüce takımından”⁵ rahatsız olmaksızın iletişim kurarlar. Bu arada, tabii ki hepsi sadece eril bir türün mensupları olan bu adamlara atfedilen kahramanlık veya deha vasıfları, âdetâ tanrısal bir kudret helvası, Carlyle’in kelimeleriyle “göklere hediyesi olarak kazanılan doğal bir parıltı”⁶ olarak görünürler. Bu olağanüstü kahramanlarda her şey uyumludur; “cesaret” “değer”e⁷ tekabül ederken, “haklı olmak” “güçlü olmak”la⁸ ilişki içerisindedir. Yazar, kahramanın yüceltilmesini, ona “hayran kalınmasını” ve tabii ki, onun iradesine “biat edilmesini”⁹ aynı şekilde doğal olarak telakki eder. Bolivar da bu türün mensuplarından mıydı? Yoksa o daha çok, Meksikalı filozof Leopoldo Zea’nın düşündüğü gibi, Büyük İskender, Sezar veya Napoleon’dan farklı olarak, meselesi fetih değil “özgürlük” olan bir “antikahraman” mıydı?¹⁰

Bolivar’ın herkesin hayranlık duyduğu liyakatini mantıklı bir şekilde açıklamak bir kenara, “antikahraman”ını oturduğu tahttan alaşağı etmenin Zea’nın, bu tamamıyla hak ederek Latin Amerika kültür felsefesinin büyük ustası olarak ka-

4 Thomas Carlyle, *a.g.e.*, s. 12.

5 Friedrich Nietzsche: *Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben*, Frankfurt a.M. 1989, s. 106.

6 Thomas Carlyle, *a.g.e.*, s. 2.

7 *A.g.e.*, s. 32.

8 *A.g.e.*, s. 204.

9 *A.g.e.*, s. 11 vd.

10 Leopoldo Zea: *Simón Bolívar, integración en la libertad*, San Cristobal 1993, s. 17.

bul gören filozofun, aklına dahi gelmemiş olması ciddi bir paradoks oluşturur. Peki, o zaman nedir aslında bir “kahraman”, nelerdir onun sahip olup, tarihin sıradan piyadelerinin, Nietzsche’nin “cüce takımının” güya sahip olmadığı sıradışı kabiliyetler? Bu çok özel türün izini bilimsel olarak sürme denemeleri tabii ki hiç eksik kalmadı. Kahramanlarını neredeyse tanrısal birer haberci olarak kutsallaştıran Carlyle bile onlarda takipçilerini “iktidar ve itaat”e zahmetsizce hazırladıkları, daha ziyade dünyevi bir yeteneği de tespit eder.¹¹ *Grosse Männer** üzerine kapsamlı bir kitabın yazarı olan ve “diğer insanları doğrudan ve kişisel olarak etkilemeyi”¹² bu tür adamların temel karakteristiği olarak algılayan Wilhelm Ostwald’ın konuya bakışı da buna benzer. Fiziksel kimya dalında Nobel Ödülü sahibi Ostwald, Carlyle’in kahramanlarının âdeta semavi niteliklerinden farklı olarak, kahramanlar türünü “Enerjetik Yasaları” ile açıklamaya çalışıyordu: “Büyük adam,” diyordu okurlarına Ostwald, “büyük işler yapabilen bir makinedir.”¹³ Max Weber’i aynı yıllarda “karizmatik iktidar”ı sosyolojinin pertavsızıyla incelemeye iten belki de, yukarıda alıntılıdığımız, istemeden mizahi karaktere bürünmüş saptamalardı. Weber’e göre, “Tanrı’nın bahşettiği olağandışı kişisel manevi güç” olgusunun eşanlamlısı olan karizma kavramı, cömertçe bahşedilmiş böylesi niteliklerle donanmış bir kişinin “insanların içsel olarak ‘görevlendirilmiş’ lideri olduğu ve bu insanların ona örf ya da kanunların zorlamasıyla değil inandıkları için itaat ettikleri”¹⁴ anlamını taşıyordu. Peki ama neden inanır insanlar kahramana?

Işın sırrını çözmek için diğer bakış açılarından her halükârda daha faydalı olan Weber’in ruhen etkileyici formü-

11 Thomas Carlyle, *a.g.e.*, s. 199.

(*) “Büyük Adamlar”, aynı zamanda söz konusu kitabın ismidir – ç.n.

12 Wilhelm Ostwald: *Grosse Männer*, Leipzig 1919, s. 313.

13 *A.g.e.*, s. 321.

14 Max Weber: *Politik als Beruf*, Berlin 1968, s. 9 vd.

lû de bahsi geçenlerin hangi nitelikler olduğu sorusunu cevapsız bırakıyor. Nihayetinde karizma sadece bir kahramanı kahraman olarak gösteren şeylerden –parıltılı bir cazibe, belki de sadece zekice bir sahneleme– ibarettir aslına bakılırsa. Yani özellikle askerî alanda olmak üzere sıra dışı yetenekler, onlarla beraber Tanrı vergisi entelektüel ve retorik kabiliyetler ve bütün bunların yanı sıra kahramanı saran halenin tamamlayıcısı fizyonomi, jest ve mimikler gibi aksesuarlar – bunlar mıdır bir erkeği büyük bir adam yapan faktörler? Yoksa karizmanın etkisi, Samuel Brunk ve Ben Fallaw’ın da yazdıkları gibi, bu az görülen selektokrasinin* özelliklerinin belirlenmesindeki zorluktan mı kaynaklanmaktadır?¹⁵ Kahramanların sıra dışı yeteneklerinin, eğer gerçekten varsalar, etkilerini harekete geçirecek bir karşı kutba ihtiyacı olduğu en azından kesin gözükmemektedir. Brunks ve Fallaw’ın kelimeleriyle, “Bir kahramanı anlamak için kahramanın içinde etkinlik gösterdiği toplulukta karizmayı üreten koşulları incelememiz gerekir” Yazarlar buradan yola çıkarak, “kahramanlık sosyolojisi”nin, Benedict Anderson ve diğer milliyetçilik araştırmacılarının yaptığı gibi milli efsanelerle, “Hayali Cemaatler” [Imagined Communities] ile ilgilenmesi gerektiği sonucuna varıyorlar. Bu nedenle de, bir kahraman hakkında yapılan araştırmanın her şeyden önce, onun kutsallaştırıldığı topluma kapsamlı bakış sunan bir “pencere”¹⁶ olarak işe yaradığını düşünüyorlar. John Chasteen’in aynı kitapta, Bolivar örneğinde gösterdiği gibi oldukça verimli bir yaklaşım bu. Chasteen’e göre otodidakt generalin karizmasının ardında yatan neden onun askerî başarılarından çok özgürlüğüne kavuşturulmuş Amerika’ya dair “inatçı ve ke-

(*) Çok basit anlamıyla, seçkinliğini aileden miras almayan seçkinlerin aristokrasisi – ç.n.

15 Samuel Brunk/Ben Fallaw, *a.g.e.*, s. 2.

16 *A.g.e.*, s. 13.

sintisiz” bir vizyonu olması ve buna ilaveten yetenekleriydi; “kendi imajının serpilmesine son derece önem veren iletişim ustasının” yetenekleri.¹⁷ *General Bolivar* bu analizde biraz ikinci planda kalsa da akla uygun bir açıklama.

Bu açıdan bakıldığında elinizdeki de dahil olmak üzere bütün kahraman biyografileri âdeta ekstrem biyografiler olarak anlaşılmalıdır. Uzun süre devrini tamamlamış bir yazın türü olarak kabul edilen biyografilerin gücü belki de büyük adamla faaliyet gösterdiği dönemin şartları arasındaki karmaşık ilişkiyi anlaşılır hale getirmelerinde yatar. Bir Alman Bolivar biyografının, “yazar, olguları bireysellik çekirdeğinin etrafında düzenlemede başarılı olursa” şeklinde açıkladığı çalışma şeklinin karakteristiğine uygun olması şartıyla.¹⁸ Merkez figürün kişilik yapılanmasına, aile ve sosyal çevresine atfedilecek psikolojik açıdan duyarlı bakışlar tıpkı siyasi düşünceleri ve tarihsel performansının eleştirel bilançosu gibi bu olgulara dahil olmalıdır. Gerçi biyografiler bu sentez kotarılabilirdiği takdirde de kapsamlı sosyal ve kültürel tarih çalışmalarının yerini tutmazlar. Ama tıpkı çok iyi tarihsel romanlar gibi, daha ziyade olgular ve olaylardan yola çıkan histografyanın “arkeolojik kesinliği”ni (Georg Lukacs) *insani dokunuşla* [human touch] birleştirmenin tartışmasız avantajına sahiptirler ve bu, her halükârda idrake yardımcı olur. Nihayetinde öznel faktöre üvey evlat muamelesi yapan Marksist yazarlar dahi Amerika’nın kurtarıcısının akıl karıştıran kişisel baskınlığını fark etmişlerdir: “Bolivar’ın kişiliği ve 1811/12 devrimi birbirinden ayrı düşünülemez”,¹⁹ der sosyalist Doğu Almanya’dan bir yazar. Tabii ki, salt bi-

17 A.g.e., s. 21 vd.

18 Gerhard Masur: *Simon Bolivar und die Befreiung Südamerikas*, Konstanz 1949, s. 11.

19 Michael P. Zeuske: “Idea e interés en la Independencia. Acerca de la ilusión heroica en Simón Bolívar”, Max Zeuske (ed.), *Interpretaciones y ensayos marxistas acerca de Simón Bolívar* içinde, Berlin 1985, s. 43.

yografi türünde yazıyor olmakla dahi bir yazar için yukarıda kısaca değinilen kahraman mitlerinin öksesine tutulmak ciddi bir tehlike haline gelir. “Biyografik yanılsama” (Pierre Bourdieu), yazarı örneğin kolayca ayartıp, “kahramanı”yla arasında koyduğu mesafeden vazgeçmesine neden olabilir. Görünüşe göre iyi Bolivar biyografalarının birkaçının da tutulduğu bir “biyograf hastalığı”dır bu. Sadece en yeni değil aynı zamanda en iyi belgelendirilmiş Bolivar biyografisi olan John Lynch’in 2006’da yayımlanan *Simon Bolivar*’ında dahi kahraman birçok yara bere alıp kısmen itibar kaybına uğrasa da sonunda kendisine sunulan bir kaidenin üzerindeki, başka yerlerdekinden birkaç santim daha alçak da olsa, yerini alır.

Bu hastalığa karşı, elinizdeki biyografide de kullanılan etkili bir ilaç, kahramanın algılanma tarihinin eleştirel bir analizinin yapılmasıdır. Özellikle yarı dinsel algılanması en azından doğduğu ülkede muhtemelen başka hiçbir yerde benzeri görülemeyecek boyutlara ulaşmış olan Bolivar örneğinde, kahramanın kutsallaştırılmasının inişli çıkışlı geçmişine bir bakış atfedilmesi elzemdir. Başta büyük tarihçi German Carrera Damas olmak üzere Venezüellalı yazarların kültürbiliminin öncülerinden olmaları bu bakışı cesaretlendirir. Damas’ın *Culto a Bolivar* [Bolivar kültü] üzerine, elinizdeki kitapta da sık sık alıntı yapılan, çığır açıcı ve cesur araştırmasının birçok takipçisi oldu ve bunların bir kısmı şöhretli yazarlardır. Nobel ödüllü Kolombiyalı yazar Gabriel Garcia Marquez’in kaleminden çıkmış oldukça soğukkanlı bir portre olan *Labirentindeki General*’in, Marquez’in bir zamanlar Bolivar tarafından Venezüella’yla birleştirilmiş ülkesinde dahi hararetli tartışmalar başlatmış olması boşuna değildir. Güney Amerika’nın kuzeyinde kalan ülkelerde bağımsızlık savaşlarının başlamasının yakında kutlanacak iki yüzüncü yıldönümünde bu tartışmalar kuvvetle muhtemelen tekrar alevlenecektir. Alman-

ya'da ise, ağırlıkla törenler şeklinde olması planlanan kutlama hazırlıkları tam hız devam eden bu *centenario* [yüzüncü yıldönümü], fazla tanınmayan Bolivar'ın unutulmuş tarihsel figürlerin konduğu tozlu sandıktan kurtulmasına belki de yardım edebilir. Ki, Almanya'daki algılanması üzerine yazılmış kısa bölümde de tasvir edileceği gibi Bolivar, Almanya'da her zaman bu sandıkta değildi.

Bu kadar çok olgunun ve bu kadar çok hayalin yan yana olması eleştirel bakışlı bir biyografin kime güvenebileceği sorusunu da zorunlu olarak beraberinde getiriyor. Kısa bir süre önce Christopher B. Conway'ın okunmaya değer incelemesinde yazdığı gibi, her yeni biyografi “kahramanın hayatı üzerine yeni bir varsayım daha” üretme riskiyle mi karşı karşıya?²⁰ Bolivar bağlamında bu risk, biyografinin kahramanı geride muazzam bir külliyat bıraktığı için, belki de biraz daha azdır. Bolivar bir “iletişim ustası”ydı. Sayısız mektup, konuşma, manifesto ve anayasa metninin yorulmak bilmez yazarı, gelecekteki biyograflarına özellikle temel siyasi inançları konusunda birçok soruyu cevaplayan çok kıymetli malzemeler bırakmıştı ve imajını her zaman özenle parlatan kahramanın bunu yapması kesinlikle tesadüfi değildi. Hâlâ cevaplanmamış soruların bir kısmı, güvenilirliklerinin eleştirel bir bakışla tartılması doğal olarak gereken dönemin tanıklarının yardımıyla cevaplanabilir. Her iki kaynak da, yani hem Bolivar'ın hem de çağdaşlarının yazdıkları, eski ve yeni bir dizi biyografiyle karşılaştırıldı. Bu yapılırken biyografik bağlantı, sadece dönemin topluma derin bir bakışı sağlayacak bir “pencere” vazifesi görmedi, toplumun kahramana bugünden “geriye bakışı” tabii ki aynı ölçüde önemliydi. Fakat belki de belirleyici olan, –sözde?– başaktörü farklı bir siyasi görüşe sahip olsaydı tarihin akışı değişir miydi sorusu

20 Christopher B. Conway: *The Cult of Bolivar in Latin American Literature*, Miami 2003, s. 21.

Bolivar'ın bu kitapta karşı karşıya kaldığı onca eleştiriye rağmen yine de cevapsız kalıyor. Bu soruya verilecek kesin bir cevap, yoldan çıkartıcı bir cazibesi olsa da, dönemden çok sonra doğmuş ve sürece hiç dahli olmamış bir kişinin kolaycı çokbilmişliğinin nahoş tadını taşırdı. Hele “biyografik yanılısma”nın tuzaklarından hiç bahsetmeyelim.

Son olarak üslup ve form üzerine de birkaç kelime. Tarihi canlandırmak – kendisi de Bolivar üzerine başarılı bir makalenin yazarı olan Golo Mann'ın *Bir Tarih Anlatısı Üzerine Mûtaala*'sında talep ettiği gibi, canlı bir sunum elbette bunun bir parçasıdır. Elinizdeki kitabın yazılışına da kayda değer hizmetler veren, eski ve yeni Bolivar biyografilerinin oluşturduğu geniş kitaplıkta en azından anlatım tekniği açısından kriter oluşturan iki eser ön plana çıkıyor: Gerhard Masur ve Salvador de Madariaga'nın yazdıkları. Gerçi kanaatimce her iki yazar da –her biri kendi tarzında– kahramanlarını önemli ölçüde ıskalasalar da çok ustaca bir üslup ve muazzam büyüklükteki malzemenin zeki sunumuyla ikna edici oluyorlar. Kendisi de parlak bir üslupçu olan “usta iletişimci” Bolivar, bu iki tuğla gibi kitaba herhalde sadece bu yüzden dahi hürmetkâr davranırdı. Eski usul, meslekten tarihçilerin oluşturduğu cemaatin bazı mensuplarının yarattığı sarp ve sıkıcı metin dağlarından esen buz gibi rüzgârlar, Chimborazo* fatihine her halükârda bir zulüm gibi gelecekti. Algılama yolculuğunu, zorluk derecesi yüksek bir üslupsal mukavemet yarışına çeviren kavram ejderhalarının renkli faunası da korkutucu olabilir. Yukarıda adı geçen yazarların estetik liyakatine yaklaşılasam da bu tür bariyerleri mümkün olduğunca alçak tutmak için gayret gösterdim. Bu bağlamda bilerek *küçük* tutulmuş ve bu nedenle de kapsam açısından zaten yukarıda adı geçenlerle rekabete giremeye-

(*) 6.310 metre yüksekliğiyle Ekvador'un en yüksek dağı – ç.n.

cek bu biyografide, öncelikle Bolivar'dan alıntılarının kaynağı belirtilirken, dipnotlar ve göndermelerden oluşan aşılmaz bir cangılda da feragat edildi. Bolivar'ın yazılı eserlerinin kısa bir kaynakçası, eski ve yeni biyografiler ile bu eserlere dair önemli ikincil eserler okurları daha fazla okumaya motive edebilir. Yabancı dillerdeki bütün metinlerin tercümesi bana aittir.

Kolonyal Rien ne va plus: Latin Amerika'nın Bağımsızlığının Mayasını Tutturanlar

“Amerika'nın sadece hürriyeti gasp edilmemiştir, ayrıca aktif bir tiranizmin...”

– SIMON BOLIVAR, *Carta de Jamaica*¹

“Yüzyıllardır bekliyoruz bu mutluluk anını, İspanyol Amerikası'nın ufkunu aydınlatan bu umut dolu şafağı”,² diye yazmış Bolivar 1814 yılında, birlikleri Venezüella'nın başkentini İspanyolların elinden ikinci kere aldıktan hemen sonra. Tabii ki bunlar zafer anında, irşat için söylenmiş coşku-lu sözlerdi ve sömürgeci ata toprağına karşı verilen savaşın ilk dönemlerinde, elbette yeni yeni dile getirilmeye başla-nan bağımsızlık iradesine meşruiyet kazandırıyordu. Fakat böylesi mülahazalar, her ne kadar kısa bir süre önce anava-tanının “Libertador”u ilan edilmiş general için alışıldık olsa-lar da, kurtarılmış başkent in sokaklarında hüküm süren taş-kın bayram havasına hiç uymuyordu. Boyunduruktan kurtul-muşlardı nihayet. Bu siyasi yapılanmanın –kimileri ona “ko-

1 Simon Bolivar: *Escritos politicos*, Madrid 1975, s. 71.

2 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, (yay. haz.) J. L. Salcedo-Bastardo, Paris 1983, s. 87.

loni” diyorlardı, kimileri “ata toprağının uzantısı”– nasıl bu kadar uzun süre ayakta kaldığını açıklamak için daha sonraki kuşakların tarihçileri kafa yoracaklardı artık. Her halükarda Kolomb’un ilk seferinden bu yana çok uzun bir zaman dilimi geçmişti. Bu dönemin bu kadar uzun sürmesiyle uzak İber Yarımadası’nın hükümdarları, önce Habsburg sonra da Bourbon hanedanları, tarihsel bir dünya rekoru kırmışlardı: “Amerika, üç yüz sene boyunca bu tiranlığın, insanı oğluna eziyet çekirtmiş bütün tiranlıkların bu en sertinin boyunduruğunda yaşadı”³ diye yazmıştı Bolivar bir sene önce. Çelenklerle süslenmiş zafer alayına eşlik eden taraftarlarından hiç biri, o anda fikri sorulsa buna itiraz etmezdi. İspanyollar, Bolivar’ın *guerra a muerte* [ölüme kadar savaş] çağrısında ifade ettiği gibi akla hayale gelebilecek her türlü cürümünü işleyen, “ulusların kutsal kanunu”nun birçok kez ırzına geçen “barbarlar” hatta “canavarlar” değil miydiler?⁴ Korkunç bir altın hırsı ve “kana susamışlık”la⁵ bütün bir kıtayı yağmalayıp dev bir halklar hapishanesine çeviren, kadınların ırzına geçen de onlar değil miydi? Nihayetinde, daha o doğmadan iki sene önce, babası Kreollerin* şu çağrısının altına imzasını koymuştu: “Hepimiz utanç verici bir hapishanedeyiz ve sahiplerinin bize gösterilenden fazla güven gösterdiği siyahî kölelerden daha kötü muamele görüyoruz.”⁶ Hayır, ikinci denemede zaferle sonuçlanan bu “ölüm kalım savaşı” haklı bir savaştı.

Bununla beraber Bolivar, konkistadorlar** ulusunun kendi dönemindeki barbarca görüntüsü için çarpıcı bir kanıt

3 A.g.e., s. 76.

4 A.g.e., s. 72.

5 A.g.e., s. 61.

(*) Latin Amerika ülkelerinde Avrupa kökenli olanlara verilen ad – e.n.

6 Gerhard Masur, a.g.e., s. 39.

(**) 15. yüzyıldan itibaren Güney Amerika’nın büyük bölümünü istila edip İspanyol sömürgesinin egemenliği altına alan İspanyol askerlere, kâşiflere ve mace-racılara verilen isim; istilacı – e.n.

olarak sadece İspanyol “cellatlar” ve “kaplanların”⁷ kana susamışlığını algılamıyordu. Amerika toprağında üç yüz sene-
dir mevcudiyetlerini sürdüren İspanyolların, sadece kıtanın
istila yıllarının ya da bağımsızlık savaşlarının hayvanlaşmış
başıbozuk askerleri olarak sahne aldıkları dönemde değil,
aksine her zaman kıta için büyük bir felaket oldukları kana-
atindeydi Bolivar. Montesquieu veya Rousseau gibi *filozof-
ların* çalışkan okuyucusu, Avrupa entelektüellerinin İspan-
ya’ya yönelttikleri eleştirilerinin temel noktalarını gayet iyi
biliyordu. “Pirenelerin ardındaki ülkeye”, ki Fransız Aydın-
lanması’nın sloganıyla Afrika bu ülkenin sınırlarında başlı-
yordu, yöneltilen eleştirileri haklı buluyordu. Nasıl ki, örne-
ğin Montesquieu daha erken 18. yüzyılda İspanya’nın “sefa-
hat ve maskaralıkları”nı engisizyonun fanatizmine, onur ve
şan delisi fakat son derece miskin asillere, ülkenin her köşe-
sinde hüküm süren kültür ve maneviyat yoksunluğuna bağ-
lıyorduyorsa, onun Venezüellalı okuru da emperyalist ata top-
rağını –bütün Güney Amerika için ölümcül sonuçlara ne-
den olan– tamamıyla anakronistik bir karikatür olarak tas-
vir ediyordu. Bolivar, İspanyolları “bilimsel araştırmalar, ya-
rarlı düşünceler ve erdemli davranışlar tiranlığa karşı saldı-
rı olarak kabul ediliyordu”⁸ diyerek suçluyordu. *Madre Pat-
ria*’nın* sefahat ve maskaralıklarının sonunda evlatlarına da
sirayet etmesinde şaşılacak bir şey yoktu.

Fransa ve İngiltere’den gelen ithal entelektüel malzeme,
ancak son birkaç onyıl içerisinde Madrid’in bina ettiği fik-
rî bariyerlerin aşılmasını sağlamıştı. Bu malzeme kolonyal
coğrafyanın sıkıntılı, boğucu havasına taze bir soluk getir-
mişti gerçi ama üç yüzyılın ipoteklerini bugünden yarına
kaldırması da mümkün değildi. Bask kökenli göçmenlerin

7 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, Caracas 2005, s. 131.

8 A.g.e., s. 81.

(*) Anavatan – ç.n.

torunu Bolivar bu ipotekler arasında siyasi deneyim eksikliğini de sayar. Bolivar’a göre dünyanın bütün halkları, ya despotizmin boyunduruğunda ya da özgürlük bayrağının altında, her zaman kendilerini yönetmişlerdi. Ama Amerika böyle değildi: “Bu topraklar üzerindeki her şey yabancıydı. Din, kanunlar, örf, yiyecekler ve kıyafetler Avrupa’dan geliyordu [...]. Bizim kaderimiz, efendilerimizin şiddet ve acımasızlıkla kafamızdan geçirdiği boyunduruğu pasif mahlûklar gibi itaatkârca taşımakla sınırlıydı.”⁹ Ve en kötüsü de şuydu: Amerikalılar sadece çok istisnai olarak bir kral naibi veya gobernador,* sadece bir avuç piskopos ve başpsikopos çıkarırken, hiçbiri diplomaside bir yere gelememiş, orduda ise ancak düşük rütbelere ulaşabilmişlerdi; “gerçek ayrıcalıkları olmayan” Kreol asillerle ilgiliyse konuşmaya dahi değmezdi; Kreol hâkim ya da banker aramak boşa bir uğraştı, ticaret erbabı bulmak bile zor işti. Bu boyutta bir tiranlığı başından atmak isteyen Latin Amerika’ya kim kızabilirdi?

Daha o zaman, Ocak 1815’te, Bolivar sömürgeci ata toprağına karşı sert iddianamesini kaleme aldığında –İspanyolları kovmak için girişilen ikinci deneme de kısa bir süre önce başarısızlığa uğramıştı–, vatandaşları arasında daha akıllı olanlar bu karanlık tasvirin tarihsel gerçeklere uyup uyumadığını, en başta belagatlı isyankâr generalin bizzat kendisine bakarak sorgulamışlardı herhalde. İspanyol-Bask ecdağı 16. yüzyılın sonunda Yeni Dünya’ya göç etmiş ve daha en başından ülkenin beyaz seçkinlerinden olmuş generalin bizzat kendisi Venezüella’nın en zengin Kreollerinden birisi değil miydi? Ailenin Amerika’ya göçen öncü dedesinin oğullarından biri, ülkeye geldikten hemen birkaç sene sonra *Encomendero*, yani “sorumluluğu kendisine verilmiş” çok sayıda yerli ve Afrikalı kölenin üzerinde hak sahibi olan, zengin

9 A.g.e., s. 82.

(*) Vali, yönetici – ç.n.

bir büyük toprak sahibi olmamış mıydı? Sonrasında genç Simon'un da içinde büyüyeceği Caracas yakınlarındaki muhteşem malikâneye, aradan geçen üç yüzyıl içerisinde başkentte çok kıymetli mülklerden oluşan geniş bir mühimmat deposu, plantasyonlar ve gümüş madenleri eklenmişti. Geleceğin Amerika bağımsızlık kahramanının dedeleri siyasi olarak da kolonyal rejimin taşıyıcı sütunları arasındaydılar. Zengin, iyi eğitilmiş ve saygın Bolivar klanı meclis üyeleri, milis subayları ve din adamları yetiştirmişti. Hatta, biraz geç de olsa, İspanyolların asalet çılgınlığı dahi aileye bulaşmıştı. Libertadorun baba tarafından büyük dedesi Don Juan de Bolivar Villegas bir İspanyol asalet unvanı satın almaktan vazgeçirilememişti. Ailenin geçmişinde isyankâr heveslerden iz bile yoktu, tam tersine: İspanya tacı 18. yüzyılın ortalarında vergi oranlarını acı verecek kadar arttırıp Venezuellalı Kreollerin isyan etmesine yol açtığında Bolivar'ın bir amcası krala sadık sertlik yanlılarından birisi olarak ön plana çıkmıştı.

Bu yüzden, şöhretli isyankâr generalin soyağacı anlattığı kolonyal tarihi inanılır kılmak için pek de uygun değildir. Ne genç Simon ne de görkemli şeceresi herhangi bir dönemde İspanyol "cellatlar"ın yönetimi tarafından ezilmişti. Hem annesinin hem de babasının dedeleri Kastilya'daki hükümdarın sadık kulları olarak kolonyal yönetimin güçlenmesi için ellerinden geleni yapmışlar ve bu sırada da ciddi şekilde zenginleşmişlerdi. Bu nedenle Bolivar'ın tasvir ettiği, üç yüz sene süren kesintisiz despotizm savlayan korkunç senaryo, entelektüel cepheyi de savaş alanı telakki eden akıllı stratejinin siyasi propagandası olarak mı kabul edilmelidir sadece? Amerika'nın istilas ve üç yüz sene süren İber Yarımadası sömürgeciliği tabii ki kanlı bir şiddet hükümlüydü. Amerika'nın gerçek sahipleri olan yerli halka karşı uygulanan ve 70 milyon insanın, yerli halkın aşağı yukarı % 90'ının

hayatına mal olan *de facto* soykırımın inkârı pek mümkün değildi. Keza insanlık onuruna yakışmayan kölelik hadisesinin, insan ithalatçılarının kinik jargonuyla söylemek gerekirse toptan Afrika “parça malı” (*piezas americanas*) ithalinin de. Bolivar’ın tarihe bakışında sadece tali bir konu olsa da sömürgeci vahşetin kapsam ve süresinin onu da etkilemiş olduğuna inanmak pekâlâ mümkündür. Amerika yerlilerinin kitleler halinde katledilmesini, Kızılderili Katliamı-Batı Hindistan Adaları’nın Mahvedilmesi Üzerine Kısa Tutulmuş Bir Rapor isimli kitabıyla bütün Avrupa’nın gözünde mahkûm eden “Chiapas’ın hümanist piskoposu, Amerika’nın havarisi Bartolemo de Las Casas”dan¹⁰ çok defa övgüyle söz etmiştir Bolivar. “İnsanlığın dostu” bu İspanyol’a yöneltilen övgüler tamamıyla inanılır gelir kulağa, aynı zamanda haklıdır da. Fakat diğer taraftan sadece cesur İspanyol Las Casas –ki, bu konuda sesini yükseltmeye çalışan tek kişi değildi– bile İspanyol yönetiminin “cellatlar” ve “kaplanlar”a indirgenemeyeceğinin bir kanıtı değil miydi? Ve her şeyden önce, Bolivar’ın Las Casas’ın ölümünden sadece birkaç on yıl sonra Yeni Dünya’ya göçen dedeleri, bu rejimden en çok faydalananlar, hatta belki de onun itaatkâr icracıları arasında değil miydi?

Bolivar ata toprağını, Amerika doğumlu beyazları, yani Kreolleri, bir tür siyasi-ekonomik apartheid altında tutmakla suçlarken de tarihsel gerçekliğin çarpıtılmış bir görüntüsünü çiziyordu. Madrid’in, Amerika’nın baş döndürücü zenginliklerini, özellikle de muazzam altın ve gümüş kaynaklarını pro domo* kullandığı, yani gemilerle Avrupa’ya taşıdığı doğrudur. Bu değerli madenlerin sadece küçük bir kısmı İspanya’da kalsa da –büyük kısmı ise İspanyol krallarının hep yüksek miktarlarda borçlu olduğu Avrupalı bankerle-

10 Simon Bolivar: *Escritos politicos*, a.g.e., s. 62.

(*) Ev için – ç.n.

rin kasasına akıyordu– Kreol elit bu zenginlikten daha fazla pay almak istiyordu doğal olarak. Bolivar’ın çizdiği kolonyal tasvirin şu kısmı da doğrudu: Eğer Bolivar’ın Kreol dedelerinden biri tacir olarak muvaffak olmak istiyorsa bunu sadece yuları İspanya’nın elindeyken yapabilirdi. Çünkü Atlantik’in öte yakasındaki ithalat ve ihracatçılar sadece ve sadece İspanya’daki ticaret tekeline itaat etmek zorundaydılar. Birçok kaçakçı ve korsanın da devrede olduğu bu tekel gerçekten tuhaf boyutlara sahipti ve Amerikalıların öfkelerini kabartıyordu. Örneğin Buenos Aires’teki bir işadama mallarını Avrupa’ya satmak isterse, La Plata’dan Güney İspanya’daki Cadiz’e gidecek bir yelkenliye mallarını öyle kolayca yüklemesi mümkün değildi. Önce mallarını kara yoluyla –öküz arabalarında veya yerli hamalların sırtında yüksek dağları, uçsuz bucaksız ovaları, vahşi nehirleri aşarak– Kuzey Pasifik kıyılarına, oradan da altkıtanın kuzeydoğu kıyısına taşıması gerekiyordu. Böylece Karayipler’de bekleyen ve tabii ne zaman kalkacağı hiç belli olmayan bir konvoyu ulaşabilecek, mallarını Endülüs liman şehrine taşıtacak, oradan da nereye gitmesi gerekiyorsa teslimat yapılacaktı. Eğer okyanus ötesi ticaret yapan Arjantinlinin karısı Brüksel işi dantel ya da Paris ipeği sipariş ettiyse bu kıymetli malzemeyi de aynı meşakkatli yolculuk bekliyordu. Kreollerin İspanyol ticaret tekeline lanet okumalarının anlaşılmayacak bir tarafı yoktu.

Anavatanın dış ticaret rejimi Kreollerin ekonomik hareket kabiliyetlerini gerçi çok dar bir korse gibi kısıtlıyordu ama yine de doyurucu kârlar yapmalarına imkân tanıyordu. İngiliz, Fransız ve Hollandalı kaçakçı, korsan ve deniz akıncıları aracılık yapıyorlar ve 17. yüzyıldan beri fiili olarak Atlantik aşırı ticareti kontrol ediyorlardı. Ayrıca Kreollerin iç pazardaki kanunlara uygun kazançları da hiç yabana atılacak gibi değildi: Kreol plantasyon sahipleri, kahve baronları, maden patronları –genç Bolivar’a da bir gümüş madeni miras kal-

mişti– kolonyal ekonomiye hâkimdiler, tabii ki Afrikalı köleler ve zorla çalıştırılan yerli halkın sırtından kazanılıyordu bu servetler. Bu sırada Kreol ekonomi aristokrasisine düşen rol yalnızca koloninin ekonomik çarklarının dönmesini sağlamaktan ibaret değildi. Sadece homo faber* rolüyle yetinmek niyetinde değillerdi ve siyasetin iplerini de giderek daha fazla kontrol etmeye başlamışlardı. Daha 17. yüzyıl başlarında kraliyet, –hiç bitmeyen parasızlık bunu mümkün kılıyordu– Kreol elitine koloni yönetiminde önemli pozisyonları satın almaları için sunmuştu. Güney Amerika’nın para aristokrasisi başşehrin ricasını ikiletmedi: Konkistador öncülerin selefleri, önce siyasi ve sonra zaman içerisinde askerî olmak üzere üst düzey pozisyonların *büyük kısmına* yerleştiler. Örneğin “audiencia” denilen ve hukuki yetkiler yanında idari ve malî salâhiyetlere de sahip olan yüksek mahkemelerde durum şöyleydi: Kolonyal iktidar örgüsünün kumandası olarak adlandırılabilen bu kurumlarda Amerikalılar ve İspanyollar neredeyse eşit oranda temsil ediliyorlardı. 1678’den 1750’ye kadar *audiencia* üyelerinin hemen hemen yarısı Kreoller arasından seçilmişti. Kreoller, Bolivar’ın iddia ettiği gibi sadece figüran olarak sahne almıyorlar aksine iktidarı İspanyollarla paylaşıyorlardı.

Kolonilerdeki diğer etkili ve iyi gelirli üst düzey görevlerde de Kreol elit cirit atıyordu. Örneğin Peru’da, gümüş zengini And bölgesinde, kraliyet görevlileri koloninin malî yönetimini dahi bölgesel ve yerel zenginlerle sıkı bir işbirliği içerisinde kontrol ediyorlardı ve bu, özellikle bol kazançlı bir arpalıktı. Ata toprağı için özellikle hassas bir konu olan subayların da büyük çoğunluğu askerî akademilerin Kreol mezunlarından oluşuyordu. 19. yüzyılın başında düzenli ordunun yönetim kademelerinin % 60’ı Amerika doğumluy-

(*) Antropolojide alet yapan, burada ekonomik üretim yapan insan anlamında – ç.n.

du, aynı oran, uzak sınır bölgelerinin savunması ve isyanların bastırılması için orduya paralel olarak kurulmuş vurucu gücü yüksek birlikler olan milislerde % 90'ı buluyordu. Özellikle bu örnek Bolivar'ın Kreollerin kıyıda kalmış konumlarından sürekli yakınırken gerçekliği nasıl çarpıttığını gözler önüne sermektedir. Tarihçiler bu nedenle haklı olarak bir *compromiso colonialden*;* tacın yetkilileri ve yerel elit arasında oluşan kimi zaman birinin, kimi zaman diğ erinin ağır bastığı bir güç dengesinden söz ederler. Bir ikilemle karşı karşıya kalındığında terazinin ibresi daha ziyade Kreolleri göstermiştir, sadece demografik kanunlar bile bunu gerektirir zaten: Bağımsızlık savaşları patlak vermeden on sene kadar önce 3.2 milyon Amerika doğumlu beyaz Kreole karşı, ata toprağından gelmiş 30.000 İspanyol yaşıyordu bölgede. Bu nedenle, her ne kadar kraliyet bürokrasisi dişlerini gıcırdatarak kabul etse de kolonyal uzlaş ı siyasi sağduyunun temeliydi. İspanya doğumluların köken kibri Amerikalı seflerine hayatı zehretse ve onları sosyal ve kültürel hiyerarşide ikinci plana atsa da, temel bir hayatta kalma kaygısı bu iki grubu birbirine bağlıyordu. Kreoller ve İspanya doğumluların karşısında yerliler, köleler ve mestizolardan** oluşan, toplam nüfusun %80'ine yakın muazzam bir çoğunluk vardı. Her an patlayabilecek ırksal ve sosyal bir barut fıçısı oluşturan bu durumun yabana atılmayacak nedenlerinden biri de, sınıf ve ırk kökenlerinin kurbanı son derece fakir alt tabakanın karşı karşıya kaldığı sosyal felaketin Kreol nüfuzunun giderek güçlenmesiyle daha da keskinleşmesiydi. Örneğ in İspanyol yönetiminin Amerikan yerlilerini koruma yasaları, ki Bolivar'ın haklı olarak övdüğü Las Casas'ın eserlerinden biriydi, kadim Amerikalıların acılarına en azından bazı konularda biraz merhem olurken konkistadorla-

(*) Kolonyal uzlaş ı – ç.n.

(**) Yerli-İspanyol karışımı kökenli, melez Güney Amerikalılara verilen ad – ç.n.

rın oğul ve torunları olan Kreoller daha insafsız davrandılar: Vergiler, harçlar ve zorunlu çalışma görülmemiş boyutlara ulaştı.

Dolayısıyla Kreoller, en meşhur temsilcileri Bolivar'ın iddiasına göre üç yüz sene boyunca boyunduruğu altında yaşadıkları pasif tiranlığın aslında aktif bir parçasıydılar. Ana hatlarıyla tasvir edilen iktidar dengesi 18. yüzyıl ortalarında bozulunca Bolivar'ın çarpıtılmış tasviri yine de gerçeklikle uyumlu hale geldi. Ancak şimdi, iki yüz senelik İspanyol-Kreol ikili hükümlerliğinden sonra ata toprağı, kolonyal *Status quo anteyi** tekrar bina etmeye çalışıyordu. Şu nedenle: 1714'ten beri İspanya tahtında artık Habsburg hanedanı değil, uzun ve kanlı bir veraset savaşından sonra, Bourbonlar vardı. Iber Yarımadası'ndaki [özerk] bölgeleri ve okyanus ötesi kral naipliklerini nispeten hareket alanı bırakır bir tarzda yöneten önceki hanedanın aksine merkeziyetçi Fransızlar siyasetin dizginlerini sertçe kastılar. Aşağı yukarı 1750'yle beraber eski *compromisso colonialin* yerini koloni yönetiminin acımasızca *desamericanizasionu*** aldı. Sayılar, örneğin sözü geçen *audencialardakiler* çok net bir dille anlatırlar durumu: Bu yüksek mahkemelerdeki Amerikalı görevlilerin aşağı yukarı % 50 olan oranı, bağımsızlık savaşlarının başlamasından hemen öncesine kadar beşte bire inmişti; Kreollere karşı açık bir kışkırtmaydı bu. Bourbonlar, evin yeni efendisi tavrıyla Amerikalıları kapının önüne koymakla yetinmediler; uzaktaki yarımadanın efendileri, vergi oranlarını da acı verecek derecede arttırdılar: Vergi oranları, 1780 ile 1810 arasında aşağı yukarı % 150 yükseldi. Kreoller arasında homurtuların artmasında şaşılacak hiçbir şey yoktu.

Yine de hiddet ve öfkenin devrimci bir ruh haline dönüşmesi birkaç on yıl sürecekti, çünkü bütün kibir ve ye-

(*) "Geçmişteki durum" anlamında Latince bir deyim – ç.n.

(**) Amerikansızlaştırma – ç.n.

teneksizliklerine rağmen tacın sahipleri de gerginliğin fazla artmaması için gayret gösteriyorlardı. Kolonyal kurumlardan tasfiye ve malî azaplarla atılan sopanın ardından havuç göstermeyi de ihmal etmediler. Uzun bir zamandır zaten sadece dekor olarak varlığını sürdüren ticaret tekeli kaldırıldı, gümrük oranları düşürüldü ve kıtalararası ticarete izin verildi. Buenos Aires'teki ya da Karayipler'deki tacirler Kuzey Amerika, Fransa ya da İngiltere'deki iş ortaklarına bir dönem doğrudan mal satabildi. Kayda değer sonuçlar yaratan küçük bir devrimdi bu: Atlantik'i aşan mal miktarı birkaç katına ulaştı. Bu yükselişin parsasını toplayanlar, hepsi Amerikalı olsalar da, çoktan oldukça heterojen ve kimi zaman da birbirine düşmanca tavırlar içinde olan gruplara bölünmüştü. Örneğin Arjantin'de, Buenos Aires'teki ticaret burjuvazisinin ve dev hinterlandındaki sığır yetiştiricilerinin farklı çıkarları birbiriyle açıkça çatışıyordu. Benzer çıkar farklılıkları Lima'nın, Pasifik'teki gemi taşımacılığını hâkimiyet altında tutan Kreol elitiyle, bu elitin And metropollerini dışındaki "sınıfdaşlarının" arasını da açmıştı. Bir tarafta Kreoller, diğer tarafta İspanyolların olduğu neredeyse doğal bir karşıtlık olarak düşünülenin sadece bir hayal mahsulü olduğu birçok yerde ortaya çıkmıştı.

Ekonomik olarak zaten tutmayacak bu hesap, kolonyal uzlaşının öncelikle temel siyasal kurallarına ters düşüyordu. Çünkü kolonyal sistemi her devirde sırtlarında taşımış yerliler, köleler ve *mulatte* denilen melezlerden oluşan kıta nüfusunun ezici çoğunluğu *pueblodan** duydukları korku, Amerika ve ata toprağının beyaz üst tabakalarını, aralarındaki tüm rekabete rağmen birleştiriyordu. Bu korkunun ne kadar haklı sebeplere dayandığı 1780'de Peru'da kendini gösterdi. Eski İnka hanedanı soyundan Tupac Amaru'nun ön-

(*) Amerika yerlileri; halk – ç.n.

derliğindeki silahlı isyan, İspanyolları ve Kreolleri aynı ölçüde korkudan titretti. İsyanın başlaması tipik bir şekilde kral naipliği ekonomisinin konjonktürel bir zirve yaşadığı döneme denk geldi. Başlama anının zamanlaması iki nedenle tipikti: Ekonomik büyüme, çoğunluğu yerliler ve mestizolardan oluşan fakir kırsal bölge halkını ıskalamış ve bu da yetmezmiş gibi, yerlilerin ortak kullandıkları tarım arazilerindeki kooperatiflere Kreollerin uyguladığı baskı, sömürünün şiddetini daha da arttırmıştı. Özellikle beyaz Amerikalılar için İnka torununun ideolojik mesajı da huzursuzluk vericiydi. Amaru, taraftarlarını silahlarını kuşanmaya çağırırken bunu ecdadını referans göstererek değil, İspanya kraları ve “kutsal Katolik dinimiz” adına yapmıştı. Pekâlâ bağımsızlığın bir nevi prelüdü kabul edilebilecek isyan, yine bu iki kurum adına üç sene sonra, tam Bolivar’ın doğum yılında kanlı bir şekilde bastırıldı. İspanyollar ve Kreoller derin bir oh çektiler.

İsyanın liderinin tahta ve kiliseye sadakatine, beyaz seçkinlerin ona karşı omuz omuza dayanışmasına rağmen hadisenin kültürel bir dönüm noktası oluşturduğu dikkatli gözlemcilerin gözünden kaçmadı. Tupac Amaru konuşma ve bildirilerinde, “vatandaş”lardan, “Perulu”lardan bahsediyordu. Yerlileri, mestizoları, zamboları (siyah-yerli melezleri) ve hatta Kreolleri birleştirdiği ortak bir terminolojiydi bu. Ama İspanyolları diğerleriyle bir araya getirmiyordu; onlar, “yabancı” ya da “Avrupalı”ydılar. Bir İndio seçkini bile “milliyetçi” bir söylem tutturabiliyorsa, yaşananları daha akıllıca gözlemleyenler muhakkak kendilerine şu soruyu sormuşlardı: Bu şartlar altında Kreollerin durumu ne olacaktı? Konkistadorların, çoğu on, on beş, yirmi nesildir Amerikalı bir soyağacına sahip selefleri çoktan Amerikalı hatta belki de Perulu, Şilili ya da Venezüellalı olmamışlar mıydı? Gerçekten de Madrid’ten gelmiş bir kraliyet görevlisi ile Vene-

züellalı bir malikâne sahibi, örneğin Bolivar'ın babası ya da dedesi arasındaki kültürel fark bu iki grubu birleştiren bütün ortak çıkarlara rağmen aşıkardı. Coğrafi ve iklimsel koşullar bile bu farklılık için yeterli nedendi ama çok çeşitli etnisitelerin yan yana var olup, birbirine karışması ve her şeyden önemlisi Bourbonların uyguladığı siyasi ayrımcılık daha önemli etmenlerdi. Alexander von Humboldt, 18. yüzyılın sonunda meşhur Amerika yolculuğuna başladığında, gelecekteki bağımsızlık mücadelesinin mayası olan bu olgular gözünden kaçmamıştı. Alman bilim gezgini embriyo halinde de olsa, milli şuur olarak nitelenebilecek duygular dahi tespit etmişti. Bunun başka türlü olmasına aslında tabii ki imkân yoktu, altkita nihayetinde binlerce kilometreye, birbirinden tamamıyla farklı iklim bölgelerine yayılıyordu; yerel aidiyet/“biz”lik duyguları ve kültürel farklılıklar oluşmasına ortam sağlayacak kral naiplikleri ve Capitanias Generales* şeklinde yönetim birimlerine ayrılmıştı. Bu duygular Benedict Anderson'un da belirttiği gibi, daha o zamanlar Avrupa'nın birçok bölgesinde olduğundan daha kuvvetliydi.¹¹ Milliyetçilik üzerine araştırmalar yapan Anderson bu “bilmece”nin çözümünü, özellikle de “müreffeh sınıfların büyük fedakârlığını” önemli ölçüde İspanyol sömürgeciliğinin belirgin özelliklerine ve yeni doğan cumhuriyetlerin sınırlarının “şaşırtıcı bir olgu” olarak kolonyal dönemin yönetim birimlerinin sınırlarıyla büyük ölçüde çakışmasına bağlıyordu. Bu sınırların daha o zamandan ne kadar sağlam olduğunu beş “ulusun” askerî kurtarıcısı da acı bir şekilde öğrenecekti.

Buna rağmen kültürel milliyetçilik kıtasal veya yerel varyantlarıyla dahi kolonyal yapılanmayı sarsmaya pek yet-

(*) Bir nevi askerî valilikler – ç.n.

11 Benedict Anderson: *Die Erfindung der Nation. Zur Karriere eines folgenreichen Konzepts*, Frankfurt am Main/New York 1988, s. 57 vd.

meyecekti. 18. yüzyılın son bölümünde Kuzey Amerika ve Fransa'da patlayan tahripkâr siyasi bombalar ve bunların Güney Amerika'ya ulaşan ideolojik basınç dalgalarının etkisi de sınırlı kaldı. Kuzeydeki İngiliz sömürgelerinin bağımsızlıklarını kazanmaları –resmî ilan Bolivar'ın doğum yılı 1783'te gerçekleşti– ve 1789'daki Fransız İhtilali, Rio Grande'nin güneyinde karışık duygularla karşılandı. Beyaz seçkinlerin üçüncü zümreden,* etnik ve sosyal açıdan aşağı sınıflardan korkusu öncelikle Paris'teki hadiselerden beslenmişti. Gerçi Kuzey Amerika'nın bağımsızlığı da Buenos Aires, Caracas veya Lima'da ölçülü bir coşkuyla karşılanmıştı. Bolivar, kuzeydeki “kardeş ulusun” siyasi sistemini kopyalamamak gerektiği yolunda şiddetle uyaracaktı insanları ama Venezüella *emancipacionunun*** öncüsü, Bolivar'ın gelecekteki rakibi Francisco Miranda bir tür Kreol ortak sağduyusunu 1799'da şöyle dile getirmişti: “Önümüzde iki büyük örnek var, [Kuzey] Amerikan devrimi ve Fransız İhtilali. Gelin biz ihtiyatlı bir şekilde birinciyi taklit edelim ve ikincinin ölümcül sonuçlarını engellemek için azami dikkati gösterelim.”¹²

Miranda'nın çoğunluğu kraliyete bağlı çağdaşları için Paris'in Jakoben ayaktakımı, ne pahasına olursa olsun korumak istedikleri bütün siyasi ve sosyal hiyerarşilerin reddi anlamını taşıyordu. Güney Amerikalı bir Robespierre veya Danton – her şeye kadir olan Tanrı onları bundan korusundu. Thomas Paine'in şu meşhur cümlesiyse bu insanların duygularını en doğru şekilde aktarıyordu: “Bir kıtanın sürekli olarak bir adadan yönetilebileceği varsayımında saçma bir taraf var,”¹³ diyordu yazar, 1776'da yazdığı *Common Sen-*

(*) “Tiers etat”; üçüncü sınıf, soylular ve ruhbanların dışında kalanlar – ç.n.

(**) Bağımsızlığının – ç.n.

12 Norbert Rehrmann: *Lateinamerikanische Geschichte: Kultur, Politik, Wirtschaft im Überblick*, Reinbek-Hamburg 2005, s. 98.

13 A.g.e., s. 95.

se adlı eserinde. Koşulların İspanya yarımadası bağlamında daha saçma, olmadı, en azından aynı saçmalıkta olduğuna kim itiraz edebilirdi? Nihayetinde Güney Amerika kolonileri, ilerlemiş İngiltere'yle karşılaştırıldığında geri kalmışlık ve dejenerasyon açısından açık ara önde olan ve emperyal zirvesi geçmişte kalmış ata toprağı tarafından prangaya vurulmamışlar mıydı? Bunun yanı sıra Kreoller Avrupa'da da kartların çoktan yeniden dağıtıldığının farkındaydılar. İspanya 1796'da, iki yüz sene evvel (1588) Habsburgların "yenilmez armadasını" denizin derinliklerine göndermiş eski rakibi İngiltere ile bir kere daha savaşa tutuştuğunda, Britanyalılar kestirmeden Amerika ticaretini abluka altına aldılar. Bourbonların reformlarıyla yeni yeni başlayan ekonomik bahar âdeta ölü doğmuş gibi görünüyordu. Zaten çoktan beridir kolonyal ticarete pay sahibi olan dünya denizlerinin yeni efendileri Karayipler gibi bazı bölgelerde boşluğu doldurdular. Artık hiçbir engel olmaksızın Yeni Dünya pazarına ulaşabilen Londra veya Sheffield menşeli gelişmiş ürünler, hem deniz ötesi ticaret yapan İspanyolları felakete sürüklediler hem de kültürel bir mesajı beraberlerinde taşıdılar: Geleceğin sanayi ulusunun, kendisiyle karşılaştırıldığında anakronik bir teşekkül izlenimi veren ata toprağı İspanya'ya muazzam üstünlüğü. Bu şartlar altında geleceğin Amerika kurtarıcısının, Güney Amerika'nın ekonomik kurtuluşunu İngiltere'de görmesini ayıplamak mümkün müydü?

18. yüzyılın son çeyreğini sarsan iki büyük devrim Güney Amerika için her ne kadar sadece sınırlı bir örnek teşkil etmiş olsa da içinde oluşup serpildikleri düşünsel iklim Kreollerin dimağlarında derin izler bıraktı. Eğer İngiltere gibi hızla büyüyen, güçlü bir devlet bile Kuzey Amerika'yı kolonyal boyunduruk altında tutamıyorsa Avrupa uluslarının orkestrasında birinci kemanlığı çoktan kaybet-

miş bir ülkenin prangasını kırıp atmak veya en azından kalıcı bir şekilde gevşetmek nasıl mümkün olamazdı? *Filozofların* onlarca yıldan beri Atlantik'in ötesinden entelektüel kaçak malzeme olarak taşınan kitaplarında da mutlakıyetçi rejimler ve dev sömürgeci imparatorlukların zamanının çoktan geçtiği yazmıyor muydu? Gerçekten de Eski Dünya'nın kalburüstü felsefecileri Yeni Dünya'da oldukça geniş bir okur kitlesine ulaşmışlardı. Montesquieu ve Rousseau, Locke ve Adam Smith eğitilmiş Güney Amerikalıların kitaplıklarının vazgeçilmezleri olmuşlardı. Bu yazarların bu kadar tutulmasının nedeni sadece Aydınlanma'nın ürünü genel fikriyatları değildi; çoğunlukla İspanya'yı tasvir ederken çizdikleri (karikatürize edilmiş) resim Kreol okurun hoşuna gittiği için de seviliyorlardı. Örneğin Montesquieu'nun *Iran Mektupları*'nda "Pirenelerin ardındaki ülke" fanatizm, gericilik ve dejenerasyonun yuvası olarak görünür.¹⁴

Fakat Aydınlanma yazarlarının kitaplarında kolonyal boyunduruktan kurtulmanın bir temel planı yoktu, hele bir ulusun inşasına değinilmiyordu bile. Büyük çoğunluğu kozmopolit düşünüyordu ve daha da önemlisi, devrimci çözümleri, hele hele Avrupa metropollerine karşı silahlı bir kalkışmayı hiçbirisi savunmuyordu. Ayrıca Avrupa fikir aristokrasisinin ekseriyeti, İspanyol ya da Anglo-Sakson kökenli olmalarına aldırmaksızın Amerikalıların kendilerini yönetebileceklerine kesinlikle inanmıyordu. Her cümlelerinden fışkıran ve sıkça kaba bir ırkçılıkla beraber tezahür eden Avrupa merkezcilikleri, Yeni Dünya'nın sakinlerini külliye sağlıksız bir iklimin hırpaladığı, medeniyet açısından barbarlık seviyesinde, "aşağı" yaratıklar olarak niteliyordu. Hegel'in, "akıl yaklaştığında" Peru ve Meksika'nın "tamamıyla doğal" kültürünün yok olacağına dair kötü şöhretli sözü, Kreolle-

14 A.g.e., s. 98.

ri de kıtasal *sippenhaftın** dışında tutmuyordu. Eğer bir gelecekleri varsa, Eski Dünya'daydı. "Işık Yüzyılı"nın öncü filozofları arasında sadece küçük bir azınlık koloni halklarını biraz olsun eşit haklara sahip addediyor ve onlara ata toprağıyla göbek bağlarını kesme hakkını teslim ediyordu. Bunların başında, filozof meslektaşlarının içeriye liberalizm, dışarıya emperyalizm amentülerini haklı olarak riyakârlıkla suçlayan İngiliz felsefeci Jeremy Bentham geliyordu. Kişisel olarak da yazıştığı faydacılık teorisyeni Bentham bu nedenle Bolivar'ın favori yazarlarından biriydi.

Kolonyal boyunduruktan kurtulmak için elbette daha birkaç onyıl geçmesi gerekecekti. Zengin bir Kreol ailesinin çocuğı olan Bolivar, iki büyük devrim arasında doğmuş olmasına rağmen Amerika'yı özgürlüğüne kavuşturan adam olmak ona doğuştan bahşedilmiş bir ihsan değildi. Çünkü Kuzey Amerika ve Fransa'da vuku bulun siyasi depremin Güney Amerika'yı da sallayıp sallamayacağı tamamen belirsizdi. İspanya'da tarih başka türlü yazılmış olsaydı, Bolivar'ın çağdaşlarının, güya üç yüz senedir peşinde koştukları "umut dolu şafağı" daha uzun bir zaman bekleyeceklerini düşünmek herhalde doğru olacaktır. Nihayetinde işlerin başka türlü gelişmiş olmasını, şöhretli Kreol isyancının soyuna yakıştırdığı tarihsel sabırsızlıkla açıklamak her halükârda çok zorlama olur. Bolivar'ın içine doğduğu kolonyal dünya, büyük dedelerinin Amerika'ya göçünden beri gerçi temelden değişmişti ama İspanyollar ve Kreoller arasındaki, ancak 18. yüzyılın ikinci yarısında Bourbonların sona erdireceğı iktidar uzlaşması, Bolivar'ın doğum yılında temel prensipleri itibarıyla henüz hâlâ sorgulanmıyordu. Geleceğın Kreol ge-

(*) Soy sorumluluğı, kolektif sorumluluk. Roma hukuku öncesi Eski Alman hukukunda yeri olup, özellikle Nazi Almanyası'nda ama genel olarak despotik yönetimlerde tekrar uygulanmış bir kavramdır. Kanundışı davrandığına karar verilenin ailesinin, soyunun da sorumluluk altında olup cezalandırılabilmesi - ç.n.

neralinin İspanyollara duyduğu nefret, bu duygu herhalde böyle adlandırılmalıdır, yukarıda söz edilen geçmiş yüzyılların “tiranlığından” daha çok başka kaynaklardan besleniyordu. Güney Amerikalı isyancılara fikrî cephane sağlayan kaynaklar arasında İspanyol Aydınlanma yazarlarının da olması Bolivar’ın tabii ki hiç değinmediği bir tarihsel ironidir. Anlaşılan, deniz ötesi kolonileri de dahil olmak üzere “barbarlar” ve “canavarlar” ulusu, Amerika’nın kurtarıcısının algılamak istediğinden çok daha karmaşık bir yapıya sahipti. Bu olgu özellikle de Bolivar’ın dünyaya gözlerini bir üyesi olarak açtığı toplum için geçerliydi.

Caracaslı Emile: Bolivar'ın Çocukluğu ve Gençliği

"Ailemiz, şanına layık olduğunu ispatlamıştır ve intikamı, mensuplarından biri tarafından alınmıştır. Ne mutlu bana ki, bu kişi olma şansını ben yakaladım."

– SIMON BOLIVAR, Dayısı Don Esteban Palacios'a yazdığı bir mektuptan (1825)¹

Simon Jose Antonio de la Santisima Trinidad de Bolivar y Palacios'un doğum günü, 24 Temmuz 1783 yağmur mevsimine denk geliyordu. Eğer barometre o sene de takvime uydusa, muhakkak ki, bardaktan boşanırcasına yağmıştı yağmur Simon'un doğum gününde. Günlerce, hatta haftalarca yağan, nadiren güneş ışınlarının kesintiye uğrattığı yağmur Caracas'taki vadileri bugün dahi tam bir çamur deryasına çevirir. Özellikle kenar mahalle sakinlerinin en çok korktuğu da taşıdığı suyu şehrin etrafını çevreleyen tepelerde bırakan ağır, yağmur dolu bulutlardır. Bu insanların genellikle dik yamaçlara derme çatma kondurulmuş, oluklu saçtan perişan kulübelerinin sel sularına kapılıp yıkılmaları işten bile değildir. Daha da korkunç sonuçlara sebebiyet veren, bu evlerin yamaçların yumuşayan toprağıyla beraber kayıp git-

1 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 230.

mesidir. Venezüella'nın ismine Bolivarçı sıfatının eklenmesinden hemen sonra, 1999 yılında bile binlerce insan muazzam bir çamur ve moloz çığıyla toprak altında kalmış, hayatını kaybetmiştir.

Mutlu ebeveyninin, Bolivar hayata gözlerini açtığında hiç böyle kaygıları yoktu. Çocuklarının beşığı sadece selden kesinlikle etkilenmeyecek sağlam bir zeminde değildi, ayrıca hiçbir şeyin eksikliğinin hissedilmediğı, gösterişli bir evin içindeydi. Ülkenin en zengin adamlarından biri, muteber bir insan ve uzaklardaki İspanya'nın kralının sadık bir kulu olan baba Don Juan Vicente de Bolivar y Ponte dünyanın bu yeni sakinine tasasız bir hayat müjdeliyordu. Annesinin kökeni de ailenin sosyal statüsüne uygundu: Dona Concepcion Palacios y Blanco, muhtemelen eşi kadar varlıklı değildi ama buna karşın evlilik kurumuna doğanın bazı zenginliklerini getirmişti beraberinde – Don Juan Vicente'nin üçte bir yaşında, sadece on beşindeydi.

Simon'un yaşını başını almış babasının genç Kreol hanımefendiye evet demesinin ardında yatan, dolgun mirasına ne olacağına dair kaygılarının yanı sıra öncelikle Caracas başpiskoposunun ısrarcı zorlamasıydı. Çünkü hayat dolu bir *mujeriego** olan Don Juan Vicente ön adının gereklerini her zaman yerine getirmişti. “Beyaz veya yerli kadınlar, baki-re veya evli hanımefendiler, hepsinin korkulu rüyası”² kötü şöhretli zampara, maceralarıyla başkentin ruhani babalarını bile hem de birkaç kez kızdırmıştı. Başpiskopos nikâhta keramet olur, skandal yaratan bu maceraların nihayet önü alınır diye umuyordu. Bu umudu gerçekleştirdi mi, bilinmiyor. Ama bilinen şu ki, kısa bir süre önce hayata gözlerini açan oğlu, kısa pantolon giymekten vazgeçmesiyle beraber babasının erotik sefahatini taklit edecek, hatta muhtemelen göl-

(*) Hovarda, çapkın – ç.n.

2 John Lynch: *Simón Bolívar*, Barcelona 2006, s. 10.

gede bırakacaktı. Bazı biyograflar Liberdator'un seksüel obsesyonlarının ardında kalıcı ilişkilere girme konusundaki bilinen yetersizliğini görme eğilimindedir. Diğer bazıları ise nispeten çelimsiz, kısa boylu ve hafif göbekli kadın avcısının güçlü çiftleşme arzusunun patolojik olduğu düşüncesindeydi ve bu durumu, daha sonra hayatını kaybetmesine de neden olacak kronik hastalığıyla ilişkilendiriyorlardı: Tüberküloz.

Gerçi en azından ikincisi kulağa oldukça iddialı geliyor ama Bolivar'ın trajik aile geçmişinde her iki teşhisin de besleneceği alanlar vardı. Babası öldüğünde Simon'un doğumunun üzerinden daha üç sene geçmemişti; bir altı sene sonra da, ancak dokuz yaşına gelmişti, annesi vefat etti. Her ikisinin de ölüm sebebi tüberküloz türevi akciğer hastalıklarıydı. Her ne kadar öksüz kalan çocuk, acısını iki abla ve bir erkek kardeşe paylaşıyor olsa da, çok travmatik bir hadiseydi yaşanan. Ailenin kaderini böylesi trajik bir yörüngeye sürükleyen şansızlık yıldızı, Kreol küçük beyin hayatını da en başından beri etkisi altına almıştı. Küçük Simon annesinin, ebeveyninden sadece onunla duygusal bir ilişki kurabilmişti, hastalığı yüzünden bir sütannenin gözetimine emanet edildi. Caracas yakınlarındaki San Mateo'daki aile malikânesinde yaşayan bir siyahî köle olan Hipolita bu andan itibaren, küçük Simon için anne ve hatta baba rolünün büyük kısmını üstlenmek zorunda kaldı. Bolivar kırk yaşını aştıktan sonra "Onun sütü yaşamımın beslediği kaynaktı; ondan başka bir baba tanımadım",³ diye yazacaktı. Öz babasının erken ölümü göz önüne alındığında bu cümle kesinlikle abartılı değildir. Bu gerçeği, dayılarından biri olan Don Esteban Palacios'u sonradan "ikinci babası" olarak nitelemesi⁴ de değiştirmez. Üç yaşında kaybettiği "ilk" babasını do-

3 Simon Bolivar: *Obras Completas*, cilt 2, Havana 1950, s. 162 vd.

4 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 230.

ğal olarak pek hatırlamaz yetişkin Bolivar. Buna karşın annesinin erken ölümünün onda açtığı yara çok büyüktür. “Annem, güzel annem mezarından kalkıp geldi ve gözümün önünde canlandı”,⁵ diyerek hatırlar hâlâ annesini, beş ulusun kurtarıcısı unvanıyla onurlandırılmış Bolivar 1820’lerin ortalarında.

Eğer on yaşındaki öksüz oğlan çocuğu, ailesine ait mülklerde ölesiye çalışan aşığı yukarı 1.000 köleden birinin oğlu olsaydı bütün bu manevi felakete bir de maddi sefalet eklenecekti. Muhtemelen ayakçı, aşçı yamağı veya sığır çobanı olarak hayatta kalmaya çalışacaktı. Kuzeydoğuda, Coro’da, 1795 Mayıs’ında patlak veren, Kreolleri de İspanyolları da aynı şekilde dehşete düşüren siyah köleler ve toprak işçileri isyanına katılacaktı. Bu isyan kanlı bir şekilde bastırılırken sağ kalsa da insanlık onuruna yakışır bir hayat sürmesine izin verilmesi ihtimali neredeyse hiç yoktu. Buna karşın genç Simon yaşadığı felaket içerisinde yine de çok şanslıydı: Kölelerinin yanı sıra birçok şeker kamışı, kakao ve indigo* çiftliğinin; verimli bakır madenlerinin; Caracas ve çevresinde görkemli evlerin ve büyük bir nakit servetin varisi olarak geleceği için kaygı duymasına gerek yoktu. Ne var ki, öksüz delikanlıyı kaygılandıran, hem de ciddi biçimde kaygılandıran, ebeveyninin ölümünden sonra yanında yaşadığı dayısı Carlos Palacios’tu. Tanıyanlar tarafından insanlardan nefret eden biri ve ırkçı olarak tasvir edilen, ülkede yaşayan ve nereden bakılırsa bakılsın nüfusun çoğunluğunu oluşturan *mulatteları chusma* (“ayaktakımı”) şeklinde adlandırmayı alışkanlık haline getirmiş bu yedek baba, yeğenine aile sıcaklığı ve ahlâki yönlendirme verebilecek son kişiydi herhalde. Ayrıca korumasındaki yeğeninin muazzam servetine yüzsüz-

5 A.g.e.

(*) Son derece değerli, bitkisel bir boyarmaddenin elde edildiği ağaççık; çivit ağacı – e.n.

ce sahip çıkmaya çalıştığına dair dedikodular da vardı. Erken gelişen ve kendi başına buyruk bir genç olan Simon'un bir zaman sonra dayısının yanından ayrılıp bu arada evlenmiş ablalarının yanına sığınmasında şaşılacak bir taraf yoktu. Bu evlerde abla sevgisi ve anlayış buldu ama özellikle de “yaya veya at üstünde sokakları, piyasa caddelerini arşınlamaya, [üstüne üstlük] bunu kendi sınıfına ait olmayan *muc-hachosla** yapmaya”⁶ meyilli olduğundan zaman zaman ciddi şekilde kulağı da çekildi.

Genç Kreol delikanlının yabana atılmayacak başka bir tas kaynağı da okuluydu. Ancak 1793'te, on yaşına vardığında aşağı yukarı yüz arkadaşı ile beraber Caracas'taki *Escuela Publica*'ya** kaydedildi. O güne kadar annesi ve pek sevgili sütannesi Hipolita'dan büyük olasılıkla oldukça basit bir temel eğitim almıştı. Dilbilgisi, aritmetik ve din dersleri içeren yeni ders planı da pedagojik bir elit yetiştirme programından çok, sıkıcı bir ezber eğitimi görünümündeydi. İber Yarımadası'nda çoktan Bourbon reformistlerinin hedefi haline gelmiş eski, iskartalık skolastik eğitim sistemi, kolonilerde yenilemeye karşı daha yüksek bir direnç göstermişti. İstisnalar kaideyi bozmaz, hatta teyit eder. Bu istisnalardan biri *Escuela Publica*'da düşük bir ücretle çalışan, genç –bugün, “angaje olmuş” denilebilir– bir öğretmen olan Simon Rodriguez'di. Öğretim kurumunun acınacak hali –öğrenciler istedikleri zaman gelip istediklerinde gidiyorlardı, öğretim görevlilerinin maaşlarının tarifi mümkün değildi– Rodriguez'in pedagojik gayretini ciddi bir şekilde kısıtlıyordu. Fakat bütün bunlar yine de en şöhretli öğrencisini etkilemekten alıkoymadı onu. İleriki yıllarda kendisi de meşhur olacak öğretmenin genç adaşı, sevmediği dayısının yanından

(*) Delikanlılarla – ç.n.

6 John Lynch, *a.g.e.*, s. 22.

(**) Devlet okulu – ç.n.

kaçmakla kalmadı, bir süre için de olsa bu sözde pedagojik, disiplin kurumuna sırt çevirdi. Dik kafalı kaçak yeğeninin servetine ulaşma şansını kaybedeceğinden korkan aile vasisinin gayretleriyle sonunda okula ve dayısının evine döndü.

Yine de artık hiç bir şey eskisi gibi olmayacaktı. Bu andan itibaren akıllı ve öğrenmeye hevesli öksüz Simon özel ders almaya başladı – başlarda neredeyse sadece, pedagojik yetenekleri Caracas'taki devlet okulunun nefes almaya imkân tanımayan yapısında ortaya çıkamayan Simon Rodriguez'den. Dar gelirli bir ailenin çocuğu ve sıkı bir Rousseau okuru olan ilkokul öğretmeni, kendisine emanet edilen öğrencisinde kendi Emile'ini görüyor ve onun eğitimini pedagojik kalfalık eseri olarak kabul ediyordu. Genç Bolivar'dan on dört yaş büyük olan Rodriguez herhalde biraz da onun müteveffa babasının rolünü üstlendi ve tek başına ders alan öğrencisinin arkadaşça sempatisini de kazandı. Büyük oranda San Mateo'daki malikâne de veya çevresinde gerçekleşen “dersler” on yaşındaki Simon'un tam gönlüne göre yapıldığı için Rodriguez'in işi zor değildi: Gür tropik bitki örtüsünde uzun gezintiler, binicilik ve yüzme dersleri, malikânenin kovboylarından kement atmayı öğrenmek... Rousseau hayranı öğretmen, genç Bolivar'ı, herhalde sanki tali bir konuymuşçasına ama bu şekilde belki de daha yoğun olarak meşhur filozof ve onun aydınlanmış çağdaşlarının temel fikirleriyle tanıştırtıyordu. Derslerin, her ikisi için de pedagojik bir keyif olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Ama bu rüya gibi eğitim uzun soluklu olmadı. Henüz 1797 yılında, siyasi bir komplonun içinde yer aldığı ortaya çıkan Rodriguez vatanını terk etmek zorunda kaldı. Amerika Birleşik Devletleri üzerinden Avrupa'ya giden Rodriguez öğrencisiyle ancak sekiz sene sonra tekrar buluşabilecekti.

Ustanın çömeziyle geçirebildiği zaman dilimi her ne kadar çok kısa da olsa bir efsanenin doğmasına yetmişti: Na-

sıl Aristoteles bir zamanlar Büyük Iskender'i şekillendirdiyse, Venezüellalı bu ilkokul öğretmeni de genç Kreol delikanlıya, gelecekte onu Amerika'nın kurtarıcısı yapacak manevihlâki donanımı verebilmişti. Bu efsanenin oluşmasında bizzat Bolivar'ın azımsanmayacak payı vardır. Her zaman büyük saygı gösterdiği öğretmenini, bağımsızlık savaşlarının barut dumanı dağıldıktan çok sonra kendisine yazdığı bir mektupta "dünyanın en sıra dışı insanı" olarak över; odur Bolivar'ın kalbini "özgürlüğe, adalete, büyük fikirlere ve güzelliğe" açan. Pek sevgili "maestro mio"sunun* açtığı yolda kararlı bir şekilde ilerlemiştir: "Siz benim her zaman, hatta Avrupa kıyılarında alargada durduğunuzda bile kılavuzum oldunuz."⁷ Öğrencinin eski hocasına söylediği bu övgü dolu sözlere kim karşı çıkmak isterdi ki? Sonunda bir dizi Bolivar biyografı, tarihçi ve politikacı da Rodriguez'in etkisini daha bile fazla övdüler ya da en azından aynı önemi vererek değerlendirdiler. Örneğin bütün eserlerini 1990'dan itibaren yayımlayan yayınevinin sahibi, ilkokul öğretmeni ve dünya gezgini Rodriguez'e "Socrates de Caracas" payesini bile verdi. Bunun yanı sıra bugün Bolivarcı Venezüella Cumhuriyeti'nin her köşesinde görülen, üzerinde bu iki devin kocaman portreleri olan afiş ve posterler de şu mesajı veriyor: "Robinson" –Rodriguez, Venezüella'dan kaçmak zorunda kaldığı dönemde kendisini böyle adlandırmıştı–, Latin Amerika'nın Rousseau'sudur; Bolivar ise onun Emile'i.

Gerçekte her şey herhalde çok daha gösterişsizdi. Genç Simon, hocasının tutucu olmayan, bulundukları coğrafyanın ve zamanın şartlarına göre fevkalade modern bile denilebilecek ders ve eğitim stilini kesinlikle çok sevmişti. O yaşlarda hangi erkek çocuğu matematik ya da dil bilgisi çalışıp durmak yerine ağaçlara ya da dağlara tırmanmayı yeğ-

(*) "Ustam" – ç.n.

7 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 241.

lemez? Öğretmeniyle muhtemelen yaptığı felsefi konuşma ve sohbetlerden de muhakkak ki, kalıcı faydalar sağlamıştır. Ama beş senelik eğitimi daha uzun sürebilseydi de bir Emile olmayacaktı herhalde. Hakkında oluşmuş bütün ef-sanelere rağmen ustasının entelektüel liyakati bunu sağlamak için fazlasıyla sıradan, hatta doğruyu söylemek gerekirse yetersizdi. Bu nedenle Gerhard Masur, Rodriguez'i "pedagojinin Eulenspiegel'i"* gibi görünen "tuhaf, hatta gülünç bir figür"⁸ olarak tasvir ederken tümüyle haklıdır. Olsa olsa, "modus" ya da "fikirleri resmetmek"⁹ diye nitelendirdiği eserlerinin stili ve grafik şekillendirmesi özgün olarak nitelendirilebilir. Onun, sözel ressam sehpasında yarattığı aforizma denebilecek fikir kırıntıları, kuramlar ve özdeyişlerden oluşan geniş seçkisinin entelektüel tarafı için, büyük oranda sıradan bildik bilgeliklerden ibaret olduğu söylenebilir. Bir Rousseau'nun ya da Sokrat'ın fikrî derinliği ve esprisiyle karşılaştırma yapmak bu nedenle tamamen gülünç olur. "Caracaslı Sokrat'ın" da zaman zaman "Merak uyandırmayan bir kitap boşuna yazılmıştır"¹⁰ gibi yerini bulan sözler söylemiş olması bu keyfiyeti değiştirmez.

Sömürgecilik sonrası her şeye yeniden başlanırken yazıların bir kısmı, örneğin halk eğitimi üzerine olanlar kuşkusuz işe yaramıştır. Ayrıca bu yazılar oldukça eleştirel, koloninin geç dönemi için zındıkça bile denilebilecek fikirler içerirler ve çok daha sonra kâğıda geçirilmelerine rağmen genç Bolivar'ın dimağında derin izler bırakmış olmaları kuvvetle muhtemeldir. Kreol çağdaşlarının Paris modasını veya İngiliz yaşam tarzını taklit etmekten büyük keyif almalarına müteaddit defalar yönelttiği "Avrupa'ya bakın, nasıl yeni şey-

(*) Alman edebiyatında Ortaçağ'dan komik bir figür – ç.n.

8 Gerhard Masur, *a.g.e.*, s. 43.

9 Simon Rodriguez: *Sociedades Americanas*, Caracas 1990, s. 48.

10 *A.g.e.*, s. 47

ler üretiyor ve Amerika'ya, nasıl taklit ediyor"¹¹ şeklindeki eleştiriler, bu fikirlere iyi bir örnek teşkil eder. Engizisyonun "cellatlarına",¹² anakronistik olarak tanımladığı monarşist devlet şekline¹³ veya alçakça bir kurum olan köleciliğe¹⁴ saldırıları da benzer bir karakterdeydi. Hepsi Bolivar'ın isyankâr ruhunun kanatlanmasına yardımcı olmuş eleştirel fikirlerdi. En şöhretli öğrencisinin onun hakkında düşündükleri bir kenara bırakılacak olursa, kimse Rodriguez'in fikirlerinde pek de özgün bir yan bulmuyordu herhalde. Maestronun gerçekte oldukça sınırlı ufku aslında dönemin bazı tanınmış şahsiyetlerinin de dikkatini çekmişti. Bolivar'ın en yakın dostu ve seneler boyunca mücadele arkadaşı olan Antonio Jose de Sucre, 20'li yılların ortasında Avrupa'dan dönen "deli profesörle"¹⁵ ne yapması gerektiğini bir türlü bilememişti. Bolivya'nın devlet başkanı olarak seçilen Sucre, Bolivar'ın eğitim sisteminin kurulması vazifesini Rodriguez'e verme önerisini dışlerini gıcırdatarak da olsa kabul etmek zorunda kalmıştı. Şöhretli Ayacucho* mareşalinin gizliden gizliye pişman olduğu çok ağır bir hataydı bu karar. Aktarılanlara göre dünyanın yedi düvelini gezmiş bohem entelektüel, Bolivyalı meslektaşlarını kibirli ve tahrik eder tarzda eğitimsiz vahşiler diyerek aşağıladı ve bütün organizasyonu tam bir kaosa çevirdi. Görevi kısa bir zaman sonra bırakması herkesi rahatlatmıştı.

Kendi Venezüellalı Rousseau'sunun eliyle kitap sayfalarından gerçekliğe sıçrayan "Caracaslı Emile" efsanesine, ne hikâyenin pek de övgü dolu olmayan sonu ne de bir zaman-

11 A.g.e., s. 184.

12 A.g.e., s. 12.

13 A.g.e., s. 24.

14 A.g.e., s. 87

15 Daniel Florencio O'Leary: *Memorias del general O'Leary. Por orden del gobierno de Venezuela y bajo los auspicios de su presidente general Guzmán Blanco, ilustrado americano, regenerador de la república*, cilt 1, Caracas 1883, s. 332.

(*) Peru'da, İspanyollarla son savaşın yapıldığı bölge – ç.n.

ların özel ders veren öğretmeninin oldukça mütevazı zihinsel yetenekleri kayda değer bir zarar verebilmişlerdir. “Robinson” adıyla anılan ve meşhur öğrencisinden bir çeyrek yüzyıl daha uzun yaşayan Simon Rodriguez, daha henüz hayattayken efsane olmuştur.

Bolivar’a, ayrıksı özel hocası apar topar yurt dışına gittikten sonra ders veren iki başka öğretmen biraz unutulmuştur. Bunlardan biri boşalan pozisyonu devralan Peder Andujar isminde bir Kapüsen* misyonerdı. Genç Simon, *Escuela Publica*’daki nahoş deneyim bir kenara bırakılırsa, “hakkı” anlamda öğretimle ilk tanışıklığını bu papaz sayesinde yaptı. İkinci öğretmeni Andres Bello öğrencisinden sadece iki yaş büyüktü. Daha o zamanlar büyük bir edebi-entelektüel kabiliyetti Bello, sonra da Latin Amerika’nın en önemli yazar ve hümanistlerinden biri oldu. Hayatlarının gelecekte daha birçok kereler çakışmasına rağmen öğrenci-öğretmen ilişkisi sadece geçici bir olay olarak kalacaktı. “O benim öğretmenimdi”, diye ifade eder Bolivar düşüncelerini, “ve ben ona hep saygı gösterdim.”¹⁶ Bu nispeten soğuk vurgu zengin öğrencinin, nispeten fakir öğretmenini pek de arkadaşı olarak algılamadığını gösterir. Sosyal statünün getirdiği kibir miydi, yoksa virtüöz edebiyatçıya karşı duyulan kıskançlık mı bunun nedeni? Aradan birkaç sene geçtikten sonra Andres Bello’nun da Bolivar’dan şikâyet etmek için nedenleri olacaktı: Londra’da bir yandan elçilik sekreteri olarak çalışıp bir yandan da eski öğrencisinin servetiyle ilgili bazı sorunlarını halletmeye gayret ederken gerçekten cılız maaşından şikâyet etmişti Bello.¹⁷ Haksız olduğunu söylemek pek de mümkün değildi.

(*) Katolik Kilisesi’ne bağlı Fransiskan tarikatının bir kolu – e.n.

16 Mario Hernandez Sanchez-Barba: *Simón Bolívar. Una pasión política*, Barcelona 2004, s. 40.

17 Andres Bello: *Epistolario*, cilt 25, Caracas 1984, s. 296 vd.

Edebi eserler, denemeler ve önemli anayasa metinlerinin yazarı Bello, saçları ağardıktan sonra geriye baktığında genç Bolivar'a özel öğretmeni olarak yaptığı pedagojik etkiyi herhalde oldukça soğukkanlı bir bakışla yorumlamıştır. Öğrencisi yetişkin yaşlara ulaştıktan sonra da, konu siyasi fikirler ve felsefe sistemlerinin Avrupa'dan ithali olduğunda oldukça sağlıklı bir pragmatizm ortaya koyarken öğretmenin bazı kanaatleriyle, özellikle de İspanyolsever eğilimleriyle muhakkak surette çelişkiye düşüyordu. Latin Amerika'nın Kreol yazarları arasında mutlaka bir istisna olan Bello, İspanya'nın mirasını toptan lanetlemeye hazır değildi. Tam aksine Bello, sömürgeci ata toprağının "medeniyet misyonunu",¹⁸ adlandırmak gerekirse dil ve mimariyi, önemli oranda kültürel bir zenginlik addediyordu. Bello daha sonraki yıllarda Kreol mücadele arkadaşlarına yönelik bir yazısında şöyle diyecekti: "Amerika, kamu binalarında büyük ve parlak ne varsa hepsini İspanyol yönetimine borçludur." Utanarak tespit edilmeliydi ki, "Madre Patria"nın bu mirasından geriye pek bir şey kalmamıştı. Bello'nun öğrencisi onun, sonunda bağımsızlığa giden yolu açan isyankâr Kreol ruhunun kökenlerinin dahi İspanyol olduğuna dair kanısını muhtemelen özellikle tahrik edici bulmuştu. Olgunlaşmış Andres Bello'nun en zındıkça cümlelerinden biri de şöyleydi: "Zafer Bolivar'ın oldu ve [onunla beraber] İspanyol diktatörlüklerinin."¹⁹ Bello'ya göre bağımsızlık savaşçılarının tavırlarından yeni kurulan cumhuriyetlerin kanunlarına ve hatta siyasi liderlerin ayrılıkçılığına kadar her şey, "bayrağını ayaklarının altında çiğnedikleri İspanya'nın fikirlerinin hâkimiyetini" ifşa ediyordu. Çok geç dönemde kaleme alınmış olsalar da bu satırlar Bello'nun bütün hayatı boyunca inandığı temel fikirlerin ifadesidir. Kolonyal mira-

18 A.g.e., s. 42.

19 A.g.e., s. 46 vd.

sı kurşun gibi ağır bir ipotek olarak algılayan Bolivar'la her zaman mesafeli ilişkilerinin kaynağında İspanya'ya bakışlarındaki bu çelişkinin yatması pekala düşünülebilir. Edebiyat bilgisi tartışılmaz özel öğretmeninin pedagojik misyonu başka bir konuda da pek başarılı olamamıştı. Onun, edebiyat ve bilimle uğraşmanın, sevindirici bir şekilde “cinsel dürtülerin gücünü”²⁰ azalttığı yolundaki kanaati Caracaslı Don Juan'a herhalde özellikle gerçeklikten uzak gelmişti...

Özel öğretmenlerinin somut etkilerinin bilançosu nasıl görünürse görünsün, hiçbir zaman üniversite yüzü görmemiş genç aristokrat kendisini oldukça önemli bir düşünce adamı ve üslupçu yapacak entelektüel ve edebi ilhamı onlara borçluydu. Daha sonra yapacağı konuşmaların, yazacağı bildiri ve mektupların çoğu özgün fikirler içerirler ve pek parlak bir üslupla ifade edilmişlerdir. General ve devlet adamı olarak gecelerini bir sevgilinin kollarında geçirmekten hoşlanıyordu ama aynı sıklıkla da bir kitapla paylaşıyordu yatağını. Bir sefer veya yolculuk için hazırlanan eşyasında felsefi ve edebi okuma malzemesi dolu sandıklar hiçbir zaman eksik olmaz, bu sandıklar kitap delisi Bolivar'ı And Dağları'nı aşan en cüretkâr rotalarda bile yalnız bırakmazlardı. Fakat rakipleri yine de onun sistematik eğitim eksikliğini eleştiri konusu yapmaktan vazgeçmiyorlardı ve bu eleştiriler yutarcasına okuyan otodidaktın canını gerçekten yakıyordu. Başkanlık koltuğuna oturmuş Bolivar, yıllarca silah arkadaşlığı yaptığı Kolombiya'nın başkan yardımcısı General Francisco de Santander'e yazdığı bir mektupta bu eleştiriye reddetse de ne kadar yaralandığını gizleyemez: “Aramızda kalsın, bütün bunları size zavallı başkanınızın kötü bir eğitim gördüğünü düşünmemeniz için yazıyorum.”²¹ Aslında bütün bu suçlamalar tamamıyla haksızdı: Mücadele arka-

20 A.g.e., s. 27.

21 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 278 vd.

daşlarından hiçbirini, gelecektekiler de dahil olmak üzere, felsefi-edebi donanım ve üslup zarafeti açısından Bolivar'ın yanına dahi yaklaşılamaz. Ölmeden hemen birkaç gün önce kaleme aldığı vasiyetinde bile Rousseau'nun *Contrat Social*'inin [Toplum Sözleşmesi] vaktiyle Napoleon'a ait olan ve yine Bolivar'ın sözleriyle “kalbinde derin bir yere” sahip bir nüshasını²² Caracas Üniversitesi'ne bıraktığını yazıyordu. Eğitimin toplumsal politika açısından önemine dair kanaatini keskinleştiren, özellikle gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde yaptığı entelektüel egzersizlerdi. Kendi eliyle kaleme aldığı çeşitli anayasa metinlerinde, okul ve üniversitelerin kurulması devlet yöneticilerinin en onurlu ödevlerinden biri olarak zikredilir. Buraya eklemek gerekir ki, sadece erkek nüfus için değil kızlar –ve Bolivya'nın kurtarıcısının 1825'te yayınladığı kararnamede belirttiği gibi “bütün sosyal sınıflardan gençler” –²³ için okul ve üniversitelerdi söz edilen. Bolivar'ın eğitim politikası üzerine bizzat yazdığı ya da en azından elden geçirdiği kararname ve planlar klasörler doldurur. 1827'de kuruluşunu başkan olarak onayladığı Caracas Üniversitesi'nin tüzüğü²⁴ hiç şüpheye yer bırakmayacak şekilde onun üslubunun izlerini taşır – neredeyse üç yüz maddelik, Bolivar'ın ismini taşıyan en uzun metinlerden biridir bu. Bu arada göze çarpan sadece eğitim politikalarına gösterilen ilginin kendisi değildir. Doğduğu şehrin *Escuela Publica*'sında yaşadıklarının hâlâ ceremesini çeken ve özel öğretmeni- nin “peripatetik” dersleriyle okuldakiler arasındaki farklılığın ziyadesiyle ayırdında olan Bolivar, bugün için bile kulağa son derece modern gelen bir pedagoji reformunu savunuyordu. “Ellerinde silah olarak kullandıkları birer sopa ve çatık kaşlarla hep aynı şeyleri terennüm eden ezberci öğret-

22 A.g.e., s. 280.

23 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 228.

24 A.g.e., s. 264 vd.

menlerin” yeni okullarda işlerinin olmayacağını söylüyordu 1825’te, bir gazete makalesinde; “bu tür tiranları defedelim, Salamanca’ya gönderelim, orada yer var onlara.”²⁵

Devrimci fikirler taşıyan öğretmenin yurt dışına kaçmasıyla, artık pedagojik olarak da babasız kalan genç öksüzün kendisinin de kolonyal ata toprağına doğru yola çıkması fazla zaman almayacaktı. Fakat ecdadının ülkesiyle tanışmadan önce, onun sosyal statüsüne sahip bir delikanlı için âdeta zorunluluk olan bir eğitimden daha geçmesi gerekiyordu. Aile geleneklerine uygun olarak, çocukluğunu geçirdiği Aragua Vadisi’nin milislerine katıldı genç Bolivar. Beyaz ve zengin Kreollerin oluşturduğu, bir zamanlar babası tarafından kurulmuş bu seçkinler birliği genç Bolivar’a temel askerî eğitim olanağı sağladı – geleceğin yetenekli stratejisti ve generaline fayda sağladığı kesin, bir tür hızlandırılmış silahlı kurstu bu. Daha o zamanlar “doğuştan sahip olduğu liderlik vasıflarını” (John Lynch) göstermişti genç adam. Çiçeği burnunda asteğmen bu seçkin birlikten bir sene sonra ayrıldı ve çok yakındaki başkente geri döndü. İspanya’ya yola çıkmasına kadar geçen birkaç ayda şık meraşim üniformasını gururla taşıyan, milyonların varisi ve üstüne üstlük yakışıklı genç adam çapkınlık hususunda ilerde sahip olacağı şan ve şöhretin temellerini atmaya başladı. Beyaz, genç aristokrat âşıkdaşlarının seçiminde, ne sosyal ne de etnik olarak fazla seçkinci öncelikler koymuyordu. Olgunluk çağında, politikacı ve asker olarak “basit insanlara”, özellikle de siyahîlere ve beyaz-siyahî melezlerine karşı derin bir güvensizlik duyacaktı Bolivar gerçi ama erken gelişmiş yeni yetme olarak erotik macera arayışlarında daha çok babası gibi davranıyordu.

Venezüella’nın toplam nüfusunun ancak yüzde yarımını oluşturan Kreol seçkinlerin daracık, yasaklı alanı erotik ob-

25 A.g.e., s. 240 vd.

jeler açısından çok az tercih imkânı sunduğu için bu elbette çok anlaşılır bir durumdu. Hele elit tabaka kadınlarının içine sıkıştırıldıkları sosyal ve dinî korseyi tümüyle bir kenara bırakalım. Buna karşın ülke nüfusunun neredeyse yüzde altmışını oluşturan siyahî ve *mulatteler* çok daha fazla umut vaat ediyorlardı. Bu kökenden kadınlara sahip olmak çok daha kolaydı, talepkâr da değillerdi. Bunların yanı sıra beyaz üst tabakaya mensup Don Juan'ların cinsellik objeleri için bakınacağı Venezüella'ya has bir üçüncü grup daha vardı: Nüfusun en az dörtte birini teşkil eden Kanarya Adaları'ndan gelenler ve onların selefleri. Bu nedenle çocukları ve erkekleriyle nüfusun yüzde on beşini oluşturan yerlilerden gönül rahatlığıyla feragat edilebilirdi. Erken gelişmiş *mujeriego* her şeye rağmen zengin bir Kreol güzeli baştan çıkarıp dayısının öfkesini üzerine çekince karar kesinleşti. *Grand Tour*, Avrupalılar'dan örnek alınarak yapılan bu aristokratik eğitim seyahati, daha fazla ertelenemezdi.

Bolivar'ın bazı biyografıları 1799 Şubatı'nda başladığı, onu Meksika ve Küba üzerinden –İngiliz ambargosu yüzünden Meksika'nın doğu kıyısından geçmek zorunda kalınıyor ve bu çok zaman alıyordu– İspanya'ya götüren bu seyahati aynı zamanda gençliğinin sonu olarak işaretlerler. Bu şekilde bir “periodlandırma” her ne kadar tamamıyla yanlış olmasa da daha on beş yaşına varmış delikanlıya ancak belli oranda uygun olacaktır. Genç Simon'un Madrid'te de başlarda Caracas'taki hiç sevmediği dayısı Carlos'un değil de çok daha samimi ilişkileri olan diğer dayıları Esteban ve Pedro Palacios gözetiminde olsa da nihayetinde ailesinin himayesinde yaşaması bile bunun için yeterli nedendir. Ama yetiştirilmesinin, özellikle de okul eğitiminin hiçbir surette tamamlanmamış olduğu da unutulmamalıdır. Bolivar'ın dev sömürge imparatorluğunun başkentine gelmesinden hemen sonra Venezüella'daki eski vasiye şöyle yazar Esteban: “Simon-

cito buraya vardı, çok tatlı [fakat] tamamen eğitimsiz.”²⁶ Bu yıkıcı ve abartılı hüküm Caracaslı Emile zannedilen gencin asıl olarak imla hatalarıyla alakalıydı. O dönemlerde yazdığı ilk mektuplarındaki sayısız imla hatasının, “bugün on yaşlarında bir çocuktan beklenmeyecek”²⁷ düzeyde bir yazma kabiliyetini ortaya koyduğunu düşünüyor oldukça katı bir öğretmen. “Venezüellalı Rousseau’nun” pek sevgili öğrencisi için gösterdiği yenilikçi pedagojik çabanın pek ışıltılı olmayan sonuçları da olmuştu besbelli. Fakat Madrid’teki iyi niyetli vaftiz babası bu hatanın telafi edilebileceğini düşünüyordu, nihayetinde yeğeninin bu sıra dışı eğitim sürecini başarıyla tamamlamaya “yetecek kabiliyeti” vardı. Bu öngörü doğru çıkacaktı. Bolivar 1802 yazında Venezüella’ya geriye döndüğünde yetenekleri meyvelerini fazlasıyla vermeye başlamıştı bile.

Halbuki Madrid’teki yıllarını da sadece etüt salonunda geçirmiş değildi. Bourbon metropolündeki sanatçı kahvelerini, tiyatro ve konser salonlarını sık sık ziyaret ediyor, uzaktaki anavatanda kalan ve genç varisin muazzam servetine kalbinde özel bir yer ayırmış dayısını tasalandıracak şekilde avuç avuç para harcıyordu. Bu durumdan Madrid gece hayatının cins-i latiflerinin de faydalanmış olması kuvvetle muhtemeldir. Ama azgın yeniyetmenin erotik yaramazlıkları bu defa nispeten ölçülü kalmıştı herhalde. Bu ölçülülüğün sebebiyse tek bir kadındı: Venezüellalı Kreol bir baba ile İspanyol bir annenin kızları Maria Teresa Josefa Antonia Joaquina Rodriguez de Toro y Alaysa, delikanlının aklını başından almıştı. Genç Simon’dan neredeyse iki yaş büyük bu asil hanımefendi, zengin ve fakat söylentilere göre pek güzel değildi. 1800 yılının Ağustos ayında ni-

26 Salvador de Madariaga: *Simon Bolivar. Der Befreier Spanisch-Amerikas*, Zürich 1986, s. 99.

27 A.g.e., s. 101.

şanlandılar ancak nikah için biraz beklemeleri gerekecekti. Tedirgin bekleme dönemini –damadın, nişanlısının sevgisinden pek emin olmadığı rivayet olunur– seyahatler yaparak geçirdi Bolivar. Eski hocasının yaşamayı tercih ettiği ülkenin de ziyaret programında yer almasından daha doğal ne olabilirdi? 1802 yılının Şubatı’nda Bolivar yanında Maria Teresa olmaksızın Paris’e gitti ve Seine kıyısındaki kültür metropolünde üç ay geçirdi. İki ülke, özellikle de iki başkent arasındaki zıtlığın onun için sürpriz olmadığı kesindi ama çok etkilenmesi de pek şaşırtıcı sayılmaz. Nihayetinde Lumière’in* en seçkin yazarları, ki Bolivar’ın arası hepsiyle iyiydi, Pireneleri bir tür kültürel iklim sınırı olarak tanımlamışlardı. Bu sınırın ardında, tabii ki batı tarafında Afrika; aydınlanmış düşüncenin az sayıdaki vahasının hayatta kalma şansının fanatizm, batıl inançlar ve siyasi barbarlık nedeniyle pek olmadığı bir medeniyet çölü başlıyordu. Bolivar’ın Aranjuez bahçelerinde badminton²⁸ oynadığı genç Asturya prensi ve geleceğin Kral VII. Ferdinand’ı da bu karanlık resmi aydınlatmak için pek yeterli olmayacaktı. On dokuz yaşındaki Paris aşığının bu bakış açısını benimseyip İspanya’yı Fransa’yla karşılaştırarak daha o zamanlar “vahşilerin yaşadığı bir ülke”²⁹ olarak adlandırmasına kim kızabilirdi?

Bu ülkeye 1802 Nisanı’nda geri dönerken hayran kaldığı Avrupa Aydınlanması’nın başkentini çok kısa bir süre sonra tekrar, hem de bu defa üç aylık kısa bir ziyaret için olmamak kaydıyla göreceğini elbette tahmin etmiyordu. “Vahşilerin yaşadığı ülkeye” geri dönüş, gelecekteki karısı orada onu beklediği için zor gelmemiştii Bolivar’a. Bir ay kadar son-

(*) Fransızca “ışık” Burada kastedilen Aydınlanma – ç.n.

28 Gerhard Masur, *a.g.e.*, s. 49.

29 Tomas Pedaneo Alcantara: *Simón Bolívar Ensayo de una interpretación biográfica a través de sus documentos*, Caracas 1994. s. 69.

ra Madrid'teki San Sebastian Kilisesi'nde, tabii ki görkemli ve Katolik bir törenle evlendiler. En azından damat açısından bir aşk evliliği olmasına rağmen, ne genç koca karısının muazzam drahomasından ne de kayınpederi damadının milyonlar tutan servetinden şikâyet edebilirdi. Yüksek aristokrasiden, sermaye sınıfından ve siyasetten son derece seçkin davetlilerden hiçbirinin genç evlileri mutlu ve tasasız bir geleceğin beklediğinden şüphesi yoktu. Bu gelecek Venezüella'daydı ve özellikle de genç koca onun en kısa zamanda başlamasını istiyordu. Bolivar ve Maria Teresa, Haziran ortasında kuzeydeki La Coruña'ya geçtiler ve oradan da rotası Venezüella olan bir gemiye bindiler. Bir ay sonra sağ salim karaya ayak bastılar; ne var ki, mutlulukları fazla uzun sürmeyecekti.

Yarımkarı Kreol genç kadın eğer görgü tanıklarının bir kısmının iddia ettiği gibi kocasını, onun kendisini sevdiğinden daha az seviyorduyorsa da, Bolivar'ın artık ona da ait olan gösterişli evlerini ve muazzam büyüklükteki topraklarını görmek onu teselli etmişti herhalde. Her halükârda Caracas yakınlarındaki tarihi aile ikametgâhı San Mateo malikânesine yerleşen çiftin hiçbir eksiği olmadığı muhakkaktı. Maria Teresa olsa olsa İspanya başkentinin, Venezüella taşrasından çok daha fazlasını sunan kültürel hayatını özleyebilirdi. Yeni vatani hakkında ne düşünürse düşünsün buradaki hayata alışmak için birkaç aydan fazla zamanı olmayacaktı: Venezüella'ya geldikten sadece sekiz ay sonra, 1803 Şubatı'nda habis bir ateşli hastalık yüzünden hayatını kaybetti. Bolivar'ın henüz yirmi senelik kısa hayatında yaşadığı üçüncü travmatik tecrübeydi bu. Daha sonra şöyle yazacaktı: "Karımı çok sevmiştim, ölümünden sonra bir daha hiç evlenmeyeceğime dair kendime söz verdim; bu sözümü tuttum."³⁰

30 Louis Peru de Lacroix: *Diario de Bucaramanga. Vida pública y privada del Libertador*, Caracas 1976, s. 62 vd.

Genç dulun bir daha hiç evlenmemek için başka nedenleri de vardı elbette ama genç karısının ölümünden duyduğu üzüntü derindi ve uzun süre devam etti. Bu trajik kaybın, geleceğin Amerika halaskârının siyasi kariyeriyle de bir ilişkisi var mıdır? Bolivar'ın kendisi ilerde doğrudan bir ilişki tespit edecekti: "Eğer dul kalmasaydım hayatım belki de bambaşka bir yol tutacaktı; bugün General Bolivar da olmayacaktım, Libertador da ama şunu da itiraf edeyim, San Mateo Belediye Başkanı olmak da hiçbir zaman aklımdan geçmemişti."³¹ Bütün Bolivar biyografları, bu "belki" üzerine doğal olarak akıllarına gelen her türlü spekülasyonu yapmışlar ve bu sırada da yine doğal olarak her türlü hatalı sonuca da varmışlardır. Örneğin İspanyol yazar Salvador de Madariaga, genç kadının ölümünün "Güney Amerika tarihinin belirleyici hadiselerinden biri" olduğu yanılışına düşer.³² Ama Bolivar şu düşüncesinde herhalde haklıydı: "Eğer karım ölmeseydi Avrupa'ya ikinci seyahatimi yapmazdım ve Avrupa'da tanıştığım fikirlerle Caracas veya San Mateo'da temasım olamayacağını da varsayabiliriz [...]. Karımın ölümü beni politika yoluna çok erken sevk etti."³³ Bolivar karısının öldüğü sene bitmeden tekrar Atlantik'in diğer yakasına geçti. Aşağı yukarı dört sene sonra eve dönmek üzere yola çıktığında siyasi düşünceleri artık berrak hatlara sahiptiler.

31 A.g.e., s. 63.

32 Salvador de Madariaga, *a.g.e.*, s. 109.

33 Louis Peru de Lacroix, *a.g.e.*, s. 63.

İdol Olarak Napoleon: Avrupa'daki Çıraklık ve Göçebelik Yılları

“Şu anda zengin bir aylaktan başka bir şey değilim, toplumun fuzuli bir ögesi, bir kitabın sim süslemeleri, Bonaparte'ın kılıcının kabzasında bir pırlanta, bir hatibin togası. [...] Oldukça hüznünlü bir varoluş bu.”

– BOLIVAR, Paris 1804¹

Bolivar'ın 1803 yazında yaptığı ikinci Avrupa seyahati doğrudan İspanya'nın güneyine getirdi onu. Kolonyal deniz seyrüseferinin üç yüz senedir yapıldığı Atlantik geçişi rotası tekrar açılmış, Bolivar'ı ilk seyahatinde Meksika üzerinden geçmeye mecbur bırakan İngiliz ablukası kaldırılmıştı. Henüz yirmi bir yaşındaki genç dul, varış limanı Cadiz'den Madrid'e devam etti. Hayatının herhalde en güzel anlarını yaşadığı şehir, hüznün ve acı hatıraların mekânı haline gelmişti. En azından, kızının ölümünden önceden haberdar edilmiş kayınpederinin evinde teselli bulmuş olmalıydı. Bolivar'ın kederli ruh hali, ama daha önemlisi İspanya başkentinin –sömürgecilik dalkavuklarının sözleriyle “İspanyolluğun merkezinin”– genç Kreolün gözündeki yetersiz cazibesi, Madrid'te daha uzun kalmasını anlamsız hale getiriyordu.

1 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 34.

Ne işi olabilirdi bu ülkede? Aralarındaki bağ sadece büyük bir kişisel felaketten ibaretti, üstüne üstlük bu ülke onun vatanını sömürgeciliğin prangasına vurmuştu. Fakat yine de, 1804 ilkbaharında Pireneleri bir kere daha aşmadan evvel, neredeyse bir sene kaldı İspanya'da. Bu defaki hedef de elbette ilk seyahattekiyle aynıydı: Paris.

Genç frankofil, tanığı olacağı siyasi hadiselerin, İspanya ile Amerika arasındaki kolonyal bağın nihai olarak koparılmasında ciddi payı olacağını o dönemde muhtemelen henüz tahmin etmiyordu. Siyaset dünyası, en baştan beri büyüleyici bulsa da, önceleri nispeten tali bir rol oynadı Bolivar'ın hayatında. Zaten oldum olası tepeden tırnağa bir ehlikeyif olan genç, zengin ve zarif dul acılarıyla baş başa yaşamaya daha fazla devam etmedi ve kendisini Seine kıyısındaki metropolün cümbüşlü hayatına bıraktı. Yolları siyasi nedenlerle Paris'e düşmüş başka Güney Amerikalılarla beraber kabareler, konser salonları ve yüksek tabakanın buluştuğu mekânlara girip çıkıyordu. Görgü tanıklarının söylediklerine inanmak gerekirse sefih cinsel hayatı onu bedenî bitaplığın sınırına kadar getirmişti. Daha sonraki senelerde olacağı gibi o dönemde de bu baş döndürücü aşk hayatının erotik-duygusal bir karşı kutbu vardı. Bu kutbun ismi Fanny Dervieu du Villars'dı. Kültür ve siyaset hayatından çok renkli misafirleri ağırladığı son derece liberal toplantılar düzenleyen yaşlı bir baronun genç karısıydı (!) hanımefendi. Paris aristokrasisinin “müptezel” çevrelerinde bile skandal yaratabilecek bu birliktelik neredeyse bir sene sürdü. Bu alanda *Emile* yazarının tembihleri pek bir işe yaramamıştı anlaşılan: “Zina ve sefahatten tiksintisi onu fahişelerden de, evli kadınlardan da uzak tutuyor; gençlik kepezelikleri bu iki gruptan biriyle başlar her zaman.”²

Bolivar'ın ikinci karakteristik özelliği, parasını bol kese-

2 Jean-Jacques Rousseau: *Émile oder über die Erziehung*, Stuttgart 2006, s. 673.

den harcama eğilimi de daha o dönemde dostları ve beraber zaman geçirdiği arkadaşlarının dikkatini çekmişti. Gerek o dönemde gerek sonraki yıllarda olağanüstü cömertti: Kadınlara ve mücadele arkadaşlarına verilen büyük hediyeler, bağımsızlık savaşına yapılan “büyük yatırımlar”, general ve başkan olarak hakkı olacak her türlü ganimet ve tahsisattan feragat etmesi. Hayatının sonunda başı dik ölebilmek için hâlâ elinde kalan üç-beş şeyi de satmak zorunda hissetmişti kendisini. Öyle görünüyor ki, Rousseau’nun pedagojik prensipleri, hiç olmazsa bu konuda, mümbit bir toprağa düşüp kök salabilmişti: “Ne yapacağım ki ailemin bana bıraktığı serveti?”³ der Emile, genç Kreolün eğitiminde yönlendirici olan kitabın baş karakteri: “Önce o servetten bağımsız olmak istiyorum; beni ona zincirleyen bütün bağlardan kurtulacağım.” Bütün idealist açıklamaların ötesinde para ve mal varlığını fazlasıyla doğal addeden zengin bir aristokratın gamsızlığı mıydı bu? Yoksa bu örneği görülmemiş cömertliğin ardında yatan temel neden, bilinçaltında da olsa, takdir görmeye duyulan derin ihtiyaç mıydı? Bolivar’ın Avrupa’da geçirdiği çiraklık ve göçebelik yıllarında çok açık bir şekilde tezahür eden üçüncü karakteristik özelliği bu son dile getirilen varsayımı destekler niteliktedir: “Şan ve şöhrete” karşı hissettiği ihtiyaç, hatta açgözlülük.

Bolivar’ın İspanyol biyograflarının en akıllısı Salvador de Madariaga onun şan ve şöhrete yönelik bu açgözlü hırslında, “Don Kişot hanedanı”nın⁴ izlerini görebildiği kanısındadır. Tıpkı bir zamanlar Cervantes’in gezgin şövalyesi için olduğu gibi “Amerikalı İspanyol” Bolivar için de meselenin, son tahlilde, “idealist hedefler”, yani dünyevi bir şan halesi olduğunu düşünür. Ateşli bir vatansever ve İspanyol milletler topluluğunun nostaljik methiyecisi olan Madariaga, Li-

3 A.g.e., s. 939.

4 Salvador de Madariaga, a.g.e., s. 122.

bertador'u hedeflerine ulaştığı için hiçbir zaman affetmese de edebi kahramanla onun güya manevi reenkarnasyonunun aynı kefeye konmasının bir kompliman olarak anlaşılması arzusundadır: Bağımsızlık bir nevi aile kavgasıdır, Venezüellalı Don Kişot'un idealist atılganlığı nedeniyle kan gölüne dönmüş bir aile kavgası. Gerçekten de Güney Amerika'nın yarısının gelecekteki kurtarıcısında, meşhur şövalyenin fikri bir akrabasını teşhis etmek pek zor olmaz. Bolivar'ın kendisi de, bütün bilinen İspanya nefretine rağmen, İspanya'nın edebi kahramanıyla son derece yakın bir ruh ikizliğini akla getiren sosyokültürel düşüncelerle hareket etmiştir. Örneğin 1814 yılında, Caracas için yapılan ikinci savaş kazanıldıktan hemen sonra taraftarlarına şu konuşmayı yapar: Hayatını savaş meydanında riske atarken onu harekete geçiren sıradan birtakım güdüler değil, "şan, şeref ve özgürlük arayışıdır."⁵ Bir-iki satırdan uzun olup içinde "şeref", "şan", "özveri" veya "şehadet" kelimelerinin geçmediği bir yazısı ya da konuşması neredeyse yoktur Bolivar'ın.⁶ Bu tür sözcüklerle, alışılmış mücadele retorigi ifade edilse de Bolivar'ın karakterindeki idealist özelliğin, her şeyden önce de kamusal takdire duyduğu olağanüstü kuvvetli ihtiyacın pek tartışılacak yanı yoktur.

Avrupa'da geçirdiği senelerde bu ihtiyaç çok somut bir ad taşıyordu: Napoleon. İmparator, 1804 yılının Aralık ayında Notre Dame Kilisesi'nde, coşkulu tebaası ve Papa'nın gözleri önünde, tacını kendi kafasına yerleştirirken Bolivar da sahnelen bu sansasyonel gösterinin izleyicileri arasındaydı. Bolivar'ın hayatının başka neredeyse hiçbir bölümü hakkında bu kadar fazla yazılmamıştır. Napoleon'un hayranlarından mıydı? Eğer cevap evetse: Hayran olduğu tam olarak neydi? Bu sorulara verilecek cevaplar, hiç olmazsa ilk bakış-

5 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 84.

6 A.g.e., s. 96.

ta, oldukça karmaşık görünür. Nihayetinde geleceğin Libertador'u, bütün şom ağızlılara rağmen, hayatı boyunca anti-monarşist temel amentüsüne bağlı kalmıştı. Taç taşıyan kafalar – birçok şöhretli mücadele arkadaşının desteklediği bu tercihin, hiç olmazsa Amerika için siyasi bir zehir olacağı düşüncesindeydi. Paris'teki katedralde katıldığı şatafatlı törenle ilgili düşüncelerini bir cumhuriyetçi olarak “tiksin-ti” ile ifade ediyordu: O günden sonra Napoleon'un şanı ona “cehennemden gelen bir ışık” gibi görünmüştü.⁷ Dev eseri askerî kurtuluşun tamamlanmasından sonraki yıllarda şunu dahi yazacaktı: “Ben Napoleon değilim, olmak da istemiyorum. Aynı şekilde, Sezar'ı taklit etmek de istemiyorum [...]. Bu tür örnekler bana yakışksız geliyor, benim şan ve şerefimle uyuşmuyorlar.”⁸ Bolivar ve Napoleon ilişkisi – yoksa sadece bir kuru gürültü mü?

Gerçekte hem tören hem de askerî stratejistin dehası ve bir örneği daha olmayan iktidarı Venezüellalı genç Kreolü fazlasıyla etkilemişti. Geleceğin kurtarıcı generali ve dört yeni kurulmuş devletin ömür boyu başkanını Napoleon'a hayranlığını açıkça dile getirmekten alıkoyan, öncelikle politik ihtiyati tedbirlerdi. Eğer, bağımsızlığın kazanılmasından sonra itiraf ettiği gibi, “bu büyük adama hayranlığını ve onun içinde uyandırdığı coşkuyu [daha o zaman] açıklamış olsaydı”,⁹ kendi iktidar ihtirası açıkça gün ışığına çıkmış olacaktı. Bolivar'ın kitlelerin el üstünde tuttuğu kahraman için hayranlığı, doğrusunu söylemek gerekirse, o dönemde sadece sahnenin parlak dekoruyla sınırlıydı. Daha sonra şöyle yazacaktı: “Büyülenmiş gibi seyrediyordum Napoleon'u ve orada toplanmış kalabalığın içerisinde sadece

7 Daniel Florencio O'Leary: *Memorias del General O'Leary*, Caracas 1981, cilt I, s. 15.

8 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 309.

9 Mario Hernandez Sanchez-Barba, a.g.e., s. 59 vd.

onu görüyordu gözlerim. Merakım sınırsızdı ama emin olun ki o an, günün birinde benim de böyle bir dikkatin veya başka kelimelerle ifade etmek gerekirse bütün bir kıtanın, hatta bütün dünyanın bile denilebilir, merakının objesi olacağımı görebilmekten çok uzaktım.”¹⁰ Bolivar’dan düşündürücü ama muhakkak ki, samimi ve üstüne üstlük kendisine dayanak olarak Rousseau’yu gösterebilen bir tespitti bu. *Emile* yazarı tamamıyla onaylar bir üslupla şu şekilde yazıyordu: “İktidarı elinde tutan kraliyet gücünün azametli deb-debesi halkları her zaman etkilemiştir. Haşmetin sembolleri, bir taht, bir asa, erguvan rengi bir pelerin, bir taç, bir diadem onlar için kutsal şeylerdir.”¹¹ Düşünsel oluşumunda son derece büyük bir öneme sahip manevi babasının, iktidarın bu tür sembollerini, özellikle de kamuya açık sahnelenen şatafatlı gösterileri “akıllı bir şekilde” sürdürme şiarına Bolivar hayatı boyunca uymuştur. Müphem kalan, bu sırada ağır basanın siyasi hesapları mı, yoksa Gerhard Masur’un kelimeleriyle “teatral olana ve teşhirciliğe” meyilli “mizacı” mı olduğudur.¹²

Bolivar’ın gözleri Napoleon’un taç giyme töreninde kamaşırken başka bir adam da Paris’teydi. Her ne kadar şatafatlı iktidar teşhirinin sembollerine sahip olmasa da saygınlığı daha az olmayan bu adam Alexander von Humboldt’tu. Yeni Dünya’ya yaptığı ve yıllar süren bir inceleme seyahatinden Avrupa’ya kısa bir süre önce dönen “Amerika’nın ikinci kâşifi” kamuoyu nezdinde öyle ilgi hatta hayranlık görüyordu ki, bunun Napoleon’u bile şaşırttığı rivayet edilir. Bolivar, Alman doğa araştırmacısıyla tanışmaya tabii ki pek istekliydi. Venezüella’yı da gezmiş Humboldt’la büyük olasılıkla sevgilisinin verdiği bir davette tanıştı. Yeni bir efsane

10 A.g.e., s. 63.

11 Jean-Jacques Rousseau, a.g.e., s. 654.

12 Gerhard Masur, a.g.e., s. 52.

doğmuştu böylece: Güney Amerika'nın şartlarını çok iyi bilen şöhretli bilim adamı ve hümanist, Bolivar'da geleceğin kurtarıcısını görmüş ve onu cüretli eylemleri için cesaretlendirmişti. Âdeta resimli çocuk kitaplarından fırlamış gibi kursuz görünen bu romantik hikâyeyle gerçek elbette örtüşmez. Humboldt her ne kadar –daha henüz yayımlanmamış– kitaplarında İspanyol sömürgeciliğine oldukça sert eleştiriler yöneltse de, o dönemde kamuoyuna yaptığı açıklamaları daha ziyade temkinlidir. Diplomatik itidalinin ardında, diğer nedenlerin yanı sıra, seyahatini İspanya tahtının resmî onayıyla gerçekleştirmiş olması ve muhtemel ikinci bir seyahat için tahtın teveccühüne bir kere daha ihtiyacı olup olmayacağını bilmemesi yatar.

Humboldt'un, kendisinden genç Venezüellalı sohbet arkadaşına diğer sömürge bölgelerinde, örneğin geleceğin Kreol devletleri Kolombiya, Peru ve Meksika'daki siyasi iklimle ilgili neler anlattığı da belirsizdir. Kısa bir süre sonra yayımlanacak yazılarından çıkan sonuç buralardaki Kreol elitin de için için kaynamakta olduğudur gerçi ama Humboldt'un İspanya tahtına sınıfı gereği gösterdiği sadakat de pek gizli kalmaz. Caracas aristokrasisi üzerine, son derece soğukkanlı, şunları yazar: “Devrimler denince akıllarına gelen tek şey kölelerini kaybedecekleri.”¹³ Humboldt kolonilerdeki siyasi durumu nasıl yorumlarsa yorumlasın, Paris'te rast geldiği genç keyif adamında geleceğin Libertador'unu görmüş olması kesinlikle mümkün değildir. İlerde şöyle yazacaktır Humboldt: “Günün birinde Amerikan kutsal savaşının lideri olacağı aklımın köşesinden geçmezdi.”¹⁴ Bu tamamıyla anlaşılır hatalı hüküm, efsanenin oluşmasını yine de engellemedi. İlahi güçlerin seçtiği ve alinyazısı büyük beyinler tarafından derhal teşhis edilip desteklenen büyük şah-

13 John Lynch, *a.g.e.*, s. 11.

14 *A.g.e.*, s. 31.

siyet mitosunu oluşturmak için mozaigin parçaları fazlasıyla uygundu. Bolivar, “Amerika’nın ikinci kâşifiyle” tanışmasını, öyle görünüyor ki, hiçbir zaman yüksek sesle övünerek anlatmamıştı ama bu tanışmanın halesinden her zaman faydalandı. Bolivar dolaylı olarak onu da Peder Andujar gibi öğretmenleri arasında sayar ve Baron Humboldt’un Andujar’ı çok takdir ettiğini gururla vurgular.¹⁵

Bolivar’ın saygın doğa bilimciyle bir kere daha görüşme fırsatı bulması fazla uzun sürmeyecektir. Bu defa İtalya’da buluşurlar. Bu seyahate çıkması için onu teşvik eden Paris’te bulunduğu eski hocası Simon Rodriguez’dır. Son yıllarda hep geçici işlerle hayatını şöyle böyle idare etmiş sıra dışı dünya gezgini Rodriguez’e, eski öğrencisinin ağzına kadar dolu seyahat kasası da en azından Venezüella’da yarıda bırakmak zorunda kaldıkları derslere tekrar başlama imkânı kadar çekici gelmişti muhtemelen. Daha o zamanlar Emile’ini öncelikle “Peripatetiklerin Prensipleri”ne* göre eğitmiş Latin Amerikalı Rousseau şimdi de derslerini yürüyüşler yaparak vermek için yeterli zamanı buluyordu. 1805 Nisanı’nda Rodriguez ve öğrencisi, Bolivar’ın Venezüellalı bir arkadaşıyla beraber Fransa’nın kültür ve politika başkentini terk edip, büyük oranda yürüyerek yapacakları İtalya yolculuğuna başlarlar. Bazı biyograflarının¹⁶ iddiasına göre Rodriguez uzun yürüyüşlerle sadece manevi birtakım hedeflere ulaşma çabasında değildi, somut bedensel hedefleri de vardı: İfrata varan erotizm, öğrencisinin fiziki yapısını vahim şekilde yıpratmıştı. Yürüyüş turunun ilk büyük etabının hedefi Milano’ydü ve bu hedef itinayla seçilmişti. Milano’ya vardktan hemen sonra Fransalı idol-imparatorun ikinci dev gösterisine katıldılar. Alplerin eteğindeki şehirde Napoleon, Lom-

15 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 281.

(*) Peripatetik eski Yunanca *peripatein*, yani “yürüyüş yapmak” kökenlidir – ç.n.

16 John Lynch, a.g.e., s. 33.

bardiya krallarının demir tacını giydi. Bolivar muhtemelen bir kere daha aynı tutkulu arzuyu hissetmiş olmalıydı; bir kez olsun bizzat, ateşli hayranlarının coşkulu tezahüratıyla çevrilmiş ve sahne ışıklarının odağında olma arzusunu. Seçkin yürüyüş grubunun Verona, Padova, Venedik ve Floransa'da molalar verip sonunda ulaştıkları Roma'da Bolivar öyle görünüyor ki, kendi *en miniature** taç giyme törenini kutlamanın ayartıcı cazibesine karşı koyamadı.

Yirmi bir yaşındaki genç Bolivar'ı o dönemde canlandıran, hatta muhtemelen bir tür sarhoşluğa sürükleyen şan ve şeref hayallerini Tiber kıyısındaki abidevi şehrin etkileyici dekoru da iyice kanatlandırmış olmalı. Antikçağ'ın klasiklerini uzun zamandır iyi bilen Bolivar, sonsuza dek süreceği zannedilen şan ve şerefin nektarının cömertçe keyfini çıkartmış bütün Romalı imparator ve komutanların bir geçit resmini hayalinde canlandırıyordu. Herhalde kuvvetli yaz ortası güneşinin de hadiseye katkısı olmuştur. Bolivar, her halükârda 15 Ağustos 1805'te, öğleden sonra saatlerinde, ona eşlik eden iki arkadaşlarıyla beraber Monte Sacro'ya çıktı, tepenin üzerinde diz çöküp meşhur yeminini etti: "Sizlerin önünde yemin ediyorum, atalarımın tanrısının, şerefimin, vatanımın üzerine ant içiyorum ki, İspanyol muktedirlerin bizi boyunduruk altında tutmak için kullandıkları zincirleri kırana dek bedenimin ve ruhumun huzura kavuşmasına izin vermeyeceğim."¹⁷ Bu patetik cümleler ve sahnelenen bütün bu gösteride sanki günümüzün bir Hollywood rejisörünün imzası var gibiydi. Bir anda gelişiveren bu teatral gösterinin baş şahidi Simon Rodriguez'in pek önyargısız olarak nitelemeyeceğini de belirtmek gerekir. Hadisenin bu şekilde gelişmiş olduğunu varsaysak da, "Monte Sacro Andı" ciddi bir ironi barındırır içeriğinde. Bolivar'ın bahsettiği zincir bizzat

(*) Minyatür boyutlarda – ç.n.

17 Gerhard Masur, *a.g.e.*, s. 63.

kendisi için olsa olsa altından bir zincirdir. Bu altın zincir gerek kendisinin gerek sınıfının hareket serbestisini şimdiye kadar pek de kısıtlamamıştır.

Şan ve şöhret aşığı genç aristokrat bu gerçeikle İtalya seyahatinin sonlarına doğru sert bir şekilde yüzleşecekti. 1806 Nisanı'nda silahlı bir grup Caracas'ın batısında bir liman şehri olan Porto Cabello'da karaya çıktı. Grubun lideri Bolivar'ın İngiltere'de yaşayan bir vatandaşı olan Francisco Miranda'ydı. Miranda daha sonra devrimci "öncü" (*precursor*) olarak tarih kayıtlarına girecekti. Bir anlamda bağımsızlık mücadelesinin başlatan adım olarak da adlandırılabilir. Bu cüretli harekât korkunç bir başarısızlığa uğradı. Britanya hükümetinin onayıyla harekete geçmiş grubun kendilerini bağımsızlık savaşçısı olarak adlandıran üyelerinin çoğu öldürüldü, ölmeyenler tutuklandılar. Liderleri kaçmayı başarabildi. Tamamıyla Kreol elitlerinin kontrolündeki Caracas'ın krala sadık *Cabildo*'su (şehir meclisi) "korkunç canavar" Miranda'ya karşı şiddetli bir protesto yayımladı. Tarihin bir başka ironisi de şuydu: *Precursor* ve ekibini bastırانların arasında şöhretli İtalya gezgininin kardeşi Juan Vicente Bolivar da vardı. Geleceğin kurtarıcısı kendisinden daha yaşlı vatandaşı Miranda'nın planlarını biliyor muydu? En azından yurtsever faaliyetlerinden ve Londra'da "bağımsızlık dilenmesinden" (Madariaga) haberdardı. Belki de Güney Amerika'nın bağımsızlığını kazanmasının manevi patent hakkını "Monte Sacro Andı"yla garantiye alma isteğinin ardında yatan nedenlerden biri de buydu.

Roma tepelerindeki ant gerçek miydi yoksa fantezi ürünü müydü? Paris'te başlayan Humboldt efsanesine İtalya'da her halükârda bir bölüm daha eklendi ancak bu bölüm neredeyse bütünüyle hayaliydi. Hikâyenin gerçek bölümü ikilinin, Humboldt'un bir mektubundan da anlaşıldığı gibi, bir kere daha karşılaşmış olmasıdır. Ama hikâyenin bütün ke-

nar süsleri fantezi dünyasına aittir: Bolivar ne Humboldt'la ne de onsuz Vezüv'e tırmanmıştır. Buna karşın sonraki yılların muhafazakâr Bolivar hayranlarına kayda değer mide ağrısı çektirecek başka bir anekdot kesinlikle doğrudur. Bolivar, Roma'dan ayrılmadan önce İspanyol(!) elçisinin Papa VII. Pius'a yaptığı bir ziyarete eşlik eder ve küçük bir skandala sebebiyet verir. Beraberindeki sefirin birçok kez uyarmasına rağmen Bolivar, Papa'nın önünde diz çökerek sandaletlerinin üzerindeki haçı öpmeyi reddeder.¹⁸ Pontifex* ziyaretçisinin münasebetsizliği nedeniyle afallasa da sükûnetini kaybetmemiştir. Sadece sinsi bir babacanlıkla genç Kreolü “genç İndiano” olarak isimlendirilerek rövanşı alır. Bu kavram Amerika'dan vatanına burnu havada bir zengin olarak dönen İspanyol(!) anlamında kullanılmaktadır.

Bolivar için artık dönüş yolculuğuna başlamanın zamanı gelmişti. İtalya topraklarında geçirdiği iki seneden sonra 1806 ilkbaharında, muhtemelen yanında hocası Simon Rodriguez olmaksızın Paris'e döndü. Görüldüğü kadarıyla bundan böyle daha mazbut bir hayat sürmeye karar vermişti, eski sevgililerinden büyük oranda uzak kaldı ve Paris gece hayatının dedikoducularına erotik hikâyeler için fazla malzeme sağlamadı. Bir zamanların Don Juan'ı İtalya'da bir Don Kişot olmuştu ve artık bir dizi Dulcinea için savaşmıyor, İspanyol dünya imparatorluğunun yel değirmenlerine saldırıyor diye düşünüyordu arkadaşları. Bütün bunlar olup biterken gezgin devrimci Bolivar, son senelerde büyük bir hayranlık duyduğu Napoleon'un çok kısa bir süre sonra onu kahramanca mücadelesinde, istemeden gerçi ama hiç yabana atılmayacak şekilde, destekleyeceğini henüz elbette tah-

18 Daniel Florencio O'Leary, *a.g.e.*, cilt I, s. 23.

(*) Aslında Eski Roma kökenli, paganist bir kavram. Rahip gibi değerlendirilebilir, dolayısıyla Papa aslında “pontifex maximus”, yani “en yüksek rahip” olarak adlandırılır – ç.n.

min etmiyordu. Bolivar, 1806 sonbaharında Fransa imparatorunun başkentini terk edip eve doğru yola koyuldu. Bu defa geldiği gibi İspanya üzerinden değil Hamburg'dan geçiyordu yolu, çünkü Fransa ve uyduyu İspanya, İngiltere'yle savaş halindeydiler. Kuzey Denizi üzerinden çizilen rota daha güvenliydi ve bir dipnot olarak belirtmek gerekirse Hansa şehri Hamburg'a Almanya'nın pek nadir Bolivar heykellerinden birini kazandırdı. Bunun dışında seyahatin Almanya durağından geriye maalesef hiçbir iz kalmadı.

Kuzey Amerika'ya doğru yelken açan gemi Charleston'da demir attı. Bolivar'ın Washington, New York ve Boston'u etraflica gezmek için yeterince zamanı oldu. Bu keyfiyet onu, o güne değin kıtanın kuzeyini kendi gözleriyle görmüş çok az sayıdaki Latin Amerikalıdan birisi yaptı. Kuzey Amerika'nın kıtanın güney yarısında yaşayanlar için bir *terra incognita** olması o dönemde son derece doğaldı. İspanyol efendiler iki Amerika arasına yüksek bariyerler inşa etmişlerdi. Ayrıca Kreol elitleri için Paris ya da Londra, Rio Grande'nin kuzeyindeki bölgelere göre çok daha cazipti. İngiliz sömürgelerinin bağımsızlık mücadelesine dair zaten kısıtlı ve gecikmiş bilgiler dahi Fransız kaynaklıydı. Bu nedenle Bolivar'ın yerinde gözlem ve tecrübeleri daha da önemliydi. Amerika'nın bağımsızlığının öncü ülkesi eve dönen genç gezgini, öyle görünüyor ki, ciddi biçimde etkiledi. Muhtemelen pek İngilizce konuşamamasına rağmen kıtanın güney yarısıyla kuzey yarısı arasında gözlemlediği, iyisiyle kötüsüyle, büyük tezat onu derinden etkilemiş olmalıdır. Bağımsızlık savaşının erken dönemlerindeki ilk "resmî" ifadeleri gösteriyor ki, o dönemde hayranlık ve kuzeydeki devin güneyindeki komşularının mücadelesini elinden geldiğince destekleyeceğine dair bir umut ağır basıyordu. Cartage-

(*) Bilinmeyen ülke, toprak – ç.n.

na Manifestosu'nda (1812) Bolivar her şeyden önce Birleşik Devletler'in "bütün dünyayla barış içinde yaşamasına"¹⁹ imkân veren uygun coğrafyasını metheder. 1819 yılındaki Angostura konuşmasında bile hâlâ "o halkı" "siyasi erdemler ve ahlâki aydınlanmanın emsalsiz modeli"²⁰ olarak över. Bu halkın itici gücü ve alinyazısı da Bolivar'a göre bir kelimeyle özetlenebilir: *Libertad*.*

Güneyle, insanca çabaların en asilinin bile tiranlık ve fanatizmin zincirlerine vurulduğu güneyle ne kadar büyük bir farktı bu! O günlerde Bolivar'ın kafasından buna benzer fikirler geçiyordu muhtemelen. Son senelerde dikkatle incelediği Avrupalı filozofların kitaplarında da aynı şey yazmıyor muydu? Eğer haklıysalar ki, ateşli okurlarından olan Bolivar bundan bir an için bile şüphe etmemişti, Aydınlanma'nın ulvi ilkeleri, halkı Anglo-Sakson değil de "İspanyol ırkından" gelen ülkelerde de gerçekleştirilebilir miydi? Hele bu ülkelerde çok büyük sayıda yerli, siyah ve melez yaşıyorsa, hatta bunlar beyazlarla ciddi bir şekilde karışmışlarsa? Bolivar'ın "emsalsiz modeli" kendi gözüyle inceleyip güney için ancak şartlı olarak uygun olduğuna karar vermesi –zamanın da göstereceği gibi geniş sonuçları olan bir karardı bu– Washington, New York ve Boston'da gerçekleşmişti herhalde. 1807 yazının başlarında Venezuella'ya dönmek üzere Kuzey Amerika'yı terk ettiğinde, güçlü komşunun örnek alınmasıyla ilgili kafasında oluşmuş tereddütlerin sadece anayasal birtakım konularla sınırlı olmadığını belki de çoktan seziyordu bile. Libertador her halükârda gelecekte "güvenilmez ve son derece bencil müttefiklerden"²¹ şikâyet edecektir. Kastedilen İngiltere ve Fransa'nın yanı sıra

19 Simon Bolivar: *Escritos políticos*, a.g.e., s. 50.

20 A.g.e., s. 100.

(*) Özgürlük – ç.n.

21 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 272.

ABD'dir. Bu üç ülkenin de onu yarı yolda bıraktığını düşünür Bolivar haklı olarak. Güney Amerika'nın biçare kurtarıcısı, ölümünden kısa bir süre önce, kuzeydeki devin "kaderinin" kıtanın güneyini "özgürlük adına perişan etmek" olarak belirlendiğini yazacaktır.²²

22 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 292.

“Yaşasın Kral VII. Ferdinand!”: Bağımsızlığın Hamisi İspanya Kralı

“Fransız kartalı [...] yarımadanın kırılğan hükümeti-
ni önüne katıp süpürünce biz de öksüzler olarak ka-
lakaldık.”

– BOLIVAR, *Carta de Jamaica* (1815)¹

Avrupa ve ABD'deki çiraklık ve göçebelik yıllarının ardından nasıl bir ülkeye dönmüştü Bolivar? Eğer Monte Sacro'da içtiği andı hemen hayata geçirebileceğini umuyorduy-
sa acı bir hayal kırıklığına uğramıştı mutlaka. Miranda'nın kısa bir süre önce başarısızlığa uğrayan bir saray darbesi it-
hal etme denemesi, atılğan devrimci delikanlıyı biraz ken-
dine getirmişti herhalde. Gerçekten de zengin Caracaslılar,
Bolivar'ın arkadaş ve akrabaları da dahil olmak üzere, İspan-
ya'nın güya nefret edilen zincirlerini kırmak için pek de he-
vesli görünmüyorlardı. “Renkli” alt tabakadan, Bolivar'ın kendisinin yazdığı sözcüklerle “ayaklarımızın altındaki
volkandan”² duydukları korku, öyle görünüyordu ki, kolon-
yal boyunduruktan kendilerini kurtarmak için hissettikleri
şiddetli arzuya ağır basıyordu. Siyasi sükûnet malı mülkü-

1 Simon Bolivar: *Escritos politicos*, a.g.e., s. 73.

2 Simon Bolivar: *Obres Completas*, cilt 2, a.g.e., s. 445.

le yıllardır hiç ilgilenmemiş zengin mirasyedinin bir zaman için işine gelmiş olmalıydı. Fırtına öncesinin sessizliğinden faydalanarak, her yerde olduğu gibi siyahların ölesiye çalıştırıldığı plantasyonlarını gezdi, ürettiği malların pazar paylarını ve ihraç yüzdelerini arttırmak için sıkı bir gayret gösterdi, komşu bir büyük toprak sahibiyle kanuni birtakım sorunlar nedeniyle davalık oldu. Yani aynı sınıftan Kreol ve genellikle krala sadık vatandaşlarının hiçbir şekilde vazgeçmek istemedikleri, son tahlilde herhalde biraz avare hayatın aynısını o da yaşadı. Ayrıca yerel bir siyasetçi olarak olsa da, politik bir görev de üstlendi: 1809 yılında İspanyol askerî vali onu *Teniente de Justicia Mayor* atadı, yani başkente yakın Yare Vadisi'nin bir nevi belediye başkanı olmuştu. Bolivar'ın San Mateo malikânesi, en büyük toprak sahibinin de kendisi olduğu bu vadideydi. Bolivar bir taşra belediye başkanıydı artık – hayalleri bundan daha fazlasıydı kesinlikle.

Bolivar bu göreve başlamadan bir sene evvel İspanya'da, artçı sarsıntıları Atlantik ötesi kolonileri de sallayan büyük bir siyasi deprem yaşanmıştı. Napoleon'un birlikleri Pireneler'i geçip kral VII. Ferdinand'ı tahttan feragat etmeye zorladılar. İspanya tahtında artık Napoleon'un kardeşi Joseph oturuyordu ve en azından kâğıt üstünde aynı zamanda İspanyol Amerikası'nın da hükümdarıydı. Kreol seçkinler Napoleon'un teveccühü ile tahta geçen kukla hükümdarı pek sempatik bulmadılar. Bir avuç *afrancesados*, radikal liberal Fransa hayranları, bir yana bırakılırsa İber Yarımadası'nda da durum farklı değildi. Kaşla göz arasında kurulan direniş komiteleri (*Juntas*) ve çeteleri (*Guerillas*) ithal malı Fransız krala ve onun muazzam ordusuna karşı inatçı bir savaş veriyorlardı. Napoleon karşıtlarının en üst düzeydeki yönetim organı, Endülüs bölgesinin henüz işgal edilmemiş güneyindeki Junta Central, bütün liberal söyleme rağmen kendisini tahttan indirilmiş kralın emanetçisi ve dolayısıyla da onun

koloniler nezdindeki vekili olarak algılıyordu. Junta Central, 1809 yılında bir buyruk yayımlayarak İspanya'nın Amerika'daki mülklerinin "artık koloni değil" aksine İspanyol monarşisinin entegre bir parçası olduklarını açıkladı. Bununla beraber "Amerika İspanyollarına" temsil yetkileri veriliyor ve Napoleon karşıtlarının 1812'de bir araya gelerek oluşturduğu Cadiz'deki Cortes'te (meclis) (Cortes de Cadiz) bu yetkiler anayasal hüküm kazanıyordu. Fakat Cadiz Magna Carta'sı, ki her şeye rağmen dönemin Avrupası'nın en liberal anayasasıdır, İspanya'nın okyanus ötesi "uzantısını" eşit haklara sahip addetmiyordu. Güney Amerika'daki toprakların eşit şartlarda temsil edilmesi ne liberal anayasa babalarının ne de Kral VII. Ferdinand'ın koyu tutucu taraftarlarının aklından geçiyordu. Bu nedenle Bolivar geriye bakarak şunları yazarken son derce haklıydı: "Tarihte İspanyol milletinin içinde olduğu kadar çarpıcı bir çelişki çok nadir görülmüştür. Hür olmak isteyen, bağımsızlığı için savaşan bu millet aynı zamanda aynı kutsal hakları savunan başka milletleri boyunduruk altında tutmaya çalışmaktadır."³ Cadiz'den bakıldığında hadise tabii ki bambaşka görünüyordu. Kovulmuş kralın Güney Amerika'daki tebaasının büyük kısmı yerliler ve siyahilerden oluşmuyor muydu? Bunların böylesi bir temsil yetkisinde hesaba katılmaları herhalde beklenemezdi. En azından bu noktada Atlantik'in diğer yakasındaki güya beraber yaşadıkları vatandaşlarının hislerine tercüman olduklarını düşünmek doğru olacaktır.

San Mateo Belediye Başkanı ve vatandaşları uzaktaki ata toprağında yaşanan çalkantılara nasıl tepki verdiler? Caracas'taki muhafazakâr Kreol çoğunluğun, incelikle hesaplanmış sınıf çıkarlarıyla krala muğlak bir sadakatin karışımı olan ruh halini şu epizot kadar güzel hiçbir şey anlatamaz: 1808 Haziranı'nda, kolonilerle ilgili en yüksek resmî

3 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 85.

makam olan, Sevilla'daki *Consejo de Indias*'ın* yüksek mevkideki bir temsilcisi Venezüella'nın başkentine gelip şehirde yaşayan vatandaşlarına Napoleon'un kardeşini İspanya kralı olarak tanımlarını rica etti. Oldukça naif bir insan olan murahhas herhalde Venezüellalılara müjdeli bir haber getirdiğine inanırken büyük bir öfkeye sebebiyet vermiş ve hatta canını zor kurtarmıştı. İspanya tahtına oturmaya çalışan Fransız krala karşı duyulan antipati bu kadar yoğundu. Kreollerin büyük çoğunluğu kalben VII. Ferdinand'ın ve Joseph'e karşı mücadele veren İspanyolların yanındaydı ama diğer taraftan Napoleon karşıtı muhalefetin direktiflerine uymaya da aynı şekilde pek sıcak bakmıyordu. Daha Kasım 1808'de, Bolivar atama belgesini almadan önce, Caracas'ın Kreol seçkinleri, "şehrin *caballerolarının*** çoğunluğu" olarak askerî valiye bir dilekçe sunmuşlardı. Bu dilekçede dört düzine kadar imzacı, tacın en yüksek temsilcisinden Endülüs'teki Junta General'in kararnamelerine uymamasını talep ediyorlardı. Bunun yerine İspanya'daki örneğin bir benzerini gerçekleştirerek kendi Venezüella *juntalarının* kurulmasını ve bu komitenin oluşmuş iktidar boşluğunu, tabii ki tahttan indirilmiş kral adına ve onun meşru geri dönüşüne kadar doldurmasını savunuyorlardı. Önde gelen *caballeroların* bu cüretkâr teklifinden pek de memnun olmayan vali bir imzanın eksik olduğunu muhakkak fark etmişti, Bolivar'ın imzasının. Ricacıların isteklerinin Bolivar için yeterli olmadığını gösteren birkaç emare vardır. Mesela Kreol ve İspanyollardan oluşan *junta*, ata toprağıyla bağı kopartmayı hiçbir şekilde hedeflemiyordu, olsa olsa biraz gevşetilecekti bu bağ. Bu ise, öyle görünüyor ki, Bolivar için reformizmden başka bir şey değil-

(*) Kolonyal İspanya'nın, kolonilerdeki Yerli halkın idaresi için oluşturduğu üst organ – c.n.

(**) "Caballero" aslında "süvari" anlamına gelir fakat burada saygıdeğer vatandaşlar gibi kullanılıyor, Türkçe'ye de "kavalye" olarak girmiştir – c.n.

di, hatta devrime ihanet bile sayılabilirdi. Dilekçenin ardından gelen baskı dalgası, bu sebeple, ona dokunmadan geçti.

Bir buçuk sene sonra, ılımlı Kreol isyankârlar yeniden otonom bir *junta* kurmaya niyetlendiklerinde de San Mateo Belediye Başkanı harekete mesafeli yaklaştı. Bunun nedeni bir kez daha, harekette bir araya gelenlerin –büyük oranda eski düzenin takipçileri, onların yanı sıra kısmen, İspanya tacının asası altında ve fakat İspanya’dan ayrılarak sağlanacak daha geniş bir otonominin savunucuları– terkinin Bolivar’ı hayal kırıklığına uğratmış olması mıydı? Sorunun cevabı herhalde bu olmalı. Diğer taraftan Madariaga’nın *junta* liderlerinden birini kaynak göstererek yaptığı, yeminli İspanya düşmanına daha az halis güdüler isnat eden yorumu da tümünden bir kenara bırakılacak gibi değildir: Bolivar desteğini vermeyi reddetmiştir, çünkü *junta* ona kolonyal rejimin yıkılmasından sonra sadece aristokratlardan oluşan bir hükümet kurulmasının garantisini vermek istememiştir.⁴ Hemen bundan sonraki birkaç sene, olaya bu bakış açısının muhtemelen gerçeğe çok da uzak olmadığını gösterecektir.

Juntanın aktivitelerini malikânesinden takip eden bir figüran rolü de Bolivar’ın hoşuma gitmedi. Bu nedenle komiteye diplomasi alanında hizmetini sundu. Avrupa ve Kuzey Amerika’yı iyi tanıyan Bolivar için biçilmiş kaftandı bu alanda çalışmak. Maliyetini bütünüyle kendi imkânlarıyla karşıladığı ve eski öğretmeni Andres Bello’yla yönetim kademelerinde tecrübeli yüksek kademeli bir devlet görevlisinin refakatinde 1810 Haziranı’nda gerçekleştirdiği diplomatik seyahatinin hedefi Londra oldu. Ama İspanya’nın başlıca rakipleri arasında olan ve Kreol murahhas elçilerin desteğine büyük umut bağladıkları güçlü ada imparatorluğunun başkentinde büyük oranda hayal kırıklığına uğrayacaklardı: Venezüella *juntasının* üç temsilcisinin birçok kereler toplantı yaptı-

ğı Dışışleri Bakanı Wellesley gerçi harekete sıcak yaklaşımlarını sezdirirdi ama nihayetinde açık bir tavır göstermekten kaçındı, sevilmeyen Fransız krallarına rağmen İspanyolları alenen kıracak bir davranış göstermek de istemiyordu. Silah ve askerî birlikler bir yana, malzeme yardımı bile söz konusu değildi. Dolayısıyla diplomatik seyahatin en büyük başarısı Foreign Office'in* şefinin Bolivar ve refakatçilerini kabul etmiş olmasıydı. Londra hükümeti gelecekte, silah ve gönüllülerin İngiliz limanlarından Venezüella rotasıyla yola çıkmalarına göz yumacaktı ama kudretli ada devleti yine de Libertador'un ilerde sıkça şikâyet edeceği "bencil müttefiklerden" değil miydi? Son tahlilde olumlu bir resim ağır basar. Bağımsızlık savaşının kırk yaşını aşmış muzaffer lideri daha sonra şunları yazacaktır: "İngiltere'yle ittifak bize önem ve saygınlık kazandıracaktır. Onun korumasında büyüyüp medeni ve güçlü ülkeler arasındaki yerimizi alacağız."⁵ Majestelerinin *informal imperialisminin*** bundan sonraki onyıllarda ortaya koyacağı gibi naif bir hataydı bu. Londra'da "bağımsızlık dilenmenin" elle tutulur pek bir sonucu olmasa da Bolivar'ın kafasındaki fikirler silsilesi eve dönerken önemli bir tespitle zenginleşmişti. İngiliz anayasası, bilhassa da iki meclisli sistemde lordların oynadığı rol, Venezüella siyasetinin çiçeği burnunda aristokrati için bundan böyle örnek teşkil edecek ve bu durumun eski kolonilerden doğan yeni cumhuriyetler için kesinlikle ciddi sonuçları olacaktı.

Bolivar Londra'da, diplomatik görevini zaman kaybı olarak algılamamasını sağlayan bir tecrübe daha yaşadı. Şehre gelmelerinin hemen ardından, Venezüella *juntasındaki* muhafazakâr mücadele arkadaşlarının aksine büyük bir hayranlık duyduğu –veya en azından kamuoyuna hislerini bu şekil-

(*) İngiltere Dışışleri Bakanlığı – ç.n.

5 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 305 vd.

(**) Dolaylı emperyalizm – ç.n.

de göstermiştir– Francisco de Miranda’yla, kötü şöhretli *precursor*la yüz yüze görüşme imkânı buldu. Bolivar, Avrupa’da zevk-ü sefa içerisinde gezip, cüretli gelecek projeleri hayal ederken Miranda çoktan harekete geçmişti bile. Görüldüğü kadarıyla gri saçlı devrimci ne genç hayranından ne de onun Amerika’nın hızla bağımsızlığına kavuşacağına dair iyimserliğinden özellikle etkilendi. Ama yine de *juntanın* gönderdiği üç elçiye elinden geldigince yardım etti, dışişleri bakanıyla ilişki kurmalarını sağladı ve sonunda Bolivar’ın onu Venezüella’ya geri dönmeye ikna etmesine izin verdi. Bu, bağımsızlık mücadelesinde önemli sonuçlara neden olacak fakat Caracas’taki *juntanın* muhafazakâr çoğunluğu için baş belası bir anlaşmaydı, nihayetinde hiç sevmedikleri “öncü”yü daha birkaç sene evvel güç kullanarak defeden de onlardı. Karar, kendisini büyük bir kişisel dramın beklediğini ve bu dramın onu geri dönmeye cesaretlendiren adam tarafından sahneye konacağını o anda henüz bilmeyen Miranda için de önemli sonuçlara sebebiyet verecekti. 1810 Ekimi’nde dönüş yolculuğuna başlamadan evvel Bolivar, Londra’nın pek de asil olmayan çevrelerine müstehcen dedikodu malzemesi de sağlamıştı. Müşteri olarak ziyaret ettiği bir genelevde, söylentilere bakılırsa ahlâksızca hizmetler talep ettiği için, müessesenin çalışanı hanımefendileri kızdırmış ve ancak hızla olay mahallini terk ederek ciddi bir skandalın oluşmasını engellemişti...

Şanslıydı Bolivar, Aralık başında döndüğü Caracas’taki *juntanın* kulağına kadar gelmemişti diplomatik murahhas elçisinin Londra’da genelev müşterisi olarak karıştığı hadiseler. Komitenin muhafazakâr üyeleri, elçilerinin kendi inisiyatifiyle Miranda’yla yüz yüze görüşmüş olmasından zaten pek memnun değillerdi. Miranda çok kısa bir süre içerisinde Caracas’a geldi. Bundan sonraki aylarda genç ve yaşlı devrimciler, kısa bir süre önce kurulan ve ata toprağıyla iliş-

kilerin kesin olarak kopartılmasından yana olan Yurtsever Birlik'te omuz omuza çalıştılar. Bolivar'ın Londra'da geçirdiği altı ay içerisinde ilişkilerin radikal biçimde kopartılması şansı oldukça artmıştı. 1811 Martı'nda, çökmüş kolonyal kurumların yerini alan Venezüella "Milli Kongresi" toplanmıştı bile. Kongrenin bileşimi –yedi bölgeden gelen ancak otuz bir, istisnasız hepsi zengin büyük toprak sahibi "temsilci"– büyük umutların yeşermesine imkân vermiyordu. Gerçekten de büyük çoğunluk seçimini, hem sınıf çıkarlarına hem de krala sadakat amentülerine ama özellikle ve her şeyden önce sınıf çıkarlarına uyan "otonomi" çözümünden yana yapmıştı. Üst sınıfın bu kurumunun üyeleri, *pardos** olarak adlandırılan, ürküten alt sınıfın da "halk birlikleri"nde (*asambleas populares*) organize olduklarını kaygı, hatta korkuyla gözlemliyorlardı. Zengin Kreollerin "ayaklarının altındaki volkan" kendi taleplerini dile getiriyor, hatta ülkeyi büyük bir patlamayla sarsmakla tehdit ediyordu. Bolivar da bu korkuyu paylaşıyordu, hatta onun korkusu kısa bir süre sonra ortaya çıkacağı gibi belki de krala sadık otonomcularinkinden daha büyüktü. Buna rağmen oyunu *ruptura*, yani nefret edilen ata toprağından radikal bir kopuş yönünde kullandı. 4 Temmuz 1811'de yaptığı kamuoyuna yönelik ilk konuşmasında çoğunluk fraksiyonunun ılımlı taleplerini şiddetle eleştirdi ve kongreyi hızla harekete geçmeye zorladı: "Üç yüz sene sükûnet yetmez mi? [...] Amerika'nın bağımsızlığının temellerini korkusuzca atalım; tereddüt etmek her şeyi kaybetmek demektir."⁶ Anlaşılan Bolivar'ın sesinin daha o zaman ciddi bir ağırlığı vardı; sadece bir gün sonra, 5 Temmuz 1811'de Milli Kongre, Venezüella'nın bağımsızlığını ilan etti.

(*) Avrupalılar ve Amerika'nın yerlileriyle karışmış Afrikalılara verilen isim – e.n. 6 A.g.e., s. 39.

İspanya'ya ve Doğaya Karşı Savaş: Bağımsızlığın Birinci Perdesi

"Doğa bize karşı cephe alırsa ona da savaş ilan ederiz
ve bize itaat etmesini sağlarız."

– BOLIVAR, Büyük 1812 depreminin ardından¹

Bolivar'ın yapmak için Monte Sacro'da ant içtiği şey, öyle görünüyordu ki, şimdilik sadece kâğıt üstünde olsa da gerçekleşmişti. Yeni kurulan cumhuriyetin hemen o sene içerisinde yayımlanan anayasası da oldukça vaatkârdı. Kuzeydeki, güçlü komşu cumhuriyetin anayasasının maddelerinden ciddi biçimde etkilenen ve içeriğine Fransızların İnsan Hakları Beyannamesi'nden dekoratif bölümler de katılan yeni anayasa vatandaşlara "özgürlük, eşitlik, mülkiyet ve güvenlik" vaat ediyordu. Özellikle anayasa metninin, sosyal sınıflara ait bütün imtiyazları ve ırksal-toplumsal tüm özel hakları hükümsüz ilan eden "eşitlik" maddesi kulağa pek hoş geliyordu. Kelimesi kelimesine şöyleydi metin: "Özgür Venezüella halkının, bugüne kadar *pardos* diye adlandırılan büyük bir bölümünü sivil hayatta mağdur eden eski kanunlar..." Venezüellalıların, kolonyal *castas** sisteminin en alt tabakalarına sı-

1 Mario Hernandez Sanchez-Barba, *a.g.e.*, s. 111.

(*) Kastlar – ç.n.

kıstırılmış büyük bölümü, devletin eşit haklara sahip vatandaşları statüsüne yükseliyordu. Ama yine de sevinecek fazla bir şey yoktu *pardos* için. Anayasa nihayetinde halkı “iki sınıfa” ayırıyordu; “seçme hakkı olanlar” ve “seçme hakkı olmayanlar” İki sınıf arasında çekilen çizginin mülk sahibi olma üzerinden geçmesi pek şaşırtıcı değildi. Geçmişteki *status quo* böylelikle tekrar bina edilmiş oluyordu; *pueblo* yine *ante portas** kalacaktı. Seçim sandıklarının başında iki sınıflı kalan bir topluma Bolivar da tabii ki muvafakat vermişti. En yüksek konseyin bu Magna Carta’dan evvel yayımladığı bir kararname de geleceğin generalinin onayını almış olmalı. Kolonyal dönemde de Kreollerin bir kalesi olan milis birlikleri askerlerin beyaz veya siyahî olmasına göre ayrılıyordu. Gelecekte vazgeçilmesi imkânsız hale gelecek “renkli” birliklere de beyaz subaylar komuta edeceklerdi. Dolayısıyla eski hiyerarşiye hiçbir şekilde dokunulmamıştı, yeni olan sadece cumhuriyetçi kenar süslerinden ibaretti. Bolivar bütün bunları nasıl alkışlarla karşılamışsa yeni anayasanın başka bazı bölümleri de şüphesiz kanının beynine sıçramasına neden olmuştu. Bu bölümleri kaleme alanlar bölgelere kayda değer imtiyazlar tanımışlardı. Metnin yayımlanmasının hemen akabinde bunların etkisi kendini gösterdi. Bölgelerin hâkimi taşra beyleri, ısrarla otonomi talep ettiler. Hayatı boyunca kararlı bir merkezîyetçi olan Bolivar, bu tür imtiyazların “anarşinin” yolunu açacağı kanaatindeydi.

Ancak anarşi önce tamamıyla başka yerlerde ortaya çıkacaktı. Bağımsızlık ilanının hemen ardından, Caracas’ın aşağı yukarı iki yüz kilometre batısındaki Valencia’da *pardos* ve siyah köleler –ikinci grubu anayasa yapanlar tamamıyla “unutmuşlardı”– Kreol hükümete karşı ayaklandı. Sahile yakın şehirdeki ayaklanmayı İspanyollar destekliyordu.

(*) Kapının dışında – ç.n.

Alt tabakadan isyancıları üst tabakadan isyancılardan bir şey bekleyemeyecekleri konusunda ikna etmek pek zor olmamıştı İspanyollar için. Kreol elitin sadece ikinci sınıf vatandaş addettiği Kanarlar* da büyük oranda monarşi yanlılarının tarafına geçtiler. Kreollerin projesi için vaziyet tehditkârdı. Kan gölüyle sonuçlanan “barış getirme harekâtının” kumandasını Miranda’nın bizzat kendisi üstlendi. Bolivar da ona, hem de cephenin en önünde, eşlik ediyordu. Bizat *precursor* onun büyük cesaret ve mücadele isteği gösterdiğini kaydeder. İleriki senelerde Libertador’un yakınlarında İspanyollara karşı en büyük zaferlerinden birini kazanacağı isyancı şehir, kayıtsız şartsız teslim oldu; Bolivar, Caracas’a askerî zafer tacıyla döndü. Zengin dünya gezginin sahip olduğu potansiyeli Caracas’taki mücadele arkadaşları böylece öğrenmiş oldular. Alt tabakadan kitleler, *mestizler*, köleler ve diğer bütün bağımsızlık karşıtları da artık haberdardılar bu potansiyelden.

Bağımsızlığın ilan edilmesinden sonra ilk savaşın İspanyollara değil de Venezüellalılara karşı verilmiş olması geleceğe dair kötü bir işaret miydi? Kreol isyancıların aklından bu tür düşünceler geçmişti herhalde. Genç cumhuriyetin üzerine karanlık bir gölge düşüren sadece bu alamet değildi. Bağımsızlık senesi Bolivar’a da kişisel bir dram yaşattı. 1811 Ağustosunda Valencia’daki isyancılara karşı kazanılan zaferden birkaç ay önce, Kuzey Amerika’daki diplomatik bir seyahatten dönmekte olan kardeşi boğularak öldü. Çocukluk günlerinden beri onu hiç yalnız bırakmayan ölüm bir kere daha bir yakınıni kopartıp almıştı ondan. Kişisel felaketin sekiz-dokuz ay ardından kolektif bir trajedi yaşandı: 26 Mart 1812’de Caracas’tan kuzeybatıdaki Merida’ya kadar toprak köpürdü. Dehşet verici, cehennemî güçte tektonik

(*) Kanarya Adası kökenliler – ç.n.

basınç dalgaları bir dizi şehri yerle bir etti; sadece başkentte 10.000 kişi yıkıntıların altında kaldı, bütün ülkede ölenlerin sayısı 120.000 olarak tahmin ediliyordu.² Şehrin krala sadık din adamları için bu kesinlikle tanrısal bir cezaydı, Bolivar aynı kanaatte değildi. Venezüellalı olduğu tarihsel olarak kesinlikle tespit edilmiş bir kral taraftarı, Plaza de San Jacinto'da, ölümler ve enkazın ortasında, muazzam bir gayretle yaralı kurbanları yıkıntıların altından kurtarmaya çalışan Bolivar'a rastlamıştı. Kral taraftarının, tabiatın da İspanyolların tarafını tuttuğu yolundaki alaycı ve kin dolu iğnelemesine Bolivar'ın öfkeyle şu cevabı verdiği rivayet edilir: "Doğa bize karşı cephe alırsa ona da savaş ilan ederiz ve bize itaat etmesini sağlarız." Bu efsanevi cümle bugün kocaman harflerle doğduğu evin cephesini süslüyor. Gerçekten de bu şekilde söylenmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Bu cümle bağımsızlığın gelecekteki başaktörünün, cesur teşebbüsünde başarılı olmasına önemli ölçüde katkısı olan bir karakter özelliğini ortaya koyar: Çelik gibi bir irade gücü.

Bundan sonraki aylarda bu gücün her zerresine ihtiyacı olacaktı. Ölümler henüz gömülmüşlerdi ki, başkente yeni, yıkım güçleri tektonik olanlardan hiç de aşağı kalmayan ama bu defa askerî bir basınç dalgası yaklaşmaya başladı. General Domingo de Monteverde y Ribas komutasındaki İspanyol güçleri kuzeybatıdaki Coro'dan başlayarak kaybettikleri toprakları geri almaya başladılar. Kısa bir süre önce Porto Riko'dan takviye alan savaş deneyimi yüksek subay, yerlilerden oluşan birlikler ve daha da önemlisi, Venezüellalı kovboyların vatanı sıcak, merkezî Llanos düzlüklerinin korku salan süvarileri tarafından da destekleniyordu. Deprem nedeniyle oluşmuş kaosun da işlerini kolaylaştırdığı Monteverde'nin birlikleri fazla direnç görmeden, rüzgâr gibi ülkenin kuzeybatısını işgal ettiler. Fakat kralcılar hızla ilerleme-

2 Daniel Florencio O'Leary, *a.g.e.*, cilt I, s. 49.

lerini öncelikle halkın, en azından pasif kalarak verdiği desteğe borçluydular. Bolivar ve silah arkadaşları için bunlar hainler ve aptallardan oluşan bir beşinci koldu. Askerî tehdidin oluşturduğu atmosfer, anlaşılır bir şekilde, Caracas'ta büyük bir kaygıya hatta paniğe yol açtı. Hükümet Miranda'yı *generalísimo** ilan etti ve diktatörlük yetkileriyle donattı. Ama Avrupa savaş meydanlarında tecrübe kazanmış *precursor* da düşman güçlerini durduramadı. Monteverde, Mayıs başında Valencia'ya, "vatanseverlerin" ilk savaşlarını kazandıkları şehre girdi. Şehirde yaşayanların büyük çoğunluğunun İspanyol generali kurtarıcı olarak selamlaması bağımsızlık savaşçıları için özellikle acı olmuştu.

Kralcıların bundan sonraki domino taşı o zamanlar önemli bir liman şehri olan, Valencia'nın birkaç kilometre kuzeyindeki Puerto Cabello'ydu. Kumanda, Bolivar'ın bizzat kendisindeydi burada. Âdeta intihar komandoluğu gibi tehlikeli bir görevdi bu: Şehir nüfusunun çoğunluğu Kreol genel valiye karşı mesafeli hatta kısmen düşmanca bir tavır içerisindeydi. Ayrıca genç komutanın pek askerî tecrübesi de yoktu. Sonucu belirleyen, yakınlardaki bir kaleden kaçıp sonrasında şehri kuvvetli topçu ateşi altına alan bir grup İspanyol tutsak oldu. Bağımsızlık savaşçıları için bir acı hadise de burada gerçekleşmişti: Öfkeden deliye dönen kumandanın "*generalísimo*"suna yazdığı gibi "Venezüellalı olarak adlandırılma şerefini hak etmeyen" bir Kreol subay serbest bırakmıştı İspanyolları.³ Bolivar, büyük kayıplar verdikten sonra yenilgiyi kabul etti; deniz yoluyla Caracas'ın kuzeybatısındaki küçük bir liman kenti olan La Guaria'ya kaçarak kendisini kurtardı. Bu, ilk yenilgisiydi, başka yenilgiler de gelecekti ardı sıra. Bu, elbette en çok acı veren yenilgi Bolivar'ın fazlasıyla sahip olduğu kendine güvende bir-iki ya-

(*) Başkomutan – ç.n.

3 Mario Hernandez Sanchez-Barba, *a.g.e.*, s. 112.

ra açmıştı gerçi ama çelik irade yine de galip geldi: Miranda'ya yazdığı mektubunda belirttiği gibi, “vatan için duyduğu alevli coşku”⁴ hiçbir şekilde sönmemişti.

Genç subayın vatansever imanını dile getirdiği mektubunu, alıcısı artık karışık duygularla okuyor olmalıydı. Çatışmaların o ana kadarki gelişmesiyle hayal kırıklığına uğramış, hatta umutsuzluğa kapılmış *generalísimo* silahlarıyla birlikte teslim oldu. 25 Temmuz 1812'de Monteverde'yle teslim anlaşmasını, manidar bir şekilde Bolivar'ın malikânesinin de olduğu San Mateo'da imzaladı. Öyle görünüyor ki, Miranda bu önemli adımı neredeyse tek başına atmıştı. Her halükârda birçok mücadele arkadaşı, ismen söylemek gerekirse Kreol subaylar, bu kadar hızlı bir teslimiyetten hiç memnun değillerdi. Bolivar da dehşete düşmüştü, Monteverde'yle imzalanan anlaşmayı hıyanet olarak kabul ediyor ve İspanyollara karşı askerî direnişi kendi başına organize etmeye çalışıyordu. Haklı olan hangisiydi? Durumun ümitsizliğine inanan –*pardos* ve köleler tam bu sıralarda, başkent yakınlarında kanlı bir isyan başlatmıştı– ve daha fazla kan dökülmesini istemeyen, ihtiyarlamaya başlamış *precursor* mu? Yoksa çelik iradesinin, cesur ve belki de zaferi getirecek karşı saldırılar için motive ettiği atılğan Bolivar mı? Her ne kadar Bolivar gelecekte cüretkâr askerî taarruzlarının zaman zaman başarıyla sonuçlanacağını ispat edecek olsa da Miranda'nın kararını, değil cesaretsizlik veya hıyanet, başına buyruk bir düşüncesizlik olarak yorumlamak bile pek mümkün değildir. Bolivar'ın kendisi de aradan kısa bir süre geçtikten sonra depremin feci sonuçlarının, “hıyanet içindeki papazların” ikiye bölünmüş faaliyetlerinin ve Valencia'daki isyanın birinci cumhuriyete öldürücü darbenin vurulmasında önemli bir rol oynadığını yazacaktır.⁵ Aradan biraz daha za-

4 Daniel Florencio O'Leary, *a.g.e.*, cilt XXIX, s. 11 vd.

5 Simon Bolivar: *Escritos políticos*, *a.g.e.*, s. 53.

man geçtikten sonra, bu arada ikinci cumhuriyet de kısa bir süre önce başarısızlığa uğramıştır, Amerika'nın belki de henüz İspanya'dan ayrılmaya "hazır olmadığını"⁶ (*preparada*) teslim eder. Bu cümle ona 1812 Temmuzunda o tarihten sonra yapacakları için şiar olabilseydi, kişiliğine bu tarihten sonra karanlık bir gölge düşürecek bazı olaylar da belki vuku bulmayacaktı.

Batıdan Monteverde'nin birlikleri, doğudansa silahlı *pardos* ve köleler başkente doğru yaklaşıyorlardı. Hükümete sadık Kreoller arasında panik başladı, bir yolunu bulan kaçmaya çalışıyordu. Miranda ve Bolivar da ayrı ayrı yollardan yakınlardaki küçük liman şehri La Guaria'ya doğru yola çıktılar. Limanda bir gemi, başarısızlığa uğramış cumhuriyet denemesinin başaktörlerini sürgüne götürmek üzere çoktan hazır bekliyordu. Miranda ve Bolivar, Caracas'ı terk ettikten hemen sonra Monteverde şehre girdi ve "fetih kanunu"nu yürürlüğe koydu. Bu sırada La Guaria'da akıl almaz olaylar yaşanıyor: Bizzat Bolivar, Miranda'yı tutuklayarak şehrin komutanına, o da İspanyollara teslim etti. Bir zamanlar hayranı olan Bolivar'ın Venezüella'ya dönmeye ikna ettiği *precursor*, bir daha hiçbir zaman özgürlüğüne kavuşamayacak ve bir İspanyol zindanında ölecekti. Bolivar daha sonraları istediğinin sadece Miranda'nın ülkeyi terk etmesini engellemek olduğunu söyleyerek mazeret bildirecekti. Kendini korumaya yönelik olduğu aşikâr bir iddia mı? Böyle tereddütler oluşmasına, bizzat Monteverde'nin Bolivar'ın sadakatsiz hareketinin karşılığını cömertçe vermiş olması bile tek başına yeterlidir: Bolivar'a ülkeyi terk etmek için ihtiyacı olan nadir ve değerli pasaportlardan biri –Caracas'ın yeni hâkiminin sözleriyle "Miranda'nın yakalanması sırasında krala sadakatle hizmet etmiş olmasına" teşekkür olarak– verildi.⁷ Bu

6 A.g.e., s. 72.

7 Mario Hernandez Sanchez-Barba, a.g.e., s. 115.

şekilde övülen Bolivar, hemen kısa bir süre sonra kendisini ilk sürgününün ilk durağı olan Curaçao'ya götürecek bir gemiye bindi.

Venezüella'nın yeni-eski hâkimleri kolonyal *status quo ante*yi tekrar bina etmeye çalışırken, Bolivar pek de uzak olmayan Karayip adasında "hayatının en berbat günlerini" yaşıyordu (Madariaga). Bu tasvir hiç abartılı değildi herhalde. Elinde avucunda hiçbir şey kalmamış –bütün mülklerine el konulmuştu, seyahat kasasını bile elinden almıştı İspanyollar– ve yakın bir zamanda geriye dönme umutlarını gömmüş Bolivar, hayatında ilk kez maddi yokluk çekiyordu ve siyasi umutsuzluk bu yoksunluğun acısını feci şekilde arttırıyordu. Puerto Cabello'daki yenilgi ve Miranda'nın tutuklanmasıyla onuru da çirkin yaralar almıştı. En azından Amerika'nın diğer köşelerinde, özellikle de vatanseverlerin Jose de San Martin önderliğinde Şili ve Arjantin'in bağımsızlığı için savaştığı Amerika'nın en güneyinde, Rio de la Plata kıyılarında bağımsızlık meşalesinin hâlâ yanıyor olması teselli veriyordu ona. Kıtanın kuzeybatısında, Curaçao'ya bir iki günlük yoldaki Kolombiya'da da hâlâ bir umut ışığı vardı. Bir zamanlar ismi Yeni Granada Kral Naipliği olan ülkede 1810 yılında Kreol bir *junta* hükümeti idareyi ele almıştı. Gerçi vatanseverler kendi aralarında, yeni cumhuriyet merkezietçi mi federalist mi olacak diye kanlı bir mücadele içerisindeydiler ama Venezüella'dan farklı olarak kralcılar eski kral naipliğini tekrar tacın boyunduruğuna sokamamışlardı. Kolombiya, Bolivar'ın mücadeleyi sürdürmesi için en uygun yerdı. 1812 Ekimi'nde sürgününün ikinci durağı, Kolombiya'nın Karayip sahillerindeki Cartagena'da başladı.

Mücadelenin sürdürülmesi öncelikle bir bilanço yapılması anlamına geliyordu. Cartagena'da başlayan sadece Venezüella'nın askerî olarak tekrar fethedilmesi değildi. Bolivar burada ilk defa yazar-yayıncı olarak bir şeyler yapmaya ça-

lıştı; hâlihazırdaki durumun analizleri yaptı ve siyasi hedeflerini tanımladı. Bu, ideolojik propaganda savaşının ustaca, hatta mükemmel denilebilecek bir tarzıydı ve 1812 Aralık ayında yayımlanan *Cartagena Manifestosu* ile gelecekte Libertador'un stratejik temel repertuarının bir parçası olan ve bağımsızlık hareketinin üstün öncü düşünürü olarak itibar kazanmasını sağlayan bir eser yarattı. Manifestonun içeriğindeki temel kanaatlerden, o dönemde daha otuz yaşında bile olmayan yazarı bundan böyle hiçbir zaman vazgeçmeyecekti. Bu kanaatler bir çifte amentüde toparlanabilir: Federalist devlet yapıları ve liberal iktidar türlerine sıfır hoşgörürü. Bu amentüye göre ilk cumhuriyetin yıkılmasına neden olan, “meşum bir hata” yapılarak “hoşgörölü bir sistemin kabulü” ve cumhuriyetin “ihtiyatsız bir zayıflık” içerisinde olmasıydı.⁸ Kalemi kuvvetli yazar, “bu masal cumhuriyetlerinde filozoflardan lider, insan sevgisinden yasalar, diyalektikten taktik, sofistlerden askerler yaptık” diyordu. “Teoride” dünyanın “en mükemmel” sistemi olan “federalist sistemin”, “doğuş sancısı yaşayan devletlerimize” ters düştüğü doğru değil miydi? “Haklarının değerini bilmeyen ahmak halkların” liberal iktidarlara kedi fare oyunu oynadıklarını herkes görmüyor muydu? Anarşi ve disiplinsizliğin yaygınlaşıp cumhuriyete öldürücü darbeyi vurmasından hiç şüphe yok ki, muktedirlerin “caniyaneye yumuşaklığı” sorumluydu: “Bizi köleliğe geri götüren İspanyolların silahları değil, aramızdaki nifaktı.”

Parlak bir üslupla yazılmış manifesto, özellikle de içeriğindeki insafsız özeleştirici inanılır gelir kulağa. Yetersiz birlik duygusu, Kreoller arası düşmanlıklar, tavşan yüreklilik ve kralcılarla aleni işbirliği Monteverde'nin işini gerçekten de kolaylaştırmıştı. Fakat “ahmak halk”la kastettiği kimlerdi? Bolivar, eğer kolonyal prangalar ikinci denemede ba-

8 Simon Bolivar: *Escritos politicos*, a.g.e., s. 48 vd.

şarıyla kırılmak isteniyorsa Venezüellalıların çoğunluğunun, özellikle de “renkli” nüfusun ve başkente uzak bölgelerde yaşayanların *ante portas* kalmalarına izin verilmesinin mümkün olmadığının bu arada idrakine varmış mıydı? Yoksa bu mükemmel manifestonun yazarı coğrafi olarak pek de uzak olmayan ve devrimin, geçmişin kölelerini ada cumhuriyetinin efendileri yaptığı Haiti’deki bağımsızlık savaşçılarına mı sempati duyuyordu? Ne yazık ki, Bolivar’ın çifte temel amentüsünde zerre değişiklik olmamıştı. Tam aksine, Bolivar’ın hezimetten çıkardığı dersler vatandaşlarının büyük çoğunluğuna hiç de iyi şeyler vaat etmiyordu. Birinci ders “sertlikti”, hem de gerekirse “kanunları ve anayasayı hiç göz önüne almayan korkunç bir sertlik” Birinciyle yakın akraba olan ikinci ders ise çelik gibi bir merkeziyetçilikti, o olmadan “düşmanlarımız her türlü avantaja” sahip oluyordı.⁹ Bolivar, “köylük bölgelerin basit insanları” ve “şehirlerin entrikacı nüfusunun” oy kullanacağı “halk seçimlerini” (*elecciones populares*) mutlak surette reddederek bu iki “musibetle” birden mücadele etmeyi hedefliyordu. Nihayetinde birinciler her şeyden o kadar “bihaber diler” ki, seçimlerini tamamen mekanik bir şekilde yapıyorlardı; diğerleri ise o derecede “haristiler” ki, her şeyi bir “parti kavgasına” dönüştürüyorlardı. Böyle bakıldığında Cartegena Manifestosu diktatörlüğün inşası için yapılmış bir çağrıdan başka bir şey değildi. Tabii ki, savaşın getirdiği fırtınalı şartların sebebiyet verdiği bir olağanüstü hal diktatörlüğü. Bolivar çok kısa bir zaman sonra fikirlerini gerçekleştirme olanağını buldu.

9 A.g.e., s. 52.

“Guerra a Muerte!”: Bağımsızlığın İkinci Perdesi

“Tiranlığa karşı mücadele etmeyen [...] her İspanyol, istisnasız, idam edilecektir.”

– BOLIVAR, 15 Haziran 1813¹

Başlarda görüntü vatanının kurtarılması için ikinci bir denemenin iyice uzaklaştığı yolundaydı şüphesiz. Bolivar’a pek güven duymayan ve daha ziyade müdafaaya yönelik bir tutum içindeki Cartagena hükümeti onu bir avuç askerle kuzeydeki Rio Magdalena kıyısındaki küçük bir köye yolladı. Nehrin batısındaki toprakları kontrol eden kralcılarının üzerinde olacaktı gözü. Aslına bakılırsa onu hiçbir işe yaramadan bir köşede oturmaya mahkûm eden ve kendine beğenmişliği içerisinde onu yaralayan bir görevdi bu. Ama geldikten hemen sonra bölgedeki köylülere sıkı bir ajitasyon çeken Bolivar –“Haklar ve adaletin temel prensiplerinde mutlak eşitliği ihtiva eden saygınlık ve mutluluğun kapıları açılıyor önünüzde”–² silah altına aldığı askerlerle İspanyollara karşı harekete geçti. Savaş tanrısı bu defa onun tarafındaydı, cesaret ve ustalık da kendilerine düşeni yaptılar. Âde-

1 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 72 vd.

2 John Lynch, a.g.e., s. 93.

ta Hermes'in sandallarını giymişçesine hızla geniş topraklar işgal ettiler, İspanyolların Rio Magdalena'da ablukaya aldığı gemi trafiğini tekrar işler hale getirdiler ve Venezüella sınırına çok yakın Cucuta'da kral yanlısı birlikleri yenilgiye uğrattılar. Cartagena hükümeti gelişmelerden çok memnundu: Şimdiye kadar daha ziyade ikinci sınıf bir subay görüntüsünde olan, üstüne üstlük Puerto Cabello mağlubu ve Miranda'nın "celladı" olarak anılan Bolivar'ın askerî bir deha olduğu ortaya çıkmıştı. Yeni Granada "Kongresi", tıpkı Venezüella bağımsızlık komitesi gibi zengin Kreollerin kendi inisiyatifleriyle kurdukları bir yapıydı, Bolivar'ı övgüyle boğdu ve tuğgeneral ilan etti. Her şey sanki bir senaryoya uygun yürüyor gibiydi ama bu senaryonun en önemli sekanlarına daha sıra gelecekti.

Çekimlere Venezüella'da devam edilecek, film bir korku filmi olacaktı. Bolivar, Kolombiya hükümetinin verdiği resmî izinle 1813 Mayıs'ında sınırı aşarak Venezüella'ya girdi. Birliklerinin sayısal büyüklüğü, eğitim düzeyi ve silah donanımındaki yetersizlik nedeniyle askerî tarihe *campaña admirable** olarak geçebilecek sefer bir intihar saldırısına dönüştü. Sürat, gözüpeklik ve olağanüstü bir acımasızlıkla yine de İspanyolları geri çekilmeye zorladılar. Bolivar henüz Mayıs başında And Dağları'ndaki stratejik öneme sahip Merida'ya girdi, hemen ardından da tek kurşun atmadan Trujillo'ya. Hızla gelen zafer, çiçeği burnunda tuğgeneralin başını döndürmedi ama yüreğini yumuşatmaktan daha da uzaktı. Bolivar, başkent Caracas'a yürüyüşün bir gezinti olmayacağını çok iyi biliyordu. Diğer taraftan Caracas'ın vatanseverlerini baskı altında tutan düşmanın işgal yönetimi de Bolivar'ın kuvvetlerinden daha hassas değildi. Şehirdeki kralcı güçlerin şefi Cerveriz'e "Kerberos"**) takma adı boşuna verilme-

(*) Hayranlık duyulacak sefer – ç.n.

(**) Mitolojide cehennem köpeği – ç.n.

mişti. Bütün bunların üstüne İspanyolların eline esir düşen önemli bir mücadele arkadaşının ölmesiyle büyük hayal kırıklığına uğrayan Bolivar, daha Trujillo’da, savaşı bir terör dalgasına dönüştüren bir kâğıt imzaladı: “Guerra a muerte”, “Ölüme kadar savaş” bildirisi.³ Güzel bir semantik ambalajla –“İspanyol barbarlar” ve “canavarlar” “insanları evlerine doldurup yakarak milletimizin bütün kutsal kanunlarını ayaklar altına almışlardır”– İspanyol pasaportu taşıyan bütün kralcılar için “vur” emri çıkartılmış oluyordu bu bildiriyle. Bildiri şöyleydi: “Aktif olarak ve en etkili araçlarla tiranlığa karşı mücadele etmeyen ve haklı davamızı desteklemeyen, her İspanyol istisnasız düşman olarak kabul edilip vatan haini olarak cezalandırılacak ve idam edilecektir.” İber Yarımadası’nın evlatlarından sadece bağımsızlık mücadelesine aktif destek verdiğini ispat edebilenlerin hayatı bağışlanıyordu. Buna karşın Bolivar, şimdiye dek İspanyolların tarafını tutmuş, hatta onlara askerî destek vermiş Amerikalılara merhamet sözü veriyordu; tek koşul, “yanılgılarından samimi bir şekilde pişmanlık” duymalarıydı.

“Ölüme kadar savaş” – her iki tarafın da acımasız bir sertlikle sürdürdüğü askerî bir çatışmanın, ne kadar üzüntü verici de olsa, doğal, mantıki sonucu muydu? En azından iki argüman vardı bu teze karşı. Birincisi, Bolivar sadece Kolombiya hükümetinin bir nevi misafir komutanıydı ve aslında bu ağırlıkta bir bildiri yazma yetkisine sahip değildi. Bolivar’ın haksız yere sahiplendiği, ancak diktatörlere yaraşır bu iktidar gücüne hiçbir merci tarafından meşruiyet verilmemişti. İkincisi, İspanyolların göz ardı edilmesi tabii ki mümkün olmayan vahşetine gönderme yapılması her şeyden önce bir bahaneydi. Kralcı subayların yönetiminde veya en azından göz yummalarıyla gerçekleşen taşkınlıklar nihayetinde yerel veya kişisel şiddet eylemleri idi, dolayısıyla

3 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 72 vd.

bölgedeki genel komutanlığın ya da ata toprağının talimatıyla hayata geçirilen resmî bir –sivil hedefler de dahil olmak üzere– her şeyi yakıp yıkma stratejisi çerçevesinde yapılmıyordular. Buna karşın *guerra a muerte*nin Bolivar'ın imzasıyla kazandığı sözde resmî mahiyet savaşın daha da vahşileşmesinde önemli pay sahibi oldu. “Bolivar imha savaşını,” diyor Madariaga, “Venezüella tarihinde ilk kez kanun haline getirdi.”⁴ Bunun yanı sıra bildirinin iki sınıflı adalet anlayışı, cephedeki kuvvetlerin, Bolivar'ın da canını acıtan temel bir niteliğini ortaya çıkarıyordu: Kralcılar arasında önemli sayıda Kreol ve diğer Amerikalılar vardı. Bu bağlamda subayı ve sonra da biyografi olan O'Leary'nin şu düşüncesi önem kazanır: Bu “korkunç tedbirler” olmasaydı Venezüella muhtemelen “hiçbir zaman” bağımsız olamayacaktı.⁵ Sadece bir sene sonra Bolivar “hür olmak istemeyen” insanları öldürmenin “adaletli” olmadığını yazacaktı.⁶

Genç komutan bu tür düşüncelerin kendisini fazla rahatsız etmesine izin vermedi, bunlar üzerine ciddi bir şekilde kafa yorduğu bile şüpheliydi. Fransız idolüne benzemeye çalışarak her şeyiyle, hızla hedefe yürümeye kilitlendi. Temmuz başında stratejik önemi haiz Barinas'ı, bir ay kadar sonra da başkent yakınlarındaki Valencia'yı fethetti. 6 Ağustos 1813'te birlikleri, yakın silah arkadaşlarından birinin ifadesiyle “müteşekkir bir halkın alkışları içerisinde”⁷ Caracas'a girmişlerdi bile. Taraftarlarının kendiliğinden gelişen tezahüratını –İspanyollar ve Kreol kralcılarının çoğu çoktan kaçmışlardı bile– organize bir zafer alayı takip etti; Bolivar bayılıyordu böyle şatafatlı seremonilere: Çalan çanlar ve binlerce insanın hançeresinden koro halinde çıkan “Yaşasın Ve-

4 Salvador de Madariaga, *a.g.e.*, s. 310 vd.

5 Daniel Florencio O'Leary, *a.g.e.*, cilt I, s. 130.

6 John Lynch, *a.g.e.*, s. 99.

7 Daniel Florencio O'Leary, *a.g.e.*, cilt I, s. 172.

nezüella'nın Kurtarıcısı [Libertador]" seslerinin oluşturduğu akustik fon önünde beyazlar içinde on iki genç, güzel kız sahneye çıktı; muzaffer komutanın başına defne yapraklarından bir taç oturtular ve onu çiçeklerle süslediler. Çiçeği burunda Libertador için kutlamanın en güzel kısmı henüz başlamamıştı. Akşam saatlerinde şerefine düzenlenen dans keyfi sırasında beyaz elbiseli güzellerden birini daha yakından tanıma fırsatı oldu. Gündüz asker, gece sevgili – genç, dul generalin son aylarda çekilen bütün sıkıntıların ardından şimdi biraz da keyif yapmasına kimse gönül koymuyordu.

Fakat şartlar, antik dönemin ve çağının yazarlarını okumak dışında en büyük tutkusu olan kadınlar ve lüks için fazla zaman bırakmadı. Gerçi kuzeybatıdaki Maracaibo ve güneydeki Guayana dışında ülkenin en önemli bölgeleri bağımsızlık savaşçılarının elindeydi ama düşman buna rağmen henüz yenilgiyi kabul etmemişti. Artık devleti yönetebileceğini de göstermek zorunda olan Libertador, kendisine yarım ağız veya gönülsüz destek veren ve hatta düşmanca duygular besleyen Venezüellalıları da bir anlamda düşman kategorisine koyuyordu. Örneğin, ülkenin geniş bir coğrafyaya yayılan kuzeydoğusundaki gibi kendi iktidar bölgelerinin sınırlarını çizmiş güçlü bölgesel *caudillos** da bu kategorideydiler elbette. Bolivar'ın, bu şartların bir diktatörün demir pençesini gerekli kıldığına dair kanaatinde en ufak bir tereddüde dahi yer yoktu. *Campaña admirable*nin muzaffer generali iradesini hayata geçirecek siyasi ağırlığa da, en azında başkentte, sahipti. Bundan sonraki aylarda hapishaneler doldu taşıdı, idam hükümlerinden geçilmiyordu. Ama sadece güç ve arpalık peşinde bir *caudillo* değildi Bolivar. 1814 yılı başında bir "temsilciler meclisi" tarafından meşruiyet de kazandırılan diktatörlüğünün, kişisel ahabap-akraba zenginleş-

(*) "Liderler", beyler, genellikle zengin toprak sahipleri – ç.n.

tirme ekonomisinin ufkunun çok ötesinde hedefleri vardı. Soru şuydu: Hangi siyasi hedeflerin peşindeydi ve bu hedeflere erişmek için hangi araçları kullanacaktı?

1813 Ekimi'nde Curaçao'nun İngiliz valisine de yazdığı gibi, Bolivar'ın asıl istediği İspanyolların, “insan ırkına mensup olmadıkları” düşünülebilecek “bu vahşi canavarların tiranlığına” son vermektir.⁸ Ne kadar acı verici de olsa *guerra a muerte* işte bu yüzden kaçınılmazdı. 1814 başlarında Caracas'ta bir “halk meclisinin” (*asamblea popular*) dinleyicilerine “Vatandaşlar, ben kral değilim”⁹ diye seslendiğinde biraz daha somut şeyler söylemeye başlamış oldu. Geleceğin hükümet sisteminin biçimsel çerçevesi üzerine böyle sarıh bir açıklamanın ne kadar gerekli olduğu özellikle hemen bundan sonraki senelerde ortaya çıkacaktı. Bolivar'ın elbette o dönemde de kafasında canlandırdığı “cumhuriyetçi monarşi” ile krallık arasındaki fark nihayetinde sadece derece farkından ibaretti. Libertador, iktidar talebine karşı, özellikle de Kreol aristokrasisi tarafından gösterilen güvensizliği, sağlam bir algılama yetisiyle hissetmiş ve 1814'te kendisini geri planda tutmayı tercih etmiştir. İlk etapta, biraz da kehanette bulunurmuş gibi olsa da, “temsilciler” söz konusuydu, kanun koyma yetkisi bunların uhdesinde olacaktı. Bu temsilciler “çıkarlarını onlara emanet etmiş” olanlara karşı hesap verme sorumluluğunu taşıyacaktı. Bu temsilcilerin kimler arasından seçileceği ve bahsedilen çıkarların hangileri olduğunu söylememeyi akıllıca bir kararla tercih eden Bolivar sadece bir noktada oldukça cesur bir adım attı. Kolombiya ile Venezüella'nın birleşmesini sağlayacağını açıkladı. Bu büyük ülkeyi daha büyük hedefler yolunda bir ilk adım olarak görüyordu. Eğer İspanyollar Meksika'dan Magellan Boğazı'na kadar bütün Amerika'yı kontrol edebildilerse, “o

8 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 75 vd.

9 A.g.e., s. 81 vd.

zaman Güney Amerika'nın tamamının merkezî bir hükümet etrafında birleşmesi neden mümkün olmasın" dı? Amerika'nın bütün düşmanları "böylesi büyük bir gücün karşısında titreyeceklerdi" – evet, hatta "bütün dünyanın güçler dengesi" yeniden düzenlenecekti: "Avrupa milletlerinin iktidar mücadelesi dünyanın geri kalanını kölelik boyunduruğuna soktu; dünyanın geri kalanı Avrupa ile arasında bir denge oluşturmaya ve bu şekilde onun hâkimiyetini kırma-ya çalışmalıdır. Bütün dünyanın dengesi derken kastettiğim budur." O sırada ancak otuz bir yaşında olan hatibe kendine güven eksikliği tanısı koymak herhalde pek mümkün değildir. Keza küflü bir taşralılık da bahis konusu olamazdı: Latin Amerika bağımsızlık hareketinin liderlerinden hiçbiri bu boyutlarda düşünemiyordu.

Öte yandan dinleyicilerinin de tek ses halinde böyle düşündükleri şüphelidir. "Venezüellalı Napoleon'a" karşı hissedilen güvensizlik sonraki senelerde birçok kez görüleceği gibi, hiç de sebepsiz değildi. Tevazu sözcüklerinden oluşturulmuş zengin dekor da –"Beni bir kahraman olarak görüp övgülere boğduklarında kafam karışır ve kendimi mahcup hissederim" der yukarıdaki konuşmasında ısrarla– bu gerçeği değiştirmez. Bu güvensizliği besleyen sadece Bolivar'ın gelecek tasarımlarındaki megalomani değildi. Hedeflerine ulaşmak için kullandığı araçlar da yol arkadaşlarının büyük bir bölümüne hiç tekin görünmüyordu. Caracas'taki muktedirin muhaliflerini yıldırım için kullandığı nispeten küçük kalibreli silahlardan biri sansürdü. Şehirdeki tek gazete olan *Gaceta de Caracas*'ı 1814 Şubatı'nda yazdığı bir mektupla, belirli "hatalara" ve "yanlışlıklara" gelecekte son verilmediği takdirde, kapatılmakla tehdit etti.¹⁰ Başka vakalarda zindan ve ölüm cezalarıyla korumaya çalışıyordu devletin yüce çıkarlarını. Dönemi yaşayan görgü tanıklarının aktardıkları-

10 A.g.e., s. 88.

na göre infaz mangaları fazla mesai yapıyorlardı: “Sabahları ve öğleden sonraları pazar meydanında, St. Paul ve Kutsal Teslis Kiliseleri’nin önünde ve mezbahada sürüyordu infazlar [...]. Cephane tasarrufu için kurbanlar zaman zaman kama ya da pala darbeleriyle öldürülüyordu.”¹¹

Bolivar, askerî düşmana karşı en acımasız şiddet kullanımından kaçınmamıştı. Bağımsızlık savaşlarının en kanlı katliamlarından biri 1814 Şubatı’nda vuku buldu; Bolivar’ın kralcılara karşı ilk mağlubiyetini yaşadığı Caracas’ın batısındaki sahil şehri Puerto Cabello’yla ilintiliydi. İspanyolların işgal altında tuttuğu şehri, muzaffer Libertador ikinci cumhuriyetin etine batmış, özellikle acı veren bir diken olarak hissediyor olmalıydı. Bir ültimatoom vererek Monteverde’den mevzileri boşaltmasını talep etti, aksi takdirde çok sayıda İspanyol ve Kanar tutsak kurşuna dizilecekti. Kralcıların şefi bunu duymazlıktan geldi, tutsak değişimi tekliflerini de kabul etmedi. İspanyolların şiddet âlemlerine dair haberler de gerekli katkıyı yaptılar. Muhtemelen Bolivar için de kolay bir karar değildi bu, ama 14-16 Şubat 1814 tarihleri arasında sekiz yüz savaş tutsağını idam ettirdi. Ona çok istisnai olarak karşı çıkan biyografi O’Leary bile “bu tedbirî savunmayı” nefesine yedirememiştir.¹² Bolivar, sonuçsuz kalsa da araya girmeye çalışmış Caracas başpiskoposuna yazdığı bir mektupta bu iğrenç katliamı “anavatanın sağlığı” için diyerek haklı göstermeye çalıştı.¹³ Düşman sadece en acımasız sertlikten anlıyordu, merhamet sadece kurbanların sayısını yükseltirdi. Kadim zamanlardan kalma mazeret edebiyatının herkesin tanıdığı bir türüdür bu.

Bu arada, ikinci cumhuriyetin toplumsal temelleri de hâlâ birincininkiler kadar zayıftı. Önemli sayıda Kreolün bağım-

11 Salvador de Madariaga, *a.g.e.*, s. 338 vd.

12 Daniel Florencio O’Leary, *a.g.e.*, cilt I, s. 192.

13 John Lynch, *a.g.e.*, s. 108.

sızlık heyecanı, tıpkı önceden olduğu gibi pek sınırlıydı. Libertador'un da tabii ki gözünden kaçmayan hayal kırıcı bir bilançoymuştu bu. "İspanyol güçlerinin büyük kısmı Venezüellalılardan oluşuyordu", diyerek teslim etmişti Bolívar keyfiyeti sırdaşı O'Leary'ye, "[...] düşman hâlâ bu ülkede yaşayan insanlardan asker topluyor, birlikler oluşturuyordu, Amerikalılar Amerikan kanı döküyorlardı. Bağımsızlığın en amansız düşmanlarından bazıları Amerika'nın kendi evlatlarıydı."¹⁴ Bir Kreol projesi olan bağımsızlığa karşı hâlâ açık bir düşmanlıkla savaşılan büyük bir siyahî köle ve melez kitlesini de unutmamak gerekiyordu. Başkent zenginleri ve plantasyon baronlarının "kara dalga"nın altında kalma korkuları büyüktü ama aynı zamanda abartılıydı da. "Renkli ayaktakımı" gerçi kendi hedefleri için mücadele ediyordu, malikâneleri yağmalıyor ve sahiplerini öldürüyordu ama ne organize bir yapıya ne de, ondan da önemlisi, karizmatik bir lidere sahipti. Llaneros'un, ülkenin, bir zamanlar Kariyip halkının yurdu olan devasa büyüklükteki merkezî ovalarının bu kaba saba kovboylarının durumu tamamen farklıydı. Kuşaklardır atlarının sırtını ev bellemiş bu olağanüstü yetenekli biniciler –yerliler, beyazlar ve siyahların bir karışımıydılar– vuruş gücü yüksek süvari birlikleri oluşturmuşlardı ve Kreol piyadenin korkulu rüyasıydılar. Üstüne üstlük "Bolívar'ın sırtına inen kamçı" lakabını boşuna edinmemiş bir lidere de sahiptiler.

"Kamçı"nın asıl adı Jose Tomas Boves'ti; ironik bir şekilde İspanya doğumluydu, maceralı yollarla Venezüella çayırlarına gelmiş ve önemli ölçüde binicilik sanatındaki cürekâr yetkinliğiyle llanerosun saygısını kazanmıştı. Kralcılar safında savaşmasına rağmen, artık Francisco Morales isminde yeni bir komutanın emrinde olan İspanyollarla arasındaki mesafeyi hep korumuştur. Boves'in birçok etnisite barındı-

14 Daniel Florencio O'Leary, *a.g.e.*, cilt I, s. 201 vd.

ran süvarilerinin “*Pardos* ve *Indio*’nun beyaz sömürücülerine ölüm” olan savaş nidası Kreollerin en berbat korkularını teyit eder nitelikteydi. Sloganların ardından eylemler geldi. 1814 Haziranı’nın ortasında cumhuriyetçiler kuzeydoğudaki Aragua Vadisi’nde ağır bir mağlubiyet yaşadılar; bu, ikinci cumhuriyet için sonun başlangıcıydı. Korku ve kaos Caracas’ta ortalığı kasıp kavuruyordu. Bolivar şehrin boşaltılmasını organize etti, binlerce kişi panik halinde kuzey doğu sahillerine, Barcelona ve Cumana’ya kaçıyor. Bu kaçış rotasının nasıl bir ölümcül tuzak olduğu sonradan ortaya çıkacaktı. Cumhuriyetçilerin telaş içerisinde oluşturulmuş silahlı birliklerini yok edenler bu kez Boves’in korku saçan süvarileri değil Morales’in kralcı askerleriydi. İspanyol başkomutan eline geçirebildiği bütün sivilleri; 3.700 kadın, erkek ve çocuğu öldürttü. “Ölüme kadar savaş” şimdi de İspanyol bayrağı altında bütün rekorları altüst ediyordu.

Boves, 1814 Ekimi’nde Cumana’ya girdikten sonra sivil halkın katliamını devam ettirdi. Aralarında Caracas’tan kaçanlar da olan binden fazla insan Boves’in hayvanlaşmış başıbozuklarının kurbanı oldular. Fakat sürü halindeki süvarileriyle başkenti de ele geçirmenin keyfinden mahrum kalacaktı Boves: Bir cumhuriyetçinin mızrağı “Bolivar’ın kamçısı”nın sonunu getirdi, zaferin tadını çıkarmak Morales’e kaldı. Bolivar ülkeyi çoktan terk etmişti. Ağustos sonunda doğuda kalan bölgelerin *caudillo*su Santiago Mariño ile beraber Margarita Adası’na geçmişti. Seyahat için hazırladığı valizlerde Caracas’taki kiliselerin gümüş ve mücevherleri vardı. Gelecekteki askerî operasyonlar için başlangıç sermayesi olarak düşündüğü bu hazineyi kendisini adaya geçiren korsan gemisinin kaptanı ile paylaşmak zorunda kalmıştı elbette. Cumhuriyetçi melez bir *caudillonun* yönettiği, bir cenneti andıran Karayip adasındaki karşılama da aristokrat Libertador için açıkça alçaltıcı ve soğuk olmuş-

tu. Karadaki direnişini tekrar organize etmek için son deneme de Eylül başında bir fiyaskoyla neticelendi. Bolivar, adını ülkenin kuzeydoğu kıyısındaki bir şehirden alan *Manifiesto de Carupano*'da öfke ve umutsuzluğunu dışarı vurabildi: “Ve öyle görünüyor ki”, diye yazmıştı hayal kırıklığı içerisinde, “Tanrı bizi aşağılamak için bizi mağlup edenlerin kendi kardeşlerimiz olmasına, bize karşı sadece kardeşlerimizin zafer kazanmasına izin verdi.”¹⁵ Kolonyal boyunduruktan kurtulmak için ikinci deneme de başarısızlığa uğramıştı. Bolivar acaba silahlı mücadeleden tamamıyla vazgeçmeyi hiç aklından geçirmiş miydi? *Manifiesto de Carupano*'nun son cümlesi bir kere daha deneme yolunda çelik bir iradeyi kanıtlar: “Savaşın, zafer sizin olacaktır. Tanrı kararlılığı muzaffer kılar.”

Kararlılık – bundan sonraki yıllarda çok ihtiyacı olacaktı Bolivar'ın kararlılığa. Daha Kolombiya'daki Cartagena'da, maceralarla dolu uzun yolculuğunun bu ilk durağında birtakım başka ve fakat daha az karmaşık olmayan sorunlar yolunu gözlüyordu. Venezüella'nın batı komşusu olan Yeni Granada gerçi cumhuriyetçi kalmıştı ama kendi içinde tamamıyla bölünmüştü. Bugünkü başkent Bogota ve çevresinin oluşturduğu Cundinamarca (“Kartallar Ülkesi”) bölgesinde iktidarı elinde tutanlar merkezî bir Kolombiya devletine katılmayı inatla reddetmekle kalmıyorlardı; bu bölgede Bolivar'ın Kolombiya'yla Venezüella'yı “Büyük Kolombiya” adı altında bir mega devlet uhdesinde birleştirme niyeti tam anlamıyla boğaya gösterilen kırmızı bez etkisi yaratıyordu. Bu mega devletin Venezüellalı mimarı birçok Kolombiyalı için iktidar hırsı içindeki bir tirandan başka bir şey değildi, üstüne üstlük başka bir ülkenin insanıydı da. Bolivar geçmişteki savaşlarda terörü bir araç olarak kullandığı için de sert tenkitlere uğruyordu – birçok kişi için bu, onun hesaba kitaba

15 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 69 vd.

sığmaz iktidar hırsının başka bir emaresiydi. Kasım 1814'te, Kreol aristokrasisinin geleneksel toplantısı "Tunja Kongresi" Bolivar'a yine de (o an için sadece kâğıt üstünde var olan) konfederasyonun tümgenerali rütbesini ve ilk görevini verdi: Ayrılıkçı Cundinamarca bölgesinin entegrasyonu. Bir ay kadar sonra dik kafalı kardeşler silah zoruyla ve Bogota (o zamanki adıyla Santa Fe) sokaklarındaki kanlı çarpışmaların ardından Yeni Granada Birleşik Eyaletleri'ne katılmaya ikna edildiler. Muzaffer tümgeneral, Kolombiya Federasyonu Başkomutanlığı'na getirildi ve bir kere daha Venezüella'ya girme planı kongrenin resmî onayını aldı.

Fakat aradan geçen süre zarfında yeni, karanlık bulutlar belirmişti ufukta. Napoleon tarafından tahttan indirilmesi bağımsızlık hareketini başlatan işaret olan VII. Ferdinand, Fransa imparatorunun yenilgisinin ardından İspanya'ya geri dönmüştü. Kral, isyancı eyaletleri tekrar prangaya vurmaya kararlıydı. Şubat 1815'in ortalarında 18 savaş ve 42 yük gemisinden oluşan muazzam büyüklükte bir deniz gücü Cadiz'den denize açıldı. Muhtemelen Amerika'nın keşfinden beri Atlantik'i geçecek en büyük filoydu bu. Üstüne üstlük Bogota ile Cartagena arasında Bolivar'ın zor kullanarak çözmeye çalıştığı yeni sorunlar baş göstermişti. Fakat artık her şey için çok geçti. Cadiz'den gelen dev filo Temmuz 1815'te Kuzey Kolombiya'daki Santa Marta'ya ulaşmış, birlikler karaya çıkmıştı. Kısa bir süre önce Bolivar'ın saldırısına karşı koymuş Cartagena bu defa da İspanyollar tarafından kuşatıldı. Şehrin direnci ancak Aralık'ta kırıldı. Sokaklar cesetten geçilmiyordu, hayatta kalabilmiş bir avuç insan da idam edildi. Böylece Yeni Granada'daki bağımsızlık hareketi de son bulmuştu. Bu korkunç sahnelerin tanığı olmak zorunda kalmadı Bolivar; durumun ümitsizliğini gerçekçi bir şekilde tartmış ve 1815 Mayıs'ında gemiyle Jamaika'ya geçmişti.

Bir kez daha yenilmiş general, Venezüella kıyılarından bin

kilometreden fazla uzaklıkta olan Karayip adasında herhalde hayatının o ana kadarki en kötü aylarını geçirdi. Bu ikinci mağlubiyet, öyle görünüyordu ki, kesindi. Beklentilerin cesaret kırıcı olmasına maddi sıkıntı da eklenmişti. Elinde avucunda hiçbir şey kalmayan Bolivar, en elzem ihtiyaçları için bile bir İngiliz tacire yalvarmak zorunda kalıyordu. Karadan gelen haberler de aynı şekilde can sıkıcıydı. Cadiz'den gelen muazzam filonun komutanı olan General Morillo, ata toprağının tek kişilik ceza mahkemesi olarak hareket ediyordu. Acımasız *reconquista** *guerra a muertenin* âdeta aynadaki görüntüsüydü ve Kreol mülklerinin sancılı müsadere siyle bir arada devam ediyordu. Müsadereler büyük toprak sahibi Bolivar'a çok ağır bir darbe vurdu. Ailenin geniş mirasından payına düşen başka birtakım mülklerle beraber beş malikânesine el konuldu – İspanyol “icra memurları”nın eline bir kalemde geçen en büyük servetti bu. Şöhretli kaçak bütün bunların üstüne bir de bir suikasttan kıl payı kurtulabildi. Bu şartlar altında bağımsızlık hayaline *adios* deyip başka bir yere, mesela İngiltere ya da Fransa'ya kaçsaydı kimse nin buna gücenmeye hakkı olmazdı. Fakat çelik iradesi ve hep var olan şan ve şöhret ihtirası onu Jamaika'ya geldikten sonra içine düştüğü derin, karanlık delikten adım adım çıkardı. Her zaman olduğu gibi bu defa da bir kadın yardım etti Bolivar'a. Julia Corbier isminde zengin bir Kreol hanımefendi, içindeki yaşama sevincinin galip gelmesini sağladı. Bu keyfiyetin Libertador'un zihnî melekelerine de muazzam faydası oldu. 1815 Eylülünde meşhur *Carta de Jamaica*** yayımlandı. Durumun bu kusursuz analizi yanlış anlamaya mahal vermeyecek bir de mesaj taşıyordu: Mücadele sürüyor! İlk anda bu mesaj bir hayli çılgın, evet, intihara mütemayil gelir kulağa. Latin Amerika'nın bağımsızlığı gi-

(*) Yeniden fetih – ç.n.

(**) Jamaika Bildirisi – ç.n.

bi bir dev misyonun ona birkaç gömlek büyük geldiğini sonunda bu Venezüellalı Don Kişot'un da anlaması için daha ne olması gerekiyordu? Fakat Bolivar, İspanyol ruh ikizinin aksine öğrenme yetisine sahipti. Gerçi oldukça geç ama çok da gecikmeden devlerin, mekaniği hesaplanabilir yel değirmenleri olduğunu idrak etti. Başka sözcüklerle: Bolivar, Carupano Manifestosu'nun temel fikirlerinden olan ahmak halklardan şikâyetin, *Carta de Jamaica*'da yakınılarak devam etmesine izin vermedi. Artık bağımsızlık hareketinin sosyal temelini ciddi biçimde sağlamlaştırmaya kararlıydı.

“İrk Stratejisi”: Bağımsızlığın Üçüncü Perdesi

“Halkımızın yarısından çok daha fazlasını oluşturanların hoşgörüsüne ihtiyacımız varmış gibi görünüyor.”

– BOLIVAR, *Carta de Jamaica* (1815)¹

Böylece bağımsızlık savaşının bir sonraki perdesi bir anlamda kâğıt üstüne başlamış oluyordu. *Carta*’nın belirleyici cümlelerinden biri şöyleydi: “Biz ne yerliyiz ne de Avrupalı, biz ülkenin meşru sahipleriyle İspanyol gaspçıların arasında bir orta cinsiz.”² Aslında bu cümle sadece malûmu ilan ediyordu ve halkın tamamı göz önüne alındığında gerçekliğin çok gerisinde kalıyordu: Siyahlar ve *pardosun*, ki ikinciler Venezüellalıların çoğunluğunu oluşturuyorlardı, adlarını bir sözcükle dahi anmıyordu. Fakat Bolivar daha sonra, birincinin bir nevi eki olan ikinci bir *Carta* ile “ırk sorununu” daha dikkatli bir biçimde inceledi.³ Aslına bakılırsa bu ikinci bildiri de bir malûmu ilanla başlıyordu. Kıtanın on beş ya da yirmi milyon yaşayanı –Yerliler, Afrikalılar, İspanyollar ve melezler– arasında “beyazlar”, kastedilen Kreollerdi, en

1 Simon Bolivar: *Escritos politicos*, a.g.e., s. 87

2 A.g.e., s. 69.

3 A.g.e., s. 85 vd.

küçük grubu oluşturunuyordu maalesef; satır arasında yazarın âdeta iç çektiği duyulabiliyordu. Çünkü nihayetinde İspanyollar, bağımsızlık devriminin ardında yatan asıl nedenleri “bilmeyen” “renklileri”, “vatanseverlere” karşı kıskırtmayı becermişlerdi. Bolivar’ı en az endişelendirenler, Kreolere karşı mesafeli bir tavır takınmış olsalar ve hatta münferit olarak kendi kendilerini kurtarıcı ilan eden bu beyazlara karşı silahlı mücadeleye girişmiş olsalar da yerlilerdi. Çünkü “İndio o kadar barışçı bir karaktere sahiptir ki”, diye yazıyordu Bolivar haklı olarak, “çok şükür” ondan kötülük beklenemezdi.

Buna karşın kralcıların kıskırtmasıyla büyük yıkıma yol açmış köleler ve *pardos* çok farklıydı. Aslına bakılırsa *Carta* –demokrasinin “ifratına”, monarşilere ve federal sistemlere karşı uyarılarının yanı sıra– tam da bunları, bilhassa da *llanerosu*, oluşturdukları süvari birliklerinden Kreollerin haklı olarak büyük korku duydukları, bu renkli kovboyları hedef alıyordu. Peki, ilk askerî başarılarını Valencia’nın ayak takımına karşı kazanmış, doğuştan aristokrat Bolivar şimdi ne yapacaktı da bu insanları kendi safına çekecekti? Önce geçmiş yılların bütün etnik-sosyal çekincelerini unutturması beklenen, her şeyi tozpembe göstermeye yönelik ağdalı konuşmalar yapılacaktı. “No, señor”,* diye yazacaktı Bolivar *Carta*’nın muhataplarına, “Amerika’nın iç çatışmalarını hiçbir zaman ırk farklılıkları (*diferencia de castas*) tetiklemedi. Bu çatışmalar siyasi fikir ayrılıklarının neticesinde ortaya çıktı, [...] başka ulusların da başına geldiği gibi. Bu topraklarda doğanlar arasında bugün dahi en mükemmel [ırklar arası] uyumu gözlemlemek mümkündür.” *Carta de Jamaica* her ne kadar seneler sonra yayımlanmış olsa da *pardos* ve kölelere yönelik bu pohpohlama taarruzu, kı-

(*) “Hayır, bayım” – ç.n.

sa zamanda elle tutulur önerilerle de desteklenince, hedefi ıskalamayacaktı.

“İrk kartının” iktidar oyununda ne kadar önemli bir koz olduğu şu hadiselerde bir kez daha kanıtlandı: 1815 Aralık ayında Bolivar, Haiti’ye, yani tam da yeni efendilerinin –eski kölelerdi bu yeni efendiler– oluşturduklarını düşündüğü tehlikeye mütemadiyen işaret ettiği adaya yelken açtı. Bağımsızlığın uvertürünün sahnelendiği bu adada artık Alexendre Petion isminde kara derili bir devlet başkanı iktidardaydı. Petion, Bolivar’ı Ocak 1816’da kabul etti. Bununla da kalmadı, Libertador’a ve ona eşlik eden perişan vatanseverler güruhuna silah –hiç azımsanmayacak altı bin tüfek ve cephaneleri–, malzeme, gemiler ve yüksek meblağda para verdi. Sadece beş parasız bir ada cumhuriyetini yöneten devlet başkanının bu son derece bonkör desteği bir şarta bağlıydı: Bolivar kurtardığı bölgelerin tümünde köleliği kaldıracağına dair söz verecekti. Genellikle sadece kâğıt üstünde de olsa bu sözünü tuttu Libertador. Petion’a, bu “insaniyetperverlik abidesine”⁴ o anda duyduğu minnet duygusu muhakkak ki samimiydi. Sadece bu minneti açıkça göstermesi gerekiyor muydu, bu sorunun cevabından emin değildi. “Özgürlüğümüzün ardındaki yaratıcının siz olduğunuzu”, diye yazar Bolivar, “açıklamanın benim için yararlı olup olmayacağından emin değilim.” Bağımsızlık savaşlarının içeriğindeki birçok ironik hadiseden sadece biridir bu.

Şüphesiz acı bir ironi. Çünkü eski kölelerin kurduğu bu cumhuriyet Fransa, İngiltere, ABD ve keza güneyde kurulacak Kreol devletleri için hep bir öfke kaynağı, hep bir kırmızı bez olarak kalacaktı. Karayip adasının isyancıları, devrimlerinin “devrimci” Venezüella’da “Haiti tehlikesi” olarak algılandığını 1812’de çarpıcı bir şekilde öğrenmek zorunda kaldılar: Otuz gönüllüyle Haiti’den gelip La Guaria limanı-

4 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 122.

na demirlemiş bir gemi derhal geri çağrıldı.⁵ Caracas'ın aristokrat isyancılarıyla omuz omuza Haitili siyahî köleler – bu, âdeta bir provokasyon olurdu; Kreollerin, kendi kölelerini de kışkırtacağını düşündükleri bir provokasyon. Daha sonraki yıllarda, Kreoller anakarada iktidarı ele geçirdikten sonra da Haitililere sırt çevirmeye devam ettiler. Petion'un halefi Başkan Boyer 1823 yılında Bogota'dan cumhuriyetinin resmen tanınmasını talep ettiğinde Bolivar'ın başkan yardımcısı Francisco de Santander adamakıllı şaşkınlığa düşmüştü. Adanın hükümdarının sürdürdüğü “kirli savaş” ışığında bir tanıma söz konusu bile olamaz, diye yazdı Santander Bolivar'a.⁶ Boyer bir sene kadar sonra da benzer bir şekilde terslendi. Kolombiya hükümetinden, her yönden tecrit edilmiş ada cumhuriyetiyle savunma, ticaret ve dostluk anlaşması imzalamasını rica eden Boyer'i, toplanan “fevkalade hükümet meclisi” külliye reddetti. Kreol “devrimciler” böyle bir anlaşmayı imzalamaktan imtina etmelerinin nede-nini dikkate alınması gereken dış politika hesaplarıyla açıkladılar. Meclis böyle bir anlaşmanın son derece büyük bir ihtiyatsızlık olacağını takdire değer bir açıklıkla ifade etti, çünkü Bogota hükümeti bu anlaşmayla Fransa ve diğer Avrupa ülkelerinin “nefretini” üzerinde toplardı.⁷ Hükümetin gerçekçi politikası tabii ki o sırada güneyde, bölgeyi özgürlüğüne kavuşturacak bir askerî harekâtı yöneten devlet başkanının da onayını aldı. Daha sonra Bolivar'dan âdeta bir aziz yaratma peşindeki bazı biyografları onun dış politikadaki Makyavelizmini elbette biraz süslediler: Eğer o sırada Bogota'da olsaydı Haitililere, reddedilmelerini “daha büyük bir zarafet ve doğal bir samimiyetle” açıklardı.⁸ Hele, 1815'teki

5 Paul Verna: *Petiön y Bolívar. Una etapa decisiva en la emancipación de Hispanoamérica (1790-1830)*, Caracas 1980, s. 142 vd.

6 A.g.e., s. 374.

7 A.g.e., s. 378 vd.

8 A.g.e., s. 395.

ziyaretin “tesadüfen değil” aksine Libertador, Haiti devrimine bağına göstermek istediğı için yapıldığı iddiası tamamen efsaneler ülkesine aittir.⁹ Bolivar da dahil olmak üzere Venezüella aristokratlarının kara derili komşularına ne kadar değer verdikleri, belki de O’Leary’nin şu “iyi niyetli” görüşünde en doğru ifadesini bulur: Bu adanın halkı “insan ırkının bedbaht bir bölümüdür.”¹⁰

1816 Martı’nın sonlarında Bolivar’ın, içlerinde siyah Haitililerin de yer aldığı ordusu Margarita Adası’na doğru yelken açtı. Uygun rüzgârla birkaç gün, en çok bir haftalık yoldu önlerindeki. Neredeyse bir ay sürdü. Nedeni: Çoktan açık denize ulaşmışlardı ki, Bolivar bütün filoya Haiti’ye dön emri verdi ve orada Jamaika’da tanıştığı sevgilisini beklemeye başladı. Silah arkadaşlarının fena halde canı sıkılmıştı bu duruma. Bir süre düşünüp taşındıktan sonra kumandan karaya çıkıp istilaya (Puerto Cabello yakınlarındaki) Ocumare’den başlamaya karar verdi. Küçük ordu Temmuz başlarında karaya çıktı ve kayda değer bir direnişle karşılaşmadı. Fakat Bolivar’ın bağımsızlık ateşini tekrar alevlendirme çabası sonuçsuz kaldı. Birçok bölgesel *caudillo* gerçi kralcılara karşı gerilla savaşını onun yokluğunda da sürdürmüştü ama bir yandan da kendi maddi çıkarlarını emniyete almayı hiç göz ardı etmemişlerdi. *Carta de Jamaica*’da ilk defa oyuna sürülen ırk kozu da –henüz– etkisini göstermemişti. Yine tespit etmek gerekir ki, Bolivar sözünü tutmuştu. 2 Haziran 1816’da Yeni Granada ve Venezüella’nın en büyük lideri ve keza iki ülke ordularının başkomutanı, kendi biraz yanlı bakış açısına göre “geçmiş üç yüzyıl boyunca İspanyol boyunduruğunda inlemiş” olan “kölelerin mutlak özgürlüğünü” ilan etti.¹¹ Kararnamenin mu-

9 A.g.e., s. 150.

10 Daniel Florencio O’Leary, a.g.e., cilt I, s. 340.

11 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 107

hataplarını herhalde Bolivar'ın tarihe tek yönlü bakışından çok, metnin altında küçük harflerle yazılı olanlar rahatsız etmiştir: (Erkek) köleler “mutlak özgürlüğün” keyfine sadece bağımsızlık için –Kreollerin bağımsızlığı için– savaşmayı kabul ederlerse ulaşabileceklerdi.

Bolivar şüphesiz başka türlü bakıyordu hadiseye. O, kölelerin “özgür olma isteklerini bile kaybetmiş olmalarının” suçlusu olarak “İspanyol tiranlığını” görüyordu.¹² Ne olursa olsun, “ırk taktiğinin” (John Lynch) meyvelerini vermesini biraz daha beklemek gerekiyordu. Cumhuriyetçilerin yaslandıkları sosyal temel hâlâ pek zayıftı; bunun üstüne bir de bölgesel liderler birbirlerini karşılıklı olarak bloke ediyorlardı. Bolivar'ın bütün bunlara rağmen gidişatı lehine çevirmek için ne şansı olabilirdi? “Onu istemeyen bir ülkenin, yabancı bir ülkenin ordusunun başında ne işi vardı?”¹³ diye sorar Madariaga sinsice. Bu soruyu belki Bolivar da kendisine sormuştu. Her halükârda bu defa talihi yaver gitmiyordu, 1816 Ağustosunda Haiti'ye dönmüştü bile. Başkanlık sarayındaki cömert ev sahibi teselli edici birkaç satır yazmıştı misafirine: “Başarısızlığa uğradınız. Buna benzer şeyler olabilir hayatta. İllerde başarılı olacaksınız.”¹⁴

Fakat başarı daha uzun bir zaman bekletecekti kendini. Kısmetsiz general zamanını askerî stratejisini gözden geçirmek için kullandı. Bu defa ağırlık sosyal tabanın genişletilmesinde değil –onun sınırları belliydi– coğrafyadaydı. Tamamıyla kralcılarının kontrolündeki kuzey kıyıları ele geçirilmesi mümkün olmayan bir kale gibiydi. Guayana'dan, Orinoco Nehri kıyısından yeni bir hücum göze alınamaz mıydı? Aralık ayı sonunda birlikler bir kez daha Venezüella sahillerine çıktılar. Bolivar ve mütevazı gücü birtakım dolambaç-

12 A.g.e., s. 108.

13 Salvador de Madariaga, a.g.e., s. 403.

14 A.g.e., s. 407

lı yolları ve ciddi yerli saldırılarını geride bırakarak sonunda Guayana'ya ulaştı. Bolivar'ın ne kadar dahiyane bir karar verdiği zaman içerisinde ortaya çıkacaktı.

Orinoco kıyılarından başlayıp her yöne doğru uzanan sınırsız ovalarda kralcılarının sadece birkaç askerî üssü vardı. Yiyecek maddeleri ve besi hayvanı bolluğu bir ordu kurmak için son derece uygun koşullar sunuyordu. Buna rağmen Bolivar'ın uğraşmak zorunda olduğu sorunlar hiç de ufak tefek değildi. Muazzam büyüklükteki su havzaları, bataklıklar ve cangıl ormanları aşması son derece zor engeller oluşturunuyordu. Tehlikeli hastalıklar, özellikle de sıtma birçok askerin, bir kez dahi ateş edemedi kırımına neden oldu. Bir sorun daha, Bolivar için elbette en büyüğü buydu, hayatını zorlaştırıyordu: Bölgesel *caudillos*. Bir sonraki büyük saldırı için sıçrama tahtası olarak seçtiği bölgede Manuel Piar'ın sözü geçiyordu. Curaçao kökenli *mulatte*, iktidarını paylaşmaya hiç niyetli değildi ve iktidarın tümüne talep Bolivar için, hem de söylentilere göre onun Haiti başkanlık koltuğunda oturan hamisi Petion'la çok iyi ilişkilere sahip olmasına rağmen doğal bir rakipti. Orinoco'nun huysuz *caudillo*su Caracaslı stratejist için iki sorun birden teşkil ediyordu. İktidar için bir rakip olmanın yanı sıra onu aynı zamanda Bolivar'ın yeni "ırk taktiği" için bir tür turnusol kağıdı olarak da görmek mümkündü. Devrimin toplumsal tabanını "derisi renkli" ezilenlerle genişletme fikrinde gerçekten ciddi miydi? Bolivar, Petion olmadığı ve olmak istemediği için, Kreol elitin büyük kısmı koyu renkli halkla yüz yüze gelmeye hiç de sıcak bakmadığı için sert davranmayı yeğledi: Ekim 1817'de Piar'ı kurşuna dizdirdi.

Böylece *pardocracia*, yani Bolivar'ın çok çekindiği etnik ve toplumsal alt tabakanın iktidarı tehlikesi şimdilik uzaklaştırılmıştı. Yeni güçlü adam Orinoco halkı arasında, anlaşılan, demir gibi bir sertliğinin halesiyle puan kazanmıştı: "Ben kı-

lıcımı elimde tutabildiğim sürece”, diyordu yanlış anlamaya mahal bırakmayan sloganı, “burada ne tiranlar olacak ne de anarşi.”¹⁵ Bolivar’ın örneğin Piar’la ilgili olarak acımasızca hareket eden güçlü pençesi başka hadiselerde gayet yumuşak da olabiliyordu. Emrindeki cumhuriyetçi subaylar 1817 Mayıs’ında Orinoco ve Caroni Nehri bölgesinde bir misyonu yöneten yirmi İspanyol Kapüsen rahibinin katli için emir verdiler. Bolivar, savunmasız kurbanlara karşı işlenen bu kanlı cürümü mahkûm etse de sorumlular cezasız kaldı. Bu tür aşırılıkların ona zararı dokunup dokunmadığını söylemek zordur. Aynı tarihlerde Morales’in emrindeki kralcı ordu da giderek gerçek bir sömürge ordusuna dönüştü. Her şeyi yakıp yıkma stratejileri eski müttefiklerini de saf değiştirmeye zorluyordu. Bu müttefikler, sonradan efsane olacak yeni liderleri Jose Antonio Paez önderliğinde, daha batıda kalan Apure ovalarını kontrol eden *llaneros*’tu. “Siz olmadan gücüm çok azalıyor”, diye yazmıştı Libertador *Llano*’ların* efendisine.¹⁶ Irk taktığının korkulan süvarilerin indinde başarılı olduğu açıkça görülür, çünkü 1816’da Bolivar, “*Llaneros* da bize katıldı”¹⁷ müjdesini verebilmişti.

Ama vatanseverler 1816’dan 1818’e kadar yine de yerlerinde saydılar. Gerçi örneğin Angostura’nın, bugünkü adıyla Ciudad Bolivar’ın zapt edilmesi gibi ufak tefek başarılar elde edebilmişlerdi ama savaş tanrısı onlara genellikle soğuk yüzünü gösterdi. Bunun ardında yatan neden öncelikle derme çatma orduydı. Fakat ordunun şefi, örneğin bir kurmay heyeti ve ganimeti askerler arasında dağıtacak bir müsadere mahkemesi kurmak –askerin maneviyatını güçlendirecek bir hamleydi bu– gibi tedbirlerle artık onu profesyonelleşti-

15 Daniel Florencio O’Leary, *a.g.e.*, cilt XXIX, s. 113 vd.

(*) Ovaların – ç.n.

16 *A.g.e.*, cilt I, s. 455.

17 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, *a.g.e.*, s. 108.

riyordu. Terfi politikasının da çok akıllı bir karar olduğu ortaya çıktı. Birçok *caudillo*, general olarak tayin edildi ve böylece en azından kâğıt üstünde başkomutan Bolivar'ın emrine girmiş oldu. İngiliz ve İrlandalı gönüllülerin, tabii ki gayri resmî olarak, silah altına alınmasıysa tam anlamıyla dahice bir hareketti. Beş sene içerisinde iyi eğitilmiş ve donanımlı aşağı yukarı beş bin *volunteer** Atlantik'i geçecekti. Bundan sonraki senelerde Bolivar'ın kazanacağı savaşların bir kısmı onların hesabına yazılmalıdır. Bolivar bir konuşmasında vatandaşlarına, heyecanla, “‘Venezüella’nın kurtarıcıları’ unvanı için bizimle rekabet eden bu cömert yabancıları kollarınızı açarak karşılayın!” demişti.¹⁸ Napoleon savaşlarından sonra işsiz kalmış gönüllüler, belki de daha ziyade paralı askerler, sadece İngiltere’den gelmiyordu. Daha sonraki çarpışmalardan birinin başaktörlerinden olacak Otto Philipp Braun adında bir Alman, Büyük Friedrich’in talimnamesini İspanyolcaya çevirerek Bolivar’ı pek mutlu etmişti.

Buna karşın Birleşik Devletler’in tavrı onu hayal kırıklığına uğratmış, hatta üzmüştü. Daha 1818’in ortalarında Haiti devlet başkanına son derece iyimser bir şekilde, iki Amerika’nın ittifakının her iki taraf içinde “avantajlar” doğuracağını ve bağımsızlığın sağlamlaştırılması için bunun “vazgeçilmez”¹⁹ olduğunu yazarken çok kısa bir süre içerisinde ağzının payını alacaktı Bolivar. ABD hükümetinin Venezüella özel görevlisi Bautista Irvine’le uzun mektuplaşmalarında sadece Kuzey Amerikalıların ilgisizliğinden değil İspanyollar lehine, örneğin silah sevkiyatlarıyla ilgili müdahalelerinden yakınıyordu.²⁰ Geçekten de kuzeydeki hükümet güneyin bağımsızlık savaşına hep evhamlı gözlerle bakmış-

(*) Gönüllü – ç.n.

18 A.g.e., s. 184.

19 A.g.e., s. 129 vd.

20 A.g.e., s. 131 vd.

ti. Jefferson bile Güney Amerika'nın İspanyol tacının kontrolünde kalacağını umduğunu ifade etmişti: "Bu ülkeler daha iyi ellerde olamazlar."²¹ Tabii ki sonsuza kadar değil. Birleşik Devletler'in, konsolidasyonu Güney Amerika'ya doğru genişleyebilecek kadar tekamül ettiğinde güneydeki bu ülkeleri *piece by piece** topraklarına katacağını umuyordu. Ayrıca ABD hükümeti, tam da Bolivar'ın ordugâhını Orinoco'da kurduğu yıllarda İspanyollarla Florida'yı satın almak üzere pazarlık yapmaktaydı –kontrat 1819 Şubatı'nda imzalandı– ve iş ortağını ürkütmek istemiyordu. İroni yönünden hiç eksigi olmayan bir başka faktör de Kuzey Amerikalıların güneydeki komşularıyla ilişkilerine etki ediyordu: Latin Amerika hakkında bilgi sahibi olan liberal Amerikalılar, Bolivar'ı muhafazakâr fikirleri nedeniyle sertçe eleştiriyorlardı.²²

Bu eleştirinin hiç de haksız olmadığı özellikle sarıh bir şekilde Angostura'da, Orinoco'daki kuvvetlerin o ana kadar şansı yaver gitmeyen kumandanı 1819 Şubatı'nda bir "meclis" topladığında kendini gösterecekti. Bolivar harekete geçmek için can atıyordu. Orinoco'da geçirdiği yılları oldukça profesyonel bir ordu oluşturmak ve Apure bölgesinin *llaneros*larıyla ittifakını sağlamlaştırmak için kullanmıştı. Fakat savaş talihî –İspanyollara karşı birçok savaşta büyük kayıplarla yenilmişti– bundan önce yaver gitmemişti. Bu ölü noktayı geride bırakabilmek için yeni bir strateji gerekli görünüyordu. *Campaña admirable* deneyimleri kesinlikle esin kaynağı oldu ona. Bolivar vatanını kurtarmak için bir kez daha Kolombiya üzerinden harekete geçmeye kararlıydı. Öncesinde, tıpkı Cartagena ve Jamaika'da yaptığı gibi yandaş-

21 Jose de Onis: *The United States as Seen by Spanish American Writers 1776-1890*, 2. baskı, New York 1975, s. 23.

(*) Bir bir, parça parça – ç.n.

22 A.g.e., s 71.

larını, özellikle de “halkın temsilcilerini”²³ siyasi hedeflerden sapmayacak biçimde kazanmayı gerekli gördü. *Discurso de Angostura** ilk bakışta dünyadan biraz kopuk görünür. Bolivar, Orinoco bölgesinin vahşi tabiatının ortasında, büyük sahil şehirlerinin siyasi kamuoyundan çok uzakta, bir avuç güya halk temsilcisinin karşısında geleceğe dair siyasi fikirlerini ifade etmektedir ve son altı yıl içinde üçüncü kez yapmaktadır bunu. Bunlar çoktan beri bilindik fikirler değil midir? Bağımsızlık hareketinin motoru olan Kreol *common sense*ini** bu fikirler oluşturmuyor muydu? Yoksa monarşi düşmanlarının vatanseverliğinin periyodik aralıklarla tazelenmeye mi ihtiyacı vardı? Sayısal olarak zaten sallantılı görünen bu vatanseverlik aksi takdirde meşruiyetini de mi kaybedecekti? Bolivar’ın kanlı mağlubiyetler, gaddarca yönetilmiş savaşlar ve ancak diktatörlerde görülebilecek bir iktidar yoğunluğuyla derin yaralar almış lider konumu da risk altında olabilir miydi?

Gerçekten de Angostura hatibi öncelikle kendi rolünün meşruiyetini sağlamanın akıllıca olduğunu düşündü. Kendisine “cumhuriyetin en büyük şefi ve diktatörü olmak gibi korkunç ve tehlikeli bir ödevi” tevdi edenin sadece şartların gerekliliği ve “halkın hâkim iradesi”²⁴ olduğunu söyleyerek dinleyicilerini sakinleştirmeye çalıştı. Sonra daha da ileri gitti: İktidarın bir tek şahsın elinde yoğunlaşmasının çok sık, demokratik hükümetlerin sonunu hazırladığını ifade etti. Düzenli seçimler bu nedenle çok temel bir öneme sahiptir, çünkü “bir tek vatandaşa uzun bir süre için iktidarı bırakmak kadar tehlikeli başka bir şey yoktur. Halk ona itaat etmeye, o da halka emretmeye alışır; bundan da meşru ol-

23 Simon Bolivar: *Escritos politicos*, a.g.e., s. 103.

(*) Angostura nutku – ç.n.

(**) Sağduyu – ç.n.

24 A.g.e., s. 93.

mayan güç ve tiranlık doğar.” Bildik doğruları ifade etmekten ibaret olsa da, muhtemelen dinleyicilerin takdirini kazanmış, sarıh sözcüklerdi bunlar.

Konuşmanın devamında bu sözcüklerin sadece Bolivar'ın kongreye katılanlara içireceği acı ilaçların üzerindeki renkli, tatlı kaplama olduğu tabii ki ortaya çıktı. Bu ilaçlardan, güzel bir retorik ambalajla ve başlangıçta dikkatle seçilmiş bir dozda verdiği birincisi, geleceğin cumhuriyetinin hükümet şekliyle ilgiliydi. Kurulacak olanın gerçekten de bir cumhuriyet olacağını *Carta de Jamaica*'sında zaten açıkça belirtmişti.²⁵ Şimdi Angostura'daysa onun yerini bir “Azizler Cumhuriyeti”nin almasının kesinlikle mümkün olmadığı uyarısını yaptı.²⁶ Çünkü nihayetinde bütün insanlar doğuştan eşit ve devlet içerisindeki “bütün kademelerde” görev üstlenebilecek yetenekte değillerdi. Klasik tarihle arası çok iyi olan hatip, tarihten örnekler göstermekte hiç zorlanmıyordu. “Mutlak demokrasinin en mükemmel örneği” olan Atina aynı zamanda bu hükümet şeklinin “aşırı zayıflığının da en hüznünlü örneğini” oluşturuyordu. Buna karşın Atinalıların “yaratıcı zeka ürünü eserlerinden” çok daha “gerçekçi sonuçlar” vücuda getiren Sparta tamamen farklıydı. Bolivar, Roma'nın siyasi sistemi için de övgü sözcükleri bulabilmişti: Roma'nın “dev boyutlu ve katıksız savaşçı iktidarı” imparatorluğu “erdem ve şanın” parlak zirvelerine taşımıştı. Bolivar yeni Sezar olarak mı yorumlanmalıydı?

Angostura hatibi böyle bir tereddüde karşı yetkin bir şekilde donanmış hissediyordu kendisini. Çünkü “tek temayülü fetih” olan Roma'dan farklı olarak Amerika'da bahis konusu olan kolonyal boyunduruktan kurtulmaktı. Bu nedenle daha modern örnekler –bunların arasında da bir kraliyet ailesine sahip olmasına rağmen özellikle İngiltere– daha

25 A.g.e., s. 76.

26 A.g.e., s. 103 vd.

iyi, daha kullanılabilir bir model karakter sunuyordu. Çünkü, diyordu Bolivar yönlendirici sorusunda, halkın egemenliğini, kuvvetler ayrılığını, vatandaşlık haklarını, vicdan ve basın özgürlüğünü kabul eden bir sistemi gerçek bir monarşi olarak algılamak mümkün müdür? Herhangi bir tür cumhuriyette daha fazla özgürlük mümkün müdür? “Toplumsal düzenle” alakalı olarak Büyük Britanya’da olandan daha fazlası için çabalamak olası mıdır? Bu sorulara cevabı netti Bolivar’ın: “Bu anayasayı size, insan haklarına ve kırılgan karakterimizle uyum sağlayabilecek nitelikteki bir siyasi bahtiyarlığa gönül verenlerin hepsine örnek olarak en uygunu olduğu için tavsiye ediyorum.” Acı ilaç da hemen arkasından geliyordu: Geleceğin iki meclisli sisteminin belirleyici unsuru seçimlerle meşruiyet kazanan siyasi kurumlar değil, koltukları verasetle el değiştiren bir senato olacaktı. Sadece başlangıçta kongre tarafından seçilecek müstakbel üyeler çocukluk yıllarından itibaren özel okullarda misyonlarına hazırlanacaklar ve başkan tarafından atanacaklardı. Bu şuranın asli görevi “politika sahnesindeki fırtınalarda yıldırımları üzerine çekerek hükümetten uzak tutmak ve halktan gelen dalgalara kalkan olmak”tı. Bolivar bu veraset senatosunun yetki alanını somutlaştırmaktan kaçınmakla birlikte onun “yasama erkinin temelini” oluşturacağında şüpheyi yer bırakmıyordu. Ortaya çıkması gayet tabii olarak beklenen eleştirilerin sahiplerine de şöyle sesleniyordu: “Ve eğer Venezüella halkı kendisi için hayırlı şeyler düşünen ve yapanların iktidar yetkilerini onaylamazsa o zaman özgürlüğe layık değildir ve hiçbir zaman ulaşamayacaktır.”

Demek ki Bolivar’ın temel inancı, “halka” duyduğu güvensizlik, konuşmasının başında yaptığı diktatörlere karşı bütün uyarılara rağmen hiçbir şekilde değişmemiştir. Aslında diktatoryal bir rejim tehlikesi gelecekte daha da artacaktı. Belki artık iktidar hırsı içerisindeki münferit despotlar

kisvesinde olmaktan ziyade kutsal yanılmazlık haleleri anayasada dahi yer alan, varis senatörlerin grup halindeki diktatörlüğü formunda tezahür edecekti. Buna ilaveten başkan, en üst yürütme erki, benzeri olmayan bir güçle donatılacak; “pratik olarak” cumhuriyetçi kostümünde “bir hükümdar” olacaktı.²⁷ Birkaç sene sonra Bolivar, başkanın ömür boyunca makamında kalmak üzere seçilmesini üstüne basa basa savunacaktı. Angostura’da çok uzun zamandan beri temel siyasi kanaatlerinden biri olan ikinci bir acı ilacı daha vardı elinde: Tavizsiz bir merkezîyetçilik. Bu konuda da siyasi sağduyu onun tarafındaymış gibi görünüyordu. Kralcılarının işi tam da vatanseverler bölgesel *caudilloların* gücü nedeniyle zayıf düşüp bir birleşik cephe oluşturamadıklarından kolay olmamış mıydı? Eğer Bolivar’ın istediği sadece İspanyollara karşı savaşta ortak bir başkomutanlık olsaydı kimse ona itiraz edemezdi. Ama onun merkezî iktidar tasavvuru, savaşın yarattığı *status quonun* çok ötesine uzanıyordu ve çok daha ilkesel karakterdeydi: Bolivar federal sistemi, en azından Latin Amerika için, kendi başına bir musibet olarak görüyordu. Başka ülkelerle, özellikle de Kuzey Amerika’yla yapılan karşılaştırmaları fuzuli buluyordu. Kuzeyin federalizmi her ne kadar “hayranlık uyandıran” bir model olsa da güneye uyarlanamazdı. Montesquieu de her halkın iklim, ülke, ırk ve diğer hayat şartlarına bağlı olarak kendi kanunlarına ihtiyaç duyduğunu yazmamış mıydı? Bu nedenle kıtanın güney yarısı için sadece merkezîyetçi bir devlet şekli söz konusu olabilirdi, “Washington’daki değil”²⁸

Bolivar federalizme duyduğu antipatide tabii ki yalnız değildi. Güney Amerika’nın başka bölgelerinde, örneğin Cono Sur’da da bu tür fikirler mümbit bir zemin bulabiliyorlardı. Arjantin’de bu konu onyıllar boyunca *Unitarios* ve *Fe-*

27 John Lynch, *a.g.e.*, s. 164.

28 Simon Bolivar: *Escritos politicos*, *a.g.e.*, s. 100 f.

*derales** arasında bir *casus belli*** oldu. Arjantin Devlet Başkanı Domingo Faustino Sarmiento, 19. yüzyılın geç altmışlı yıllarında şu kanaatini ifade ediyordu: “Güney Amerika’daki devletlerin yarısı –Meksika, Orta Amerika, Kolombiya ve Arjantin Cumhuriyeti– Amerika Birleşik Devletleri’ndeki gibi federal bir devlet kuracaklarına hepsi kendi devrimiyle uğraştılar.”²⁹ Gerçekten de Bolivar’ın bundan sonraki senelerde uğraşmak zorunda kalacağı sorunların önemli bir bölümünün, yine onun müdafaa ettiği katı devlet tekelinin bizzat kendisi tarafından yaratılmış olduğunu düşündüren birçok olgu mevcuttur. “Büyük Kolombiya’yı”, daha o zamanlar tasavvur ettiği ve Angostura’da –gerçeklik ancak bu kadar yanlış değerlendirilebilir!– kuruluşuna “bu cumhuriyetlerin tümünün hükümetleri ve halklarının oy birliği ile verdiği kararlar” meşruiyet kazandırdığı³⁰ bu merkeziyetçi dev yapı, hatta özellikle de o, bu kanaati destekler. Bu sanrılara gerçekten inanıyor muydu? Merkeziyetçi yapılandırılmış bu dev ülkeyi telkin edici sözcüklerle zihinlere yerleştirmek mi istiyordu? Ya da bu gayretlerde kendisini ifade eden, Madariaga’nın tekrar tekrar ima ettiği gibi, dev kolonyal imparatorluğu yıkıp, yıktıktan sonra cumhuriyetçi bir modelle ikame etmek isteyen, İspanyol olduğunun bilincinde olmayan bir İspanyol muydu? Eğer Bolivar’ın bu meşum hatalı değerlendirmesi için herhangi bir mantıklı açıklama varsa herhalde şu olmalıdır: Onun şan ve şöhrete karşı dindirilmez ihtirası ve iktidarın dizginlerini elden kaçırma korkusu.

Bu korku tabii ki son derece haklı nedenlere dayanıyordu. Nihayetinde “halk” onun siyasi geleceğe dair tasavvurların-

(*) Merkeziyetçiler ve Federasyon yanlıları – e.n.

(**) Savaş nedeni – e.n.

29 John T. Reid: *Spanish American Images of the United States 1790-1960*, Gainesville 1977, s. 38.

30 Simon Bolivar: *Escritos politicos*, a.g.e., s. 122.

da hâlâ bir figüran rolündeydi; *Carta de Jamaica* ile ana hatları oluşmuş ve bu arada ilk ufak tefek başarılarını da hayata geçirebilmiş ırk stratejisine rağmen bu olgu değişmemişti. Dikkatli olunmalıydı: Veraset senatosu “halkın taşkınlıklarına karşı bir baraj” olarak çalışmalıydı.³¹ Ve bu halk, Angostura’da şüpheye yer bırakmayacak şekilde ifade ettiği gibi, sadece toplumsal talepleri Kreol elitin sınıfsal çıkarlarına aykırı olduğu için bir tehlike değildi.³² Önceden olduğu gibi şimdi de Bolivar’ı en derin kaygılara düşüren aşağı tabakaların –mulatteler, siyahlar ve yerlilerden oluşan– etnik bileşenleriydi. *Carta de Jamaica*’dakine benzer bir şekilde Angostura’da da şöyle diyordu: “Halkımızın Avrupa’daki halklarla ya da Kuzey Amerika’dakilerle özdeş olmadığını, daha ziyade Afrika ve Amerika’nın bir karışımı olduğunu unutmayalım.” Ve bu farkların son derece önemli olduğunu –tabii ki olumsuz olarak– eklemişti konuşmasına. Burada dikkati çeken artık “Afrika”dan da söz edilmiş olmasıdır. Tereddüt ve güvensizlikle de olsa birliklerine katılmaya başlayan yeni müttefikleri mulatteler ve siyahlara gönderilmiş bir selamdı bu elbette. Angostura’da ırk stratejisinin her halükârda pozitif bir bilançosunu çıkarır Bolivar: “Kölelik zincirlerini kırdı, Venezüella’nın saflarına yeni evlatları katıldı, köle kalmalarına hizmet eden araçları özgürlüğün silahlarına çeviren müteşekkir evlatlar.”³³ Bu ana kadar getirilmiş başarı hikâyesini, iyi bir sonla bitirmek için bir *poder moral*, eğitim ve “iyi ahlâkı” koruyacak bir tür dördüncü güç oluşturulmasını öneriyordu. “Gerçekten kutsal bir mahkeme” olacaktı bu ve hâlihazırda eksikliği hissedilen vatandaşları yaratacağı günün birinde.³⁴

31 A.g.e., s. 118.

32 A.g.e., s. 103.

33 A.g.e., s. 120.

34 A.g.e., s. 117.

Her şey alt alta konulduğunda Bolivar kongrenin sonunda memnun olmalıydı. Devlet politikası üzerine yaptığı bütün konuşmaların en önemlisi “halk temsilcileri” indinde olumlu bir yankı yaratmıştı. Halk temsilcileri yeni bir anayasa hazırladılar ve yetenekli hatibi, tabii ki şimdilik kâğıt üstünde var olan cumhuriyetin devlet başkanı seçtiler. Fakat Bolivar ağzının tadını kaçırarak bir-iki noktayı da kabul etmek zorunda kalmıştı. Veraset senatosu reddedildi, keza bir eğitim ve erdem mahkemesi ambalajındaki oldukça muğlak dördüncü güç düşüncesi de. Ama buna rağmen ideolojik yön tespit edilmişti ve ulaşmak için mücadele edilecek hedefler de kesin olarak belirlenmişti. Bölgenin uzak geleceği bile, fantezisi kuvvetli olanların görebileceği şekilde olsa da, ufukta belirmeye başlamıştı: “Ben sizleri şimdiden birleştirici halka olarak görüyorum, odak noktası, insanlık ailesinin ticari merkezi olarak; dağlarınızın hazinelerini, gümüşünü, altınını dünyanın her köşesine gönderirken görüyorum sizleri.”³⁵ Aslına bakılırsa, sadece geleceğin –Avrupa ve ABD’deki– endüstri merkezlerine gerekli hammaddeleri sağlamakla yetinecek gibi görünen, fazlasıyla mütevazı bir projesi değil miydi bu?

Boyaca'dan Carabobo'ya: Zaferin Durakları

"Savaştan çok barıştan korkuyorum."

– BOLIVAR, Carabobo Savaşı'nın ardından (1821)¹

Ekonomik gelecek tasavvurlarını nasıl değerlendirirseniz değerlendirin, dağların, hazinelerini özgür bırakmaları için önce aşılımaları gerekir. Bolivar için sıra şimdi Yeni Granada'yı kralcılarının elinden alma planını hayata geçirmeye gelmişti. 1819 Martı'nda üç yüz İngiliz'den oluşan bir tabur eşliğinde Angostura'dan ayrıldı ve Paez'in atlılarıyla birleşmek üzere daha batıda kalan Apure bölgesine geçti. İspanyollarla yapılan bir-iki çatışma gerçi galibiyetle sonuçlandı ama nihai sonucu belirleyecek çarpışmalar değillerdi bunlar. Bu arada Latin Amerika bağımsızlık mücadelesinin seyri az kalsın hiç beklenmedik bir yön değişimi yaşayacaktı. Cins-i latifin baştan çıkarma sanatına karşı oldum olası zayıf olan Bolivar, İspanyollara erotik bir yem olarak hizmet eden taze bir güzelliğin ağına düştü. Sadece bir tesadüf ya da altıncı hissi sayesinde kralcı hafiyelerin elinden kurtulabildi. Yaşanan bu büyük korkunun ardından müjdeli bir haber ulaş-

1 John Lynch, *a.g.e.*, s. 189.

tı Bolivar'ın karargâhına. General Francisco de Paula Santander, Kolombiya'nın gelecekteki başkan yardımcısı, İspanyollara Bogota'nın dört yüz kilometre kadar kuzeydoğusundaki Casanare bölgesinde esaslı bir tokat atmıştı. Şimdi mesele fırsatı kaçırmamaktı. Piyadeler ve süvari birliklerinden oluşan aşağı yukarı iki bin kişilik küçük ordu Mayıs sonunda harekete geçti. Komutanlarının cüretkâr planından ancak yola çıktıktan sonra haberdar oldular: "Venezüella'nın Hannibal'i" onları And Dağları'nın üzerinden geçirecekti.* Casanare bölgesinde haftalar süren zorlu yürüyüşlerden sonra –General Santander de bu arada birlikleriyle onlara katılmıştı– tırmanmaya başladılar. Birçokları yüksek rakımlarda, kısmen sıcak tutacak elbiseleri ve sağlam ayakkabıları olmaksızın karşı karşıya kaldıkları zorluklara dayanamadılar veya derin uçurumlara düşerek öldüler. Bu intihar komandosunun hayatta kalanları Temmuz başlarında nihayet hedefe ulaştılar. Tamamen bitaptılar, üniformaları lime lime olmuştu, birkaç subayın üzerinde iç çamaşırlarından başka bir şey kalmamıştı... Bolivar için yine de büyük bir zaferdi bu. İlerde rakibi olacak Santander bu zaferi şöyle tasvir ediyordu: "Bu adam, sahip olduğu muazzam enerji ve sebatla diğer bütün insanlara kıyasla üstünlüğünü burada [And Dağları'nda] gösterdi."² Takip edecek olayların da göstereceği gibi bu tespiti hiç de abartılı değildi.

Bu olayları fazla beklemeye de gerek kalmadı. Subay ve askerler biraz olsun kendilerine gelip ölümcül zorlukların yorgunluğundan ancak kurtulmuşlardı ki, general-başkanları İspanyollara karşı savaşa sürdü onları. 7 Ağustos 1819'da Boyaca'da, Bogota'dan atla birkaç günlük yolda, iki ordu sa-

(*) Dönemin Roma İmparatorluğu'nun en büyük düşmanı olan Kartacalı Hannibal, filleri de içeren ordusuyla İber Yarımadası, Pireneler ve Alpler'i geçerek kuzey İtalya'ya girmişti – e.n.

2 A.g.e., s. 173.

vaşa hazır şekilde karşılıklı yerlerini aldı. Aradan sadece iki saat geçmişti ki, kralcılar silahlarını bıraktılar. Darbeyi muhtemelen Llanolu süvariler vurmuşlardı. Bolivar'ın belirleyici bir zafer elde ettiği çok kısa bir süre sonra görülecekti. Yeni Granada'nın siyasi kalbi, geleceğin Büyük Kolombiyası'nın batı yarısı kesin olarak kurtarılmıştı. Bolivar büyük bir yüce gönüllük gösterdi. Erken bağımsızlık mücadelesi yıllarının *guerre a muertesinde* yaşananları gayet iyi bilen aşağı yukarı bin beş yüz kralcı askerin kollarına bile dokunulmadı.

Muzaffer cumhuriyetçi birliklerin üç gün içinde ulaştıkları yakınlardaki Bogota'da ise panik hüküm sürüyordu. İspanyol kral naibi yerli kıyafetleri giyerek, telaş içerisinde kaçmış ve giderken arkasında vatanseverleri sevince boğacak ciddi meblağda para bırakmıştı. Alışılmış zafer töreni –şehrin sokaklarında bir zafer alayı, çalan çanlar, katedralde Te Deum ilahileri ve beyaz elbiseler içinde güzel genç kızların Bolivar'ın başına defne yapraklarından taç koydukları bir tören– bir ay sonra gerçekleşti. Bu arada Libertador-başkan siyasi ajandayı açıklamıştı; özellikle de Yeni Granada ve Venezüella'yı Büyük Kolombiya'da birleştirme müjdesini, tabii ki her şeyi halkın iradesine dayandırarak: “Birleşme [...] bütün basiretli vatandaşların ve Amerika davasını seven ve destekleyen bütün yabancıların en şiddetli arzusudur.”³ O günlerin zafer sarhoşluğu içerisinde kimse ona itiraz etmedi; şehri terk edip zahmetli, Angostura'ya dönüş yolculuğuna başlamadan evvel başkan yardımcısı ilan ettiği mücadeleye arkadaşı Santander de. Bolivar, başkan yardımcısının başka planları olduğunu acaba o günlerde sezebiliyor muydu? İki devlet adamının arasındaki, geleceğin siyasi haritaları için kapsamlı sonuçlar doğuracak ihtilaf, ilk emarelerini Bolivar'ın şehri terk etmesinin hemen ardından gösterdi: Santander, aksi yöndeki emirlere rağmen Boyaca'da teslim

olan İspanyol komutanı aşağı yukarı üç düzine askerle beraber Bogota'nın Plaza Mayor Meydanı'nda idam ettirdi. *Guer-ra a muerte*, telif sahibinin isteği hilafına, şöhretli taklitçiler bulmuştu kendisine.

Başkan yardımcısının çekinmesi gereken yaptırımlar yoktu tabii ki. Her zamanki gibi Hermes'in kanatlı sandaletlerini giymişçesine hızlı hareket eden şefi başka işlerle meşguldü. 1819 Aralık ayında Angostura'ya dönmüştü bile. Hâlâ ülkenin siyasi geleceğini tartışan kongreye Büyük Kolombiya'nın kurulması projesini takdim etti. Daha Noel gelmeden, ismini Kolomb'un onurlu hatırasına atfen alan dev ülke için karar verilmişti bile. Yeni devletin vilayetleri aynı ismi taşıyan eski kolonyal *askerî valilik* [*Capitania General*] Venezüella, eski kral naipliği Yeni Granada ve geçmişin *Presidencia de Quito*'su olacaktı. Geleceğin ismi geçen vilayetlerinin hiçbirisi o anda –bütünüyle– isyancıların elinde değildi. Venezüella'nın geniş bölümlerinde ve her şeyden önemlisi başkentte hâlâ İspanyollar hâkimdi; Yeni Granada'da düşman kaleleri hâlâ mevcudiyetlerini koruyordu ve güneye doğru günlerce yürüyerek ulaşılabilecek Quito'da kolonyal sistem henüz tümüyle ayaktaıdı. Buna rağmen Bolivar uzun bir yolculuğun zorluklarını göze alıp Bogota'dan Angostura'ya gelmişti. Tek amacı “masal cumhuriyetine” anayasal bir makyaj mııdı? Herhalde daha önce olduğu gibi siyasi hayallerin etkisine umut bağladığını düşünmek, özellikle de İspanyollara karşı zaferin elle tutulacak kadar yakınlaştığı bu dönemde daha akla yakındır. İktidar talebine karşı çıkan bölgesel *caudilloların* hiçbirisi, en azından bu bağlamda onunla boy ölçüşemezdi. Bolivar bir liderin sahip olması gereken her türlü niteliğe sahipti.

Her açıdan seçkin kişiliğı, özellikle de askerî stratejist olarak nitelikleri düşmanları tarafından dahi kabul ediliyordu. Kralcı komutan Morillo, Boyaca Savaşı'ndan sonra İspanyol hükümetine şu satırları yazmıştı: “Bolivar bir tek günde beş

savaş senesinin meyvelerini mahvetti. Bir tek savaşta, kralın ordularının bir sürü çarpışmayla kazandıklarını geri aldı.”⁴ Entelektüel cephedeki büyüklüğü de daha az parlak değildi ve özellikle senelerdir süren savaş koşulları göz önüne alındığında etkileyiciydi. Bolivar’ın otoportresi, kendini beğenmişlikten biraz nasibini almış da olsa son derce başarılıdır: “Adamlar vardır düşünmek ve meditasyon yapabilmek için her türlü gürültüden uzak ve yalnız olmaları gerekir. Ben insanlarla beraberken, sefa sürerken, gürültünün hatta mermilerin göbeğinde düşündüm ve meditasyon yaptım.”⁵ Fiziksel gücü de mükemmeldi. Daha ziyade kısa ve ince olarak nitelenebilecek Bolivar, binlerce kilometrelik yolculuklar yapıyor ve sayısız erotik yaramazlıklar da dahil olmak üzere inanılmaz yorgunluklara katlanıyordu. Büyük Kolombiya fikri kısa bir süre önce Angostura’daki kongre tarafından resmen onaylanan bu Libertador-başkan bir kere daha zahmetli Bogota yollarına koyuldu. Mart 1820’de geleceğin büyük emperyal devletin başkentinde, kaderi belirleyecek savaşın askerî hazırlıklarına başladı.

Tıpkı bağımsızlık savaşlarının başlangıcında olduğu gibi, bu defa da hiç beklemediği bir yardım geldi İspanya’dan. 1820 yılının Ocak ayının başlarında Rafael Riego’nun başını çektiği liberal bir devrim, kralı 1812 anayasasını kabul etmeye zorlamıştı. Kralcılara askerî destek için Cadiz’de bir süredir gemilere binmeyi bekleyen takviye güçlerinin bu şartlar altında yola çıkması düşünülemezdi. Nefret ettikleri okyanus aşırı görevden kurtulmanın mutluluğunu yaşayan askerler devrimci saflara katıldılar. Hâlâ kralcı birliklerin başkomutanı olan Morillo bir ateşkes için Bolivar’la pazarlıklara başlama direktifini aldı. 1820 Kasımı’nda iki rakip Venezuela’nın batısında buluştular. Bolivar’ın İrlandalı yaveri O’Le-

4 Mario Hernandez Sanchez-Barba, *a.g.e.*, s. 160.

5 *A.g.e.*, s. 17.

ary, Morillo'nun ricası üzerine Libertador'u uzaktaki bir grup adamın arasında gösterdiğinde rivayete göre İspanyol komutan şaşkınlıkla şöyle sormuş: "Ne? Mavi üniforması ve asker şapkasıyla katır sırtında oturan şu ufak tefek adam mı?"⁶ Bolivar'ın müstakbel biyografına inanacak olursak iki rakip çok iyi anlaşılmışlar. Ama bir zamanlar birbirinden nefret eden bu iki düşmanın kısa süren dostluğu bundan sonra olacak hadiselerin gidişatını hiç değiştirmedii. Ateşkes sadece birkaç ay sürdü. Ata toprağındaki siyasi karışıklıklar ve Morillo'nun görevden alınmasıyla ciddi biçimde büyüyen şansını kullanmak isteyen Bolivar, elindeki her şeyi askerî çözüm atına oynadı ve bu sırada şimdiye kadar faaliyet gösterdiği bölgenin çok dışına taşıtı. 1812 Ocak ayında en yetenekli ve sadık mücadele arkadaşlarından Antonio Jose de Sucre'ye, geleceğın Büyük Kolombiyası'nın hâlâ sarsılmaz bir şekilde İspanyolların elinde olan kısmını kurtarma emrini vermişti bile. Sucre, emrindeki birlikleri Ekvador'a doğru harekete geçirdiği sıralarda Bolivar, Venezüella'daki kralcılara son darbeyi vurmak üzere hazırlıklarını tamamlıyordu.

24 Haziran 1821'de vakit gelmişti. Valencia'dan yarım günlük yürüyüş uzaklığındaki Carabobo düzlüklerinde iki ordu karşılıklı yerleşti. Bolivar'ın emrinde, Paez'in liderliğindeki Llanolu süvariler de dahil olmak üzere altı bin beş yüz kadar asker vardı. "Kutsal Savaş", Libertador'un savaş sloganı böyleydi, hızla sonlandı. Bolivar'ın akıllı taktiğı ve belki ondan da önemlisi süvari birliklerinin büyük vurucu gücü bin kadar kayıp veren kralcılara teslim olmaya zorladı. Birçoğı kaçtı, muhtemelen bir o kadar kralcı da teslim oldu. Bir kez daha âlicenaplık gösterdi muzaffer cumhuriyetçiler, *guerra a muerte* geçmişte kalmıştı artık. Morillo'nun halefi General La Torre, tutsaklara gösterilen insanca muamele için daha sonra Bolivar'a teşekkür edecekti. Carabobo mu-

6 Daniel Florencio O'Leary, a.g.e., cilt II, S. 57.

harebe meydanındaki barut bulutu henüz dağılmaya başlamıştı ki, Bolivar arkadaşı Jose Francisco Bermudez'in daha Mayıs bitmeden zapt ettiği başkente doğru yola koyulmuştu bile. Caracas'ın en şöhretli evladı, Venezüella ve Kolombiya'nın kurtarıcısı, yedi yıl süren, acı veren ve belirsizlikle dolu ayrılıktan sonra 29 Haziran'da doğduğu şehre girdi. Tabii ki bundan önce de hep olduğu gibi coşkulu kutlamalarla karşılandı. İspanyollara karşı bu defa kazanılan galibiyetin, başlarda sadece kendi ülkesi için olsa da, nihai zafer olduğu zamanla ortaya çıkacaktı. Fakat bizzat Bolivar'ın da teslim ettiği gibi derin kaygılar gölgeliyordu zafer sevincini. Bolivar zaferi kime borçlu olduğunu gayet iyi biliyordu: Siyasi güvenilirliğine zerre kadar inanmadığı Paez ve onun *Llanero* kovboylarına. Yakın bir dostuna Carabobo Savaşı'ndan önce şunları söylemişti: “Bir uçurumun kenarında ya da yakında patlayacak bir yanardağın üstünde olduğumuzdan [...] emin olun. Savaştan çok barıştan korkuyorum.”⁷

Bu korkular tamamen haklı nedenlere dayanıyordu. Çünkü ancak şimdi, bu “tehditkâr barışta”, Bolivar'ın bir sürü konuşma ve bildiriyle tasavvur ettiği devletin yaşama kabiliyetinin olup olmadığı ortaya çıkacaktı. Kolombiya'daki başkan yardımcısı Santander'e yazdığı bir mektupta Llaneros'tan [Ovalılar'dan] kaynaklanan zorlukların kendisini nasıl tam anlamıyla çaresiz hissettirdiğini şöyle ifade eder: “Tam bir kaos yaşanan. İyi adamlar ortadan kaybolduklarından ve kötüler de kat be kat arttıklarından iyi bir şey yapmak mümkün değil. Venezüella derin bir letarjiden aniden uyanan bir ülke görünümünde. Nasıl bir durumda olduğunu, ne yapması gerektiğini, kim olduğunu kimse bilmiyor. Her şey başlangıç aşamasında ve her yerde adam eksikliği hissediliyor.”⁸

7 A.g.e., cilt XXIX, s. 207.

8 Francisco de Paula Santander: *Cartas Santander-Bolívar*, cilt III, Bogota 1990, s. 119 vd.

Zafer yılında yapılan bu durum tespit tutanağı, ne kadar doğrular içerse de, Libertador'un siyasi amentüsünün en zayıf noktasını tabii ki hâlâ “gözden kaçırıyordu”: Projesinin seçkin karakterini. Irk stratejisi askerî açıdan tam bir başarıydı ama sosyal açıdan daha henüz kendisini ispat etmemişti. Siyah, *pardos* veya beyaz olsun, “basit insanlar”, örneğin *poder moral* yapısı gibi, geleceğe cirolanmış karşılığı belirsiz senetlerle ağızlarına bir parmak bal çalınıp baştan savılmayı kabul edecekler miydi gerçekten?

Bolivar, Haiti'nin siyah başkanına verdiği kölelere özgürlük sözünü, büyük oranda sadece *de jure* de olsa tutmuştu elbette. Hatta Carabobo Savaşı'ndan sonra Kolombiya Genel Meclisi'nden bu alçakça müessesenin nihayet ortadan kaldırılmasını bir kere daha talep etmişti.⁹ Kreol saflarından gelecek direnişi gayet iyi tahmin ettiğinden kongreye onun hatırı için –“Carabobo savaşının ödülü” olarak– bu kararı almalarını rica etmişti. Ayrıca iyi bir örnek oluşturmak amacıyla kendi kölelerini, neresinden bakılsa bin kadar kölesi vardı, azat etti. Carabobo Savaşı'ndan sonra San Mateo'daki kendi malikânesini ziyaret ettiğinde sadece üç kölesi kalmıştı. Onlara da “özgürlüklerini” bizzat kendisi verdi.

Fakat bu ulvi “özgürlük” sözcüğünün arkasında saklı olan anlam neydi? Çok kısa bir süre sonra ortaya çıkacaktı ki, kanunen onaylı statü dağıtımı her zaman koruma mekanizmaları da içermiş geçmişin kolonyal *casta* sistemi, çok daha katı ve öncelikle sermaye ve toprak mülkiyeti üzerine bina edilmiş bir sınıf sistemiyle ikame ediliyordu. Ellerinde avuçlarında hiçbir şey olmayan *de jure* özgürleşmiş köleler, *de facto* perişanlıkları ayyuka çıkan ücretli köleler haline geliyorlardı. Bolivar'ın “özgürlükleri için savaşma” çağrısına pek iltifat etmemiş olmaları şaşırtıcı mıydı?

Yerlilerin de daha iyi bir gelecek için kölelerden fazla

9 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 195.

umutlanmaları mümkün değildi. Gerçi artık onlar da özgür ve kanun önünde eşit vatandaşlardı. Gelecekte, bir kısmını Libertador'un bizzat hazırladığı, eğitim programlarından faydalanma imkânlarının doğması olasılığı dahi vardı.¹⁰ 1820'de yayımlattığı bir kararnameyle zaten dört ile on dört yaş arasındaki bütün yerli çocuklara parasız okul eğitimi garanti etmişti. Ekvador'un bağımsızlığına kavuşmasından sonra Quito Üniversitesi'nde bir Quechua* kürsüsünün kurulmasını savunmuştu.¹¹ Fakat Bolivar'ın yerlilerin sürdürdüğü hayattan ne kadar bihaber olduğu özellikle yerli politikasının ekonomik yüzünde kendisini belli ediyordu: Kolonyal dönemde de kendilerine ait ortak mülkiyette toprakları olan yerli birlikleri, tabii ki arzularının hilafına, kişisel mülkiyette mini parsellere bölünecekti. Buna ve hatta Bolivar'ın hiç anlam veremediği bir şekilde geleneksel vergilerin kaldırılmasına bile şiddetle karşı çıktılar. Bu tür tedbirlerin, ne kadar iyi niyetle alınmış olsalar da toplumsal yapılarını tahrip edeceğinden haklı olarak korkuyorlardı. Bolivar'ın halis niyetleri olsa da yaşadığı dönemin yerlileri onu hiçbir zaman fazla ilgilendirmemişlerdi.

Bolivar ve Kreol arkadaşlarının, yerliler konusu üzerine çalıştıklarında yaptıkları ideolojik cambazlıklar doğrusu çok ilginçtir. Amerika'nın ilk sahipleri, bir yandan Kreollerin İspanyollara yönelik antipatilerine hümanist bir makyaj vermeye ve eylemlerine meşruiyet kazandırmaya yarıyordu. Nihayetinde üç yüz senelik İspanyol hâkimiyetinden mağdur olanlar sadece Kreoller değil yerlilerdi de. Ve bağımsızlık, Kreollerin çizdikleri tuhaf tarih resmine göre 1492'deki *Konquista*'nın** "intikamıydı": "Bu nedenle ilk Amerikan

10 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 173.

(*) And Dağları bölgesindeki yerlilerin konuştuğu bir dil – ç.n.

11 A.g.e., s. 279.

(**) Fetih, İspanyolların kıtayı kanlı bir şekilde ele geçirmesi – ç.n.

savaş gemilerine”, diye yazıyor Jose Bengoa, “eski yerli kahramanların isimlerinin verilmiş olması tesadüf değildir.”¹² Diğer taraftan yerliler, aşağı bir kültürün etten ve kandan oluşan, yaşayan örnekleri olarak görülüyorlardı; haklı olarak bir gelecek perspektifleri yoktu ve bunun ötesinde Kreol milliyetçiliğinin kutsal “bir ırk, bir halk, bir ulus” teslisini de rahatsız ediyorlardı. Güney Amerika’nın güneyinin kurtarıcısı San Martin’e yönelttiği satırlarda Bolivar bu düşünceyi elle tutulabilir şekilde ifade eder: “Sonunda yeni bir *casta* çıkacak ortaya, bütün ırkların bileşeni olan ve halkın homojenliğini sağlayan. Insanoğlunun koşusunu, size daha önce de söylediğim gibi, Amerika’nın bakire toprağına yabancı birtakım kurumlarla engellemeyelim.”¹³ “Yabancı kurumlarla” kastedilenin, yerlilere ait, modern zamanlara tabii ki uymayan kurumlar olduğunu söylemeye gerek yoktur herhalde. Bu nedenle Juan Bautista Tupac Amaru’nun 1825’te Bolivar’a yazdığı bir mektup iyice acı bir ironi içerir. 1780 isyancısının neredeyse elli sene sonra serbest bırakılan, artık seksen beş yaşına gelmiş kardeşi Libertador’un “büyük ve her zaman haklı eserini” över. Libertador, kardeşinin, “Peru imparatorluğunun şehidinin”, vaktiyle başladığı eseri tamamlamıştır. Artık Amerika topraklarının “büyük Bolivar’ın cesur ve cömert elleriyle toplayacağı en güzel meyveleri” vereceğini müjdeler kardeş Amaru.¹⁴

Gelecek, ülke nüfusunun etnik çoğunluğunu oluşturan *pardos* için biraz daha umut verici görünüyordu gerçi ama hiçbir şekilde pespembe değildi. Sürekli dile getirdiği bir *pardocracia** korkusuna rağmen Bolivar asker olduklarını takdirde melezlere kollarını şefkatle açıyordu. Birçoğunu

12 Jose Bengoa: *La emergencia indígena en América Latina*, Mexico City 2000, s. 172 vd.

13 A.g.e., s. 175.

14 A.g.e., s. 178.

(*) Melezlerin yönetimde hâkimiyeti – ç.n.

subaylığa terfi ettirdi, *llaneroların* lideri Paez bundan böyle devlet içinde kilit görevler bile üstlenecekti. Siyasi ağırlıkları ve toplumsal saygınlıkları böylece en azından arttı. Fakat zaten oldum olası beş parasız olan *mestizlerin* büyük çoğunluğu için toplumsal kademelerde yükselme hâlâ bir hayaldi. Gerçi Carabobo Savaşı'ndan hemen sonra kabul edilen anayasa onlara daha önceleri sadece beyaz Kreoller ve İspanyolların ulaşabildiği her türlü devlet makamının kapısını açmıştı ama seçme hakkı ve dolayısıyla siyasi nüfuz gelecekte de toprak mülkiyetine bağlı olacağından berbat durumlarında pek bir şey değişmeyecekti. Venezüella halkının, farklı ırkların karışımı bu melez çoğunluğu ancak yüzyılın ikinci yarısında, Bolivar'ın ölümünden çok sonra, sayısal ağırlıklarına politik ve sosyal olarak daha fazla itibar kazandırabileceklerdi.

Bolivar *pardocraciadan* duyduğu aristokrat korkuyu unutabilseydi ve –tamamıyla bir fikir jimnastiği olarak– İspanyolları yendikten sonra Meksika veya Haiti usulü bir sosyal devrimin taraftarı olabilseydi dahi siyasetin rotasını değiştirmesine muhtemelen pek imkân olmayacaktı. Bağımsızlık hareketinin toplumsal tabanının salt Kreol elitine indirgenmesine bizzat önemli ölçüde katkıda bulunmuş ve her renk nüansından “halkı” ne pahasına olursa olsun [siyaset] eşiğinin dışında tutmaya çalışmıştı; bunun acısı şimdi çıkıyordu. Çok kısa bir süre önce kurulmuş devletteki ekonomik ve politik güç tamamen küçük bir seçkinler grubunun elinde olduğundan şimdi onların menfaatlerine uygun hareket etmek zorundaydı. İlk olarak kendisini güçlü bölgesel *caudillosların* arpalıklarını sağlama almakla mükellef hissetti. 1821 Temmuzunda da, Lynch'in ifadesiyle, “*caudillismoyu* (*caudillo düzenini*) *de facto* kurumlaştıran” bir genelge yayımladı ve böylece bizzat kendisinin öteden beri mücadele ettiği bölgesel özel çıkarları oluşturacak çekirdek hücreyi yaratmış

oldu.¹⁵ Bu duruma uygun olarak Paez ve Mariño, Venezüella'nın batısını aralarında paylaştılar; Bermudez doğu vilayetlerinin kontrolünü ele geçirdi. Büyük Kolombiya gibi devasa bir devlet yapılanması bir kenara güçlü, merkeziyetçi bir Venezüella için bile kara bulutlardı bunlar.

Yeni efendilerin ölçsüz zenginleşme ihtirası daha da vahim sonuçlar ortaya çıkartacaktı. Siyasi ve askerî dizginleri elinde tutan yeni efendilerin muazzam büyüklükte toprakların mülkiyetini ele geçirmeleri işten bile değildi. Bolivar'ın ailesi gibi, daha kolonyal dönemde zengin olmuş, eski Kreol toprak oligarşisine şimdi açgözlülüğü âdeta sınırsız görünen, yeni bir büyük toprak sahibi sınıfı eklenmişti. Bu yeni sınıfın en utanmazca hareket edeni herhalde Paez'di: Carabobo zaferinin gerçek sahibi ve müstakbel Venezüella cumhurbaşkanı sadece Llanos'ta geniş toprakları ele geçirmekle yetinmedi, efsanevi servetini, her zaman en kârlı plantasyon ve malikânelerin bulunageldiği ülkenin kuzeyindeki değerli topraklarla büyüttü. Bolivar, Angostura kongresinden, “milli serveti” askerler arasında paylaştırmasını¹⁶ –birkaç sene sonra bir kararnameyle altını çizeceği gibi “her rütbeden” askerler arasında–¹⁷ talep ettiğinde bu isteği samimiydi muhtemelen. Ama Kreol seçkinler –çoğunlukla iyi maaşlar ödenen– siyasi ve idari kilit pozisyonların hepsini ellerinde tuttuklarından, askerlerin büyük çoğunluğunu tamamıyla elleri boş göndermeleri, olmazsa üç-beş kırıntıyla göndermeleri hiç zor olmuyordu. Bolivar'ın siyasi lügatinde *toprak reformu* sözcüğünün hiç yer almaması veya olsa olsa bütün gücüyle engellemeye çalıştığı *pardocracianın* eş anlamlısı olarak geçmesi işte tam da burada alıyordu intikamını. Kendi çağırdığı belaları birkaç sene sonra acımasızca, bir bir, ismini koyarak açıklama-

15 John Lynch, *a.g.e.*, s. 191.

16 Simon Bolivar: *Escritos políticos*, *a.g.e.*, s. 121.

17 Simon Bolivar: *Decretos del Libertador*, cilt I: 1813-1825, Caracas 1961, s. 275.

sı yine de bu adamın büyüklüğünün göstergesiydi: “Kolombiya’da”, diyordu 1828’de kaleme aldığı ve iki devletin birleşik halini kastettiği acı verici ve fakat sağduyulu cümlelerde, “rütbe, makam ve zenginlik aristokrasisi var. Bu aristokrasi nüfuzu, ihtirasları ve halka karşı ağırlığı açısından unvan ve veraset aristokrasisinin Avrupa’daki en despot örneğinden bile aşağı kalmaz.”¹⁸ Kaçamaksız, duru bir idrakti burada dile getirilen ama yirmi sene geç kalmıştı.

Bolivar’ın toplumsal fikir ve faaliyetlerinde ortaya çıkan bariz çelişkiler belki kısmen onun en meşhur karakter özelliklerinden biriyle, sıra dışı cömertliğiyle açıklanabilir. Muazzam bir zenginliğin varisi olup bu mirasın büyük bir kısmını bağımsızlık savaşlarına yatıran, aldığı görevlerin yüksek tahsisatlarından feragat eden, kocası bağımsızlık savaşlarında ölmüş dullara kendi servetinden hayat boyu maaş bağlayan ve sonunda da beş parasız ölen bu adam, belki de bütün mücadele arkadaşlarının onun gibi idealistler olduğuna gerçekten inanıyordu. Yeni kurulan devletin sosyal tabanını genişletmek için kelimenin tam anlamıyla hiçbir şey yapmamış olması herhalde sadece bu şekilde açıklanabilir. Tam aksine, Santander’e Carabobo Savaşı’ndan hemen önce yazdığı bir mektupta “entelektüelleri” (*hombres de letras*) anarşinin bir tür beşinci kolu olarak gördüğünü ifade eder. Bu yüzden, şairleri devletinden uzak tutmak isteyen Platon’un tamamıyla haklı olduğunu düşünüyordu: “Bu beyler kamuoyunun kendi arkalarında olduğunu zannediyorlar ama bu arada Kolombiya’da halkın ordu olduğunu unutuyorlar.”¹⁹ Birkaç sene sonra da ihtiyar Yunanlının iyi bir öğrencisi olduğunu ispat etti: Bir kararnameyle, öğrencilere evrensel hukukun prensiplerini öğretmek için “uygun olmadıkları” gerekçesiyle Jeremy Bentham’ın yazılarını

18 Louis Peru de Lacroix, *a.g.e.*, s. 112 vd.

19 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, *a.g.e.*, s. 182 vd.

yasakladı.²⁰ Ne acı bir ironiydi ki, İngiliz filozof bağımsızlık savaşçılarına zihinsel mühimmat sağlayan az sayıdaki Avrupalı düşünürden biriydi!

Yani aslına bakılırsa iktidar politikasını belirleyen rota hemen Carabobo Savaşı'ndan sonra çizilmişti bile. Yeni devletin anayasal yapısıyla ilgili diğer bütün tartışmalar bu arka plan göz önüne alındığında “anayasacılık oyunu” gibi görünür gözlere. Fakat kamunun takdirine duyduğu ihtiyaç kadar hukukperest idealleri tarafından da yönlendirilen Bolivar, *de facto* plütokraziye anayasa hukukundan bir kılıf hazırlamaktan vazgeçme niyetinde değildi. Libertador; Ekvador, Peru ve Bolivya'yı İspanyolların elinden almak için harekete geçmeden önce siyasi, askerî ve ekonomik elitler veya onların temsilcileri 1821 Ekimi'nde bir kere daha bir kongrede buluştular. Toplantı bu defa yeni büyük devlete kısa süre başkentlik yapan Cucuta'da düzenlenmişti. Cucuta'nın Venezüella sınırından bir taş atımı mesafede olması elbette bir tesadüf değildi.

Bundan önceki kongrelerde olduğu gibi bu defa da temel görüş ayrılıklarından biri çetrefil merkezîyetçilik-federalizm meselesiydi. Bolivar yıllardır hiç değişmeden sürdürdüğü şekilde katı bir merkezî otoriteyi savundu. Santander'e yazdığı bir mektupla, bu politikanın “kesinlikle Rousseau'nunki olmadığını” hiç de azımsanmayacak sayıdaki rakiplerine gerçi teslim ediyordu ama ülkede yaşayanlara –Orinoco'nun Karibleri, Apure'nin çobanları, Maracaibo'nun denizcileri, Patia'nın haydutları ve “hepsinden önemlisi Kolombiya'nın kuş uçmaz kervan geçmez bölgelerini dağ keçileri gibi arşınlayan Afrikalı ve Amerikalı vahşi sürüleri”– yöneltilecek bir bakış herhangi bir alternatifte izin vermiyordu.²¹ Burada Bo-

20 Simon Bolivar: *Decretos del Libertador*, cilt III: 1828-1830, Caracas 1961, s. 53 vd.

21 Francisco de Paula Santander, *a.g.e.*, cilt II, Bogota 1988, s. 132.

livar'ın "basit insanlara" karşı eski bildik fobisine bir tutam ırkçılık da karışmıyor muydu? Bu bir tutam ırkçılığın arkasına da, asıl adresi federalist rakipleri olan bir entelektüel düşmanlığı ekleniyordu: "Batışımıza" sebep olan *llaneros* değil, aksine ülkenin "zarif filozoflarıydı"

Bu cümleler "sadece" başkan yardımcısına yazılmış bir mektuptan alıntılar da olsalar Cucuta'da toplanmış Kreol elitin temsilcileri Bolivar'ın kanaatlerini pekâlâ biliyorlardı. Sonunda onu katı merkeziyetçiliğine rağmen yine de başkan seçtiler. Seçilmiş başkan oylamanın sonucunu "salt [kongreye] itaat duygusu" nedeniyle de olsa kabul etti. Mütevazı teşekkür cümlelerinden vazgeçip en yüksek görevi biraz evvel kime emanet ettikleri konusunda kongreyi adamakıllı aydınlattı: "Ben savaşın evladıyım, mücadele sonucunda başkanlık makamına çıkartılmış bir adamım. Bu pozisyona gelmem şans yardım etti ama zafer sağlamlaştırdı bu pozisyonu. [...] Benim gibi bir adam halkın iktidarında tehlikeli bir vatandaş ve ulusal egemenlik için doğrudan tehdittir."²² Bu konuşmanın ardından "halk temsilcilerinden" bazıları seçimin sonucuyla ilgili tereddütler hissettiyse de artık çok geçti. Daha 1821 Aralık ayında "savaşın evladı" güneye doğru yola çıktı.

22 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 185 vd.

Özgürlük Kazandırma ve Zapt Etme Arasında: Ekvador ve Peru'ya Sefer

**“Quitolu ve Perulular birbirlerine çok benziyorlar:
Haysiyetsizliğe varacak derecede sefih ve en uç seviye-
de karaktersiz.”**

– BOLIVAR, güney seferi sırasında (1824)¹

İlk bağımsızlık ilanının üzerinden artık on sene geçmişti – Bolivar'ın pek huzur görmediği yıllardı bunlar. Acı sürgün tecrübeleri, kanlı savaşlar ve görülmemiş bedeni zorluklar-
dı geride bıraktıkları. Aşırılıkların hâkimiyetindeki bu ha-
yat tarzı büyük zaferler, anlı şanlı makamlar ve sayısız aşk
macerasıyla dengelense de “savaşın evladı” çoktan bir göçe-
be, bağımsızlığın peşinde sürekli yolda olan bir gezgin olup
çıkmişti; hatta belki de bir tür iç güç zorluyordu onu süre-
kli yolda olmaya. Buna rağmen yerleşmiş alışkanlıkları var
mıydı, normal bir günlük hayattan bahsetmek mümkün ola-
bilir miydi? Bolivar'ın İrlandalı silah arkadaşı ve daha son-
ra biyografı Daniel Florence O'Leary, herhalde özellikle sair
zamanlarda dur durak bilmeyen hayat akışı nedeniyle, şart-
lar el verdiğinde oldukça kesin hatlarla belirlenmiş bir gün-

1 Francisco de Paula Santander, *a.g.e.*, cilt IV, Bogota 1988, s. 196 vd.

l k program takip eden bir adamın portresini çizer.²   le-
den evvelki saatler sıkıcı yönetim i leriyle doluydu: Subay-
larla durum analizi, direktifler, kapsamlı yazışma trafiğinin
cevaplanması. Birden fazla mektubu bir anda yazdırmak zo-
runda kalıyordu sık sık ya da k tip cümlelerini k  da d -
kerken o kitabını okuyordu. Sabırsızlı ı etrafındakilere kor-
ku salmı tı, k tipler onunla çalışmaya fazla dayanamıyorlar-
dı. Ak am st  be  gibi servis edilen günün ana    n ne ka-
dar kitap okunmasını   ng r yordu program. Ayrıca çoğu-
nu bizzat kaleme aldığı makaleler ve O'Leary'nin, estetik ni-
teliklerini, "ehliyet eksikliği" nedeniyle değerlendirmek is-
temedi i şiirler yazıyordu. Bundan sonra da, çoğunlukla ka-
leminden sekreterlerden birinin eşliğinde, at gezintisine  ık-
ma veya subaylarla sohbet etme alışkanlığı vardı. Oldukça
erken, genellikle dokuza doğru, odasına ya da çadırına  e-
kilir ve tekrar okurdu, özellikle de Montesquieu, Voltaire,
Rousseau gibi Fransız yazarları tercih ediyordu. Be  ya da al-
tı saat süren geceleri, hamak veya basit bir portatif asker ya-
ta ında geçirmeyi tercih ederdi. Kamp yatağını sayısız kısa
süreli g zdellerinden biriyle, kaç kez payla mı tı? – Ketum
biyografı bu tür bilgileri tabii ki saklı tutar. Ama daha ziyade
 elimsiz ve bodur denilebilecek bir erkek olan Bolivar'ın be-
dinsel gücü her halükârda etkileyiciydi: "G c l  kuvvetli bir
erkeğe bile çok yorucu gelecek bütün gün sürmüş bir y r -
y   n ardından", diye yazar O'Leary, "be -altı saat daha  a-
lı tı ına ya da dans ettiğine sık sık şahit olmu umdur."³ Bo-
livar'ın dans tutkusu gerçekten de efsaneviydi. Dans, Boli-
var'ın kafasında, hiç olmazsa kendi sınıfının görmesi gere-
ken eğitimin bir parçası olmalıydı: "Nezaketin ve görgü ku-
rallarının öğrenilmesi [...] okul eğitimi kadar önemlidir."
Ye enin eğitiminin hedefleri üzerine yazdığı bir notta dan-

2 Daniel Florencio O'Leary, *a.g.e.*, cilt II, s. 32.

3 *A.g.e.*, cilt I, s. 487

sı da muhakkak surette işin içine katar. Nihayetinde dans, “hareketin şiiri”, insana zarafet ve maharet kazandırır, üstüne üstlük sağlıklı ve sakinleştiriciydi.⁴

Ritmik hareketlerin sakinleştirici etkisi Bolivar için pek fazla değildi herhalde. Yoksa Büyük Kolombiya’nın yeni seçilmiş devlet başkanının konforlu başkanlık koltuğunu hemen ilk fırsatta sert bir eyerle değiştirmesi başka türlü nasıl açıklanabilir? Ele avuca sığmaz ve “savaşlarla yoğrulmuş” kişiliğinin yanı sıra onu tekrar harekete geçmeye zorlayan en az iki neden daha vardı. Bunlardan birinin mantığı stratejik açıdan bakıldığında anlaşılabilirdi: Büyük Kolombiya’nın güney kanadında kayda değer büyüklükte topraklar hâlâ kralcılarının elindeydi, kesinlikle ortadan kaldırılması gereken askerî bir tehlike kaynağıydı bu. Ayrıca “İspanyol tiranlığının” Güney Amerika’da hâlâ kaleleri mevcutken Bolivar “Latin Amerika hayalini” nasıl gerçekleştirecekti? İkinci neden kişisel hırsla iktidar politikası hesaplarının bir karışımıydı. Carabobo galibi henüz büyük kutlamalarla zaferinin keyfini çıkarmaya devam ederken, Latin Amerika bağımsızlık hareketinin ikinci büyük adamı Arjantinli Jose de San Martin birlikleriyle Lima’ya giriyordu. Başarıya alışkın monoman için zafer tacını rakibiyle paylaşmak, hem de bunu “kendi” hükümlanlık alanı içerisinde bir ülkeyle ilgili olarak yapmak zorunda kalmak pek kabul edilir bir şey değildi. Orta And Dağları bölgesindeki Ekvador, Peru ve Bolivya’nın küçük devletler ve ulusal çözümleri tercih etmeleri ve hatta Rio de la Platalı Kreollerin hegemonyasına girmeleri riski de yok muydu? Ekvador’un güney eyaleti Guayaquil daha 1820 sonunda, hem İspanyollardan hem de bölge üzerinde hak iddia eden diğer bütün güç ve zümrelerden “bağımsızlığını” ilan etmemiş miydi? Güneye doğru bu meşakkatli sefere çıkmak için yeterli sebeplerdi bunlar.

4 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 188.

Bolivar, Kolombiya ve Venezüella'nın coğrafyasını sayısız seferleri sırasında avucunun içi gibi öğrenmişti fakat şimdi, önüne alışılmadık topografik ve iklimsel zorluklar çıkaran ama bununla da yetinmeyen bir *terra incognita* ile karşı karşıyaydı. Hemen Kolombiya'nın güney bölgelerinde, özellikle de Ekvador sınırında geçmiş yılların siyasi sarsıntılarından pek etkilenmiş benzemeyen bir halkla karşılaştı. Geleneklerinde din ve tahta sadakatın derin kökleri saldırdığı “taşralılar” –Kreoller, *mulatteler* ve yerliler– kendilerini kurtarıcı olarak adlandıran bu yabancılara kuşku ve hatta açıkça düşmanlık göstererek yaklaştılar. Misyonundan tümüyle emin olan Bolivar bu duyguların aklını karıştırmasına tabii ki izin vermedi ve askerî çözüm aradı. 1822 Nisanı'nın başında Kolombiya'nın güney sınır bölgesinde İspanyollarla karşı karşıya geldiği Bombana Savaşı'ndan galip çıktı. Kendi tanımlamasıyla “şanlı zafer”den duyduğu büyük sevincin biraz erken olduğu kısa süre içinde ortaya çıkacaktı.⁵ Uzun yürüyüşün meşakkatiyle zayıf düşmüş ve çarpışmada büyük kayıplar vermiş ordunun Bogota'dan gelecek takviye olmadan yoluna devam etmesi imkânsızdı. O ana kadar hep demir gibi bir bünyeye sahip olmuş önderleri bile ilk defa –önemli– sağlık sorunları yaşıyordu: Takviyeyi beklemek üzere döndükleri biraz daha kuzeyde kalan Popayan yolunda Bolivar'ı sedyeyle taşımak zorunda kaldılar.

Bu arada daha 1821'de Ekvador'a gitme emri verdiği askerî vekili Antonio Jose de Sucre iyi işler çıkartıyordu. Bolivar'ın bu en yetenekli generali Perulu askerlerden oluşan tümeniyle kralcılara ciddi bir mağlubiyet yaşattı: 1822 Mayıs ayının sonunda Pichincha Savaşı'yla Quito'ya giden yol açılmış oldu. Sucre'nin bu arada iyileşen şefi de şehre doğru yola çıktı. Ekvador'da oluşan yeni şartlar sınırların ötesinde de etkisini gösterdi. Kolombiya'nın bölgeye komşu eyaletinde-

5 Francisco de Paula Santander, *a.g.e.*, cilt VI, Bogota 1990, s. 207.

ki, daha birkaç hafta evvel Bolivar'a düşmanca bir tavır takınmış olan Kreoller kuyruklarını sıkıştırıp ister istemez Libertador'un yönetimini kabul ettiler. Bolivar'ın aslında tamamen mutlu olması gerekirdi: Her ikisi de, hem bizzat o hem de generali önemli savaşlar kazanmışlardı ve Güney Amerika'daki İspanyol hâkimiyetinin kalelerinden biri daha düşmüştü. Ama Amerika'nın şan, şöhret delisi kurtarıcısı, generalinin zaferine kıskanç gözlerle bakıyordu. Bogota'daki başkan yardımcısına şu cümleleri yazdı: "Bombana zaferi Pichincha zaferinden çok daha güzel. Kayıplar [her iki çatışmada] eşitken, düşman kuvvetlerinin liderlerinin karakterleri çok farklıydı. General Sucre zaferiyle benim sağladığımdan daha fazla avantaj sağlamadı [...]; gerçeği söylemek gerekirse, biz güneyin kalesini fethettik, o sadece bizim fetihlerimizin kopyasıyla yetinmek zorunda kaldı."⁶ Şan ve saygınlığa duyduğu haris açlık, Bolivar'ın bu kişilik özelliği, samimi sadakatinden pek emin olamayacağını kendisinin de çok iyi bildiği Santander'e yazdığı bu üzerinde düşünmeye değer mektupta, neredeyse acınacak ve aynı zamanda gülünesi bir şekilde ifade bulur.

Fakat öyle görünüyor ki, Bolivar'ın en iyi subayına karşı hissettiği kıskançlık gölgesi hızla uçup gitmişti. Libertador-başkan 1822 Haziranı'nda bizzat Quito'ya geldi. Sucre'nin muzaffer Bolivar için tam onun zevkine göre hazırlattığı karşılama töreni bildik koreografiyle sahneye kondu. Bir önceki paragraftaki cümlelere rağmen Pichincha galibi de, her zamanki gibi, beyazlar içinde güzel kızların elinden bir zafer tacıyla ödüllendirildi. Geçmişteki zafer kutlamalarının senaryolarında onurlandırılan muzaffer komutanın payına genellikle güzel hanımefendilerden birine kur yapmak düşerdi. Bu defa işler değişti. Piyango, karşılama defilesindeki bir düzine güzelin birine değil muzaffer komutana bal-

konlardan birinden göz süzen, tamamen bilinmeyen bir hanımefendiye çıktı. Madariaga yürek sızlatacak şekilde edebiyat parçalayan şu cümleyi yazar: “Kıtanın efendisi kendi efendisine rastlamıştı.”⁷ Gerçekten de o günlerde 25 yaşını idrak etmiş bu güzel hanımefendi Bolivar’ın büyük aşkı olacaktı. İsmi Manuela Saenz’di ve kralcı bir İspanyolla, iyi aileye mensup bir Quitolunun evlilik dışı kızını “utançtan” kurtarmış bir İngiliz doktorun karısıydı(!): Manuela, manastır öğrencisi bir genç kızken genç bir İspanyol subayıyla kaçmış, İngiliz doktora evet dedikten hemen sonra da kendisini tekrar aynı İspanyol subayın kollarına atmıştı. Şimdi de Güney Amerika’nın en güçlü adamının sevgilisi oluyordu. Bolivar onda hayatı boyunca uzun bir ilişkiyle, hem de neredeyse ölümüne dek sürecek uzun bir ilişkiyle bağlandığı kadını bulmuştu.

Erotik tutkularını doyasya yaşamak için fazla zamanı olmayacaktı çiftin. Quito’nun ele geçirilmesinin ardından, rahat huzur bilmez Amerika kurtarıcısının siyasi seyrüsefer tarifesinde Guayaquil vardı. Ekvador’un bu güney eyaleti Bolivar için ikili bir sorun teşkil ediyordu. Bir taraftan buradaki Kreoller çoktan kendi bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi – bu, bütün bölgeyi büyük bir birleşik devlet yapısına sokmak için verilen onca çabaya karşı açık bir karşı çıkıştı. Diğer taraftan San Martin de Guayaquil’i Peru’yla birleştirme umudu içerisindeydi. Bolivar ilk sorunu kendi usulünce çözdü: Temmuz ortasında bir kararname ile eyaletin bundan böyle Büyük Kolombiya’nın bir parçası olduğunu açıkladı. İslah olmaz İspanya düşmanının, diğer sebeplerin yanı sıra kolonyal dönemin yönetim sınırlarına dayanarak açıkladığı ve şeklen hayata geçirilen bu cebri fiil, mega devletin yeni vatandaşları tarafından *a posteriori* onaylandı. Rio de la Plata’daki rakibinin ta kendisi olan ikinci sorunsu daha karma-

7 Salvador de Madariaga, *a.g.e.*, s. 590.

şık çıktı. Lima'yı da kontrolüne almış olan Arjantin ve Şili'nin kurtarıcısı, güç ve şan için önemli bir rakipti. Üstüne üstlük San Martin'in tercihi bu yeni ülkenin –muhtemelen Guayaquil'le genişletilmiş Peru–, meşruti bir monarşi olması yolundaydı. Bunlar Bolivar'ın planlarıyla uyuşması hiçbir şekilde mümkün olmayan gayretlerdi.

Bolivar büyük rakibiyle karşılaşmadan evvel azametli bir coğrafyayı arkada bıraktı. Hayranlığını celbeden ve yeni bir efsane için malzeme sunan bir dağ, Chimborazo taçlandırıyordu bu bölgeyi. Daha önce La Condamine ve Humboldt'u nasıl çektiyse Amerika'nın kurtarıcısını da öyle çekti kendine meşhur yanardağın buz gibi soğuk zirvesi. Daha sonra şöyle yazacaktı Bolivar: “And zirvelerinin uzak tapınaklarına sonsuzluğun kendi elleriyle yerleştirdiği bu parıldayan taca şimdiye kadar hiçbir insan ayak basmamıştı.” Bolivar'ın bizzat ne kadar yükseklerle çıktığı gerçi bilinmiyor ama belki de yükseklerde azalan oksijen nedeniyle yaşadığı “Chimborazo hezeyanı” ona çok özel türden bir karşılaşma yaşattı: “Kolombiya tanrısı” ele geçirdi benliğini ve meftun dağcıya tanrısal sırlarını açıkladı. Ve biterken de şu öğütleri verdi beraberinde götürmesi için: “Gördüğün her şeyi iyice incele ve hafızana kazı. Beraberindeki insanların gözleri için maddi ve manevi evrenin resmini çiz, göklerin sana açıkladığı sırları kendin için saklama, aksine gerçeği insanlar arasında yay!”⁸ Mükemmel yazılmış bir *capriccio* olan bu metnin gerçekten de Bolivar'ın kaleminden çıkıp çıkmadığı sayısız yorumcunun üzerinde tartıştığı bir konu olmuştur. “Chimborazo hezeyanı” salt bir hayal ürününden ibaret bile olsa “Amerikalı Musa'nın” muhakkak hoşuna giderdi.

Her halükârda “Kolombiya'nın gürleyen sesi” onu gerçekliğe döndürdü. Chimborazo'dan meşakkatli inişten sonra karşı karşıya kalınan bu gerçekliğin ismi Jose de San Mar-

tin'di. Latin Amerika bağımsızlık hareketinin bu iki dev ismi 1822 Temmuz'unun son günlerinde Guayaquil'de buluştular. Şehre daha önce varan Bolivar, yaverlerini göndererek San Martin'i, "Kolombiya topraklarına hoş geldin" mesajıyla karşılattı – bu pişkinlik, çatışmadan ziyade uyuşma düşüncesinde olan Arjantinlinin muhtemelen hayretten dilinin tutulmasına neden olmuştur. Akabindeki müzakere de –baş başa görüşmüşlerdi– herhalde karşılamaya benzer şekilde cereyan etti. Bolivar, Guayaquil'in Peru'yla birleşmesini de, bu And Dağları ülkesinin bir kralı olmasını da reddetti. San Martin'in öne sürdüğü, çoğunluğu hâlâ krala sadık Peruluların bir cumhuriyet için yeterli olgunluğa hazır olmadıkları şeklindeki argümanı da muteber addetmedi. Bu kararında belirleyici olan liberal-cumhuriyetçi amentüsü değil, daha önce olduğu gibi bu sefer de, Avrupa kraliyet ailelerinin, öncelikle de elbette Bourbonların entrikalarından duyduğu korkuydu. Geri kalan İspanyolları Peru'dan kovmak için ortak bir ordu kurma yolundaki üçüncü talebiyle de sert kayaya çarptı San Martin. Bu ordunun komutanlığını dahi teklif ettiği Bolivar, fethettiği toprakları emniyete alabilmek için birliklerine ihtiyaç duyuyordu. Ayrıca kendisinden beş yaş büyük olan San Martin'in emirlerine itaat edeceği konusunda tereddütleri vardı. Ama asıl belirleyici olan herhalde şan ve gücü San Martin'le paylaşmak zorunda kalmaktan duyduğu korkuydu. İki gün sonra Cono Sur'un kurtarıcısı derin bir hayal kırıklığı içerisinde geri döndü. Bir arkadaşına şöyle yazacaktı: "Bolivar ve ben, Peru'da ikimize birden yer yok." Libertador'u yüzeysel, züppe, haris ve "emretme tutkusunun" pençesinde şeklinde tasvir ediyordu.⁹

O yıllarda vuku bulan başka hiçbir hadise herhalde Guayaquil buluşması kadar önemli bir sembolik anlam taşımaz. Eğer Bolivar'ın hayatının herhangi bir döneminde cid-

9 John Lynch, *a.g.e.*, s. 235.

di şekilde bir birleşmiş Amerika hayali olduysa Pasifik kıyısındaki bu şehirdeki müzakere bu hayalin sonunun başlangıç noktasıdır. Buluşmanın tanıkları, eğer bu en güçlü iki adam bile anlaşıyorlarsa sürekli bir beraberlik nasıl mümkün olabilir diye sormuş olmalılar birbirlerine. Bolivar hadiseye tabii ki başka türlü bakıyordu. O, buluşmanın her yönüyle başarılı geçtiği kanaatindeydi. Santander'e şöyle yazmıştı: "Tanrı'ya müteşekkirim ki, sevgili general, büyük mutluluk ve saygınlık anlamına gelecek muazzam işler başardım. Birincisi güneyin kurtarılması; ikincisi Guayaquil, Quito ve diğer eyaletlerin Kolombiya'ya katılması; üçüncüsü San Martin ve Peru'nun dostluğunun Kolombiya için kazanılması ve nihayetinde birleşik ordunun harekete geçmesi ki, bunun bize Peru'da saygınlık ve minnettarlık sağlayacağından emin olabiliriz herhalde."¹⁰ Bolivar iktidar hırsını ve kişisel saiklerini de bundan daha açık ifade edemedi. Ama bir noktada yanıldığı tabii ki anlaşılacaktı: Kurtarılması artık programa alınmış Peru halkının minnettarlığı pek sınırlı kalacaktı.

Bu And Dağları ülkesinde siyasi durum zor ve karmaşıktı. Bolivar'ın, San Martin'in Guayaquil'den ayrıldıktan sonra Lima'da kalacağı yolundaki bütün endişelerine rağmen Arjantinli gerçekten de yurduna geri dönmüştü. "Birleşik ordunun" lideriyle hasımlığın sürmesi, hatta belki de kanlı bir kardeş kavgası olasılığı böylece rafa kalkmış oluyordu. Fakat buna rağmen Peru tehlikelerle dolu bir bölge olarak kalmaya devam edecekti. Ülkenin güneyini hâlâ kralcılar kontrol ediyorlardı. Lima'da ve kuzeydeki topraklarda gerçi Kreollerin sözü geçiyordu ama siyasi gelecek söz konusu olduğunda onların da fikir birliği içerisinde oldukları kesinlikle söylenemezdi. Üstüne üstlük Bolivar'ın pek yakında bizzat yaşayacağı gibi "ülke dışından" müdahaleye

10 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 192.

mesafeli hatta düşmanca bakıyorlardı. Şöyle yazacaktı Bolivar, Santander'e: "Öyle görünüyor ki, [Peru'daki] hükümet üyelerinin bize karşı duydukları öfke İspanyollardan korkularından daha fazla."¹¹ Bu tespitler Libertador'un mümkün olduğunca kısa bir süre içerisinde güneye doğru ilerleme planlarında elbette en ufak bir değişikliğe neden olmayacaktı. 1823 Nisanı'nda Sucre'yi öncü kuvvetlerinin başında Lima'ya yolladı, bu girişim fazla başarılı olmadı. Limeños* mesafeli davrandı. En kötüsü üç ay kadar sonra kralcılar, kısa bir süre için bile olsa, şehri işgal ettiler. Sucre ancak, ateşli değil de belki ılık olarak nitelendirilebilecek cumhuriyetçileri tahliye etti ve kendi birliklerini kurtarabildi. Büyük bir moral çöküntüsü içinde başkomutanına şu satırları yazdı: "İnanın bana Lima'ya geldiğim ana lanet ettim."¹²

Bu sırada Bolivar hâlâ Kolombiya'dan gelecek takviye birliklerini bekliyordu. Zamanını her zamanki gibi okumakla, ama ondan da daha fazla, artık başrolünü Manuela Saenz'in kimseye kaptırmadığı "intihar edercesine bir seksüel hayatla" geçiriyordu.¹³ Erkeğinin durmaksızın yenilediği ikincil erotik rollerdeki sayısız metres Saenz'in canını sıkmaya devam ediyor, özellikle de kendisi muhtemelen sadık olduğu için iyice etkileniyordu: "Pek sevgili İngilizim, bırakın beni gideyim. Şöyle yapacağız: Cennette tekrar evleneceğiz ama dünya yüzünde görüşmeyeceğiz",¹⁴ diye yazmıştı aldattığı kocasına ve mektubun bir kopyasını da Bolivar'a göndermişti. Saenz'in kopyayı gönderdiği adres çok etkilendi okuduklarından ve "ahlâka aykırı hareketlerinden hiçbir zaman vazgeçmese de", mektubu gönderen hanımefendiye,

11 Francisco de Paula Santander, *a.g.e.*, cilt IV, s. 31.

(*) Limalılar – ç.n.

12 Daniel Florencio O'Leary, *a.g.e.*, cilt I, s. 47.

13 Mario Hernandez Sanchez-Barba, *a.g.e.*, s. 193.

14 Blanca Gaitan de Paris: *La mujer en la vida del Libertador*, Bogota 1991, s. 151.

aradan yıllar geçtikten sonra dahi ateşli aşk mektupları yazmaya devam etti: “Senden başka kimseyi sevmediğimi sana söylememi istiyorsun benden. Hayır, senden başka kimseyi sevmedim, senden başka kimseyi sevmeyeceğim. Senin üzerinde durduğun sunak ne başka bir put ne de Tanrı’nın ki dahi olsa başka bir resim tarafından lekelenmeyecek.”¹⁵ Diğer kadınlarla sürdürdüğü “akıcı ilişkileriyle” (Zygmunt Baumann) karşılaştırıldığında bu patetik cümleler pekala derin duygular ifade ediyordu. Bolivar’ın sonraki kuşaklardan hayranlarını, en azından erkek hayranlarını meşgul eden önemli bir sorun da “süper maço” Bolivar’ın –gelecekteki kültürünün en önemli sıfatlarından biriydi bu– arkasında bir tek çocuk bırakmamış olmasıdır. “Beş ulusun babası” ve sayısız kadının aşığı yoksa iktidarsız mıydı? Bu soru birkaç yazarı huzursuz etmiştir. Örneğin seneler süren ve kendi ifadesiyle “verimli araştırmalarla” bu soruna eğilen¹⁶ Antonio Cagua Prada bu yazarlardan biridir. Bu gayretkeş iz sürücüye inanılacak olursa, Bolivar’ın erkekliği, örneğin bir binicilik kazası¹⁷ gibi kimi küçük darbelere maruz kalmış olsa da “Padre de la Patria”, * bir erkek olarak da şanına layık gücü göstermişti. Yazar kitabının sonunda, “bütün araştırmaların, karşılaştırmaların, analizlerin ve dönemin tanıklarının ifadelerinin” neticesinde, Bolivar’ın bir kız ve iki oğul olmak üzere “üç öz evladı” olduğundan hiç şüphe olmayacağını iddia eder.¹⁸

Biri çıkıp, Libertador’un bir sürü çocuğunu ortaya çıkarmak ve hatta belki de “Bolivarcı Cumhuriyet”e biyolojik olarak da meşruiyet sağlayacak bir dizi genetik araştırma yap-

15 Francisco de Paula Santander, *a.g.e.*, cilt VI, s. 80.

16 Antonio Cagua Prada: *Los hijos secretos de Bolívar*, Bogota 1992, s. 12.

17 *A.g.e.*, s. 81.

(*) Ulusun babası – e.n.

18 *A.g.e.*, s. 251.

ma fikrine kapılmadıkça Bolivar'ın babalığı tabii ki sadece siyaset dünyasıyla sınırlı kalacaktır. 1823 yılında tekrar yenilediği, ilk gençlik günlerinden kalma tamamen platonik bir ilişki de Bolivar'ın siyaset dünyasına aitti. "Venezüella'nın Rousseau'su" Simon Rodriguez maceralı Avrupa yolculuğundan Güney Amerika'ya dönmüştü. Rodriguez'in aradan geçen zamanda büyük ün kazanmış Emile'i, eski öğretmeni, başta sadece bir mektup göndererek de olsa, coşkuyula karşıladı: "Bağımsızlık ve adalet duygumu, yüce ve güzel olana tutkumu sizden öğrendim. Bana gösterdiğiniz yolda yürümeye devam ettim."¹⁹ Daha ziyade mütevazı olarak nitelenebilecek zihinsel yeteneklerle sahip, bir zamanların köy öğretmeninin herhalde ruhunu okşamıştı bu güzel cümleler – öyle görünüyordu ki, ektiği tohumlar kök salmıştı.

Gerçi yanında bir sevgili yerine "bir Sokrates" olması yolundaki hayali henüz gerçekleşmemişti ama Bolivar, Guayaquil'i Ağustos başında yine de terk etti. Kolombiya Meclisi'nden nihayet Peru seferi için resmî izin çıkmıştı; yeni, diri birlikler de yoldaydı. 1 Eylül 1823'te köklü bir geçmişe sahip "krallar şehri" Lima'ya ulaştı. Şehrin Kreol eşrafı bütün güçlü tereddütlere rağmen Bolivar'a şatafatlı bir karşılama töreni hazırlamıştı. Geleceğin kültünün, özellikle de bu kültün dinî boyutunun kaba hatları daha o zamandan oluşmaya başlamıştı. Kurtarıcının şerefine topluca okunan şükran dualarından biri şöyleydi: "İyi olan her şey senden gelir, Tanrım. Bize Bolivar'ı bahşettin. Yüce olan sensin, ulu Tanrım."²⁰ En azından ilk günler tam da şöhrat meraklısı keyifçinin zevkine göre geçti: "Bu adamlar beni takdir ediyor", diye yazdı Santander'e, "ve kadınlar seviyorlar. Pek hoş doğrusu."²¹ Ama bu bayram havası hızla geçti. Bolivar za-

19 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 241.

20 Gerhard Masur, a.g.e., s. 532.

21 Francisco de Paula Santander, a.g.e., cilt IV, s. 135.

ten önceden de bildiğini hissetmeye başladı: Perulular onu bir yabancı, bir Venezüellalı olarak görüyorlardı; gerçi iyi niyetlerle gelmişti ama yine de bir yabancıydı – bu, derin kökleri olan bir antipatiydi ve Bogota’daki yardımcısına da belirttiği gibi Bolivar’ı huzursuz ediyordu: “Fark şurada ki, burası Kolombiya değil, ben de Perulu değilim; bu da [...] benim her zaman bir yabancı olarak kalacağım ve her zaman buradaki beylerde kıskançlık ve itimsizlik duyguları uyardıracağım anlamına geliyor. [...] Buraya gelmiş olmanın pişmanlığı içerisindeyim.”²² Bu sözleriyle tabii ki sadece gerçeğin bir kısmını dile getiriyordu. Çünkü karşı karşıya kaldığı antipatinin birçok nedeni vardı. Bunlardan birini Bolivar herhalde biliyordu: Zengin Limeños, tıpkı Kolombiya ve Venezüella’daki Kreol sınıfdışları gibi fakir vatandaşlarından korkuyordu. Bu nedenle birçoğu San Martin’in “anarşiye” karşı bir set olarak anayasal bir monarşi kurma niyetini daha iyi bir çözüm olarak kabul ediyordu. Bolivar’a karşı duydukları itimsizlik aynı zamanda onun İspanyollara karşı hiddet dolu tutumundan da besleniyordu. Peru’nun Kreol aristokrasisinin *Madre Patria*’ın temsilcileriyle arası gayet iyiydi ve bu güya “tiranların” memleketten merhametsizce sürülüp atılmasından rahatsızdılar. Çoğu Madariaga’nın şu cümlesine muhtemelen katılacaktı: “Peru’nun kurtarılması bir fetihtir.”²³

Bu sitem Bolivar’ı tabii ki fazla rahatsız etmezdi. Nihayetinde Libertador tereddüt içerisindeki mücadele arkadaşlarını bundan önce de sıkça oldu bittilerle karşı karşıya bırakmıştı. Fakat Peru’da karşılaştığı antipati alışılmış boyutların kat be kat üstündeydi. O aylarda mağdur olduğu depresif ruh halinin de muhtemelen kendi payına düşen katkıyı yapmasıyla 1824 başında ciddi şekilde hastalandı. Yüksek

22 A.g.e., s. 127

23 Salvador de Madariaga, a.g.e., s. 581.

ateş ve böbrek sancılarının canından bezdirdiği Bolivar, Lima'nın kuzeyinde küçük bir liman şehri olan Pativilca'da bir hafta boyunca ölümle yaşam arasında gidip geldi. Bir deri kemik kalan Bolivar, ancak iki ay sonra tekrar ayağa kalmıştı. Çelik gibi bir hayatta kalma iradesine sahip olması-ya rağmen kapkara düşüncelerle dolu, yıpratıcı bir dönemdi bu. "Bıkkınlığım o derecede büyük ki, kimseleri görmek istemiyorum", diye yazmıştı Santander'e, "etrafımda bir insanın olması işkence gibi geliyor bana; Peru sahilindeki bu sefil yerde üç-beş ağacın ortasında yaşıyorum, uzun lafın kısası, göz açıp kapayıncaya kadar insanlardan nefret eden birine dönüştüm."²⁴ Bu satırlar aniden ortaya çıkan ağır hastalığın tetiklediği anlık bir krizin ifadesi miydi? Mektubun sonunda kaderin ona nasıl bir gelecek hazırladığına dair fikirlerini bir tür önseziyle şu şekilde ifade etmişti: Bonaparte'dan, Morillo ve San Martin'e dönemin bütün büyük adamlarının yıldızı sönmüştü Bolivar'a göre. Bu tespitten sonra şöyle devam ediyordu: "Ve benimki hâlâ parlıyor mu? Buna imkân yok – benim de yıldızım sönecek mutlaka."

Fakat birkaç hafta sonra tekrar eski, bildik kendine güvenine kavuşmuştu bile. Buna fiziksel olarak iyileşmeye başlamış olmasının yanı sıra muhtemelen siyasi durumun onun lehine gelişmeler göstermesi de katkıda bulunmuştur. 1824 Şubatı'nda Lima'daki meclis onu Peru'nun diktatörü ilan etti ve aynı zamanda –"ülkenin kurtuluşu"– için geçerli anayasayı rafa kaldırdı. Böylelikle Venezüella, Kolombiya, Ekvador ve Peru'nun hâkimi olan Libertador güç siyasetinde ulaşabileceği –neredeyse– en yüksek zirveye de erişmiş oluyordu. Kralcılarının son ordusuna, nereden bakılırsa bakılsın on yedi bin kişilik bir orduydı bu, karşı yapılacak son savaşa giden yolda hiçbir engel kalmamıştı. Kendi birlikleri sadece sekiz bin askerden oluşuyordu gerçi ama Bolivar daha

yüksek motivasyonlarına, *llanero* süvarilerinin –*Gaucholar-la** takviye edilmiş– güvenilir vurucu gücüne ve kendi taktik yeteneklerine güveniyordu.

İspanyollara karşı nihai zafere iki etapta ulaşıldı. İki düşman ordu Ağustos başlarında Lima'nın kuzeydoğusundaki Junin bozkırında karşı karşıya geldi. Bolivar, Cervantes'in *Don Kişot*'undan çıkmış gibi görünen şu cümlelerle yüreklendirdi adamlarını: "Askerler! Siz Tanrı'nın insanlara tevdi ettiği en büyük ödevi hayata geçireceksiniz: Koca bir dünyayı kölelikten kurtaracaksınız. Yeni Dünya'nın özgürlüğü bütün evrenin umududur. Bu umudu boşa mı çıkaracaksınız? Hayır, bin defa hayır! Siz yenilmezsiniz."²⁵ Bu konuşmayı takip eden, sadece mızrak ve kılıçların kullanıldığı çarpışmada aşağı yukarı iki yüz elli kralcı ve kırk beş "vatansever" öldü. Bolivar'ın zaferi mutlak yıkıcılıkta bir zafer değildi ama düşmanı ciddi bir şekilde güçsüzleştirmişti.

Bununla beraber asıl öldürücü darbeyi vurma şerefi Antonio Jose de Sucre'ye kaldı. 8 Aralık 1824'te iki ordu bu defa Ayacucho'da, Lima'dan aşağı yukarı 400 kilometre güneydoğuda, Latin Amerika'nın bağımsızlığı yolunda son büyük savaş için karşı karşıya geldiler. Sucre'nin askerlerine daha ziyade kısa ve öz olarak nitelendirilebilecek nutku Bolivar'ın alışılmış patetik sözlerinden çok farklıydı: "Güney Amerika'nın kaderi sizin çabalarınıza bağlı."²⁶ Gerçekten de fazla kanlı bir bilançosu olmasa da Ayacucho Savaşı kıtadaki İspanyol hâkimiyetinin sonunu getirdi. "Üzerinde güneşin hiçbir zaman batmadığı" bütün zamanların bu en büyük dünya imparatorluğundan sadece minik bir torso –Küba ve Porto Riko– kalacaktı geriye. Muzaffer general, başkomuta-

(*) Güney Amerika'da özellikle Arjantin, Uruguay, Şili ve Brezilya'nın güneyi başta olmak üzere bazı bölgelerin sakinlerini tanımlamak için kullanılan bir terim; Güney Amerika kovboyları – e.n.

25 Daniel Florencio O'Leary, *a.g.e.*, cilt XXII, s. 423.

26 John Lynch, *a.g.e.*, s. 260.

nına şöyle yazacaktı: “Peru seferi bitti. Peru’nun bağımsızlığı ve Amerika’da barışın hüküm sürmesi bu savaş meydanında mühürlenmiş oldu.”²⁷ Bolivar bu habere nasıl tepki verdi? Bundan önce de bir kere en sevdiği generalinin zafer mutluluğunu kıskanmamış mıydı? Hem de Sucre’nin ismi bu defa Yeni Dünya’daki İspanyol hâkimiyetinin resmî olarak son faslının altında yazacaktı. Fakat Bolivar başarılan büyük işin şanından hak ettiği payı bu sefer Sucre’den esirgemedi. Âli-cenaplıkla şöyle yazacaktı: “Ayachuco Savaşı, Amerikan zaferinin zirvesidir ve General Sucre’nin eseridir.”²⁸

27 Daniel Florencio O’Leary, *a.g.e.*, cilt XXII, s. 602.

28 John Lynch, *a.g.e.*, s. 261.

Lima'dan La Paz'a: Bolivya Doğuyor

"Biliyorsunuz ki, bu anayasa var olan bütün anayasalar içinde en halkçı ve özgürlükçü olanıdır."

– BOLIVAR, Bolivya için hazırladığı anayasayla ilgili olarak General Paez'e yazdığı mektuptan (1826)¹

Dört ülkenin kurtarıcısı arkası da gelecek bu âlicenap jesti yapmakta pek zorlanmamıştı muhtemelen. Nihayetinde herkes "Amerikan zaferinin zirvesi"nin Bolivar'ın bizzat kendisine ait şan ve şöhetle –onun kendi hayat iksiriyle– örtüştüğünü biliyordu. Peki dev eser tamamlandığında bu keyif verici madde etkisini sürdürebilecek miydi? Bundan önceki zaferlerden sonra olduğu gibi bu defa da derin bir karamsarlık çöktü üzerine. Daha Sucre'nin Ayacucho'daki zaferinden bir ay öncesinde bir İngiliz dostuna şu satırları yazmıştı Libertador: "Faustvari bu devrimde zafer de mağlubiyet kadar Faustvari olacak: [...] İspanyolların sonu çok yakın. Ya biz – bizimki ne zaman? Yaralı bir geyik gibi göğsümüzde taşıyoruz bizi ölüme götüreceği kesin olan oku, çünkü zehrimiz bizim kendi kanımız. [...] Teselli edin kendinizi, ölümümüz ne kadar üzüntü verici olursa olsun yine de

1 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 334.

yaşamımızdan daha neşeli olacaktır.”² Bu karamsar havanın bir kısmının sorumluluğunu Kolombiyalıların hanesine yazmak gerekirdi herhalde. 1824 Temmuzu’nda Bogota Meclisi, Peru seferiyle ilgili bütün vekaletleri kaldırmış ve Bolivar’dan, yeni devlet başkanlığı görevine işaret ederek başkomutanlık yetkisini bile geri almıştı. Daha kısa bir süre önce Peru’da yaşanan acı bir deneyim olan yabancılık damgasını bu defa da kendi “vatandaşları” ona yapıyorlardı. Bolivar derin bir kırınglık içerisinde olduğunu saklamadı ve karşı hamle olarak devlet başkanlığı görevinden de ayrıldı. Bu adımın sadece ağır bir protesto olarak yorumlanmasını istemiyordu elbette. Kolombiya Senatosu’nun başkanına şu satırları gönderdi: “Pek saygıdeğer beyefendi, ilk ve son kez söylüyorum, Avrupa ve Amerika’nın şundan emin olmasını istiyorum: Hangi görüntüyle sahne alırsa alsın ve insanlar ona nasıl bir isim verirlerse versinler, ben mutlak iktidardan tiksiniyorum.”³ Ulvi sözlerdi bunlar ama hesaplanmışlardı da muhakkak ki: İstifanamenin muhatapları sağlam bir darbe yemişçesine afalladılar ve üç ülkenin devlet başkanı Bolivar’ı çlgınca alkışlayarak istifasını, kesin bir şekilde reddettiler.

Havanın Peru’da kısa bir süre için düzelmesi Bolivar’ın da keyfini tekrar yerine getirdi. Meclis, “seçilmiş” diktatörüne başarılarına ödöl olarak bir milyon peso verilmesine karar vermişti. Muazzam bir meblağıdı bu ve Bolivar ödölü almayı sadece Venezüella’da hayır amaçlı kullanmasına izin verilmesi şartıyla kabul etti. Böylece –neredeyse müsrifçe– cömertliğini bir kez daha kanıtlarken yeni oluşturulmuş devlet yönetim kademelerinde hüküm süren yolsuzlukla mücadele konusunda ödönsüz sertliğini de gösteriyordu. Peru Cumhuriyeti’ni yıpratan “felaketin” en önemli “nedenlerinden” birinin devlet kaynaklarının “belli birtakım siyasiler tarafın-

2 Mario Hernández Sanchez-Barba. *a.g.e.*, s. 201.

3 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, *a.g.e.*, s. 246.

dan rezilce har vurup harman savrulması”⁴ olduğunu yazdı 1824’te yayımladığı bir kararnamede. Bundan böyle bu tür suçların cezası idam olacaktı. Bu şekilde pek şiddetli cezalarla tehdit ne kadar anlaşılır olsa da And Dağları’ndaki ülkenin Kreol aristokrasisinin kanunlar eliyle zenginleşmesinde tabii ki hiçbir şey değiştiremeyecekti.

Yeni plütokrasinin aşırı uçları her ne kadar onu dışlıyor olsalar da Bolivar ne onlarla mücadele edecek durumdaydı ne de etmek istiyordu. Ayrıca başka sıkıntıları da vardı o günlerde: Kolonyal hükümranlığın son izlerinin de silinmesi gerekiyordu. Alto Peru, yani bugünkü Bolivya’da hâlâ kayda değer büyüklükte bir kralcı ordu bulunuyordu ve bu ordu bölgede yaşayan insanlar, Kreoller, *mestiz*ler ve nüfusun çoğunluğunu oluşturan yerliler tarafından pek de işgal ordusu olarak algılanmıyordu. İspanya’dan bağımsızlık Kreol elitlerin işine geliyordu pekâlâ ama bu bağımsızlık Rio de la Plata’ya, Peru’ya ya da herhangi bir başka büyük devlet yapılanmasına yeni bir bağımlılığı beraberinde getirmemeliydi. Ayrıca bağımsızlık kıvılcımı And Dağları’ndaki ulaşılması zor bu bölgeye ve onun geniş bir coğrafyaya yayılan ovalarına ancak ulaşmıştı, Bolivar hareketin başlamasından yıllar sonra bile La Paz ya da Cochabamba’da bilinen bir isim değildi. Ama bu olgu, artık şöhreti yakalamış Amerika-kurtarıcısının, Bolivyalıları da “İspanyol boyunduruğundan” kurtarmasına engel olmayacaktı elbette. 1824 yılının sonunda Sucre’yi siyaseten geç kalmışların eyaletine yolladı. 1 Nisan 1825’te Tumusla’daki savaşta İspanyollar teslim oldular. La Paz ve diğer şehirlerdeki Kreoller, güç dengelerini realist bir bakışla tartıp zaten daha önceden prensip olarak galiple rin yanında yerlerini almışlardı. Görünen oydu ki, böylelikle Bolivya’nın kurtarılması da Libertador’un reji planı doğrultusunda gerçekleştirilmişti.

4 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 204.

Fakat Ayacucho kahramanı yine de başkomutanının öfkesini uyandırdı. Aslında daha Şubat ayında yayımlanmış bir kararname eyaletin bağımsızlığını ilan etmişti. Sucre kalan bütün kararları almayı Bolivyalılara bıraktı, bunu yaparken de Bolivar'ın aklındakileri hayata geçirdiğini düşünüyordu. Fakat Libertador en sadık silah arkadaşının “demokratik” heveslerine hiç de anlayışla yaklaşmadı ve Sucre'ye kaba bir üslupla, kendisine karşı sadakat gösterme zorunluluğunda olduğunu hatırlattı. Ancak sonunda dış gıcırdatarak da olsa *fait accompli** onayladı. 1825 Ağustosunda toplanan bir “temsilciler meclisi” ülkenin bağımsızlığını ilan etti, ülkeye kurtarıcısının şerefine –sonradan Bolivya olarak değiştirilecek– “Bolivar” adını verdi ve isim babasını yürütme erkinin başına geçirip anayasayı yazmakla görevlendirdi. Böylelikle yeni kurulan devletin oligarşisi, prosedür bütün demokratik prensipleri âdeta alaya alsa da, kendi milli isteklerini kuvveden fiile çıkarmış oldu. Özellikle de halkın büyük çoğunluğunu bundan önce kurulmuş diğer devlet yapılanmalarında olduğundan da fazla kapı dışında tutan “temsilciler meclisi” farsında hissediliyordu bu: Alışılmış kısıtlamalar, mülk sahibi olma ve eğitim görme koşulları, özellikle yerliler için aşılmaz engeller oluşturunuyordu.

Bu durum Bolivar'ı tabii ki, eyaleti Peru'nun bir parçası haline getirme şansının kaçması kadar rahatsız etmedi. Ağustos ortasında bizzat La Paz'a geldi. Yeni tebaası büyük bir karşılama töreni hazırlamıştı ve ona elmaslarla süslü altın bir taç hediye ettiler. Değerli ve fakat pek de uygun olmayan –nihayetinde o inançlı bir cumhuriyetçiydi– hediyeyi Bolivar doğrudan Sucre'ye verdi.

Bundan sonraki haftalarda kolonyal ekonominin, deyim yerindeyse, hazine dairesini, kötü şöhretli Potosi gümüş ma-

(*) Oldu bittiyi – ç.n.

denlerini ziyaret etti. “Zengin tepe” anlamına gelen Cerro Rico’da kolonyal dönemde akıl almaz sayıda yerli köle hayatını kaybetmişti. İşte Amerika’nın kurtarıcısı her köşesi köstebek yuvası gibi delik deşik bu tepe kalıntısı ve toplu mezarın üstündeydi şimdi. Büyük sembolik anlam taşıyan bu an Bolivar’a bir tür bilanço yapma ilhamı verdi. Geride kalan on beş senelik “titanlar savaşının” tiranlık heyulasını çökerttiğini söyledi mücadele arkadaşlarına: “Bu dünyanın gerçek efendilerinden geriye kalan zavallılar köleliğin en aşağılayıcı şekline mahkûm edilmişlerdi. Şimdi, kadın-erkek milyonlarca insanın kararlılığımız ve çabalarımız sayesinde haklarını tekrar kazandığı şu anda sevincimiz sınırsız.”⁵ Söylediklerine gerçekten inanıyor muydu? Daha senenin başında Peru’da söylediği gibi “Manco Capac’ın, Güneş İmparatorluğu’nun kurucusunun çocukları geçmişteki haklarının kutsanmış düzenine”⁶ gerçekten de tekrar kavuşmuşlar mıydı? Bolivar, ülkenin yeni güçlü adamı, “yerli sorunundan” pek fazla anlamadığını nüfusunun üçte ikisi yerlilerden oluşan Bolivya’da bir kere daha ispat etti.

Aralık 1825’te, yerlilerin ödemekle yükümlü oldukları vergiyi bir kararname yayımlayarak kaldırmak yine de bir iyi niyet gösterisi olarak yorumlanabilir; keza aynı ayda yayımlanan ve “tarım toprağının köylülere adaletli bir şekilde dağıtılmasını” ve “yerlilere öncelik verilmesini”⁷ emrettiği bir başka kararname de öyle. Diğer taraftan bu şekilde mutlu edilen yerliler, bu kararların ardında ellerindeki topraklardan da kovulmalarını sağlamak için yeni birtakım hileler olduğunu düşünüyorlardı – gayet anlaşılır nedenlerle. Nihayetinde küçük toprak parçalarının kişisel olarak ekilip biçilmesi onlara tamamıyla yabancı bir durumdu. Kolonyal yö-

5 A.g.e., s. 234.

6 A.g.e., s. 219.

7 A.g.e., s. 237 vd.

netim döneminde dahi kendilerine bırakılmış ve dinî-kültürel anlamı maddi faydasından çok daha önemli olan topraklarını ortak ekip biçmişlerdi. Ayrıca Bolivar'ın siyasi gücünün merkezini oluşturan Kreol toprak sahipleri oligarşisi, yerli “vatandaşları” ülke topraklarının ortak sahibi olarak görmeye “pek meyilli” değildi. Eski vergi ödemelerinin hemen 1826 yılında tekrar yürürlüğe konulması bu yüzden pek şaşırtıcı olmadı. La Paz'daki meclis bundan sonraki yıl da Bolivar'ın toprak dağıtma kararnamesini yürürlükten kaldırdı. Bağımsızlık, artık açıkça görülüyordu ki, ülkenin yerli nüfusuna hiçbir şey kazandırmamıştı. Tam aksine, yüz sene sonra dahi Perulu kültür filozofu Jose Carlos Mariategui yerlilerin kaderi üzerine şunları yazacaktı: “Genelde İspanyol ‘encomendero’ soylu bir beyefendinin bazı tavırlarını gösterirken, Kreol ‘encomendero’ [buna karşın] görgüsüz bir kişinin bütün arızalarına sahipti, şövalyelik erdemlerinden ise tamamen uzaktı.”⁸

Kölelerin kaderi de pek daha iyi sayılmazdı. Sınıfının nispeten ilerici bir temsilcisi olarak Bolivar gerçi bu kolonyal kurumun kaldırılmasını savunuyordu ama aşırı tutucu müttetiklerine dış geçiremiyordu. Şu epizot bu ikilemi özellikle çarpıcı bir şekilde gözler önüne serecektir: Bolivya Genel Meclisi, Libertador'u gösterdiği yararlıklar nedeniyle bir milyon dolarla ödüllendirmek istemişti. Bolivar bu muazzam büyüklükteki hediye için ancak bu parayla sekiz bin kadar siyahî köleyi satın alıp özgürlüğe kavuşturmasına izin verilirse kabul edeceğini söylediğinde ise meclis talebi reddetmişti. Bolivar cesaretini kırmalarına, hiç olmazsa kamuoyuna söyledikleri göz önüne alındığında, yine de izin vermedi. 1826'da hazırlamaya başladığı Bolivya anayasasında “bir alçaklık olan köleciliği” bundan önce hiç olmadığı kadar sert eleştirdi: “Bir insanın başka bir insanın sahibi olması! Bir

8 Norbert Rehrmann, *a.g.e.*, s. 104 vd.

insanın başka bir insanın mülkiyetindeki mal olması! Tanrı'nın suretinin bir hayvanmışçasına boyunduruğa vurulması! Söyleyin bize: İnsanlığı gasp edenler bunu yapma hakkını nereden buluyorlar kendilerinde?”⁹

En yüksek millet mimarı Bolivya'yı terk etmeden önce sadece eğitim konusunda bazı mütevazı başarılar yakalayabildi. Bolivar, bağımsızlık savaşlarının başlangıcından itibaren en önem verdiği konulardan biri olan *educacion publica** hâlâ toplumsal ilerlemenin belirleyici noktasını görüyordu. “Uluslar daha iyi bir geleceğe eğitimin ilerlediği yoldan yürürler”,¹⁰ diye yazmıştı La Paz'da yayımlanan bir gazeteye. Yorulmak bilmez bir çabayla okullar ve üniversiteler kurmaya çalışması Avrupa Aydınlanması'nın liberal fikirlerine en yaklaştığı konudur. Kolonyal dönemin tozlu skolaştığıne, beyinlerin tekdüze talim ve terbiyesine yönelttiği eleştiriler biraz abartılı da olsalar –nihayetinde Bourbonların hayata geçirdiği reformlar eğitim kurumlarının can sıkıcı atmosferinde biraz hava değişikliği sağlamıştı– sistemin yararsına parmak basarlar. Bolivar'ın da bizzat bir parçası olduğu sosyal dünya, doğal olarak bu alanda da kendisini hissettirir. Bu nedenle Libertador için “protokol, törenler ve komplimanlar” konusunda, yetiştirilen öğrencinin sosyal statüsüyle uygun olacak şekilde verilecek “pratik dersler” iyi bir eğitimin önemli bir parçasıydı.

Ülkenin gelecekteki öğretmen ve profesörlerine yönelik bu tür tavsiyeler, kısmen *Emile*'in, bir zamanlar Bolivar'ın da ruhuna uygun eğitildiği yazarına istinat ettirilebilseler de, Kreol aristokrasisinin şatafatlı ve aynı zamanda altyapısı eksik, istemeden Madrid saray merasimlerinin parodisi gibi görünen teamüllerini Rousseau'nun istihzayla yorumlayaca-

9 Simon Bolivar: *Escritos politicos*, a.g.e., s. 136 vd.

(*) Halk eğitimi – e.n.

10 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 240 vd.

ğı muhakkaktı. Rousseau'nun Venezüellalı karşılığı Simon Rodriguez bile şöhretli eski öğrencisinin küçük rehber kitabını olurken yüzünü buruşturmuştu herhalde. Pedagojik eserini vücuda getirmek için kullanabildiği zamanın, *Emile*'in hayalî eğiticisi gibi hayatının neredeyse yarısı değil sadece birkaç senesi olmasıyla teselli bulmuştu muhtemelen. Aradan geçen sürede meşhur olmuş öğrencinin eski öğretmenine verdiği değerde değişen hiç bir şey olmadı. Bolivar, Rodriguez'i yeni kurulmuş devletin kamusal eğitim müdürlüğüne ve hayır kurumlarının yöneticiliğine atadı. Ama öyle görünüyor ki, bu defa da mütevazı başarılarla yetinmek zorunda kaldı Rodriguez. "Deli profesör"¹¹ hükümet işlerini *de facto* üstlenen Sucre'ye –daha sonra *de jure* de üstlenecekti– kelimenin tam anlamıyla illallah dedirtmişti. Genel olarak Bolivar'a karşı fevkalade hoşgörülü olan O'Leary bile bir zamanlar kahramanının öğretmeni olan Rodriguez'in "aşırı ayrıksı karakterini" vurgulamaktan kendini alamamıştır.¹²

Bu kısa hikâye Bolivar'ı Rodriguez'e bağlayan duygusal bağın yanı sıra Libertador'un tuhaf bir zafiyetini de açığa çıkarır. Hükümet etmenin yorgunluk veren gerekleri ve yönetim sisteminin ıvır zıvır işleri hiç hoşuna gitmiyordu. Venezüella ve Kolombiya'da iki başkan yardımcısı, Paez ve Santander can sıkıcı günlük işlerle ilgilenirken, Bolivya'da hükümetin yönetimini Sucre'ye bırakmıştı. "Hükümet mekanizmasını son derece bıktırıcı buluyorum", sözleriyle açıklamıştı Bogota'daki başkan yardımcısına sırrını ve devam etmişti: "Daha da kötü olan da şu ki, iktidardan nefret ettiğime düşmanlarım inanmıyorlar."¹³ Bununla beraber emirlerine aykırı hareket eden entrikacı ve düzenbazlardan devamlı şikâyet ediyor ve sık sık bütün resmî görevlerinden istifa etme tehdidini

11 John Lynch, *a.g.e.*, s. 279.

12 Daniel Florencio O'Leary, *a.g.e.*, cilt II, s. 350.

13 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, *a.g.e.*, s. 245.

savuruyordu. Kaleme aldığı sayısız kararname de siyasi güçle arasındaki netameli ilişkiyi değiştirmede. Bolivar savaş meydanında ya da nutuk attığı kürsüde mükemmel bir ustalık gösterisi sunuyordu, keza hamakta ya da yatakta da. Bir sevgili olarak sahip olduğu yetenekleri La Paz'da da kanıtlamaktan geri durmadı. Arjantinli bir generalin karısıyla yaşadığı ilişki cemiyet toplantılarına dedikodu malzemesi sağladığı gibi, muhtemelen önemli bir sonuca da sebebiyet vermişti. Bolivar'ın yasak ilişkiden bir oğlu olduğu iddiasını ispatlamak tabii ki şehrin kem dilli dedikoducularının boynunun borcuydu ama en yukarıdaki yöneticilerinin çifte ahlâk anlayışı bu insanları kesin olarak şaşkınlığa düşürmüş olmalıdır. Bolivar, Şubat 1826'da Bolivya'dan Lima'ya doğru tekrar yola çıkmadan hemen evvel bir kararname ile “ahlâksız broşürler, müstehcen basılı malzeme ve bu türden diğer ürünlerin” dağıtımını yasaklamıştı, çünkü bunlar “vatandaşların örf ve adetlerini bozuyor ve onları ahlâksızlığa sürüklüyordu.”¹⁴

Tebaasının, ahlâklı veya daha az ahlâklı bütün örf ve adetlerinin en yüksek koruyucusu ve kollayıcısı Peru'ya döndükten sonra Bolivya için bir anayasa yazmaya başladı. Bir anlamda gücünün zirvesindeki Libertador'un siyasi vasiyeti niteliğindeki metin yukarıdaki kararnameyle aynı ruhu paylaşıyordu: Santander'e şöyle yazmıştı Bolivar: “Çok kuvvetli bir anayasa bu ama Bolivya'ya çok uygun.”¹⁵ Bu Magna Carta'nın “kuvveti” özellikle en yüksek yürütme organı olan başkanın görevini hayat boyu vermesini öngörüyor olmasındaydı. “Cumhuriyetin devlet başkanı”, diye yazıyordu neredeyse şairane bir üslupla, “bizim anayasamızda tıpkı evrenin tam orta noktasında sabit durup ona hayat veren güneş gibidir.”¹⁶ Bu nedenle de tıpkı bütün diğer yıldızların et-

14 Simon Bolivar: *Decretos del Libertador*, cilt I, a.g.e., s. 436.

15 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 295.

16 Simon Bolivar: *Escritos políticos*, a.g.e., s. 127 vd.

rafında döndüğü, aydınlık saçan merkez yıldız kadar sarsılmaz, yerinden oynamaz olmalıydı devletin “en yüksek yetki mercisinin” konumu, yani “hayat boyu başkan” olarak cisim bulmalıydı bu otorite. Bolivarcı devlet yapılanması veraset senatosu ve *poder moral*den sonra bu yeni öneriyle nihai olarak üst sınıfların siyasi kalesine mi dönüşmüş oluyordu? Bu “çok kuvvetli anayasanın” yazarı hiçbir şekilde böyle olmadığını söyleyerek savunuyordu kendisini. Sadece bir kez olsun Haiti’ye, “sürekli kargaşanın” hüküm sürdüğü bu adaya bakmak kâfiydi. Hüzün verici bir sürekli anarşinin yaşandığı örneklerle karşılaştırıldığında Bolivya’nın başkanı her halükârda “daha az tehlikeliydi” Nihayetinde onun hareket alanı anayasal sınırlar içerisindeydi ve bu sınırlar bilinenler arasında “en dar” olanlardandı. Başkanın görevleri “sadece” birkaç bakanın ve başkan yardımcısının atanmasından ibaretti: “Bu yazgıyla cumhuriyetlerin başındaki en önemli musibet olan seçimlerden kurtulmak mümkün olacaktı.”

Vatandaşlarının çoğunun sadece figüran olarak sahne almakla yetinmek zorunda olduğu otoriter yönetime sahip bir devlet – Bolivar’ın eski temel amentüsü burada bütün yalınlığıyla, en saf haliyle ortaya çıkar. Keza her ne kadar eskisi gibi reddetmeye devam etse de Bolivar’a gayet sarıh olarak örnek teşkil etmiş monarşik hükümet şekillerine yakınlığı da bu defa kendisini gösterir: “Dünya yüzünde hüküm süren monarşi, teyidini onu muhkem kılan verasetten ve güçlü kılan birlikten alır.” Bu tür cümlelerin onun bir krallık hatta imparatorluk tacı peşinde olduğuna dair şüpheleri bir kez daha kaşımada şaşılacak bir taraf var mıydı? Yoksa hayali, Gerhard Masur’un ironik saptamasında olduğu gibi “And Dağları İmparatoru I. Simon” olmak mıydı?¹⁷ Venezüella’daki vekili Jose Antonio Paez, bunu istediğine inandığını Bolivar’a hissettirince Libertador çok hiddetli bir tepki göster-

17 Gerhard Masur, *a.g.e.*, s. 534.

di: “Ben Napoleon değilim, olmak da istemiyorum. Sezar’ı da taklit etmek niyetinde de değilim, hele Iturbide’yi taklit etmeye hiç niyetim yok! Bu tür örnekler şanıma yakışır görünmüyorlar bana.”¹⁸ Kendisi de demokrattan başka her şey olan muhatabını bu satırlar pek de ikna etmemişti herhalde. Halbuki anayasa metninin yazarı “çok kuvvetli anayasanın” acı ilaçlarını kimi yerlerde liberal bir şeker kaplamasıyla tatlandırmak için gayret de göstermişti. Örneğin meclis seçimlerinde malı mülkü olmayanların değil “sadece” okuma yazma bilmeyenlerin seçim sürecinin dışında kalmaları¹⁹ ya da daha önce de bahsedilen köleliğin kaldırılması veya işken- cenin yasaklanması. Ama hepsinden önemlisi kâğıda geçirilen inanç özgürlüğü hakkı –“Din vicdanın kanunudur”– bir zamanlar engizisyonun hüküm sürdüğü topraklarda elbette önemli bir kilometre taşıdır.

Anayasa tasarısı buna rağmen ağırlıkla kabul görmedi; muhafazakârlar da liberaller de aynı şekilde mesafeli yaklaştılar tasarıya. İlk gruptakiler öncelikle tasarıyı kaleme alan Bolivar’ın kişisel iktidar hırısından korkarlarken, ikinci gruptakilerin temel birtakım itirazları vardı. Bolivar’ın güvenine sahip yakın dostları bile tereddütlerini saklamıyorlardı. Bogota’daki başkan yardımcısı seçim hakkının cumhuriyetçilerin, *poder moralin* ise filozofların hoşuna gittiğini söylüyordu ve ekliyordu “Ancak başkanın hayat boyu kaydıyla seçilmesi ve başkan yardımcısının belirlenmesindeki şartlar muhakkak surette sert bir eleştiriyle karşılaşacaklar.”²⁰ Bolivya’nın asıl muktediri ve tartışılan makama oturması beklenen Sucre dahi Peru’daki şefine gönderdiği mektupta şöyle yazıyordu: “Anayasa projesini desteklemek için burada olmanız gerektiğine inanıyorum, kaydı hayat şartıyla seçilen

18 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 309.

19 Simon Bolivar: *Escritos politicos*, a.g.e., s. 128 vd.

20 Mario Hernandez Sanchez-Barba, a.g.e., s. 218.

başkanın öngöröldüğü çok önemli madde büyük sorunlara neden oluyor, meclisten geçeceğine dair kuşkularım var.”²¹ Yanıldığı ortaya çıkacaktı. 1826 Ekimi’nde meclis anayasa tasarısını kabul etti ve Sucre’yi başkan “seçti”. Sadece seçme hakkı ciddi tartışmalara yol açmıştı. Okuma yazma bilmeyenlerle ilgili madde potansiyel seçmenin üçte ikisini, ismini koymak gerekiyorsa yerlileri sandıklardan uzak tuttuğu için bu maddenin yürürlüğe girmesi 1835’e kadar ertelendi. Fevkalade iyimser bir düşünceyle o zamana kadar cehalet belasının defedilmiş olacağını umuyorlardı. Anayasayı onaylayan meclisin üyeleri Bolivar’ın dinî konulardaki hür düşünceliğine de bir darbe vurdular, çünkü Katoliklik Bolivar’ın bütün protestolarına rağmen Bolivya’nın tek resmî inancı olarak kaldı. Bütün bunlara rağmen metnin yazarı memnun olabiliirdi: En acı ilacı yutmuştu Bolivyalılar.

21 Daniel Florencio O’Leary, *a.g.e.*, cilt I, s. 327.

Gücün Zirvesinde: Üç Ülkenin Devlet Başkanı

“Kahramanlar için ayrılmış ödöl bu muydu?”

– BOLIVAR, 1828¹

Bolivar memnun, hatta mutlu olmalıydı. 1811’de, bağımsızlık savaşının artık çok uzakta kalan başlangıç döneminde hayal etmeye bile cesaret edemeyeceği hedeflere ulaşmamış mıydı? 1826 yılının Ocak ayında son bir dağınık kralcı güruhu da teslim olduktan sonra Latin Amerika topraklarında İspanyol generallerin emirlerini dinleyen tek bir asker kalmamıştı. Bir zamanların dev sömürge imparatorluğunun Küba ve Porto Riko’daki adasal kalıntılarından ve keza Portekizlilerin geride bıraktığı muazzam büyüklükteki komşudan gelebilecek ciddi bir tehlike söz konusu değildi. Brezilya’da tahtta gerçi bir imparator oturuyordu, dahası bu imparator Portekiz’de doğmuştu ama Brezilyalıların kayda değer bir genişleme istekleri olduğu iddia edilemezdi. Önemli bir sorun vukuunda Latin Amerika’nın yeni “koruyucusu” İngiltere devreye girip ağırlığını hissettirecekti. Gerçekten de majestelerinin siyasi entrika uzmanları bir ordu oluştura-

1 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 287.

cak sayıda zeki, yetenekli işadaminin da desteğiyle iyi iş çıkarmışlardı. 1824 yılının sonunda Büyük Kolombiya, Meksika ve Rio de la Plata hükümetleri, büyük deniz ve ticaret gücü tarafından resmen tanınmanın sevincini yaşıyorlardı. Daha sonra başta ABD, sonra Fransa ve Hollanda olmak üzere başka büyük ülkeler de diplomatik temsilciler yolladılar. Bu güçlü uluslararası destek Bolivar'ı kişisel Latin Amerika hayalini, Meksika'dan Tierra del Fuego'ya uzanacak kıtasal bir konfederasyonu gerçekleştirmek için harekete geçmeye teşvik etti.

Bolivar, 1824 Aralık ayında Kolombiya, Meksika, Arjantin, Şili ve Guatemala hükümetlerini, dikkatle seçilmiş sözcüklerle "Kolomb'un dünyasını" daha sıkı bağlarla birleşmeye çağırdı. Hâlâ Amerika kıtasının kuzeyinin güneydeki bir devletler birliğini –doğrudan katılmaksızın– destekleyeceği umudunu besleyerek Panama'yı geleceğin federasyonunun başkenti olarak önerdi: "Korint kıstağının hali nice olurdu o zaman Panama kıstağıyla karşılaştırıldığında?"² İki sene sonra, Bolivya da bu dev birliğin potansiyel üyelerinden biri haline geldiğinde, ittifakın kurulması fikrinin yeterince olgunlaştığına kanaat getirerek harekete geçti. Kurulması planlanan birliğin yıldızının pek parlak görünmediği daha buluşmanın öncesinden belli olmuştu. Neresinden bakılsa altkıtanın yarısının efendisi olan Brezilyalılar Bolivar'a sırt çevirdiler. Her ne kadar Bolivar monarşilerin cumhuriyetçi devletler birliğinin felsefesine uymayacağını ısrarla iddia etse de, Güney Amerika'nın en büyük ülkesinin eksikliğiyle proje kolu kanadı kırılmış bir torsoya dönüşüyordu. Kıtanın ikinci büyük ülkesi Arjantin de mesafeli bir tavır takındı. Buenos Aires, Büyük Kolombiya'nın oluşturulması planlanan birlik içerisinde çok fazla ağırlığa sahip olmasından korkuyordu ve bu korkusunda haksız olduğu da söy-

2 A.g.e., s. 215 vd.

lenemezdi, nihayetinde Bolivar ve San Martin'in Guayaquil buluşmalarının hatıraları daha çok tazeydi. Ayrıca 1823'te yayımlanan Monroe Doktrini, Rio del Plata'da, haklı olarak milli egemenliğe karşı bir tehdit şeklinde algılanıyordu; buna karşın Santander, başkanının açık ve ısrarlı isteğine karşı çıkarak Kuzey Amerikalıları da Panama'ya davet etmişti. Santander son derece naif bir düşünceyle, Amerika Birleşik Devletleri'nin bütün Amerika kıtasına hâkimiyetini ön gören bu kötü şöhretli doktrinin Avrupa'nın fetih heveslerine karşı bir koruma duvarı oluşturacağına inanıyordu. Kıtasal bir birliğin aşmak zorunda olduğu en büyük engeller aslında tabii ki bölgesel ve ulusal çıkarlarla alakalıydı. Bu keyfiyet özellikle Peru'da çok rahatsız ediyordu Bolivar'ı. Bu ülkenin Kreol elitinin büyük kısmı onun Amerika hayalini daha ziyade bir kâbus olarak algılıyordu.

Böylece Latin Amerika halklarının büyük aile toplantısı olarak planlanan organizasyon 1826 yılında Panama'da oldukça mütevazı şartlarda gerçekleşti. Sadece Meksika, Orta Amerika, Büyük Kolombiya ve Peru temsilci yolladılar. Bizat düzenleyicisi dahi toplantıyı yokluğuyla şereflendirmeyi tercih etmişti; herhalde durumu gerçekçi bir gözle tartmış ve muhtemel kifayetsiz sonuçların itibarını zedeleyeceğine karar vermişti. Hiç olmazsa İngiltere bir temsilci göndermişti toplantıya. Bolivar, İngiltere'yi Fransa ile birlikte Latin Amerika'nın politik ve ekonomik geleceğinin bir nevi teminatı olarak övüyordu. Ölümünden kısa bir süre önce dahi şu satırları yazacaktı: "Bu iki devletin somut desteğiyle her hedefimize erişebiliriz, onlar olmadansa bu imkânsız."³ Panama toplantısının hazırlıkları sırasında İngilizlere Latin Amerika vatandaşlığı önermeyi bile düşünmüştü.⁴ Majestelerinin temsilcisinin bu öneriyle ilgili düşünceleri bilinmi-

3 A.g.e., s. 360.

4 John Lynch, a.g.e., s. 287.

yor ama toplantıya katılanların birleşme isteğinden şüpheyeye düştüğü kuvvetle muhtemeldir. Örneğin o dönemde daha şimdiki küçük devletlere ayrılmamış Orta Amerika'nın delegeleri bir Güney Amerika serbest ticaret anlaşmasını imzalamayı reddettiler. Perulu delegeler ise geleceğin devletler ailesinin liberal, öncelikle de cumhuriyetçi prensiplerine muhalefet ettiler. Bütün ülkelerden toplanacak askerlerle kurulacak ortak bir ordunun gerekli olup olmadığı da şiddetli tartışmalara neden oldu. Çoğunluk bu soruyu net bir hayırla cevapladı. Toplantı dağıldığında *status quo antede* hiç bir değişiklik olmamıştı, buna karşın Bolivar acı bir tecrübe daha edinmişti.

1826 Mayıs'ının ortalarında Bolivya'daki Sucre'ye çok yorğun olduğunu ve sükûnete ihtiyaç duyduğunu fakat tehlikeler ve zorlukların varlığının keyifsiz ruh haline uyarıcı bir etki yaptığını yazdı: "Riskler cesur bir adamı iştahlandırır."⁵ Büyük yenilgileri aşmak için sık sık yardımına koşmuş çelik iradesi bu defa da üstün geliyor gibiydi. Kurtardığı bütün ülkeleri içine alacak büyük bir devlet yapılanmasının mimarı olabileceğine hâlâ inanıyordu: "Şuna emin olun ki", diye yazmıştı arkadaşı olan Kolombiyalı bir generale, "Bolivya ve Peru'yu birleştirmek için çalışıyoruz."⁶ Bundan sonra sıra "Bolivya, Peru ve Kolombiya arasında kurulacak ve Birleşik Devletler'den daha sıkı ilişkiler içerisinde olacak genel federasyon"a gelecekti.⁷ Hayal hanesinin hâlâ böyle kuvvetli çalışıyor olduğuna inanmak aslında güç.

Yukarıdaki vizyonda da kendini belli eden bu geçici duygusal keyiflenme haline herhalde Peru'da erişilen bir çifte başarı da katkıda bulunmuştu: 1826 Ağustosunun ortasında meclis, Bolivar'ın hazırladığı anayasayı kabul etti ve onu

5 Simon Bolivar: *Escritos politicos*, a.g.e., s. 150.

6 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 328.

7 Simon Bolivar: *Escritos politicos*, a.g.e., s. 154.

ömür boyu başkan ilan etti. Sonunda dikbaşlı Peruluları da fikirlerinin doğruluğunda ikna edebilmiş miydi? Sevilmeyen bir yabancı ve ısrarcı bir cumhuriyetçi olan Bolivar sonunda kabul görmüş müydü? Onu muhtemelen tekrar pençesine almış bütün şan sarhoşluğuna rağmen akılcı hesaplar ve ya belki de yalın karamsarlık ağır bastı: Özünde Bolivar, Peruluların gözünde hâlâ tekinsizdi. Kozmopolitik vizyonları, özellikle Lima'da göz ardı edilemeyecek milli hislerle eskinden de fazla çatışıyordu. Muhakkak fevkalade gönülsüz ama gerçekliğin normatif gücüne berrak bir bakışla Perululara cevaz verdi: "Büyük Amerika planları yerine Peru'yla ilgili hedeflere yoğunlaşmanızı tavsiye ediyorum. [...] Ben de elimden geldiğince Venezüella'yla ilgileneceğim, sadece Venezüella'yla, başka hiçbir şeyle değil. Siz de Peru için aynı şeyi yapın."⁸ Bolivar söylediklerinin gereğini yerine getirerek bu şerefli görevi reddetti ve ülkeyi terk etti.

Bundan sonra artık sadece Venezüella'yla ilgileneceğine dair teminat vermesine rağmen seyahatinin hedefi Kolombiya'dı. Resmî başkanı hâlâ Bolivar olan ülke, onun güneydeki And Dağları ülkelerinde geçirdiği son beş sene içerisinde yeni yollara, Bolivar'ın tabiriyle, yanlış yollara sapmıştı. Bolivar asıl sorunu hem Bogota hem de Caracas'taki ayrılıkçı gayretlerde gördüğünü, daha yoldayken Kolombiya'daki başkan yardımcısına bildirdi. Bu soruna en iyi ilacın bir diktatörün çelik pençesi ve Perulu ve Bolivyalılara kısa bir süre önce önerdiği yeni anayasa reçetesi olacağını da yazdı: "Bu anayasanın çok iyi bir anayasa olduğunu düşünmüyorum ama yine de Kolombiya'ninkinden daha sağlam olduğu kanaatindeyim." İtirazların önünü almak için de bu anayasayı eleştirenlerin zavallı "pigmeler"⁹ olduğunu da ekledi. Böylece mektubun muhatabı uzun zamandır ortalarda gö-

8 Daniel Florencio O'Leary, *a.g.e.*, cilt XXX, s. 271 vd.

9 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, *a.g.e.*, s. 331 vd.

r nmeyen başkanının geri dönmesinden ne gibi beklentileri olabileceğini öğrenmiş oluyordu.

Pek de üstü örtülü olmayan tehditlerine rağmen Bolivar, 1826 Kasımı'nda Bogota'da büyük saygıyla karşılandı ve ardından da, aslına bakılırsa ilk kez, başkanlık işlerini bizzat ele aldı. En büyük korkularının nasıl gerçekleştiğini tespit etti: Kolombiya'nın, bölgelerin özel talepleriyle temellerine dinamit konmuş siyasi birliği gözüne her zamankinden de kırılgan göründü; devlet maliyesi perişandı, her köşede kötü idare ve rüşvetin örneklerini tespit etti.  st ne üstlük başkan yardımcısı, –Bolivar'ın indinde hâlâ en korkunç canavar olan– “renkli” alt tabakalara bütün kapıları açma riski taşıyan, biraz fazla liberal bir *laissez faire* rejimi uygulamıştı. Ülkenin uzun zaman sonra geriye dönen güzide vatan daşı için dehşetin resmiydi bu: “Güney, kuzeyi sevmiyor; sahil şeridi, yaylalardan hoşlanmıyor; Venezüella, Cundinamarca'dan hazzetmiyor; Cundinamarca, Venezüella'daki kargaşadan mustarip. Ordu, kendisine verilen emirlerden dolayı memnuniyetsiz, hatta belki de hiddetlenmiş durumda. Harikul de basın özgürlüğü, skandallarıyla bütün sınırları aşmış ve kamuoyunun zihnini karıştırmış. Ve bütün bu genel çatışma ikliminin orta yerinde zaferini kutlayan *pardocracia*.”¹⁰ Kolombiya'yı “anarşı”den kurtaracak istek ve güce sahip miydi hâlâ? Her halükârda meclis onu tekrar başkanlığa atadı, yardımcısı yine Santander olmuştu.

Bolivar, kendi deyimiyle “acıklı duruma” tekrar hâkim olabilmek için öncelikle siyasi baskı kartını oynadı. Polis kuvvetlerinin vazifelerini sıraladığı ve düzinelerce maddeden oluşan kararnameyle kolluk güçlerini “vatandaşların kamusal güvenliğini, hayatını, namusunu ve mülklerini” tizlikle korumaları için teşvik etti. Maddeler, toplumun birlikte yaşamasının liberal prensiplerine karşı bir savaş ilanı

10 Francisco de Paula Santander, a.g.e., cilt V, Bogota 1990, s. 243 vd.

gibiymi ve Kolombiyalıların mutlak kontrolünü hedefliyordu. Örneğin yerdeki ve gökteki, yani istisnasız bütün han, kafe, restoran, konut ve işyeri sahiplerine yabancılar ve ülkenin diğer bölümlerinden gelen Kolombiyalıların varlığını derhal polise bildirme yükümlülüğü getiriliyordu. Kararnamayı kaleme alan Bolivar için mesele siyasi “anarşiyle” mücadelelenin yanı sıra bundan önce de olduğu gibi “kamusal ahlâkın” sağlamca korunmasıydı. Sokak orospularını, genelevleri ve “diğer benzer müptezellikler”i hedefine yerleştirmişti ahlâki değerlerin koruyucusu. Evli kadınların majeste başkan sevgilisi ve bir satır evvel bahsi geçen malûm müesseselerin sadık ziyaretçisi, sözü edilen “benzer müptezellikler” grubuna, “ahlâkı bozan ve sağlıklı dinî eğitime zarar veren” “müstehcen şarkıların” kamuya açık yerlerde söylenmesini ve “açık seçik yazılı malzeme ve nesnelerin” dolaşımını sağlamayı da katmıştı. Burada, polisin vazife ve salahiyetleri hakkında yazılmış bu kararnamede bile Bolivar’ın sınıfsal duruşu kendini belli eder: Polis müdürleri “köleler ve uşakların” şans oyunlarına katılmamasını sağlamakla yükümlüdürler, keza mesai saatleri süresince zanaatkârların da...”¹¹

Ve sanki önemli sorunların oluşturduğu ve Kolombiya’nın yeni ve eski başkanını ezip geçmekle tehdit eden çığ yeterince büyük değilmiş gibi, dev ülkenin doğu bölümünde, Bolivar’ın kendi vatanında da durum daha iyi görünmüyordu. Venezüella eyaletinin genel kumandanı Jose Antonio Paez, Bogota hükümetine açıkça isyan etti; ayrılıkçı temayülleri hiç saklamadan destekliyordu. Bolivar’ın da çok iyi bildiği gibi bu temayüller, Kolombiya’daki etkili siviller arasında da dinleyici buldukları için çok tehlikeliydiler. Bu suni devlet yapılanmasının her iki bölümünde de çoktan be-

11 Simon Bolivar: *Decretos del Libertador*, cilt II: 1826-1827, Caracas 1961, s. 441 vd.

ri milliyetçi sesler ve maneviyat yükselişteydi; bunlar henüz oldukça müphem bir şekilde olsa da elle tutulur çıkarları dayanak gösteriyorlardı kendilerine. Örneğin Venezüella'da sulh ve intizamı sağlamakla görevli ordunun yüksek maliyeti ve bu maliyetin Bogota'da devlet kesesine yükü. Her iki yakada da endişe verici ve Bolivar'ın bizzat müdahil olmasını gerektiren bir hava hâkimdi. Bu yüzden Bogota'ya gelmesinden hemen sonra doğduğu şehre doğru yola çıktı.

Daha yoldayken yazdığı birçok mektupla Paez'i kâh iyilikle ikna ederek kâh tehdit ederek yapacağı ziyaret için hazırladı: "Benimle zaferler kazandınız; benimle şan, şöhrat ve refaha ulaştınız ve benimle beraberken gelecek için her umudu besleyebilirsiniz."¹² Bir zamanların *llanero* kovboyunun beklenen yağcılığı gelmeyince, iki hafta sonra, Venezüella topraklarından sözlü bir salvo geldi: "Venezüella'da benim sahip olduğumun dışında hiçbir resmî yetki yoktur, başkan yardımcısının bile hiçbir yetkisi yoktur [...]. Sizin yetkiniz sadece yerel düzeyde geçerlidir ve kaynağı üç ölümün sebebiyet verdiği bir gürültü patırtıda yatar. Bunlardan hiçbiri de övünülecek şeyler değildir, sevgili general." Bu satırlar ancak kendinden emin bir adamın ağzından çıkabilir. Siyasi ve sosyal bir türedinin, üstüne üstlük onun sayesinde yükselmiş bir türedinin itaatsizliği, efendinin kim olduğunu uşağa hatırlatacak güçlü bir ifadeyi gerekli kılmıştır. Peki, Bolivar bu efendi miydi gerçekten? Paez'e gönderilen mektubun geri kalanında hissedilen daha ziyade, kendi cesaretinden korkmuş mütereddit bir kalemdir. Her halükârda sert kişisel saldırılardan sonra, hemen daha barışçı, uzlaşmacı bir dile döner Bolivar. Sözlü öfke patlamasından neredeyse üzüntü duyduğunu düşünebilir insan. Sonra muhatabını okşar –"benimle her şeye ulaşabilirsiniz, her şeye ama her şeye!"–, ardından uzlaşmacı bir tavır takınır –"Bolivya ana-

12 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 334 vd.

yasasının olduğu gibi kabulünü ben de istemiyorum”– hatta siyasetten tamamen çekilme ihtimalini dile getirir: “Tek istediğim vatandaşların kanunlar çerçevesinde hareket etmeleri, özgürlük içerisinde kararlarını almaları ve kendilerine bilgeliğı rehber edinmeleri. Bütün bunlar vatandaşlarım benim görevden ayrılmamı kabul edip gitmeme izin versinler diye, hem de Kolombiya’dan çok, çok uzağa. Bu niyetimin kanıtı da Aroa’yı [kendisine miras kalan bir bakır madeni] ve sahip olduğum bütün mülkleri satma kararımdır, bu konuyla kız kardeşim ilgileniyor.”¹³ Amerika’nın şanlı kurtarıcısı bu satırları askerleriyle birlikte isyancı bir *caudillo*yu hiza sokmaya gider gibi görüldüğü bir anda yazmaktadır.

Tehditkâr tavırlarla ağlamaklı bir duygusallığın karışımı işe yaramış mıydı? Paez alttan alacak gibi görünüyordu. 1827 Şubat ayı başında bağımsızlık mücadelesinin kahramanı ve ülkenin en şöhretli evladını Caracas’ta muazzam bir törenle karşıladı. Dönüşü kutlanan Bolivar, artık çok uzakta kalmış Napoleon’un taç giyme töreninden beri pek sevdiği bildik merasimlerinin sonu için çok özel bir uzlaşma, barışma jesti hazırlamıştı: Paez’e kendi kılıcını verdi. Daha sonra, birkaç kez büyük kayıplar pahasına hamle ederek kurtardığı ve şimdi, aradan on sene geçtiğinde üzüntü verici bir durumda olduğunu vehmettiği ülkedeki devlet işleriyle birkaç ay bizzat uğraştı. “Burada özgürlük yerine bulduğumuz, vatanperverlik kisvesi altında itaatsizlik ve densizlik, entrikalar ve hıyanet; rüşvetçilik kamusal erdemlerin yerini almış, kişisel intikamsa adaletin cübbesiyle saklıyor kendisini gözlerden.”¹⁴ Yani burada da tıpkı bundan önce Kolombiya’da olduğu gibi acıklı bir resim vardı. Gerçekten de Bolivar’ın vatandaşlarını birbirinden ayıran siyasi, sosyal ve etnik bariyerler onun yokluğunda pek de kü-

13 A.g.e.

14 John Lynch, a.g.e., s. 303 vd.

çölmemişti. Tam tersine: Bağımsızlık mücadelesinin galipleri, en başta da Paez, ölçüsüzce zenginleşmişlerdi; eski elitler, askerler ve kilise mensuplarıyla birlikte hâlâ monarşiyle cilveleşiyorlardı; entelektüeller, hukukçular ve yüksek bürokratların büyük kısmı da –batıdaki kardeş eyaletten bağımsız– federal bir devletten yanaydı. Basit halkın büyük çoğunluğu, özellikle de siyahlar ve *pardos* ya siyaset arenasında yaşananları dışarıdan seyrediyordu veya “beyazların kökünün kazınması” taraftarıydı. Merkezkaç kuvvetinin etkisindeki farklı temayüllerin oluşturduğu tam anlamıyla bir hortum fırtınasıydı söz konusu olan ve yıllar süren mücadelenin çelikleştirdiği Libertador’un bile, yerel politik iktidara hâkim olmaksızın, bu fırtınayla başa çıkması pek mümkün değildi.

Dev eserini yine de tamamlayabilmek için kiminle ittifak kurması gerekiyordu? Patetik uzlaşma jestine rağmen Paez’e karşı güvensizliği çok derindi. Sadece ihtirasları ve iktidara duyduğu açlığın yönlendirdiğini düşündüğü Paez’in ülkedeki “en tehlikeli adam” olduğuna inanıyordu,¹⁵ haksız da sayılmazdı. Eski aristokrat kibrinin yanı sıra –bu yüzden alt tabakadan gelen rakibinin “boşluk” ve “bilgisizliğini” alay konusu yapıyordu– Paez’de hâlâ *pardocracianın* potansiyel bir temsilcisini görüyordu; bu temsilci “her an ayaktakımının ve siyah ve zambo* *castasının* desteğini” kazanabilirdi. Buna rağmen onu Venezüella’nın “en yüksek Jefe”si ilan etti ki, bu anayasada bile geçmeyen bir görevdi. Bogota’daki hükümete karşı isyan edenlere, daha Caracas’a kahramanlara yaraşır bir törenle girmeden önce genel af sözü vermişti; uzlaşmanın asıl bedeli buydu. Bölgesel *caudillolara* karşı da cömert ve âlicenaptı Bolivar; onları önce de olduğu gibi yüksek mevkilerde görevler ve arpalıklarla kontrol altında

15 Louis Peru de Lacroix, *a.g.e.*, s. 71 vd.

(*) Siyahlarla Amerikan yerlilerinin çocukları – e.n.

tutmaya çalışıyordu. Sadece beklenen başarıyı sağlamamakla kalmayan, aksine Kolombiya'nın başına yeni ve derin sorunlar açan siyasi bir bezirgânlıktı bu.

Bogota'daki başkan yardımcısı Santander, Venezüellalı isyancılara uygulanacak genel affa ve Bolivar'ın bunların sadakatini satın almak için bol keseden mevki dağıtmasına açıkça muhalefet etti. Santander, Libertador'un uzun yıllardır yazıştığı, en kişisel düşünce ve duygularını açtığı ve bu mektuplarını "hiçbir şekilde" kamuoyuna açıklamamasını rica ettiği –"çünkü bu mektuplar büyük bir açıklıkla ve alalak bullak yazılmışlardır"–¹⁶ mücadele arkadaşıydı. Bu çok, çok yakın dostu ve yılların yoldaşı şimdi onu Büyük Kolombiya'nın diktatörü olmaya çalışmakla suçluyordu. Bu suçlamalar, hiç olmazsa kısmen, Bolivar'ın onu devlet maliyesini mahvetmekle suçlamasına verilen bir cevap niteliğindeydi. Bu atak aynı zamanda, And Dağları bölgesindeki devletleri büyük bir federasyon çatısı altında birleştirme fikrine karşı Kolombiya'da yaygın olan antipatiden siyasi menfaat sağlama denemesiydi. Santander kamuoyunun önünde, "gerçekleştirilmesi biraz zor bir fikir" diyerek alay ediyordu bu hayalle.¹⁷ Nihayetinde olması gereken oldu: Birbirine hiç benzemeyen, biri asker diğeri politikacı bu iki adam arasındaki ilişki aşılması mümkün olmayan kişisel ve siyasi nitelikteki çelişkiler nedeniyle sona erdi. Bolivar, Santander'le sürekli yazışmasını kesti ve kendisine "zarar vermek için entrikacılığın ve kötülüğün her türlüüne başvuran bu sapıtmış adamdan"¹⁸ ağır sözlerle şikâyet etti. Başkanla başkan yardımcısı arasındaki şirazesinden çıkmış bu ilişkinin Büyük Kolombiya için ciddi sonuçları beraberinde getireceği çok yakında görülecekti.

16 Simon Bolivar *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 283.

17 John Lynch, a.g.e., s. 305.

18 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 358.

Mutsuz Libertador'a Güney Amerika'nın başka köşelerinden de felaket haberleri ulaşmaya başlamıştı. Lima'da Kolombiyalı askerlerin oluşturduğu bir tümende Venezüellalı subaylara karşı isyan çıkmıştı. Askerler Büyük Kolombiya anayasasını kendilerine dayanak gösteriyorlardı. Kanlı hadiselerden sonra meclis Bolivya anayasasını geçersiz ilan etti ve Bolivar'ın yerine And ülkeleri büyük birliği fikrini çok uzak ufuklara erteleyen yeni bir başkan seçti. Böylece birleşmiş Amerika hayalinden geriye, herhalde Bolivar'ın da hissettiği gibi, sadece bir enkaz kalıyordu. Artık görmemek imkânsızdı; kişisel yıldızının parıltısı yavaş yavaş solmaya ve onu bundan evvel birçok defa karanlık çıkmazlardan çekip çıkaran çelik iradesi de gücünü yitirmeye başlamıştı. Efsanevi ataklığı ve coşkusu, metanetsiz bir hesapçı optimizme dönüşmüştü. Caracas'tan Bogota'daki en yüksek temsil mercii-ne şu satırları yazdı: "Meclisten Kolombiya'nın, Amerika'nın ve bütün dünyanın durumuna bakmasını rica ediyorum: Her şey bizim ruhumuzu okşuyor. Amerika kıtasında tek bir İspanyol yok artık. Kolombiya'da bu yılın ilk gününden beri iç barış hüküm sürüyor. Birçok büyük ve güçlü devlet siyasi varlığımızı kabul etmiş durumda, bazıları dostumuz bunların. Amerikan devletlerinin büyük kısmı Kolombiya'nın müttefiki; Büyük Britanya, İspanya'yı tehdit ediyor. Daha büyük umutlar beslememiz mümkün değil mi?"¹⁹ Bu satırların yazarının kendi yazdıklarına inanıyor olmasını düşünmek oldukça zor. Bu satırlar daha ziyade bu umutlu durumu kime borçlu olduklarını Kolombiyalılarına hatırlatma amacı güdüyor olmalıydı. Kendisinin de kabul ettiği "hırsı" Kolombiyalılarda hâlâ bir güvensizlik duygusu yaratsa da, acaba onsuz ne yaparlardı? Kolombiyalı vatandaşlarının onsuzluğun tadını tahayyül edebilmelerini sağlamak için "binlerce ve binlerce kez" başkanlıktan çekildiğini açıkladı ve keza

19 A.g.e., s. 345 vd.

“karanlık ölümün” çok yakında onu kollarına alacağını hissettiğini söylemeyi de unutmadı.

Tabii ki meclisin istifasını kabul etmeyeceğini umuyor ve muhtemelen bekliyordu da. Ama bu defa politik hesaplar oyunun tamamında o kadar önemli bir rolde değildi. İstifa silahı o kadar çok kullanılmıştı ki, artık işe yaramaz hale gelmişti. Madariaga alaycı bir dille ama gerçekten de isabetli bir tespitle şöyle yazar: “Bolivar diğer insanların öksürmesi gibi istifa ediyor, saat başı ve hep aynı nedenle: Nefes borusunda konuşmaya başlamadan önce giderilmesi gereken hafif bir sıkıntı.”²⁰ Kırgınlıktı Bolivar’ın hissettiği daha ziyade, başarılarının yeterince takdir edilmemesinden mustarip-ti, şanın ve şöhretinin tehlikede olmasından korkuyordu. Bu, örneğin mücadele arkadaşı O’Leary gibi ona büyük sempati besleyen gözlemcilerin dahi gözünden kaçmamış, belirleyici bir karakter zafiyetiydi. İrlandalı biyografi şöyle yazıyor: “ [Bu özellik] büyük bir ruh için tipik değildir belki ama aynı zamanda kamuoyunun fikrine büyük bir saygının varlığına işaret eder.”²¹ Savaş meydanlarındaki başarıların her defasında daha fazla parıltı getirdiği geçmiş senelerden farklı olarak günlük hükümet işlerinin ufak tefek detayları şan ve şöhrete pek katkı sağlamıyordu. Geleceğin Caracas Üniversitesi için paragraflar tutan, dahiyane bir eser yazdığını, yüzlerce madde kapsayan bu eserin bütün eserlerinin arasında en uzun ikincisi olduğunu kim fark edecekti?²² Bütün bunların üstüne bir de nankörlük, entrikalar ve anarşi, hak ettiği şan ve şöhrete her fırsatta, her köşede gölge düşürünce “Kahramanlar için ayrılmış ödül bu muydu?”²³ diye bağırdı Bogota’da, meclise, bir sene sonra. Lima’daki isyan-

20 Salvador de Madariaga, *a.g.e.*, s. 639.

21 Daniel Florencio O’Leary, *a.g.e.*, cilt II, s. 95.

22 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, *a.g.e.*, s. 264 vd.

23 *A.g.e.*, s. 287.

cılar Guayaquil'e girip Peru'yla Kolombiya arasında bir savaş çıkma tehlikesi belirince bir defa daha asker kahraman rolüne soyunmanın zamanı geldiğini düşündü ve 1827 Temmuzunda Venezüella'nın başkentinden Bogota'ya doğru yola çıktı. Doğduğu şehri bir daha hiçbir zaman göremeyeceğini belki de hissediyordu.

“Labirentindeki General”: İktidarın Kaybedilmesi ve Ölüm

“Mezarımın üzerinden birçok tiran yücecek.”

– BOLIVAR, General Sucre’ye yazdığı
bir mektuptan (1826)¹

Bolivar, 1827 Eylülünde Bogota’ya vardığında geçmiş ayların ağır gerilimli günleri rafa kalkmış gibiydi. Keza başkanlık makamından ayrılıp bundan böyle sadece “sıradan bir vatandaş” olarak hayata devam edeceğini söylediği patetik beyanı da unutulmuştu. Gelişinden hemen sonra anayasa üzerine yemin etmiş ve milli meclis için yakın bir tarihte seçim yapılacağını açıklamıştı; demokratik süreçleri küçümseyen bir lider için siyasetin yönetimini ele almanın alışılmadık bir yöntemiydi bu. Prestijinin sihrine ve retorik yeteneklerine mi güveniyordu? Santander ve onun federal eğilimler taşıyan parti arkadaşlarının çoğunluğu kazandığı seçimin öngörülebilir sonucu Bolivar’ı bir kere daha derin bir çaresizliğe düşürdü: “Yeni Granada’nın tümü bana karşı bir komplo içerisinde”, diye şikâyet etmişti Bolivar acı bir dille, “Santander de halkın idolü.”² Seçim sandığında yaşanan ye-

1 Simon Bolivar: *Escritos politicos*, a.g.e., s. 148.

2 Mario Hernandez Sanchez-Barba, a.g.e., s. 234.

nilgiyi tavizsiz merkezîyetçi için iyice acı verici hale getiren, halkın çoğunluğunun federal bir sistemi tercih ediyor oluşu ve Bolivar'ın hayali dev devlete giderek artan bir rahatsızlıkla bakıyor olmasıydı. Seçim bozgununa Venezüella'dan gelen kaygı verici haberler de eşlik ettiler: Porto Riko'dan denize açılan İspanyol savaş gemileri kıyı şeridini tehlikeli bir bölge haline getirmişlerdi ve siyahları isyana kışkırtıyorlardı. 1828 Martı'nın ortalarında Bolivar kralcı işgal kuvvetlerine karşı vatandaşlarına yardımcı olabilmek için bir ordunun başında harekete geçti. Venezüella sınırında, Paez'in saldırgan İspanyol ordusunu tek başına püskürtmeyi başardığı haberi kendisine ulaştı. Ancak Bolivar'ın sevinci çok kısa sürdü. Kolombiya'nın sahil şehri Cartagena'da Jose Prudencio Padilla isminde bir *mulattenin* önderliğinde yeni bir isyan patlak vermişti. Kendisini eyaletin önderi ilan eden Padilla, isyanını öncelikle etnik olarak meşrulaştırıyor, “beyazları” özgürlük ve eşitliğin düşmanları olarak niteliyordu. Bir kere daha, Bolivar'ın hep uyardığı gibi “mutlak eşitlik” talebiyle “imtiyazlı sınıfın yok edilmesini” hedefleyen *pardocracia* ile karşı karşıyaydılar.³

Geçmiş senelerde çelik iradeli cerrah bu habisi ura askeri bir çözüm bulmakta tereddüt etmezdi. Ama artık bu türden müdahaleler ciddi riskleri de beraberinde getiriyordu. Örneğin seçilmiş “halk temsilcilerinin” bir kısmı kuzeydoğudaki Ocaña'da toplanmış ve Padilla'nın isyancılarının hareketine anlayışla yaklaştıklarını beyan etmişlerdi. Pek fazla uzak olmayan Bucaramanga'da beklemede olan Bolivar dehşete düşmüştü. Şimdi de Kreoller, kendi sınıfından dostları da mı ayaktakımıyla beraber hareket etmeye başlamıştı? Tanrı'ya şükür hâlâ aklı başında insanlar vardı ve Ocaña'da toplanmış siyasetçi bozuntularının sorumsuz tavırlarıyla fazla ileri gittikleri kanaatindeydiler. Haziran ortasında aralarında *Cabil-*

3 Francisco de Paula Santander, *a.g.e.*, cilt IV, s. 344.

do'nun (şehir meclisi) da olduğu bir grup tarafından Bogota'da toplantıya çağrılan bir "halk meclisi" Bolivar'ı başkente dönmeye ve cumhuriyetin dizginlerini "sınırsız yetkiyle" ele almaya çağırdı. Başkentin varlıklı vatandaşları arasında –İngiltere konsolosunun tespitiyle "hepsi mal, mülk ve kamuoyunda etki sahibi insanlardı"– Padilla'nın hareketi, anlaşılan ciddi bir korku yaratmıştı. İngiliz'in ifadesiyle sadece Bolivar'a güveniyordu insanlar, sadece onun "Kolombiya'ya tekrar huzur getirebileceğine"⁴ inanıyorlardı. İkiletmedi Bolivar ve bir kurtarıcı gibi karşılandığı Bogota'ya döndü. Kendisine bağlanan ümitler öyle görünüyordu ki, boşa çıkmayacaktı. İsyancılar teslim oldular, Padilla hapse atıldı ve Bolivar bir kararname ile mutlak iktidarı ele geçirdi.

Kolombiya'yı demir bir yumrukla yönettiği bundan sonraki iki seneyi karakterize eden sadece Bolivar'ın şahsi çöküşü, giderek ağırlaşan depresyonu ve bir zamanlar çelik gibi sağlam olan sağlığının bozulması değildi; bu iki sene her şeyden evvel, açıkça bir tek adam diktasına dönüşen büyük bir siyasi projenin mahvoluşunu sembolize ediyordu. Bağımsızlık savaşlarından yeni efendiler olarak çıkan Paez ve diğer despotlarla karşılaştırıldığında, bütün kaygıları kendilerini ve etraflarındakileri –kamunun ortak refahı, ya da bundan ne anlaşıyorsa onun için, en ufak bir sorumluluk hissetmeksizin– ölçüsüzce zenginleştirmekten ibaret bu sıradan *caudillolar* ile Bolivar arasında dünyalar kadar fark vardı. Şu anda dahi Bolivar kendi iktidarını, her ne kadar hâkim oligarşi için biçilmiş kaftan gibi olsa da, sadece bir zaman sonra bitecek bir tür geçiş diktası olarak görüyordu. "Her zaman ellerinde kılıçlarıyla askerler mi emredebekler? Sivil vatandaşlar askerlerin despotluğundan hiç mi şikâyet etmeyecekler?" diye soruyordu makamdaki birinci yılının ardından ve tereddütlerle dolu bir cevap veriyordu: "Şu anki

cumhuriyeti kılıcsız idare etmenin mümkün olmadığını biliyorum ama aynı zamanda şunu da itiraf etmek zorundayım ki, sivil bir hükümette militarist bir ruh da dayanılmaz bir durum.”⁵ Kendi durumuyla ilgili hissettiği bütün bu tereddütlere rağmen liberal düşüncelerine açıkça ters düşen çok sert tedbirlere başvurmaktan da geri kalmadı. Örneğin ifade ve basın özgürlüğünün “kötüye kullanılmasına” karşı atakları ve bu hürriyetin “gerektiği gibi ölçülü” kullanılmaması halinde daha keskin ve efektif tedbirlere başvuracağı tehdidi⁶ ya da bağımsız yargıya, özellikle de askerî mahkemele-
rin üstünde konumlanan bir adalet sistemine karşı hücumları⁷ gibi. Bolivar’ın son derece muhafazakâr politikası hayatının son iki senesinde girdiği şüpheli ittifaklarda da kendini gösterir. Kılıçla kilisenin kadim birlikteliğini hep eleştirmiş özgür düşünceli adam Bolivar, bir kararname ile hükümetin “Roma-Katolik Kilisesi’nin dinini Kolombiyalıların dini olarak” destekleyeceğini ve koruyacağını açıkladı.⁸ Bu elbette Libertador’u Santander ve onun liberal taraftarlarına karşı korumasına alan Bogota başpiskoposuna bir teşekkür mesajıydı. Bu iki senede Libertador-başkanın hangi fikirlerle kapıyı açtığı özellikle yukarıda alıntı yapılan ve Bolivar’ın “Kolombiya’nın bütün üniversitelerinde Bentham’ın eserlerini yasakladığı”⁹ kararnamede ifadesini bulur. Bu yasaklama kararının içerdiği acı ironi sadece –önceden de belirtildiği gibi– İngiliz filozofun bağımsızlığa destek vermiş az sayıdaki isim sahibi düşünce adamından biri olmasında değildi. Bolivar, Bentham’la bizzat yazışmış ve duyduğu büyük takdir duygusunu ifade etmişti. Şimdi ise Bentham, zararlı etki-

Simon Bolivar: *Escritos politicos*, a.g.e., s. 164.

Simon Bolivar: *Decretos del Libertador*, cilt III, a.g.e., s. 58 vd.

Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 285 vd.

8 Simon Bolivar: *Decretos del Libertador*, cilt III, a.g.e., s. 143.

9 A.g.e., s. 53.

sinden Amerikan gençliğinin korunması gereken kundakçılardan biri olmuştu.

“Latin Amerika’nın Sezar’ının” diktatörlük rejimiyle çok sayıda düşman edindiği muhakkaktı. Santander’in taraftarları bundan önceki yıllarda da açıkça bir tiranın öldürülmesinin meşruiyeti üzerine tartışmışlardı bile. Bir Brütüs’ün sahneye çıkması sadece bir zaman sorunu muydu? Yakın dostlarının bütün uyarılarına rağmen Bolivar kendisini güvenlikte zannediordu. Suikast tehlikesini bu kadar soğukkanlı bir sükûnetle kaldırabilmesi belki de son senelerde sık sık dile getirdiği öleceği hissini getirdiği kaderciliğin bir sonucuydu. Aşk hayatı da istikrar sağlayan diğer bir unsur olabilir. Quitolu sevgilisi Manuela Saenz de Bogota’ya gelmişti ve –cemiyet açısından hâlâ bir skandaldı bu durum– First Lady rolünü üzerine almıştı. Sevgilisi Bolivar’ın gem vurulamayan çiftleşme arzusu Saenz’in kıskançlığını istim üzerinde tutmaya devam ediyordu, çünkü Bolivar’ın gönül maceraları Bogota’da da hız kesmemişti. Özellikle bir İngiliz işadaminin karısıyla yaşadığı ilişki büyük bir skandal yarattı. Kendisi de pek görenekler çerçevesinde yaşamayan Manuela erotoman sevgilisinin bitmek bilmeyen yaramazlıklarını sineye çekiyordu ve hatta onun hayatını da kurtardı. 1828 Eylülü’nün son günlerinden birinde, tepeden tırnağa silahlı bir grup genç subay uyuyan Libertador-başkanın sarayına girdiler. Bolivar’ın kaçabilmesini sağlayan Manuela’nın yürekli ve hızlı reaksiyonu oldu. Yakınlardaki bir köprü’nün altında saklanan Bolivar birkaç saat sonra rahat bir nefes alabildi: Hükûmete bağlı subaylar kâbusa son vermişlerdi. Kimdi bu suikastçılar? Yoksa arkalarında etkili birileri mi vardı?

Özellikle de darbe teşebbüsü sırasında Padilla’nın da kurtarılmış olması hadisenin ordu ve hükûmetteki liberal grupların hanesine yazılması gerektiğini düşündürüyordu. He-

men ertesi gün Bolivar düzinelerce –güya– şüpheliyi tutuklattı, tutuklular arasında serbest bırakılmış isyancı lider [Padilla] ve kendi başkan yardımcısı Santander de vardı. Bolivar'ın üyelerini bizzat seçtiği ve çalışmalarını dikkatle takip ettiği bir askerî mahkeme Padilla ve Santander de dahil olmak üzere birçok tutuklu için ölüm cezasına karar verdi; birçok tutuklu da hapis ve sürgün cezalarıyla kurtuldular. Kararlara temel teşkil eden kanıtlar pek zayıftı, mahkemenin bağımsızlığıysa söz konusu bile değildi. Bolivar'ı merhametli davranmaya iten belki kanıtların zayıflığıydı, belki de hesaplanması mümkün olmayan risklerdi: Her halükârda başkan yardımcısını affetmeyi uygun gördü. Santander birkaç ay sonra vatanını terk etti ve 1832'de geriye dönüp bu arada Venezüella'dan ayrılmış Kolombiya'nın başkanı seçilinceye kadar birkaç sene ABD ve Avrupa'da yaşadı. Avrupa'da yaşadığı döneme ait acı anekdotlardan biri de, Bolivar'ın yazılarını kısa bir süre önce yasakladığı Jeremy Bentham'la karşılaşmasıdır. Bu buluşmayı fırsat bilip eski başkanının diktatörce tutumunu bir kere daha gözler önüne serdiği için ona kızmak herhalde haksızlık olur.

Darbe teşebbüsünden kıl payı kurtulan Libertador-başkan çoktan başka dertlerle uğraşıyordu. Kolombiya'nın sınır bölgesinden Bolivya'ya kadar olan bölgeyi içeren güneyin “cehennemi andıran topraklarında” kazan bir kere daha ve şiddetle kaynamaya başlamıştı.¹⁰ Peru birlikleri 1828 Nisanı'nda zaten Bolivya'ya girmiş ve Sucre'yi ülkeyi terk etmeye zorlamıştı. Şimdi de Bolivar'ın mega devletinin güney kanadında tehlikeli sorunlar baş gösteriyordu; Peru birlikleri Guayaquil limanını ablukaya aldılar ve Kolombiya'ya girmek üzere hazırlıklara başladılar. Her biri kendi başına son derece büyük tehlikeler içeren bu büyük yangınların felaketlere sebep olacak büyük bir kardeş kavgasına neden ol-

¹⁰ John Lynch, *a.g.e.*, s. 339.

madan söndürölmesi mümkün müydü? Libertador adamlarına hâlâ güvenebilir miydi?

Bolivar'ın hiç hoşuna gitmeyen özellikle Sucre'nin sık sık ortadan kaybolması, yorgun bir izlenim vermesi ve çeşitli kereler üniformasını ve başkanlık kuşağını dolaba kaldırma isteğini ifade etmesiydi. Sucre buna rağmen kadim dostu ve başkanına bu defa da sadakatini gösterdi. Hadiseyi müzakerelerle çözmek yolundaki çeşitli çabaların başarısızlığa uğramasının ardından Sucre birliklerini tekrar savaşa soktu, 1829 Şubatı'nda Peru ordusuna Guayaquil'in doğusunda feci bir mağlubiyet yaşattı. Aşağı yukarı bin beş yüz Perulu asker savaş meydanında can verdi. Bu gerçi askerî açıdan bir zaferdi ama aynı zamanda siyaseten düşünülebilecek en büyük felaketti. Birleşmiş bir Amerika hayali artık nihai olarak bir kâbusa dönüşmüştü.

Kanlı hadisenin vuku bulduğu yerin de sembolik bir anlamı vardı. Bağımsızlık hareketinin en güçlü iki adamının, San Martin ve Bolivar'ın birkaç sene evvel kavga ederek birbirlerinden ayrıldıkları yer savaş alanının biraz batısındaki Guayaquil'di. Şimdiyse bu şehre at sırtında bir gün sürmeyecek mesafede, sadece post-kolonyal kardeş kavgasının kurbanlarının doldurduğu muazzam bir mezarlık bulunuyordu. Bütün kutlama törenlerine rağmen, Bolivar'ın kafasını 1829 Haziranı'nda Guayaquil'e girerken buna benzer moral bozucu fikirler meşgul ediyordu muhtemelen. Sevinci, biraz sevinebildiyse bile, uzun sürmedi. Peru'yla Guayaquil'in geri verilmesini de öngören barış antlaşması henüz imzalanmıştı ki, Bolivar ciddi şekilde hastalandı. Bir buçuk sene sonra ölümüne yol açacak tüberkülozun ilk belirtileriydi bunlar. İki hafta kadar âdeta yatağa zincirlendi, depresif düşüncelerle ve öleceği hissiyatıyla işkence çekiyordu. Bogota'daki İngiliz maslahatgüzârına bir mektupta fiziki durumunun çok zayıf olduğunu ve kaderinin “yakında ölmek”

olduğunu yazdı.¹¹ Eylül sonunda, güçten düşmüş ve bir deri bir kemik kalmış vaziyette Guayaquil'i terk etti, at sırtında kuzeye yöneldi.

Maddi manevi son derecede meşakkatli bir yolculuk oldu bu. Daha yoldayken Kolombiya'dan iki feci haber ulaştı Libertador'a. Birincisi hükümetin onun yokluğunda, Fransa ve Büyük Britanya temsilcileriyle ilişki kurup bir monarşi kurulması için müzakerelere başlamış olmasıydı. İkincisi ise Ayacucho süvarilerinin şanlı kahramanı General Jose Maria Cordova'nın Medellin bölgesinde –liberal düşüncedeki Kolombiyalıları yaptığı çağrılara bakılırsa, Bogota'daki monarşist dolapları düzenleyenlere ve “hiçbir meşru yetkisi olmayan mutlak efendi” Bolivar'a karşı–¹² silahlı bir isyan başlatmasıydı. Cordova'nın isyanının haberinin Bogota'ya 25 Eylül'de, yani tam Bolivar'a yapılan suikast girişiminin yıldönümünde ulaşması, sembolik bir anlam taşıyordu. Bolivar, liberal mücadele arkadaşının itaatsizliğine şaşkınlık ve derin bir karamsarlıkla tepki gösterdi. “Kökenimiz her zaman şüphe uyandırmaya devam edecek”, diye yazacaktı Sucre'ye, [çünkü biz] beyaz ve Venezüellalıyız. Cürüm teşkil eden bu özelliklerle, bu coğrafyada yönetme erkini elde tutmak mümkün değil.”¹³ İsyanın tabii ki hiçbir şansı yoktu ve Bolivar'ın İrlandalı yaveri O'Leary'nin yönetimindeki birlikler tarafından daha Ekim'in sonu gelmeden bastırıldı. Savaş sırasında ağır yaralanan isyancıların elebaşı Cordova'yı, başka bir İrlandalı asker hemen *bulduğu yerde* [in situ] bir kılıç darbesiyle öldürdü. Gerçi soğukkanlı katil mahkemeye çıkacaktı ama Ayacucho kahramanının ölümüyle liberal bağımsızlık savaşçıları ilk şöhretli şehitlerini vermişlerdi.

Hâlâ Kolombiya'nın güneyinde olan Bolivar'ın yolunu

11 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 291.

12 John Lynch, a.g.e., s. 353.

13 Daniel Florencio O'Leary, a.g.e., cilt VIII, s. 239.

gözleyen başka felaket haberleri de vardı. Bogota'daki hükümet isyancı generalin toprağa verilmesinin hemen ardından, bir zamanların Yeni Granadası'nın başına geçecek taçlı bir kafa için tekrar müzakerelere başlamıştı. Bundan da kötüsü: Sevilmeyen komşu eyaletteki hadiseler Bolivar'ın Venezüella'daki rakiplerini bu suni siyasi yapılanmaya nihayet son vermeye teşvik ediyordu. Zaten devletler birliğine sıcak bakmayan Jose Antonio Paez ayrılıkçıların başına geçti. Bolivar bu defa demokrasi kozunu oynamayı ve Paez'in planlarını bir halkoylamasıyla engellemeyi denedi. Venezüella'nın parçalanmasını bir halkoylamasıyla engelleyebileceğine gerçekten inanıyor muydu? Beklenen gerçekleşti, "halkın çoğunluğu", yani Kreol üst tabaka kendi devletlerini kurmayı tercih etti. 1829 Aralık başında Paez, Bolivar'a şu satırları yazdı: "Venezüellalılar Bogota'yla birleşmiş olmaktan bütün kalpleriyle nefret ediyorlardı. Bu nedenle de ayrılmayı sağlamak için her türlü fedakârlığı göze almış durumdalar."¹⁴ Vatanı olan isyankâr ülkenin hukuken hâlâ başkanı olan mektubun muhatabı için sarsıcı bir haberdi bu. Görgü tanıklarının ifadelerine göre bir deri bir kemik denecek kadar zayıf düşmüş Bolivar'ın zaten nazik sağlık durumu daha da kötüleşti. Eskiden beri minör tonların sıkça hissedildiği değişken akordu öfke ve depresyon arasında gidip geliyordu: "Memleketimin tiranları", diyordu Bolivar, Paez'den ve onun ülkede ev sahibi konumuyla sahip olduğu güçten şikâyet ederken, "Venezüella'mı benden aldılar ve defedildim. Uğruna kendimi feda edebileceğim bir anavatanım bile yok."¹⁵ Sadece birkaç ay sonra, 1820 Mayıs'ının ortalarında Ekvadorlular da Venezüellalıların örneğini takip edeceklerdi. Hayatını adadığı eserin önemli desteklerinden biri yıkılmıştı.

1830 Ocak ayının ortalarında geldiği Bogota'da onu bek-

14 John Lynch, *a.g.e.*, s. 357.

15 Daniel Florencio O'Leary, *a.g.e.*, cilt VII, s. 271

leyen koca bir siyasi enkazdı. Bolivar, gerekli enkaz kaldırma çalışmaları için ne kuvvetinin ne de siyasi erkinin yeterli olmadığını farkındaydı. Birkaç gün sonra çalışmaya başlayan, bizzat Bolivar'ın topladığı meclis böylece aynı zamanda başkan olarak sahne aldığı son yer oldu. Programda yer alan oyun, beklendiği gibi, bir dramdı. Fiziksel durumu, sahnelenen oyuna merhamet duygusu uyandıracak kadar uygun olan konuşmacı hayatını adadığı eserini savundu gerçi ama nispeten kısa konuşmasının sonunda kolu bacağı kesilmiş cumhuriyetin başkanlığından istifasını yine de açıkladı: “Bugünden itibaren hükümete itaat eden ve elindeki bütün silahlarla cumhuriyeti savunan bir vatandaştan daha fazlası değilim. Kamusal bütün görevlerim artık dönüşü olmayacak şekilde sona erdi.”¹⁶ Bundan sonra da meclisi, “kutsal dini” korumaya ve “Kolombiya’nın habis uru” devlet borçlarını azaltmaya çağırdı. Konuşmasını, daha acımasızca ifadesi pek de mümkün olmayan bir bilançoyla tamamladı: “Vatandaşlar! Bunu söylemek utançtan yüzümü kızartıyor: Bağımsızlığımız, bütün diğer varlıklarımız pahasına kazanabildiğimiz tek servetimiz.”¹⁷ Saygıdeğer dinleyicilerden hangisi bu bilançoya karşı çıkabilirdi? Onunla aynı kanaatte olanlar küçük bir azınlık oluşturunurlardı ve çaresizlik içerisinde sustular. Bağımsızlığın muazzam arpalıklar ve yüksek kazançlı makamlar bahsettiği diğerleri, büyük çoğunluk da herhalde duydukları utançtan sustular. Bolivar'ın konuşmasının son cümlesinde her şeye rağmen bir kere daha “onur ve özgürlüğe” ulaşılacak kapıların prensip olarak bağımsızlık sayesinde açıldığını ifade etmesi, bu çoğunluğun azap içerisindeki vicdanlarını bir nebze olsun rahatlatmış olmalıdır.

“Onur ve özgürlük”, sayısız konuşma ve mektubun iki anahtar kavramı – özellikle kamuoyundaki itibarını kaybet-

16 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 299 vd.

17 A.g.e.

mek Bolivar için hayati önemdeydi, belki de yakınlaşmakta olduğu belli ölümünden bile daha önemliydi: “Onurum! Onurum! Neden koparıp aldılar onu benden? Neden aşağılıyorlar beni?”¹⁸ diye yazmıştı acı içerisinde. Burada konuşan dünyayı artık anlayamayan, belki de hiç anlamamış bir adamdı. Derinden yaralanmış, âdeta annesinin dikkatini çekmek için onun gönlünü okşamaya çalışan küskün ve ağlak bir çocuk gibi Nisan ayında bir kere daha istifasını açıkladı ve hatta bir daha dönmek üzere ülkeyi terk etme tehdidini savurdu. Tabii ki onsuz işlerin yürümeyeceğini en azından şimdi herkesin anlayacağı ümidi içerisindeydi. Bolivar’ın, Kolombiya’ya sonsuza dek sırt çevirme tehdidini gerçekleştirmemesi için oldukça elle tutulur nedenleri de vardı: Aslına bakılırsa artık meteliğe kurşun atacak kadar parasızdı. Bir zamanlar muazzam büyüklükte olan servetinin aslan payı savaş harcamalarına akmıştı veya geçen yılların kargaşasında yok olmuş, erimiş, bitmişti; büyük meblağlar tutan başkanlık tahsisatlarını genellikle reddetmiş ya da muhtaç insanlara dağıtmıştı; aile servetinden sadece bir bakır madeni kalmıştı, onun da pek kolayca satılamayacağı ortaya çıkmıştı. Böylece bir zamanların Karun kadar zengin mirasçısı elinde avucunda kalan son malları da, gümüş yemek takımları, aile mücevherleri ve birkaç at da dahil olmak üzere satmaya mecbur kaldı. Askerî bir konvoyun korumasına, hiç olmazsa birkaç yardımcının ve uzun yıllardır hizmetinde olan uşağının refakatine ihtiyacı olan Bolivar satıştan gelen parayla fazla bir iş de halledemedi. Bir dostuna, en gerekli ve basit şeylerin bile yokluğunu itiraf ederken utanç, korku ve öfke benliğini sarmıştı. Bir zamanlar üç ülkenin aynı anda devlet başkanlığını yapmış biri olarak “bir zavallı, bir garip” gibi yaşamak zorunda kalmasını utanç ve-

18 Joaquin Posada Gutierrez: *Memorias político-históricas*, cilt 4, Bogota 1929, s. 369 vd.

rici buluyordu.¹⁹ Bütün bunlara rağmen tehdidini hayata geçirdi Bolivar. Uzun yıllardır sevgilisi ve dostu olan Manuela'ya veda etti. Bir daha görüşemeyeceklerini her ikisi de hissediyordu. 8 Mayıs 1830'da Bogota'dan ayrıldı. Bu, son yolculuğu olacaktı.

Nereye gitmek düşüncesindeydi, nereye gidebilirdi? Ağır hastalığın iyice sarstığı Bolivar için bir yerden bir yere gitmek ne şekilde olursa olsun meşakkatli bir işe dönüşmüştü. Venezüella'ya, gençlik yıllarının vatanına dönüş yolu kapalıydı. Ayrılma kararıyla beraber Bolivar, *persona non grata*,* hatta âdeta "vatan haini"²⁰ ilan edilmiş ve Venezüella Meclisi ülkeye girişini sonsuza dek yasaklamıştı. Avrupa'ya, belki Fransa ya da gençliğinde birkaç yıl geçirdiği İngiltere'ye? Umutsuzluk içerisinde yazdığı gibi "Avrupa'da az bir parayla hayatta kalmak hiç kolay olmayacağı"²¹ için maceralı yolculuğu onu Magdalena Nehri boyunca önce Kolombiya'nın kuzeyine sürükledi. "Labirentindeki General", Gabriel Garcia Marquez'in duyarlı bir biçimde tasvir ettiği gibi küçük etaplarla, yavaş yavaş Pasifik kıyılarına yaklaştı. Nehir kenarındaki Tanrı'nın çoktan unuttuğu mezralarda yaşayanlar, şöhretli misafirlerini tanıyıp sevinçle selamladıklarında, bir zamanlar Libertador ve üç ülkenin başkanı olarak şerefine düzenlenen törenleri, resmîgeçitleri hüzünle hatırlıyordu muhtemelen. Şimdi bu tür seremonileri yorucu ve sıkıntı verici buluyor, bir hamağa uzanıp melankolik düşüncelere dalmayı tercih ediyordu. Temmuz başında ulaşan bir haberle ruhsal labirentinin daha da derinliklerine çekildi: En yakın ve sadık mücadele arkadaşı Sucre öldürülmüştü. Ayrıca başkentinde ilk kez Manuela'yla tanıştığı Ekvador da Ko-

19 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 367 vd.

(*) Istenmeyen adam – e.n.

20 Mario Hernandez Sanchez-Barba, a.g.e., s. 252.

21 Simon Bolivar: *Escritos anticolonialistas*, a.g.e., s. 367.

lombiya'yla oluşturdukları birlikten çekilmişti. Bir destek değil bütün bina çökmüştü bu defa.

Onu Cartagena'dan Barranquilla'ya kadar getiren birkaç etapta fiziksel olarak neredeyse tamamen tükendi. Psikolojik olarak da bitmiş durumdaki Bolivar, yazdığı son mektuplardan birinde geride kalan yirmi senelik dönemin sarsıcı bir bilançosunu çıkartır: "Güney Amerika", der dostu olan bir generale yazdığı mektubunda, "bizim tarafımızdan yönetilemez"; devrimi yerleştirmek "suya yazı yazmak" gibidir; geriye kalan tek seçenek bir yere g etmektir; bütün kıta önlenemez bir şekilde, "zincirlerinden kurtulmuş bir kitlenin" eline geçecek ve daha sonra, pek de fark edilmeden, "her renk ve ırktan" küçük tiranlara yem olacaktır; "kısmetsiz kıta" eğer tamamen, kadim zamanların "ilkel kaosuna" geri dönmezse, o zaman "bütün bu cürümler tarafından yutulur ve gaddarlık tarafından yerle bir edilerek" yle acınası bir duruma düşecektir ki, Avrupalılar bile onu tekrar ele geçirmek için zahmete girmeyeceklerdir.²² Yani daha 1814'te "dünyanın dengesini" değiştireceğini öngördüğü cüretkâr projesinden geriye hiçbir şey kalmamıştı.²³ Bu faciada kendi payına düşeni dile getirmese de ölümcül hastanın acı bilançosu gerçeğe, ge generalin cüretkâr gelecek hayallerinden her halükârda daha yakındı.

Bundan sonra artık daha ziyade bir cenaze alayını andıran konvoy son bir kez harekete geçti. Artık yüzünden ölüm okunan Bolivar, Cartagena'nın kuzeydoğusunda ki Santa Maria'da, bir zamanların *guerra a muertesinde* hayatta kalmayı başarmış bir İspanyol beyefendisinin evinde ölümü bekleyeceği köşeyi buldu. 10 Aralık'ta kaleme aldığı "Kolombiya halkına" seslenen son açıklamasında kendisini "kurban" eden düşmanlarını "affetti" Birliği güçlendi-

22 Simon Bolivar: *Escritos politicos*, a.g.e., s. 169.

23 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 83.

recek ve gerginliği yok edecekse tertemiz bir vicdanla mezarına uzanacaktı.²⁴ Bilinci daha tamamıyla açıkken yakınlarıdaki bir yerli köyünün rahibi Katolikliğin gereği ölüm takdisini ifa etti. Simon Bolivar 17 Aralık 1830’da, öğle saatlerinde öldü.

Ölüm haberi nasıl karşılandı? Cenazesindeki cemaat muhtemelen oldukça küçüktü. Derinden sarsılan Manuela sevgilisinin arkasından gidebilmek için zehirli bir yıla na sokturdu kendisini,²⁵ fakat intihar denemesi –Kleopatra’ya bir öykünme mi?– başarıya ulaşmadı. Ölüm haberi büyük çoğunlukta üzüntüye neden olmamakla kalmadı aksine apaçık bir sevinç yarattı. Kuzeybatı Venezüella’daki Maracaibo’nun valisi uzaktaki başkent Caracas’taki içişleri bakanına 1831 Ocak ayında yazdığı mektubunda “kötülüğün ruhu olan, her türlü musibetin yaratıcısı, kendi vatanını boyunduruk altında tutan zalimin” kısa bir süre önce öldüğünü bildiriyordu.²⁶ Bolivar’ın vatan toprağında defnedilme arzusunun gerçekleşmesi uzun bir süre ertelenmek zorundaydı artık.

24 A.g.e., s. 307.

25 Gerhard Masur, *a.g.e.*, s. 630.

26 A.g.e., s. 631.

“Tektanrılı Kahramanlık Dini”: Venezüella’daki Bolivar Kültü

“Adımı kullanarak [...] iyilik ve kötülük yapmak isteyenler olacak ve birçokları ahmaklıklarını savunmak için mazereti benim adımda arayacaklar.”

– BOLIVAR (1829)¹

Venezüella’nın en meşhur evladı “vatan haini” olarak lanetlenmiş, malî açıdan sıfırı tüketmiş ve küskün bir halde vatanından uzakta ölmüştü. Sadece bununla da kalmamıştı olan biten; Bolivar’ın büyük bir devlet tasavvurundaki bütün planların aksine Kolombiya’dan kopma gerçekleşmiş ve egemen bir Venezüella Cumhuriyeti kurulmuştu. Bu dönemde Bolivar’ın kısa bir süre sonra doğduğu ülkenin milli kahramanı hatta milli azizi olacağını öngörebilecek bir kişi var mıydı? Daha 1830’lu yıllarda şöhretli müteveffa yavaş yavaş milli istikrarın, gerçi onun da fazla elle tutulur tarafı kalmamıştı ama, bir tür teminatına dönüşmüştü. Ekonomik olarak perişan, siyasi ve etnik olarak paramparça ülkenin hiç olmazsa bir idealler birliğine sahip olabilmesini sadece onun sağlayabileceği düşünülüyordu. Daha çok kısa bir süre önce egemenliğini kazanmış ülke gerçekten de dramatik bir

1 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 363.

durumdaydı. Zaten çok az olan nüfus savaşıla beraber iyice erimişti; sadece Caracas, nüfusunun üçte birini kaybetmişti. Ulusal ekonominin motoru tarım sektörü tamamıyla durmuştu. Üstüne üstlük Venezüella'nın ihraç edebildiği malların cılız seçkisi –deri, pamuk, kahve, kakao vb.– Avrupa'da pek ilgi görmüyordu. Bolivar'ın iyimser günlerinden kalma, Venezüella'nın çok yakında topraklarında yatan “hazineleri” –muazzam petrol rezervlerinden henüz haberi olmasa da– “dünyanın dört köşesine” satacağı öngörüsünün en hafif tabiriyle biraz erken olduğu ortaya çıkmıştı.² Birkaç eyaletten ötesine zaten ulaşmayan yol şebekesi savaşta büyük oranda tahrip olmuştu. Medeniyet ülkenin dörtte birinden fazlasına, özellikle de güneye, neredeyse hiç ulaşmamıştı. Bu bölge çok yer gezmiş Libertador'un dahi ayak basmadığı bir *terra incognita*ydı. Az sayıdaki şehrin durumu da içler acısıydı, savaşın yıkımından paylarına düşeni onlar da almışlardı ve dış mahallelerini yavaş yavaş tekrar cangıla kaptırıyorlardı. Caracas'a gelenler 1850'lerde dahi, hâlâ 1812 depreminde yıkılmış evlerin enkazlarını görebiliyorlardı. Hele sosyal ve siyasi gerginlik felaket boyutlarındaydı: Ancak 1854'te resmî olarak kaldırılan kölelik, birkaç kez başkan seçilen Jose Antonio Paez başta olmak üzere bütün yüksek temsilcilerinin muazzam servetler edindiği haris bir plütokrasinin en görünen lekesiydi. Ayrıca bölgesel *caudillolar*, Bolivar'ın en korkunç şeytanları, federalizmle merkezîyetçilik arasındaki kadim kavgayı her an hizmete hazır bir siyasi fûnye haline getirmişlerdi. Yüzyılın ortalarında bu fûnye uzun ve kanlı bir “federalistler savaşını” ateşleyecekti. Statîgi 20. yüzyılın geç dönemlerine kadar son derece kırılgan kalan bu ulusal yapının 1860'lı yıllarda, istemeden de olsa enteresan bir siyasi hiciv hikâyesine malzeme sağlaması pek şaşırtıcı olmadı: Büyük toprak sahipleri ve işadamlarının oluşturduğu bir

2 Simon Bolivar: *Escritos políticos*, a.g.e., s. 122 vd.

grup Venezüellalı, İngiliz hükümetinden ülkelerini majestelerinin bir mandası ilan etmesini rica etti...

Bu arka plan göze önüne alındığında ülkenin yeni muktedirlerinin, en başta da güçlü büyük toprak sahipleri ve cıltz ticaret oligarşisi sınıfının, milli geminin kayalıklara bindirmesini engellemek için ince bir dikiş ipliğine bile tutunmaya çalışmaları son derece anlaşılır bir durumdur. Paez ve taraftarları bu misyonu, uzaktaki Kolombiya'daki şöhretli müteveffanın, sadece onun halledebileceğine inanıyorlardı. Bu iş için tam ideal isim o değil miydi? Merkezden uzaklaşma eğilimlerine karşı başvurulacak en üst merci inançlı bir merkezietçi olan Bolivar'dı hâlâ. Liberal *laissez faire*in muhalifi ve aşağı tabakadan halk kitlelerinin, yani *pardosun* katı bir düşmanı olarak siyasi, sosyal ve etnik "anarşiye" karşı güçlü bir kalkandı. İspanyol geleneklerinin radikal aleyhtarı olan Bolivar'ın yardımıyla Kreol milliyetçiliğinin filiz vereceği toprak hazırlanabilirdi. Ve fikirlerinin biraz abartılı olduğu noktalarda yetenekli yorumcular ondan herkesin ulaşabileceği bir Bolivar yaratmayı becerdiler. Bütün bunların yanı sıra ülke sınırları dışında, özellikle de Avrupa düşünüldüğünde, milli gurura merhem niteliği de taşıyordu Bolivar: Başka hiçbir Venezüellalı, evet, hatta hiçbir Latin Amerikalı uluslararası arenada şöhret ve görmüş geçirmişlik açısından onun eline su dökemezdi. Bunlar dışlanmış evladın yeniden vatandaşlığa kabulü için yeterli sebep teşkil ediyordu.

Süreklilik gösterecek milli ritüel, merhumun naaşının Kolombiya'dan Caracas'a getirilmesiyle başladı. Şatafatlı merasim, renk cümbüşü halindeki zafer kutlamalarını ve bayram gibi resmîgeçitleri pek seven Bolivar'ın muhakkak hoşuna giderdi: Kilometreler uzunluğundaki bir insan seli şehrin sokaklarından geçirilen cenazeye eşlik etti. Binlerce insan sokakların iki yanında sıralar halinde sıralanmış Bolivar'ın bağımsızlığını kazandırdığı ülkelerin bayraklarını sal-

hıyordı. Yürüyüşün sonunda cenazeyi teslim alan Caracas başpiskoposu ülkenin dışlanmış evladını son istirahatgâhına götürdü. Belki üç-beş izleyici özellikle hadisenin dinî bir haleye bürünmesini sakıncalı bulmuş olabilir, çünkü “Latin Amerika’nın Rousseau’sunun” öğrencisi, geç dönemde atalarının diniyle barışmasına rağmen, nihayetinde kilise ve devletin birbirinden ayrılmasının ateşli bir savunucusuydu. Hele “erotoman keyif adamının” kutsal evlilik müessesini defalarca yaralayan maceraları tümünden unutulmuş olmalıydı.

Fakat içinde bulunulan ve devletin bekasını zora sokan durum göz önüne alındığında bu sayılanlar müsamaha edilebilir günahlardı. Bir zamanların kafiri sadece anavatan ve kilise tarafından kucaklanmakla kalmadı dinî bir ululamanın da objesi haline geldi. Çok okunan bir tarihçi şu satırları övgüyle kaleme almıştı: “Kimdir bu günlerin büyük insanı? Kim bütün fırtınalara karşı koymak için bir sedir kadar güçlü ve bir kaya kadar sağlamdır [...]? Yalnızca Bolivar. Korku dolu günlerde ancak İncil’deki kutsal kahramanlarla karşılaştırılabilecek kadar güçlü olan Bolivar”.³ “Vatan haininin” milli aziz haline dönüşme süreci sadece on iki sene almıştı.

1842’deki *fiesta nacional** koca bir kahramanlık sunağının tabii ki sadece temelini atıyordu. Dinî boyut, bu sunağın “Bolivar kültünü” bugüne dek beslemeye devam eden çok sayıda yönünden sadece biriydi. 20. yüzyılın ortalarına kadar âdeta milli bir tabu gibi korunan bu kültün tarihinin son birkaç onyıldır ciddi bir şekilde incelenmesi –ve entelektüel bir azınlık tarafından şiddetle eleştirilmesi– öncelikle Venezüellalı tarihçi German Carrera Damas’ın eseridir. Carrera Damas’ın, ulusal mitlerin cesur-eleştirel bir bakışla yıkıl-

3 German Carrera Damas: *El culto a Bolívar. Esbozo para un estudio de la historia de las ideas en Venezuela*, Caracas 2003, s. 57 vd.

(*) Milli bayram – ç.n.

masının en güzel örneklerinden biri olan incelemesi ideolojik bir bukalemunu, tabir caiz ise o dönemden başlamış bir sürekli “köşe kapmaca oyununu” açığa çıkartır. Bu oyunda ulusal terapist Bolivar’ın ilk ve en acil vazifesi yıllarca sürmüş savaşın yaralarını iyileştirmek ve genç devletin halkının yeni bir savaşın parçası olmasının önüne geçmekti. Birçok komşu ülkede patlak vermiş iç savaş kaosu ilahi bir uyarı olarak işe yarayabilirdi. Muktedir elitler, halkın “renkli” çoğunluğundan ve onların sosyal taleplerinden özellikle büyük bir korku duyuyorlardı ve bu korku hiçbir şekilde haksız olarak nitelendirilemezdi. *Culto a Bolivar* bu noktada, Carrera Damas’ın da yazdığı gibi, “başarısızlığı gözlerden saklamaya ve hayal kırıklığını ertelemeye” yaramıştı.⁴ Bundan sonraki mesele hâlâ emekleme aşamasındaki Kreol milliyetçiliğine ideolojik bir yön vermektir. Başta öncelikle negatif bir yön; İspanya’dan kesin sınırlarla ayrılarak veya daha da iyisi uzun süreli yabancı egemenliğinin ülkede bıraktığı “kötü huyları” aşarak. 1842’yi organize edenler için bu kötü huyların neler olduğu belliydi: “Gaddarlık, hırs, intikam ve açgözlülük.”⁵ Kahramanlarının kaleminden çıkmış metinler İspanyol karşıtı duyguları körüklemek için tam bir hazinedir. Onun *Madre Patria*’ya saldırıları her şeyden önce bağımsızlık mücadelesini ateşlemeye yönelikken mirasçıları bu saldırıları ülkenin içler acısı hali için genel geçer bir mazet olarak kullanıyorlardı: Bütün suç İspanyollardaydı! Keza Venezüellalıların asil özelliklerinin de, ismen söylemek gerekirse “diğerkamlık” ve “fedakârlığın” da –ki aslında hep vardılar– şimdi, “üç yüz sene sonra” yavaş fakat emin adımlarla tekrar ortaya çıktıkları kesinlikle ortadaydı: “Peki kimdi bu erdemleri ortaya çıkaran? Bolivar!”⁶

4 A.g.e., s. 42.

5 A.g.e., s. 61.

6 A.g.e., s. 64.

1842'nin kahramanı bu cümleyi muhakkak onayladı. Gelecek kuşaklardaki hayranlarının da iddia edeceği gibi köleliği kaldıran ve toplumu *castasa* bölen yüksek duvarları tıraşlayan o değil miydi?⁷ Kimdi “eşitliği resmen ilan eden? Bolivar!”⁸ Tören nutkunu atan konuşmacının “Yahudi cüz-zamı” ve “Judas'ın para kasaları” gibi saldırılarına, övgü-le-re boğulan Bolivar muhtemelen yüzünü mutsuzca buruşturarak tepki verirdi. Nihayetinde Curaçao'daki Yahudi cemaatinin üyeleriyle pek sıkı ilişkileri vardı ve bu insanlar onu ekonomik sıkıntılardan kurtarmışlardı. Şu cümlede ise konuşmacıya sınırsız icazet vereceği kesindi: “Kimdi ülkeye bağımsızlığını ve ismini kazandıran? Bolivar!”⁹ Başarıları-nın olağanüstü bir şekilde abartılmasından, İncil'deki kah-ramanlarla, hatta Hazreti İsa ve Tanrı ile bir tutulmasından o anın coşkusunu sorumlu tutmak doğru olmayacaktır. Bir tek adamın dev eseri olarak bağımsızlık, Carrera Damas'ın Bolivar kültüne daha sonraki yıllarda koyacağı tanıyla, en başından itibaren ve tamamıyla bilinçli olarak “tarihin teolo-jik bir tefsiriydi”:¹⁰ Bir yaradılış edimi olarak ulus. İlk kuru-luş yıllarının kargaşasında bu tür vizyonların gerçekten el-le tutulur faydaları vardı. “Ulusal on emir”e uygun hareket etmeyenlerin tümü yaratıcı tarafından, tabii ki yeryüzünde-ki vekilinin eliyle, cezalandırma tehdidiyle karşı karşıyaydı-lar. Bolivar'ın sert bir hâkim, insanların tehdidini her an en-selerinde hissettikleri bir günah mahkemesi olarak bundan sonraki birkaç onyıla hükmetmesi yok yere değildi: “Siz kö-tü insanlar! Size kazandırdığım şan ve şöhretle ne yaptınız? Cinnet nöbetlerinizde özgürlük, vatan, onur ve bağımsızlık diye haykırıyorsunuz! [...] Bu kutsal sözcükleri ağzınıza ala-

7 A.g.e., s. 295.

8 A.g.e., s. 64.

9 A.g.e., s. 65.

10 A.g.e., s. 114.

rak onların kutsiyetlerini ihlâl ediyorsunuz, sizi kafirler!”¹¹ denir ulusal yaratıcı adına çok sayıdaki ceza vaazından birinde. Bu tür patlamaların 19. yüzyılın politik retoriğinin alfabetine dahil olduğu düşünüldüğünde “inananlara” ne kadar büyük bir etki yaptığı da tahmin edilebilir. Siyasi ve entelektüel seçkinlerin, tebaalarının “nankörlüğünü” şiddetle eleştirdikleri kesintisiz staccatoları* etkisini zamanında göstermişti: Bu staccattolar, Carrera Damas’ın sözleriyle, “halka düzenli aralıklarla ve sistemli olarak eziyet etmek için uygun araçlardı.”¹²

Bolivar’ın “aziz ilan edilmesinin” öncelikle “halk için yaratılmış bir kült” mü yoksa daha ziyade “halkın bir kültü” mü olduğu Venezüellalı kültür tarihçisiyle tabii ki tartışılabilir.¹³ Bu kültün başlangıcı ve bu kadar uzun süre hayatta kalmış olmasının geçmişte ve günümüzde öncelikle muktedir seçkinlerin bir eseri olduğu doğru olsa da, bütün Venezüellalıların yüz elli seneden uzun zamandır sürekli olarak karşı karşıya oldukları ideolojik aşılama, “kurbanlar” ve “mücrimler”in sarıh olarak birbirinden ayrılmasını oldukça zor bir iş haline getirmiştir. Hem kilise hem de üniversite tarafından durmaksızın vaaz edilen ülkenin “ikinci dini” daha 19. yüzyıl sürerken bile “halkın” dimağına derin kökler salmış olmalıydı herhalde.¹⁴ Bu kültün tamamıyla grotesk boyutlara ulaşmasının başka türlü izah edilmesine imkân yoktur. 1882’de kaleme alınmış bir metinde hezeyan içindeki yazar şöyle der: “Tıpkı İsa gibi Bolivar’da fantastik kahramanlık hikâyelerinin

11 A.g.e., s. 220.

(*) Bir müzik terimi; teknik olarak, bir eserin notasyonunda nota değeri tam olarak gösterilse de çalarken söz konusu notanın yazıldığı değerden daha kısa süre çalınmasını ifade eder. Daha ziyade yaylı enstrümanlarda, yayın tele vurulup çekilmesiyle yapılır. Burada “bir şeyi yavaş yavaş işleyerek” anlamında kullanılmakta – e.n.

12 A.g.e., s. 223.

13 A.g.e., s. 294.

14 A.g.e., s. 64.

kahramanı değildir. Bolivar, kıtaların kurtarıcısı, Amerikan cumhuriyetlerinin yaratıcısı ve özgür yurttaşların babasıdır. Bunun için yaratılmıştır. Bunun için yüce Tanrı ona her türlü yeteneği, cesareti ve kararlılığı ihsan etmiştir – bir benzeri yeryüzünde, geçmişte ve bugün görülmemiş ve gelecekte de kolayca görülemeyecek niteliklerdir bunlar.”¹⁵ Bolivar, her alanda mükemmel bir dehadır, “büyük savaşçı, büyük politikacı, büyük kanun yapıcı [...], ulusların büyük banisi, [...] büyük eğitimci”¹⁶ – bazıları için “Herkül”¹⁷ ile aynı kategoridedir, bazıları içinse “Jüpiter’den” veya “antik dünyanın deniz tanrısından” da üstündür.¹⁸ Bütün esin perilerinin öpücüklerine boğulmuş Bolivar, “şair” olarak Napoleon’u gölgede bırakır.¹⁹ 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde bile bir yazar Bolivar’ı, “semavi zekâsı”²⁰ cehaletin karanlığını kovan “ışık huzmeleri yayıyordu” sözleriyle övebiliyordu. “En ...”ler birbirini kovalıyor, her yeni methiye bir öncekini mumla aratıyordu; milli retorik hiç bitmeyen patetik bir ereksiyon yaşıyordu. Bu durum zaman zaman istemeden de olsa mizahi bir tınıyla da süslendi. Libertador’un fazlasıyla ateşli bir hayranı, 20. yüzyıl ortalarında şu başlıkla bir kitap yayımladı: *Bolivar, Büyük Satranç Şampiyonu...*²¹

Ulusal liturjinin* “halk için bir kült” olarak tam etkisini gösterebilmesi kurumsal bir altyapı ve profesyonel tören çömezleri gerektiriyordu. Bu nedenle daha 1843’te “Libertador’un fikirlerini yaymayı ve onurunu korumayı”²² kendi-

15 A.g.e., s. 241.

16 A.g.e., s. 84 vd.

17 A.g.e., s. 104.

18 A.g.e., s. 239.

19 A.g.e., s. 239.

20 A.g.e., s. 252.

21 A.g.e., s. 85.

(*) Dinsel törenlerde usul ve sıra – e.n.

22 A.g.e., s. 308.

ne iş edinmiş “Venezüella Bolivarcılık Kurumu” kurulmuştu. Politikacı ve entelektüellerden oluşan bu saygıdeğer kuruma kısa bir süre sonra, 1849’da “münhasıran Bolivar’ın onuruna”²³ armağan edilmiş bir milli bayram eklendi. Fakat Bolivar kültüne asıl büyük kurumlaşma ivmesini, 1870’lerin başında Antonio Guzman Blanco’nun iktidarı ele geçirmesiyle aşağı yukarı iki on yıl süren “ilerleme diktatoryası”nın başlaması kazandırdı. Venezüella’nın bir nevi ilk ulusal *caudillo*su olan Guzman, Bolivar’ın hiçbir zaman yapamadığı bir şeyi gerçekleştirecekti: İnatçı bölgesel *caudilloları* kamçısıyla yola getirip, daha ziyade coğrafi bir yapıdan siyasi bir ulusun ilk yapı taşlarını oluşturmak. Bu nedenle Guzman’ın, yaptıklarını büyük idolünün mirasına dayandırmak için gayet iyi sebepleri vardı. İktidar hırsıyla yanıp tutuşan despot ve tavizsiz bir merkeziyetçi olan Guzman kanlı rejimini pozitivist *Orden y Progreso* (“Düzen ve İlerleme”) sloganıyla süslüyordu. İktidara geçtikten hemen sonra Caracas’ın bundan böyle Libertador’un adını taşıyacak merkezî meydanlarından birine büyük bir Bolivar heykeli dikti. Kurtarıcıyı at üstünde gösteren heykelin konulması planlanan yere gelmeden önce yaşadığı maceralı yolculuk da düşündürücüdür. İtalyan bir heykeltıraş tarafından yapılan heykeli Atlantik’in bir yakasından diğerine taşıyan gemi Venezüella kıyılarında batma tehlikesi geçirdi. Kaza haberi “ulusal bir panik” yarattı, deniz kuvvetleri harekete geçirildi. Bir hafta sonra kurtarma harekâtı başarıyla tamamlanmış, heykel La Guaria’nın emniyetli limanına ulaşmıştı. Devlet kontrolündeki basın zafer sarhoşluğu içindeydi: Guzman Blanco kurtarıcıyı kurtarmıştı.²⁴

Açılışın anısına adı altın kaplama harflerle anıtın kaidesine yerleştiren plakette de yer alan diktatör, Bolivar kül-

23 A.g.e., s. 314.

24 Christopher B. Conway, a.g.e., s. 46 vd.

tüne başka alanlarda da ivme kazandırdı. Bütün ülkede geçerli olan bir para biriminin devreye sokulmasıyla Libertador artık bütün metal ve kâğıt paraları da süslemeye başladı. Şöhretli müteveffanın kemikleri bir kere daha harekete geçti, yolculuk bu defa katedralden şehrin kalbindeki yeni bina edilmiş bir ulusal panteon yönündeydi. Guzman aynı sene Bolivar'ın doğduğu, duvarlarında hâlâ 1812 depreminin izleri görülen evi satın alıp onarttı (ancak 1921'de başka bir diktatör, Juan Vicente Gomez, evi içindeki galeri ve arşivle beraber ulusal mirasın parçası ilan edecekti); amacı "Venezüella'nın en asil evladını ve onun şanını övmeye katkıda bulunması için bütün bunların sonsuza dek muhafaza edilmesini" sağlamaktı.²⁵ Bolivar'ın yaveri O'Leary'nin birçok ciltten oluşan hatıraları 1879 yılında, bizzat başkanın imzaladığı bir kararnameyle ve bütün baskı masrafları devlet tarafından karşılanarak kamuoyuna sunuldu. Resmî Bolivar kültünün taçlandığı sene ise 1883 olacaktı: Libertador'un yüzüncü doğum günü yağmur gibi birbiri ardına gelip ortalığı kaplayan nutuklar, makaleler, kitaplar, anma toplantıları ve heykellerle ulusal tapınma maratonunun baş döndürücü zirvesi haline geldi. Yüzüncü yıl tebrikçilerinden iyice meftun bir tanesi Bolivar'ın şerefine şatafatlı şekilde süslenmiş başkenti, "şan ve şerefin tanrısıyla ışıklar içerisinde evlenmek üzere gelinliğini giymiş bir bakireye"²⁶ benzetmişti.

Bundan sonraki onyıllar boyunca da ulusu, öncelikle de siyasiler ve entelektüelleri pençesine almış Bolivar aşkı yüksek bir düzeyde yaşamaya devam etti. Bolivar'ın öncelikle ülkenin içinde bulunduğu zor durumu hafifletmek için kullanıldığı başlangıç yıllarından farklı olarak kült, 20. yüzyılda bir tür "demokratikleşme" yaşadı: Ülkenin siyasi ve etnik çatışmalarının sadık bir aynası olarak artık Venezüellalılar da

25 John Lynch, *a.g.e.*, s. 402.

26 German Carrera Damas, *a.g.e.*, s. 242.

büyük müteveffanın beraber olmaktan hiç haz etmeyeceği *Padre de la Patria*'yı referans göstermeye başlamışlardı. Ölümünden çok sonra “gerçek demokratlar” cemaatine alınması ve “halkın nabzını tutan belirgin içgüdüsünün”²⁷ övülmesi buna delalet eden olgulardır. Bir zamanların diktatörü ve otoriter anayasalarının babasının demokratik bir devlet adamı olarak ıslah edilmesi genellikle liberal çevrelerle sınırlı kalırken kısa bir süre sonra Marksist yazarlar da onu keşfettiler. “Libertador’un enternasyonalist fikirleri”, diyor-du 1950’li yıllarda sosyalist bir hayranı, “antiemperyalist savaşta slogan olarak kullanılabilecek niteliktedir”²⁸ – Hugo Chavez’in kırk sene sonra en üst noktaya taşıyacağı ideolojik zorlamalardı bunlar. Naaşın Caracas’a taşındığı 1842’deki cenaze töreniyle milli günah çıkarma ticaretinin güzergâhını belirlemiş ülke kilise büyüklerinin, Bolivar’ı kullanma şekilleri de daha az pervasızca değildi. Ülke 1930’da Bolivar’ın ölümünün ilk *centenariosunu* idrak ettiğinde Venezüella piskoposluğu Voltaire hayranı ve kutsal aile kavramını defalarca lekeleyen Bolivar’a neredeyse *in extremis** bir Katoliklik yakıştırmaktan geri durmadı: “En büyük kahramanımız [...] sonsuzluğa yürüdü, Hristiyan imanının nurlu parlaklığına sarılmıştı, Katolik Kilisesi’nin meşru evladıydı ve uhrevi mutluluğa sınırsız hakkı vardı.”²⁹ Libertador, devletin yüce çıkarları açısından muhtemelen piskoposların hayır duasını Marksist hayranlarının kafasına oturtmaya çalıştıkları kızıl yıldızlı bereye tercih ederdi.

Tahmin edilebileceği gibi, 20. yüzyıl süresince giderek sertleşen etnik çatışmalarda hakem rolü de Bolivar’ın üzerine kaldı. Daha 19. yüzyılın, bütünüyle pozitivist *Orden y*

27 A.g.e., s. 297 vd.

28 A.g.e., s. 327

(*) Aşırı – ç.n.

29 A.g.e., s. 302.

Progreso parolasının ışığında kalmış son çeyreğinde, İspanya'nın kolonyal döneminden kalma ipotekler ülkenin feci durumu için bir tür genel geçer bahane olarak ağırlıkla mitatlarını doldurmuşlardı. Onların yerini şimdi Comte ve onu takip edenlerin ilerleme amentüsüne uygun olarak "ırk sorunu" almıştı: Bu feci durumun nedeni Venezüella'daki *melting pot*,* özellikle de, Bolivar'ın her zaman büyük kaygılarla tespit ettiği gibi, "Afrika kanının" karışmış olmasında yatmıyor muydu? Yoksa Montesquieu'dan beri ulusların kaderini belirleyen güç haline gelen ve Bolivar'ın da örneğin *Discurso de Angostura* gibi yapıtlarında anahtar bir konum attettiği³⁰ iklimde miydi sorun? Comte ve Spencer'in Venezüellalı havarileri için –ki kendileri de çoğunlukla görülür şekilde etnik "café con leche"nin** (Wright) örnekleriydiler– ilerleme ve "ırk"ın bir bütün oluşturduğu kesindi.³¹ "Birincisinin eksikliğinde", diyordu Avrupalı suflörler, "ikincisinin düzeltilmesi gerekir" Görünüşe göre bir hata olarak addedilen ırk olgusuna çözüm için kullanılmak istenen sihirli formül *blanquer la raza*, yani "ırkı beyazlaştırmak"dı. Fakat Avrupa tarzı apartheid ırkçılarından farklı olarak Venezüella'da (ve kıtanın diğer ülkelerinde) çözüm Avrupa'dan daha fazla "asil ırk" göçünde görülüyordu. *Pardos*, yerliler ve beyazların hedefe yönelik melezlenmesiyle *café*nin azaltılması ve *lechenin* çoğaltılması hedefleniyordu.

İrk stratejisinin muhatabı hiç şüpheye yer bırakmayacak şekilde büyük *pueblo* [halk] kitlesiydi. Çünkü önderlerinin, hepsinden önce de ulusal kurucu babanın, beyaz olmayan kanla lekelenmediğine inanılıyordu. Halbuki Bolivar'ın damarlarında da bu kandan izler olduğuna dair söylentiler

(*) Ergime potası – ç.n.

30 Simon Bolivar: *Escritos politicos*, a.g.e., s. 101.

(**) Sütlu kahve – ç.n.

31 Winthrop R. Wright: *Café con leche. Race, Class, and National Image in Venezuela*, Austin 1993, s. 43 vd.

hep var olmamış mıydı? 1927 yılında bir yazar için bu iddia mukaddesata saygısızlıktı ve “gerçekle” yüzleştirilmesi gerekiyordu: “Libertador’un damarlarında, koloni döneminin ayaktakımı olan kölelerden gelen bir damla bile kan yoktu tabii ki!”³²

Yirmili yıllarda bir leke olarak kabul edilen durum, aradan birkaç onyıl geçtiğinde ırkçı gücünün önemli bir kısmını kaybetmişti bile. Bolivar’ın etnik bir tortu olarak gördüğü *pardos* siyasal olarak güçlenmişti. Böylece *Padre de la Patria*’yı dahi bir *pardo* yapmaya yetecek “birkaç damla siyah kan” bir leke olmaktan çıkmış bir övgü olarak kabul edilmeye başlanmıştı – Bolivar’ın ırksal olarak demokratikleştirilmesi bu hadise ve ülkedeki ırkçıların hiddetli tepkisiyle karşılaştı: Kırklı yıllarda bir yazar şu öfkeli satırları kaleme alıyordu: “Bolivar’ın kanındaki bu [...] damlalara gönderme yapanlar sadece Libertador’un kökeni hakkında adamakıllı bir bilgiye sahip olmayanlar ve bu şekilde onun Amerika’yla bağlarını güçlendireceğini zannedenlerdir [...]. Günün birinde siyahî kölelerin soyundan gelen biri ortaya çıkıp onu Etiyopya ırkından ilan ederse hiç şaşırmam.”³³ Büyük müteveffanın etnik bakış açısıyla da halka yakınlaştırılması yine de önlenemezdi artık. Gerçi kavga mevzuu kan damlalarının Bolivar’dan bir *pardo* yapması tabii ki mümkün değildi ama onun ulusun dokunulmaz güneşi konumunu daha da güçlendirdiler. Herkesin Bolivar’ı artık kesin olarak *pueblonun* kalbindeki yerini kazanmıştı.

Bunun böyle de kalması için aynı anda kurumsal bariyerler de güçlendirilmeye devam edildi. Caracas Merkez Üniversitesi’nde 1950’li yıllarda yeni bir kürsü kuruldu. Kürsü sahibi profesörden beklenen “Libertador’un Toplumsal Düşünceleri”ni öğretmek ve araştırmaktı. Gerçi bu düşün-

32 German Carrera Damas, *a.g.e.*, s. 261.

33 *A.g.e.*, s. 261.

celerin pek dişe dokunur oldukları da iddia edilemezdi ama kürsü zamanın ruhuna fevkalade uygundu: Giderek daha kuvvetle fışkıran petrolün birkaç damlası da varoşlara akıyordu. Bu senelerden bir hayranının –zannedildiğinin aksine ironik anlamda söylenmemiş– sözleriyle “Aziz Simon”un portresinin bütün resmî dairelerde, eğitim kurumlarında ve kamuya ait kültür merkezlerinde asılı olması 1968’den itibaren zorunlu hale getirildi.³⁴ Konuyla ilgili, yine ironik mizah yapma kaygısı taşımayan kararnamenin metni, aynı zamanda Bolivar’ın resminin nerelerde görülmemesi gerektiğini de belirliyordu; “ahlâkı bozan yerlerdi”³⁵ bunlar. Bütün bunlar olup biterken ülke bir yandan da petrolün getirdiği gelir patlamasının mümkün kıldığı, gerçek bir Bolivar heykelleri, Bolivar caddeleri, Bolivar meydanları bolluğu yaşıyordu. Aynı dönemde gayretli diplomatlar en meşhur Venezüellalının şöhretinin uluslararası platformda da yayılmasını sağlamak için ellerinden geleni yaptılar. 1951’de dışişleri bakanı, “ortak çıkarların” geliştirilmesi için Washington’da –yani tam da Bolivar’ın vatandaşlarını defalarca buradan gelecek tehlikelere karşı uyardığı ülkede– Libertador’un bir heykelinin açılışını yaptı.³⁶ Altmışlı yıllarda Londra’daki Venezüella elçisi saygın Cambridge Üniversitesi’ni bir zamanların tutkulu Büyük Britanya hayranının onuruna bir araştırma projesi ithaf etmeye ikna etti. Bolivar’ın uluslararası saygınlığı 1978’de UNESCO’nun oluşturduğu “Uluslararası Simon Bolivar Ödülü” ile en üst seviyeye ulaştı. Ödül ismini taşıdığı devlet adamının iki yüzüncü doğum yılına bir saygı ifadesiydi ve ortaya çıkışından beri “halkların özgürlük, bağımsızlık ve onurlarına ve milletler arasındaki dayanışmanın güçlendirilmesine fevkalade katkılar yap-

34 A.g.e., s. 318.

35 A.g.e., s. 344.

36 A.g.e., s. 343.

miş” dünya vatandaşlarına göz kırpmaya devam ediyor. Bu ödülle Bolivar, sonsuza dek sürecek evrensel saygınlıkla ilgili en cüretkâr beklentilerini bile aşmıştı. Bundan daha fazla ne bekleyebilirdi?

Günün birinde “sosyalist bir devrimin” isim babası olacağı Bolivar’ın aklına hiçbir zaman gelmemişti elbette. Yukarıda da belirtildiği gibi, Marksist düşünce adamları ve devrimciler de, başta doğduğu ülkenin dışındakiler olmak üzere, Latin Amerika’nın bağımsızlığının deviyle fikrî akrabalıklarını, Hugo Chavez yüzyılın sonuna doğru kendi “Bolivarcı Cumhuriyeti”nin temelini atmadan çok daha önce keşfettiler. Bolivar’la bu yakınlığı ilk fark edenlerden biri Fidel Castro olmuştu. Castro, Bolivar’ın “devrimci enternasyonalizmine” ve onun “Latin Amerika’daki emperyalizme karşı mücadelesine” duyduğu saygıyı başka mecraların yanı sıra Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri’ne yazdığı bir mektupta da ifade etmişti.³⁷ “Amerika’nın kurtarıcısının” çağdaş antiemperyalistlerin arasına alınmasının belirli bir mantığı olsa da –nihayetinde tüm zamanların en büyük kolonyal imparatorluğuna karşı kazanılan zaferin altında onun adı yazıyordu– bazıları işi daha da ileri götürdüler: Örneğin Venezüellalı bir yazar 1987 yılında *Marksistlerin Gözüyle Bolivar* isminde bir kitap yayımladı ve daha önsözde Marx ile Bolivar arasında fikrî yakınlıklar yarattı.³⁸ Bu yakınlık sadece bir yakıştırmaydı, hem de baş döndürecek kadar cüretkâr bir yakıştırma ve bunun için sadece Trierli filozofun Venezüellalı bağımsızlık savaşçısına yönelttiği acımasız ve kapsamlı eleştiriler bile yeterli kanıtı (“Almanya’da Bolivar” bölümüne bakınız). Bu gerçek, Latin Amerika solunun bir bölümünü Libertador’u siyasetlerinin bir numaralı tanığı konumuna oturtmaktan alıkoymadı. Örneğin Kolombiya’daki M19

37 A.g.e., s. 28.

38 A.g.e., s. 22.

gerillaları onun kılıcını, bu kutsal emaneti ancak mücadeleleri, tabii ki büyük idollerinin manevi önderliğinde ve onun çizdiği yolda, zaferle sonuçlandıktan sonra yerine koyacaklarını belirterek çaldılar.³⁹

Hugo Chavez'in 1998'de iktidara gelmesiyle Bolivar'ın bir kez daha gerçekleşecek dönüşümüne giden yol da bir nebze düzlenmiş oldu. Çok amaçlı bu siyasi silah ancak şimdi –ve bütün tarihi boyunca ilk defa–, başka şöhretli mücadele arkadaşlarıyla birlikte de olsa “sosyalist bir devrimin” bayraktarı haline geldi. Bolivar'ın hocası Simon Rodriguez ve 19. yüzyıldan bir köylü lideri ve iç savaş generali olan Ezequiel Zamora da “üç kökten beslenen ağaç”a dahildir. “Üç kökten beslenen ağaç”, Chavismo'nun [Chavezcilik] siyasi ataları kabul ettiği insanlara verilen addır. Bu metaforun düşündürdüğü çoğulculuğa rağmen Bolivar'ın, ağacın gövdesi olduğu, diğerlerinin ise tuhaf çiçekler açan bu ağacın olsa olsa dalları olabilecekleri tespitinde en ufak bir tereddüt olmamalıdır. Hugo Chavez, 1805 yılında Roma'daki bir tepede meşhur yeminini eden “büyük devrimcinin” mezarı başında, şu sözleri söyledi: “Senin düşlerini ve iki yüz sene evvel başlattığın eserini yıkan oligarşi hiç iz kalmamacasına yok edilmeye kadar, bedenlerimiz ve ruhlarımızın huzura kavuşmasına, bir kez daha, izin vermeyeceğiz. Ant içiyoruz.”⁴⁰ Oligarşiye karşı savaş veren cephedeki yoldaşlardan biri haline gelmek Bolivar'ın mezarında ters dönmesine neden olmuştur herhalde. Ama kendi kendisini onun manevi reenkarnasyonu ilan eden Chavez'in kafasına yerleştirdiği kızıl bereyle pek sorunu olmayacağını düşünmek de yanlış olmaz. Anıtmezarın siyaset sanatına hâkim sakini, devrim-

39 A.g.e., s. 30.

40 Oliver Diehl: “Hugo Chávez - Charisma als soziokulturelles Phänomen“, Oliver Diehl/Wolfgang Munro (yay. haz.), *Venezuela unter Chávez - Aufbruch oder Niedergang?* içinde, Frankfurt am Main 2005, s. 57 vd.

ci şapkanın daha ziyade gerçekleri gözden saklamaya yarayan bir kamuflaj aracı olduğunu çoktan anlamış olmalıdır. Her halükârda Venezüella “oligarşisinin”, mevcudiyetiyle ilgili önemli kaygılar duymak için bugüne dek hiçbir nedeni olmadı. Siyasi makyaj sanatının büyük ustası Bolivar da kralın yerine “cumhuriyetçi bir monark” oturturken aynı şekilde davranmamış mıydı? “Aptal halk” aldatılmaktan hoşlanır, bu nedenle de istediğini Simon Chavez verilecektir ona.

Venezüella usulü “21. yüzyıl sosyalizmi” etrafında özellikle Almanya’da yoğunlaşan bütün siyasi tartışmalar bir kenara, Chavez’in “Bolivarcı Cumhuriyeti” neredeyse iki yüz senelik bir milli kahraman kültünün son halkasıdır. Özellikle Carrera Damas’ın son derece somut biçimde tasvir ettiği gibi⁴¹ bu kült Latin Amerika’da tekil bir örnektir. Daha 1950’li yıllarda artık istiap haddi dolmuş bir vatandaş “Sürekli Simon Bolivar adını duyuyorsunuz. Şürekli Libertador adını duyuyorsunuz”, diye şikâyet eder, “İsmi her gün gazetelerde binlerce defa geçiyor. Portrelerini saymaya imkân yok: Cepheden, profilden, tören üniformasıyla, büst olarak; parlak renklerle yağlıboya veya siyah-beyaz, altın varakla süslenmiş şatafatlı veya sedir ağacından sade çerçeveli; at üstünde muzaffer bir komutan olarak veya yaya, belinde kılıcıyla; savaş üniformasıyla, sivil kıyafetlerle; kanun yapıcının sembolü bir kâğıt destesiyle; raptiyelerle duvara ilştirilmiş, zenginin malikânesinde, fakirin kulübesinde.”⁴² Bu durumda bugüne kadar değişen hiçbir şey yok. En azından Venezüella’da, bir zamanlar onu vatan haini olarak sürgüne yollamış bu ülkede Bolivar’ın şan ve şöhretini kaybetmekten korkmasına hiç gerek yok.

41 German Carrera Damas, *a.g.e.*, s. 346.

42 *A.g.e.*, s. 342.

“Ölülerin İç Savaşı”: Latin Amerika’da Bolivar

“Aradan yüz sene geçmiş [...] ve biz hâlâ Bolivar ile San Martin tartışmasını bir tür faydasız ölümler iç savaşıyla zehirliyoruz.”

– MANUEL UGARTE, *La Tumba del Libertador*¹

Bolivarcı Venezüella Cumhuriyeti sınırları dışında şöhretli müteveffanın işi tabii ki daha zordu. Amerika’ya özgürlük getiren kahraman olarak şanı hâlâ Rio Grande’den Tierra del Fuego’ya kadar yayılmış olsa bile her zaman az veya çok meşhur birtakım rakiplerle mücadele etmek zorunda kalmıştı. Carrera Damas bir tür kıtasal kahramanlar sıralaması yaparak Meksika ve Orta Amerika’da, bir zamanlar Büyük Kolombiya’nın bir parçası olan Panama dışında, her zaman bağımsızlığı sembolize eden bölgesel kahramanların başat rolde olduklarını tespit eder.² Nereden bakılırsa bakılsın kıtanın en büyük ülkesi olan Brezilya’da ise “ana ülkeden” büyük oranda sulh ve sükûn içinde ayrılmış olunma-

- 1 Manuel Ugarte: “La tumba del Libertador”, Manuel Ugarte, *El destino de un continente* içinde, Buenos Aires 1962, s. 189.
- 2 German Carrera Damas: *Alternativas ideológicas en América Latina contemporánea. El caso de Venezuela: el bolivarianismo - militarismo*, Caracas 2001, s. 35 vd.

sına uygun bir şekilde milli kahramanların yüceltilmesi ne-
redeyse görülmez. Kolombiya ve Ekvador'da, Bolivar'ın İs-
panyolların elinden kopardığı bu iki ülkede, Libertador'a
verilen ulusal değer sınırlıdır – bu “yabancı” zorla ka-
bul ettirmeye çalıştığı mega devletin hatırası çok uzun süre
yaşamıştır belleklerde. Aynı durum hiçbir zaman bir ulusal
Bolivar kültünün oluşmadığı Bolivya'da da geçerlidir. Gü-
ney Amerika'da Bolivar'ın ismini taşıyan tek ülkede, daha
hayattayken onur ve şöhret babında önemli bir rakibi olan
General Sucre çok daha büyük bir saygınlığın keyfini sü-
rer. Peru'da San Martin ve Bolivar, tarihsel hadiselerin geli-
şimine paralel olarak, terazinin iki kefesini aşağı yukarı eşit
ağırlıkla doldururken; Libertador'un kutsal halesi, Arjantin
ve Şili'de Buenos Airesli büyük rakibinin yanında sö-
nük kalır. Topyekûn bakıldığında ana hatları 19. yüzyılın
erken dönemlerinde oluşmuş ve çeşitlendirilmiş bir kahra-
manlar topografisidir bu.

Bolivar'ın Latin Amerika kültür hafızasındaki rolü uzun
süre bilimsel bir *terra incognita* olarak kalmışken son yıllar-
da bu rol üzerine, öncelikle de edebiyata olan etkisi açısın-
dan, birkaç büyük bilimsel inceleme yayımlanmıştır. Bu in-
celemelerde ilk göze çarpan, Kolombiyalı bilim kadını Ana
Cecilia Ojeda Avellaneda'nın *El mito bolivariano en la litera-
tura latinoamericana* adlı eserinde de tespit edildiği gibi, Bo-
livar'a adanmış şiir, hikâye, deneme ve romanların baş dön-
dürücü miktarıdır. Bunların büyük çoğunluğu methiye for-
mundadır ama daha 19. yüzyılda bile eleştirel üslupta yazıl-
mış olanları da vardır.

Bolivar'ın yaşadığı dönemde dahi çok rağbet gören bir tür
olan methiyeler değişik Güney Amerika ülkelerinde birbir-
lerinden fazla fark göstermezler. Junin'in muzaffer komuta-
nı için yazılmış ilk kasidelerden biri Ekvadorlu şair Jose Joa-
quin Olmedo'nun kaleminden çıkmıştır:

BOLIVAR kazandı zaferi ve Peru özgür oldu;
Ve kutsal ÖZGÜRLÜK, muzaffer bir görkemle
yerini aldı GÜNEŞİN tapınağında.³

Azizleri betimleyen dizelerin diliyle yazılmış bu satırların bir sağanak gibi ardı ardına gelmesi şan ve şöhrete âşık Libertador'a bile fazla gelmiş ve Bolivar, Ekvadorlu şairin, kendisine “gerçek olmayan bir tanrısallık” atfetme eğilimini eleştirmişti.⁴ Bu tür uyarılar tabii ki pek etkili olamadı ve özellikle 19. yüzyılın devamındaki lirik orgazmları hiçbir şekilde önleyemedi. Kolombiyalı pek tanınmayan bir şair Bolivar'da “bir yarıtanrının ihtişamını”⁵ kutsarken, çok sevilen Nikaragualı şair Ruben Dario, And semalarının rakipsiz hâkimi kondorun kanat çırpmasından esinlenir:

Ruhum sevinç dolu selamlıyorum seni,
sevinç, tutku ve umutla;
Çünkü sözlerin gelecek günleri yakalıyor.
Ve tanrısız sesin karanlığın duvarını yıkıyor!⁶

Himno a Bolivar adını verdiği Amerika'nın “en büyük kahramanına” adanmış bir methiyeyle Uruguaylı bir kadın –19. yüzyıldaki tek kadın– şair de azizleri öven dizeleri kaleme alan hagiografların kıtasal korosuna katılıyordu.⁷

Kulağa Venezüella'daki Bolivar liturjisinin aslına oldukça sadık bir ekosu olarak gelen kamuoyuna hâkim methiyelerin arka planından giderek daha fazla, özellikle de Cono Sur'dan, San Martin'le Libertador'u defne dallarıyla süs-

3 Ana Cecilia Ojeda Avellaneda: *El mito bolivariano en la literatura latinoamericana. Aproximaciones*. Bucaramanga 2002, s. 117 vd.

4 Simon Bolivar: *The Hope of the Universe*, a.g.e., s. 224.

5 Ana Cecilia Ojeda Avellaneda, a.g.e., s. 199.

6 A.g.e., s. 197.

7 A.g.e., s. 206.

l  bir çerçevede *yan yana* betimleyen sesler de yükseliyordu. Arjantinli bir şairin yazdığı bir Bolivar  iiri –altba lığı “Zafer bizi tanrılar katına ta ıdı” idi– iki liderin tarihsel büyüklüğünü vurgulamak için İnkalara gönderme yapıyordu:

Dev mezarının derinliklerinden kutsuyor
acımasızca a a ılanmı  İnka, intikamcılarını;
Bolivar! San Martin! diye haykırıyor ve And Dağları
dev sa kütlesiyle onların önünde e iliyor.⁸

 ilili bir edebiyatçı da bu iki devin tarihsel ağırlıklarını eşitleme arzusundaydı. *İki Mesih*  zerine yazdığı dizelerinde iki dev eşit y kselikte bakarlar birbirlerine:

Eğer San Martin Bolivar’a çok bor luysa
Çok borçludur Bolivar da San Martin’e⁹

İki kurtarıcı yukarda sözü edilen örneklerde birlik ve beraberlik içinde *yan yana*  eref kürsüsünde yer alırken Arjantinli Domingo Faustino Sarmiento vatandaşının durduğu basamağı yükseltmek gayretindedir. Me hur yazar ve Arjantin Devlet Başkanı, *San Martin ve Bolivar*  zerine yazdığı bir denemede gerçi önce her ikisinin de gerçekleştirdiklerini  ver ama sonrasında tamamen mantıklı argümanlarla Bolivar’ın posasını çıkartır.¹⁰

Sarmiento öncelikle her iki devin çalışmalarını sürdürürken içinde bulundukları siyasi ortamları inceler. Bunlar birbirinden gerçekten alabildiğine farklıdır. Venezüella ve Kolombiya’da İspanyolları dize getirmek için birçok müthiş

8 A.g.e., s. 172.

9 A.g.e., s. 190.

10 Domingo Faustino Sarmiento: “San Mart n y Bol var”, Domingo Faustino Sarmiento, *Obras Completas XXI: Discursos populares* içinde, cilt I, Buenos Aires 2001, s. 15 vd.

kanlı ve yıllar süren hamle gerekmişken; Arjantin ve Şili’de işler farklı gelişmiş, bu iki ülke ata toprağının gücü kırıldıktan sonra, uzun süren bir savaşın yıkıcı sonuçlarından büyük oranda uzak kalabilmişti. En başından beri ayaklarını yere oldukça sağlam basan Cono Sur halkı özellikle bir *guerra a muerte* felaketini yaşamaktan ve böylelikle de, Sarmiento’nun savına göre, kuzeydeki ülkelerde İspanyolların kurbanı olan sosyal sınıfın fiziksel olarak yok edilmesinden kurtulmuştu: “Yeni Granada ve Venezüella’daki bütün iyi eğitilmiş ve söz sahibi erkeklerin” kökünün kazınması “toplumun ferasetli kesimiyle işbirliği” olanağını devrimin elinden çekip almıştı ona göre. Bu nedenle de “saygınlık sahibi neredeyse tek adam” olan Bolivar, “halk kitlelerini” ve “ırk nefretini” kontrol altında tutabilmek için diktatörce bir tutum takınmaya ve bunun gereklerini yapmaya mecbur kalmıştı. Sarmiento, “eğitilmiş erkekler” babında kralcılarının sebebiyet verdiği demografik felaketi tabii ki abartıyordu. Kuzey ülkelerindeki seçkinlerin kendi aralarında hiçbir şekilde birlik içerisinde olmamaları ve Bolivar’ın siyasi hedeflerinin ve zorba tutumunun kendi saflarındaki [Kreoller arasındaki] birçok rakibini vurması muhtemelen daha ciddi sonuçlara sebebiyet vermiştir. Nefret ettikleri *pardocracia* ile omuz omuza vermelerini sadece savaş dönemi için geçerli bir çıkar ittifakı olarak gören Kreol aristokrasisinin sosyal ve etnik kibrinden ise hiç bahsetmeyelim. Fakat bu hususların haricinde Sarmiento, “cumhuriyetin kurtarılmasının bir tek adama bağlı olmasının” temel nedenini, buradaki bağımsızlık hareketini taşıyan sınıfın zayıflığı ve kırılğanlığında görmekte haklıydı.

Sarmiento söz konusu bu tek adamın inançları ve karakter özelliklerinin, iktidar için –özellikle Peru’da– rakibi olan Arjantinliden kökten farklı olduğunu belirtir. San Martin, Lima halkını fikirleriyle ikna etmeye çalışırken; Bolivar, sade-

ce askerî güç kozunu kullanmıştı. Keza Guayaquil’de de durum aynıydı: Bolivar’ın stratejisi eyaleti, devlet eliyle Büyük Kolombiya’yla evlendirmekken; San Martin tercihini, kararı yerli seçkinlere bırakma yönünde yapmıştı. Libertador’un Arjantinli eleştirmeni, Bolivarcı Makyavelizmin sebebini her şeyden önce katı merkeziyetçi amentüde tespit eder: “Keşke Bolivar sadece Amerika’nın büyük bir kısmına özgürlüğünü kazandırmakla yetinseydi, keşke daha sonra Amerika’yı kendi iradesine boyun eğmeye zorlamasaydı. Bunu yaparken takip ettiği hedefleri kişisel hırsları olarak eleştirmek pekâlâ kabildir ve bu hedefler için halkların çıkarları hiçbir şekilde referans gösterilemez.” Sert fakat herhalde doğru sözcükler. Sarmiento, Bolivar’ın olumsuz niteliklerini açıkça söylemeye cesaret eder: “Şan ve şöhrete karşı doymak bilmez açlığı”, “anayasalar oluşturma deliliği” ve otoriter karakteri: “Bolivar en yüksek generalden daha fazlasıydı, kişiliği ve iradesinde her şeyin birleştiği mutlak hükümdardı o. Yüksek rütbeli subaylar Bolivar’ın öyle kişisel hizmetlerini ifa ederlerdi ki, başka hiçbir orduda bu subayların rütbeleriyle sözü geçen hizmetlerin bir araya gelmesi düşünülemezdi.” Venezüella’da, ülkenin milli azizine yapılan bu saldırılar kesinlikle mukaddesata karşı saygısızlık olarak algılanmış olmalıdır.

Sarmiento’nun, Bolivar’ın ölümünden sadece yirmi sene kadar sonra yazılmış denemesi elbette Libertador’a eleştirel bir gözle bakan –ve üstüne üstlük, kendi ülkesinin sınırlarının çok ötesinde de tanınan, şöhretli bir yazarın kaleminden çıkmış– ilk metinlerden biriydi. 19. yüzyılda, daha ziyade ikinci ve hatta üçüncü sınıf şair ve deneme yazarlarının büyük kısmı hâlâ ağdalı methiyelerle edebiyat parçalarken Sarmiento’nun kanıtlar üzerine bina ettiği çizgisini devam ettirmek Jose Marti’ye kaldı. Fakat Arjantinli meslektaşından daha az şöhretli olmayan Kübalı şair, gazeteci ve öz-

gürlük savaşçısı ölümünün üzerinden bu arada altmış sene geçmiş Libertador'u esas itibarıyla sorgulamaktan kaçınır. Tam tersine 1893 yılında New York'ta sürgündeyken yayımlanan Bolivar denemesinin birinci bölümü, "Özgürlüğün Prensi'ne" yazılmış övgü kasidelerinden geçilmez. "Gerçek bir Tanrı gibi" yerini almıştır Bolivar "Amerika'nın semalarında, yaradılış kayasının (*roca de crear*)* üzerinde, Inka'yla beraber, tetikte ve asık suratlı oturmaktadır" ¹¹ Daha ziyade *en passant*** imalar ve yan cümlelere saklanmış bir şekilde de olsa Marti, Tanrı benzeri yaratıcının siyasi eseriyle alakalı ilk tereddütlerini de hissettirir. Örneğin onun isyanını "bir şekilde demokratik" şeklinde tırnak içine alır veya "faydalı olma onurunu" "insani iktidarın salt rastlantısallığıyla" karıştırma "hatasını" işlediğini tespit eder. Bunlar son tahlilde Amerika'yı özgürleştiren kahramanın tanrısal bilgeliğine yöneltmiş son derece ılımlı eleştirilerdir ve onu bulunduğu yüksek konumdan alaşağı etmek gibi niyetleri katiyen yoktur: "Gökkubbe bu kadar güzel bir sahneye nadiren tanık olmuştur, çünkü bu kadar çok yüreğin özgür olma kararlılığıyla attığı şimdiye kadar hiç vaki olmamıştı."

Buna karşın Kübalı yazarın –bu Karayip adası, Porto Riko'yla birlikte ancak 1898'de kazanır İspanya'dan bağımsızlığını– hiç şüphesiz vatansever fakat diğer taraftan da gerçekçi bir üslup tutturduğu denemenin sonuç bölümü ciddi şekilde eleştirel bir bakışla yazılmıştır. Tıpkı yarım yüzyıl kadar evvel Sarmiento'da olduğu gibi Marti'de de Bolivar'ın merkezietçi aşırılıkları düşünsel yapısının en temel zayıf noktasını oluşturur. "Muhtemeldir ki, Amerika ve kendisi için şans ve şöhret hayal ederken, kendi teorik ve suni birlik-beraberlik formlarının Amerika'daki halklarımızın kur-

(*) Inka yaradılış efsanesinde Pachacamac insanları bir kayadan yaratır – ç.n.

11 <http://www.analitica.com/biblioteca/jmarti/bolivar.asp> (02.04.2008).

(**) Laf arasında – ç.n.

tarılması ve mutluluğu için vazgeçilmez olan manevi birliğe hizmet etmekten ziyade zarar verdiğini fark etmiyordu.” Marti’nin süslü üslubu, onun Bolivar’ın merkeziyetçi bir mega devlet hayaline muhalefet etmekte ne kadar zorlandığını fark ettiriyor. Ama yine de fikrinden taviz vermiyordu Marti: Bolivar’ın en ağır “hatasının” merkezî bir rejimle “halklar ve onların ihtiyaçlarına uyumlu yerel bir hükümet özlemi” arasındaki “açık çelişkide” ifadesini bulduğu kanaatindeydi.

İspanyol kolonyalizminin sonunu göremeyen Küba bağımsızlık savaşının bu kahramanının asıl meselesi muhtemelen, İspanya’ya karşı mücadelesine iyice vurgulanmış bir vatanseverlikle meşruiyet kazandırmakken o yıllarda Bolivar üzerine yazılmış başka makaleler ve denemelere –tipik methiyeler bir yana– öncelikle, artık iyice oturmuş Amerikan devletlerinin arasındaki kıtasal ve ulusal platformdaki rekabet yansır. Bu türün en güzel örneklerinden biri Uruguaylı yazar Jose Enrique Rodo’nun kaleminden çıkmıştır. Rodo tam da 1900 yılında yayımlanan *Ariel* isimli bu denemesiyle bütün Latin Amerika’da sansasyon yaratmıştır. Latin Amerika’nın maddecî-faydacı olarak tanımladığı Amerika Birleşik Devletleri’ne manevi-kültürel üstünlüğü olarak özetlenebilecek ana mesajıyla Bolivar, ciddi biçimde İspanyolsever(!) yazara fevkalade uyar. Yazarın ölümünden sonra yayımlanmış başka bir denemesinde, Libertador, Rodo’nun kıtanın güney yarısına atfettiği bütün özelliklerin vücut bulmuş hali olarak betimlenir: “O [Bolivar], Amerika’yı bir arada tutan harçtır; kokusu ve tadını manevi vasıflara dönüştüren bir nefes deha bu harcın her zerresine işlemiştir ve ateşi hâlâ canlı bu ruh, sarıh ve özgün bir gözüpeklik yaymaya devam eder.”¹² Bu adamla ilgili her şey “büyüktür”; düşünceleri, eylemleri, şanı ve trajik sonu. “Esrarlı bir enerji” ve “eşi benzeri görülmemiş bir manevi güçle” dolu Venezü-

12 Jose Enrique Rodo: *Hombres de América*, Montevideo 1944, s. 7 vd.

ellalı, kimsenin yanına yaklaşılamayacağı kadar “büyük bir kahraman” olur. Kahramanın portresinin son cümlesi “Bolívar’dan büyük hiçbir şey yoktur” şeklindedir.

Rodo’nun Bolívar’a yazdığı methiye, Kuzey ve Güney Amerika arasındaki kültürel iklim sınırını –nihayetinde “faydacı” Kuzey, “idealist” Bolívar’la boy ölçüşecek bir kahramana sahip değildir– vurgulamayı hedeflerken, Uruguaylı yazar diğer taraftan bir ikinci cepheyi de büyük komşu Arjantin ve onun en büyük komutanına karşı açar. San Martín’e demokratik nitelikler atfeden ve bu nitelikleri Bolívar’ın diktatörce tavırlarının karşısına konumlandıran Sarmiento’dan açıkça farklı olarak Rodo, Cono Sur’un kurtarıcısını, “bozulmamış Amerikalılık’ın” son tahlilde yabancı kaldığı bir tür ecnebi olarak tasvir eder. Avrupa’da uzun süreler kalmış olması nedeniyle San Martín’in ülkesiyle olan bağları gevşemiştir. Bu nedenle “özgürlük tutkusunun hırçın ve gem vurulmaz bir güçle serpildiği, halkçı hislerin canlı kaynaklarına dalmaya” muktedir olmayan Arjantinli, bir halk önderi değil sadece yetenekli bir generaldir. “San Martín bozulmamış Amerikalılık’la hiçbir zaman samimi bir ilişkiye girememişti.” Bir dizi karanlık cümlelerin ardında tarihe “tellürik”* bir bakış saklıdır. Esrarlı etkiler, Arjantin’de *gauchos* ve Venezüella’da *llaneros* gibi belirli bazı halk gruplarında özel bir görünüm kazanır. Vatanına yabancılaştırmış San Martín *gauchos* ile bir ilişkiye girmemiş, bunun yollarını bile aramamışken; Bolívar, kendi halkının “derin katmanlarıyla”, yani *llaneros*la bir araya gelebilmiştir. Ve Rodo’nun düşüncesine göre, Bolívar’ın emsalsiz büyüklüğü de işte tam burada yatmaktadır: Bu muammalı ve son derece cüretkâr fikir silsileleri nasıl yorumlanırsa yorumlansın büyük kom-

(*) Tellus (yerküre) kökeninden gelen tellürik, “yerküreyle ilgili” anlamında özellikle jeolojide kullanılan bir sözcüktür. Örneğin deprem ya da volkan patlaması için “tellürik felaketler” deyiimi kullanılır – ç.n.

şusuna her zaman tedirgin bir gözle bakan küçük Uruguay'ın ulusal bilincine iyi geldikleri kuvvetle muhtemeldi.

Ariel'in şöhretli yazarı, –Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı savaşta (1898) İspanyolların yaşadığı yenilginin Latin Amerika'nın her köşesinde neden olduğu hispanofil duyguların Rönesansı ve keza Kuzey Amerikan emperyalizminden hiç de sebepsiz olmayan korku nedeniyle– çeşitli bağlamlarda siyasi ve kültürel bir kırılma noktasına işaret ederken, Bolivar'la alakalı olarak her şey 20. yüzyılda da temelde olduğu gibi kaldı. Bunun anlamı şuydu: Libertador'un üzerinde durduğu zaten yüksek kaide iyice yükseltildi. Gerçi 19. yüzyılın iki temel verisi, yani Bolivarcı merkezîyetçiliğe yöneltilen ılımlı bir eleştiri ile şan ve onurun bağımsızlık savaşlarının iki devi arasında daha “adaletli” dağıtılması hâlâ varlıklarını sürdürebildiler ama Bolivar'ın 20. yüzyıla adımını atarken büründüğü kahramanca hatta sıklıkla neredeyse tanrısal poz belirleyici olmaya devam etti. Bu bağlamda Rodo'nun öngörüsü doğru çıktı: “O, şimdiden soğuk bronzdan bir figür; ne büyüyor ne küçülüyor ne de değişiyor.”¹³ Bu tabii ki sadece Bolivar'ın kut-sallaştırılmasının genel olarak hiç düşmeyen eğrisi için geçerliydi. Çünkü her ne kadar büyük kahraman, bulunduğu yüce konumu daha birkaç on yıl terk etmese de daha sonra Venezüella'da olduğu gibi üniforması değişecekti. Asil Libertador'un şatafatlı tören üniforması giderek gerillanın mütevazı savaş kıyafetine dönüştü. Örneğin Miguel Angel Asturias'ın *Credo'sunda*, Guatemalalı Nobel Ödülü sahibi edebiyatçı önce Amerika'nın kurtarıcı ve yaratıcısını çağırır sahneye:

Özgürlüğe inanıyorum, Amerika anaya,
Dünyadaki tatlı denizlerin yaratıcısına,
Ve onun oğlu, efendimiz Bolivar'a [...].¹⁴

13 A.g.e., s. 40.

14 Ana Cecilia Ojeda Avellaneda, a.g.e., s. 223.

Burada heykelin üzerinde durduğu kaide âdeta bir suna-ğa, şiir ise Göklerdeki Babamız duasına dönüşmüştür. Bir sonraki dörtlükte âdeta Che Guevara'nın –ki ona da sıkça Hz. İsa'nın manevi reenkarnasyonu olmak yakıştırılır– ağa-beyi gibi görünen “Tanrı'nın Oğlu” bütün ezilen halkların göklerdeki yargıcına dönüşür:

Yargılama bizi Bolivar, mahşer günü gelmeden
Çünkü biz halkla beraber son yemeği kutsayan
insanların komünyonuna inanıyoruz,
sadece halk, insanları lider yapabilir,
tiranlara savaş ilan ediyoruz,
ölümüne ve afsız [...].

Asturias'ın bir methiye niteliğindeki Göklerdeki Babamız'ı, Bolivar'ı, her şeyden önce kolonyal ve neokolonyal tiranlardan –adres öncelikle Kuzey Amerika emperyalizmi-dir– kurtarıcı olarak gören bir dua olarak yorumlanabilirken Nobel ödüllü başka bir şair, Şilili Pablo Neruda bir adım daha ileri gider. Onun *Canto a Bolivar* isimli eserinde Venezüellalı aristokrat daha otuzlu yıllarda kızıl cephede saf tutar, İspanya İç Savaşı'nda faşistlere karşı savaşır:

Bolivar'la tanıştım
Uzun bir sabahta
Madrid'te
Quinto Regimiento'nun başındaydı
Sen misin, sen değil misin ya da kimsin?
Bir yandan Montaña Kışlası'na bakarken
dedi ki: Yüz senede bir uyanırım ben de
halk uyandığında.¹⁵

15 http://www.analitica.com/biblioteca/neruda/canto_a_bolivar.asp (02.04.2008).

Madrid çevresindeki sokak savaşlarında; Teruel’de, Jarama ve Ebro kıyılarındaki çarpışmalarda – bağımsızlık mücadelesinin bin savaşta çelikleşmiş generali her yerde, komünistler, anarşistler ve solcu cumhuriyetçilerle omuz omuza faşistlere karşı ve sosyalizm için savaştı:

Gölgen liderlik ediyor bize,
senin kızıl ordunun
zafer tacı ve halesi [...].

Çok daha sonra Fidel Castro ve Hugo Chavez’in Bolivar’ın ağarmış saçlarının üzerine yerleştirecekleri kızıl bere Neruda’nın kasidesinde her an onunladır:

Kızıl olacak senin küllerinden
Doğacak ellerin rengi,
Nasıl kızılrsa ölü yüreğinin
Tohumu
Öyle kızıl olacak
Çarpan yüreğinin tohumu [...].

Büyük şairin bu kıtaları, sadece Bolivar’ı sosyalizmin bayraktarı, en azından öncü savaşçısı olarak gösterdiği için son derece şaşırtıcı değildir, Libertador’un Marksist Neruda tarafından Guatemalalı meslektaşının kelime kelime izinden giderek tanrılaştırılması da en azından aynı derecede şaşırtıcıdır:

Babamız
Yeryüzündeki babamız
Suda, havada [...] Senin mirasın
Bizim günlük ekmeğimiz
Baba.

Bolivar'ın liturjiden sorumlu protokol görevlisi, Marx ve Engels'in de papaz çömezi olduğu sosyalist bir son yemek – öyle görünüyordu ki, iyi niyet bütün araçları meşru kılıyordu.

Libertador'un tüm yorulanlar ve yük altında yıprananların* tanrısız kurtarıcısına, Miguel Angel Asturias ve Pablo Neruda gibi angaje şair ve romancılar tarafından 20. yüzyılın ilk çeyreğinde başlatılan dönüşümü –en azından Latin Amerika'daki solcu çevrelerde– sonraki onyıllar boyunca da başat söylem olarak kaldı. Fidel Castro'nun zaferinden sadece bir sene sonra şöhretli Kübalı şair Nicolas Guillen, Bolivar'ı dizeleriyle kıtanın büyük devrimcilerinin panteonuna taşıdı.¹⁶ Bolivar, Cesar Sandino ve Jose Marti'yle beraber Küba devriminin ideolojik hamilerinden biri konumuna terfi etti:

Bolivar, babam! Sevgili babam!
diye seslendi ona Marti
Yıldızlarla dolu bir geceydi.
Rüzgâr tekrarladı çağrısını.

Amerika'mız üzerinde kuvvetli bir rüzgâr
Kuvvetli bir rüzgâr esiyor,
Bolivar bir küheylanın sırtında,
Marti ise onu takip ediyor.

Bolivar burada da muzaffer devrimciler ve Küba halkıyla ahenkli bir birlik içerisinde omuz omuza, zaten başka türlü-sü de düşünülemezdi:

(*) Matta Incili 11:28 – ç.n.

16 Nicolas Guillen: "Summa poética", Luis Inigo Madrigal (yay. haz.), *Letras hispánicas*, 36, Madrid 1990, s. 208 vd.

Vatanımın sakallıları
yürüyorlar dudaklarında bir türkü
işçi ve köylülerle omuz omuza ve
ayrılmayacaklar onlardan hiçbir zaman.

Önceden de belirtildiği gibi, Castro da daha o zaman onunla birlikte yürüyenler arasındaydı. Doksanlı yılların başında büyük idolünün öldüğü Kolombiya'nın Pasifik kıyısındaki, yolu izi unutulmuş köyü ziyaret etti. Santa Marta'da gazetecilerle konuşmasında kendisini gerek Bolivar'ın kaleminden çıkmış gerek onun üzerine yazılmış metinler üzerine gerçek bir uzman olarak nitelemiş –“Ele geçirebildiğim her şeyi okudum”– ve şu sözlerle veda etmişti: “Bolivar insanlık tarihinin en büyük figürlerinden biridir.”¹⁷ Castro da tabii ki Bolivar'ın sosyalist manevi reenkarnasyonların biriydi.

Bütün bu Bolivar methiyelerinin –kelimenin her iki anlamıyla da– kurgusal karakteri hiçbir şekilde sadece “ciddi” edebiyatla sınırlı değildi. Rio Grande'den Tierra del Fuego'ya uzanan bütün coğrafyada, genç Latin Amerikalılar daha çocukluk yıllarından itibaren kıtanın bu en kahramanıyla tanışır. Sayısız çocuk ve ilk gençlik edebiyatı kitabıyla *Korkusuz Simon* –Kolombiya'da yayımlanmış bir kahramanlık hikâyesinin adıdır bu–¹⁸ Latin Amerika'daki bütün çocuk odalarındaki yerini almıştır. Henüz yeterince araştırılmamış bu türün hâkim içeriği yukarıda alıntılar yaptığımız edebiyatçıların başaktörlerine yakıştırdıkları niteliklerle uyum gösterir. “Artık Simon, Libertador diye çağrılacak”, der bağımsızlık savaşının erken dönemi üzerine yukarıda adı geçen metin ve devam eder, “ve bu şekilde adlandırılmak çok

17 <http://www.mba.cu/gobierno/discursos/2004/ale/f141204a.html> (02.04.2008).

18 Ana Cecilia Ojeda Avellaneda, *a.g.e.*, s. 339 vd.

hoşuna gidiyor. Artık herkes onun emirlerine uyduğu için siyahî kölelere özgürlüklerini, hakları gasp edilmiş ve aşagılanmış yerlilere topraklarını geri verebiliyor, zavallı zanaatkârlara yardım edebiliyor ve bunlar yüzünden çok sevinçli.” Bu tür edebiyatın meşhur kurucu babalarından biri de Jose Martí'den başkası değildir. Şöhretli kaçak, 1880'li yılların başında bir süre için Caracas'ta yaşamak zorunda kalmıştı. İşte tam da orada, kısa ömürlü, didaktik bir çocuk dergisine fantastik bir hikâyeye yazar Martí: “Günün birinde, gece karanlığı yavaş yavaş çökerken bir seyyahın Caracas'a geldiğini anlatırlar. Seyyah nerede yemek yiyeceğini, nerede başını sokacak bir köşe bulacağını sormamış, onca yolun tozundan yıkanıp paklanmak istememiş, öğrenmek istediği sadece hangi yolun Bolivar'ın heykeline gittiğiymiş. Ve derler ki, heykelin önüne geldiğinde seyyah meydandaki büyük, güzel kokulu ağaçlarla baş başa ağlamaya başlamış. Heykel sanki hareket etmiş, oğlu yanına geldiğinde hareketlenen bir baba gibi. Seyyah en doğrusunu yapmış, çünkü bütün Amerikalılar Bolivar'ı bir baba gibi sevmelidir.”¹⁹ Kim bilir kaç Latin Amerikalı çocuk uyumadan evvel yatağında bu hikâyeyi dinlemişti?

Meksikalı Leopoldo Zea gibi eleştirel bir beynin, hem de 20. yüzyılın sonuna doğru yazdığı bir metin de yukarıdaki hikâyeden daha az fantastik sayılmaz. Uluslararası saygınlığı olan bir kültür filozofu ve birçok alanda *avant la lettre** bir mit yıkıcı olan Zea için Bolivar geleneksel tezgâhlardan çıkma bir kahraman değil, Iskender, Sezar ve Napoleon'dan farklı olarak bir “antikahraman”, “tutkulu bir özgürlük savunucusu” ydu.²⁰ Çünkü Yunanistan, Roma ve Fransa'daki tarihî muktedirlerin aksine şöhretli Venezüellalı bir “fa-

19 Christopher B. Conway, *a.g.e.*, s. 76 vd.

(*) Zamanının çok önünde, öncü – ç.n.

20 Leopoldo Zea, *a.g.e.*, s. 16 vd.

tih” değildi. “O, cumhuriyetler yaratmak istiyordu, imparatorluklar değil.”²¹ Dahası Zea’nın “antikahramanı”nı harekete geçiren sadece ulvi nedenlerdir; o, “alınlarında uşaklık işaretiyle” tarih sahnesine çıkmış “halkların kahramanıdır” “Ve böyle bir kahraman”, der yazar, “uşaklığın başka şekillerini dayatmak için yola çıkmış olamaz.” Sair zamanlarda görüşlerini bir bıçak keskinliğiyle ortaya koyan ve yazdığı düzinelerle kitapla Latin Amerika’nın Kreol elitinin üzerindeki ideolojik örtünün kalkmasına büyük katkılar yapan filozof, bu şekilde sadece yaygın kahraman portresinin bir tür negatif kopyasını hazırlamış olur. Libertador’un, güya isteklerini askerî güçle kuvveden fiile çıkarmakla görevli olduğu bu “halkın” aslında kimlerden teşekkül ettiğine dair ilk anda akla gelecek soruyla ilgili tek bir kelime etmez. Peru’nun ve Bolivya’nın, kurtarılanların pekâlâ haklı olarak fetih şeklinde algıladıkları kurtarılmasıyla ilgili tek bir eleştirel söz söylemez. Bunların yerine Kreol liderin tekil özellikleri üzerine alabildiğine bildik methiyeleri sıralar: En cesur savaşçı, en akılcı kanun yapıcı, en adaletli yönetici...²² Zea, Bolivar’ın en karanlık yönlerini bile neşeli pastel renklerle tasvir eder. Onun katı merkeziyetçiliği gereklidir, çünkü federal tercihler “anarşiye” ve “despotizm ve bağımlılığın yeni şekillerine” neden olur.²³ Antikahramanının hanesine diktatörce tutumları nedeniyle yazılan bütün günahları da affeder Zea, nihayetinde Ispanyol boyunduruğundan kurtulmuş Amerikalılar “kendi kendilerini yönetmeyi hiçbir zaman öğrenmemişlerdi.”²⁴ Bir kere daha altını çizmek gerekirse: Bu satırlar, kitapları eleştirel bakış açısına sahip birkaç kuşak entelektüele yol göstermiş, Latin Ame-

21 A.g.e., s. 21 vd.

22 A.g.e., s. 25.

23 A.g.e., s. 49.

24 A.g.e., s. 70.

rika'nın en çok okunan kültür filozoflarından birinin kaleminden çıkmıştır.

Kahramanı Tanrı benzeri halesinden kurtaran ilk ve en şöhretli Latin Amerikalılardan biri de Kolombiyalı Gabriel Garcia Marquez'dir. Nobel sahibi yazarının şöhretine rağmen 1983'te yayımlanan romanı *Labirentindeki General* çok sert tartışmalara yol açtı. Birçok Güney Amerikalı kitabı mukaddes değerlere bir saldırı olarak algıladı. Halbuki Marquez'in meselesi hiçbir şekilde, bir buçuk asırdan beri üstün insan olarak yüceltilmiş Libertador'u oturtulduğu tahttan alaşağı etmek değildi; ya da daha beteri, kısa bir süre sonra Şilili ressam Juan Davila'nın birkaç sinsi fırça darbesiyle yaptığı gibi bir karikatüre dönüştürmek hiç değildi. Kolombiyalı yazarın "mukaddesata küfrü" sadece kahramanını *insanlaştırmada*, doğaüstü halesinden kurtarmasında ve böylece ona yeni ve trajik bir boyut sağlamasında yatıyordu. Kahraman kimliğinden bu şekilde bir arındırma, tıpkı anlatılan hikâyenin ekseni gibi birçok okuyucuyu rahatsız etti ve kışkırttı. Bolivar'ın hayatının son ayları, Rio Magdalena boyunca süren yolculuğunda yaşanan ağır depresyon, bedensel çöküş ve yavaş ölüm metnin merkezinde yer alır. Bağımsızlık mücadelesinin korkusuz galibi, cüretkâr vizyoner, bilge devlet adamı, parlak konuşmacı ve sayısız kadının gücü hiç eksilmeyen aşığı elbette şimdiye kadar bu şekilde hiç tasvir edilmemişti.

Hastanın durumunun, bir zamanlar âdetâ her hücrelerinden fıskıran bedensel kudretine tam bir zıtlık oluşturacak şekilde son derece hızlı ve durdurulamaz bir ağırlaşma sürecinde olması, anlatıya hâkim hüznü melodinin asıl sebebidir. Geride kalan yirmi sene içinde kat ettiği yollar alt alta toplandığında "dünyanın çevresini iki kereden fazla dönecek"²⁵ kadar uzun olan general için hayatının son haftalarında, bir-

25 Gabriel Garcia Marquez, *a.g.e.*, s. 51.

iki basamak merdiven bile aşılmaz bir engel haline gelmişti.²⁶ Marquez, bu sürecin seks hayatındaki sonuçlarının Bolivar'a özellikle acı verdiğini anlatıyor. Bir zamanların hayranlık uyandıran ve peşinde koşulan aşığı; ölçüsüz cinsel iştahını sefere ancak taşınabilir bir "sahra sarayı"yla çıkararak doyurabildiği rivayet olunan bu güçlü erkek artık sadece hasta ve yaşlı bir adamdır.²⁷ Yolculuğuna başlamadan önce Manuela'yla birlikte geçirdiği son saatlerde "sekiz sene süren ateşli tutkudan" eser yoktur: Çift son gecelerini –mecburen– platonik²⁸ bir ilişki içerisinde geçirir. Aylar süren ve ölümüyle sona eren nehir yolculuğunda rastladığı birçok güzel kadın artık sadece acı veren anılar çağrıştırır ona: "Ne yapayım içinde bulunduğum bu acınası durumda bu kadar çok kadını?"²⁹ Bir zamanların olağanüstü güçlü Latin aşığı bir deri bir kemik kalmış ve tamamıyla zayıf düşmüş haliyle sadece geçmişin bir gölgesi gibidir. O kadar değişmiştir ki, eski arkadaşları bile onu tanıyamaz. Bunu acıyla fark eden Bolivar, "Ben artık ben değilim" der.³⁰

Bolivar'ın bedenlen çöküşünün insafsızca tasvir edilmesi parlak bronz heykellerin kusursuz Libertador'una alışkın birçok okuru ciddi biçimde rahatsız etti. Böyle muhteşem bir kahramanın böyle yalnız, cesaretini yitirmiş ve acılar içerisinde yavaş yavaş ölmesi mümkün müydü? Üstüne üstlük romanın insanlaştırılmış temel karakterinin oldukça karanlık nitelikleri de vardı ve yazar bunları hiçbir şekilde gözlerden saklamaya çalışmıyordu. Örneğin, şu daha ziyade bir ırza geçmeyi andıran "aşk sahnesi": "General genç kadını hamağın üzerine fırlattı [...] kendisini generale vermesinin ne-

26 A.g.e., s. 235.

27 A.g.e., s. 121.

28 A.g.e., s. 14.

29 A.g.e., s. 183.

30 A.g.e., s. 52.

deni istek ya da sevgi değildi, sadece korkuydu. Ancak duygularına tekrar hâkim olabildikten sonra ‘Ben köleyim, beyefendi’ dedi. ‘Artık değilsin’, diye cevap verdi general. ‘Aşk sana özgürlüğünü hediye etti.’”³¹ Başkarakterinin biyografisindeki başka zayıf noktalar da açıkça eleştirilmeseler de dile getirilir kitapta: Örneğin Bolivar’ın emriyle sekiz yüz İspanyol savaş esirinin katledilmesi.³² Ya da Venezüellalı Kreolün “safkan” kabul edilip edilemeyeceğine dair hep kavga sebebi olmuş eski soru: “Soyunun bir kolunda Afrikalı kanı vardı”,³³ diyor yazar kesin bir ifadeyle, “bir köleden çocuğu olan baba tarafından büyük büyük babası üzerinden geliyordu bu kan ve bu gerçek yüz hatlarına o kadar sarıh olarak yansımıştı ki, Limalı aristokratlar onu *El Zambo* diye adlandırıyorlardı.”³⁴ “Kötülüğün Dahisi” nihayet öldüğünde hiç azımsanmayacak sayıda kalburüstü çağdaşının memnuniyet duyduğunu ve hatta sevindiğini de okuyucularından saklamıyor yazar.

Bütün bunlara rağmen Marquez yine de –hem kişisel hem de siyasi olarak– oldukça sempatik bir tasvirini yapıyor başkarakterinin. Onun Bolivar’ı “herhangi bir Amerikalıya, yaşayan ya da ölü, tevdi edilmiş en büyük şan ve şöhreti”³⁵ kendi kişiliğinde toplamakla kalmıyor, bugün bile Latin Amerika’nın gündeminde üst sıralarda yer alan siyasi hedefler için, her şeyden önce de altkıtanın birleşmesi için mücadeleye ediyor – ki romanın temel mesajlarından biri de bu. Kolombiyalı yazar Bolivar’ın abartılı merkeziyetçiliği için ne düşündüğünü açıklamıyor gerçi³⁶ ama bu konudaki kanaati Sucre’ye söylediği şu sözlerle ifadesini buluyor: “Kade-

31 A.g.e., s. 58.

32 A.g.e., s. 131 vd.

33 A.g.e., s. 186.

34 A.g.e., s. 200.

35 A.g.e., s. 48.

36 A.g.e., s. 26.

rin kötü bir şakası', dedi Mareşal Sucre. 'Öyle görünüyor ki bağımsızlık ülküsünün tohumlarını fazla derinlere atmışız; şimdi de Güney Amerika'daki milletler birbirlerinden bağımsız olmaya çalışıyorlar.'" Bu hedeflere ulaşmak için Bolivar'ın el attığı araçlar bile, son tahlilde, yazarın onayını alır. Gerçi askerler "en sadık dostları"³⁷ olarak görünürler ama o, diktatörce otoriteyi hep reddeder. Kişisel dürüstlüğü, rüşvet karşısı mücadelesi, darb-ı mesel haline gelmiş cömertliği ve kendi köleleriyle insanca ilişkisi her türlü tereddüdün üstündedir.³⁸ Hepsi sıra dışı, hatta emsalsiz, –romanın gerçek bir methiye olan kapanış cümlesindeki ifadeyle– "yüzyıllarca ve binyıllarca bir benzeri daha görülemeyecek bir adama" yaraşır niteliklerdir bunlar.

Labirentindeki General – bir mitin yıkılması mıdır? Herhalde bundan daha çok, Christopher B. Conway'nın de altını çizdiği gibi, o ana kadar Latin Amerikalı bir yazarın kaleminden çıkan, en başarılı "Bolivar kültünü Bolivar adına" yok etme veya daha doğrusu sekülerleştirme denemesidir.³⁹ Çünkü Bolivar, daha insani-trajik bir duruşla da olsa, her halükârda bir kahraman olarak kalır Marquez'in kitabında. Ama buna rağmen roman yine de önemli bir ilerlemeyi işaret eder. Sadece başka yazarları, Garcia Marquez'in "kutsal değerlere bu saldırısını" takip edecek başka provokasyonlar için aşikâr bir şekilde cesaretlendirmesi bile bu metni önemli bir ilerleme saymaya yeterlidir. Şöhretli "ölümsüz"ün, milli duyguları galeyana getirmek veya Güney Amerika devletleri arasında çatışmalar başlatmak için nasıl biçilmiş kaftan olduğunu sadece birkaç sene sonra başka bir kitap kanıtladı. 1988 yılında yayımlanan *La esposa del doctor Thorne* (Doktor Thorne'nin Karısı) isimli tarih-

37 A.g.e., s. 31.

38 A.g.e., s. 194 vd.

39 Christopher B. Conway, a.g.e., s. 127

sel romanın merkezindeki karakter gerçi Bolivar'ın kendisi değil, yıllarca sevgilisi olmuş Ekvadorlu Manuela Saenz'dir ama kitabın yazarı Venezüellalı Denzil Romero'nun erotik fantezilerini birçok okur, tabii özellikle de Saenz'in ülkesinden olanlar, edepsizce bir kara çalma olarak algıladılar.⁴⁰ Buna neden olan, kitabın isminde de gönderme yapılan Manuela'nın nikâhlı İngiliz eşini bütün kamuoyunun gözleri önünde ve yıllar boyunca aldattığı gerçeği değil, Ekvadorlu hanımefendinin en şöhretli sevgilisinin “namusunu lekeleyen” diğer seksüel hoppalıklarıydı: Başka erkeklerle ahlâka mugayir hareketler, lezbiyen eğilimler ve ensest. Dur durak bilmez bir erotoman ve sevgilisinin bir tür dişi karşılığı olan Saenz, kitapta bütün bunların üstüne bir de kendisini Bolivar'ın “orospusu” olarak niteler – ve bütün bunlar Venezüellalı bir yazarın kaleminden çıkmıştır. En fenası, en azından Latin Amerika'nın her köşesinden hassas vatanseverler için, roman bir *Ispanyol* yayınevinin tesis ettiği erotik edebiyat ödülüne de layık görüldü. Protestolar da bu keyfiyete tekabül edecek şekilde sert ve çapraşık oldu. Ekvador Bolivarizm Kurumu'nun başkanı Caracas hükümetinden yazara karşı hukuksal yaptırımlara başvurmalarını, Venezüella Milli Tarih Akademisi'nden ise gelecekte ulusal erkek ve kadın kahramanlarla ilgili çalışmalarda uygulanması gereken daha sıkı kıstasların tespit edilmesini talep etti. Taraf ülkelerin yazılı ve görsel basınında tabii ki yaygın bir ilgiyle karşılanan “skandalın” zirvesinde, “Bolivarcı bir centilmen” romancıyı düelloya davet etti...

Venezüella bağımsızlık mücadelesinin başlangıcının iki yüzüncü yılını kutlamak üzere önümüzdeki yıllarda düzenlenecek organizasyonlar maratonu başladığında yukarıda bahsi geçen türden farsların da eksik kalmayacağı kuvvetle muhtemeldir. Hâkim ses tonunu belirleyen ve ilk şarkı-

40 A.g.e., s. 96 vd.

ları şimdiden kulaklarımıza ulaşan kıtasal övgü korosunun, çıkması beklenen az sayıdaki çatlak sestten korkmasına aslında hiç gerek yoktur. Çünkü kahramanı hedef alması beklenen bütün saldırılara rağmen, Ana Cecilia Ojeda Avellaneda'nın öngörüsünün –hem de edebiyat dünyasının çok daha ötesinde geçecek boyutlarda– ne kadar doğru olduğu muhtemelen bir kere daha ortaya çıkacaktır: “Biz Latin Amerika edebiyatının Bolivar’ı insanlaştırırken aynı zamanda mit olmaktan çıkardığına inanmıyoruz. Çünkü bu edebiyat bize sadece mitleştirme sürecini mükemmelleştirmek için gereken varyasyonları sunuyor. Ve bu yeni varyasyonlardan hiç biri, ne yaşanırsa yaşansın, bu miti sallamaya muvaffak olamayacaktır.”⁴¹ “Ölülerin İç Savaşı”nda da, özellikle de Bolivar’la San Martin arasındaki rekabette de böylece sadece yeni bir sayfa açılmış olacak.

41 Ana Cecilia Ojeda Avellaneda, *a.g.e.*, s. 371.

Liberal Özgürlük Savaşçısından “Führer” İdolüne: Almanya’da Bolivar

“Güney Amerika’daki, dünyanın öbür ucundaki hareketler, birbiriyle bağlantılı bir sarsıntılar zinciri şeklinde Tuna’nın denize döküldüğü yere kadar devam ediyor.”

– GEORG GOTTFRIED GERVINUS,
Bolivar ve Latin Amerika’nın bağımsızlığı üzerine¹

Bolivar, Almanya yayın hayatında ilk kez 1815 yılında sahne aldı.² Okurlar, liberal eğilimli *Politisches Journal*’de yayımlanan bir makaleyle başarısızlığa uğrayan bağımsızlık hareketinin liderinin “kısa bir süre önce gemiyle Jamaika’ya geçtiğini” ve “artık ortalığın sakin olduğunu” öğrendiler. Fakat “birinci elden” bir haber olan makale, bundan fazla bir şey de anlatmıyordu. Almanya’da yabancı ülkelerle ilgili haberler neredeyse sadece Napoleon karşıtı savaşlarla alakalıyken, pek uzaklardaki Yeni Dünya’dan gelen haberler kimin ilgisini çekebilirdi? İyi eğitilmiş burjuvazi, eğer bir şekilde İber Yarımadası’ndaki büyük ülke ve onun denizaşırı

-
- 1 Joachim Gartz: *Liberale Illusionen, Unabhängigkeit und republikanischer Staatenbildungsprozeß im nördlichen Südamerika unter Simón Bolívar im Spiegel der deutschen Publizistik des Vormärz*, Frankfurt am Main/Berlin 1998, s. 197.
 - 2 Günter Kahle: *Simón Bolívar und die Deutschen*, Berlin 1980, s. 13.

kolonileriyle ilgilenecek olursa, İspanyolca konuşulan dünyaya öncelikle kara efsanenin* koyu renk gözlüğünden bakıyordu. “Pirenelerin ardındaki ülke” İspanya; Berlin, Weimar ya da Frankfurt’ta yaşayan Aydınlanma çağı insanı için öncelikle ilerlemeye karşı direnç gösteren, din adamları ve monarşi ittifakının kalesi anlamına geliyordu. Eğer birileri “İspanya’nın” Atlantik ötesindeki “uzantısıyla” ilgileniyorsa bunun arkasında öncelikle İspanyolların ayıplarını gammazlama niyeti yatıyordu: Kitanın İspanyollarca fethi sırasında öldürülen sayısız yerli, Vormärz-Almanya’sında** –ve keza Almanya’nın batı komşusu olan ülkelerde– eli kalem tutan entelektüellerin liberal çoğunluğu için “İspanyol gaddarlığının” bir ifadesinden ibaretti. Bunun dışında insanların Yeni Dünya üzerine bilgileri yoka yakındı ve Alexander von Humboldt, “Amerika’nın ikinci kâşifi” çoktan evine döndükten sonra bile hâlâ ancak kaplumbağa hızıyla çoğalıyordu: Humboldt’un yazılarının yayımlanması çok yavaş gerçekleşiyordu, yayımlananların algılanması ise daha da yavaştı. Amerika’ya bakış, Schlegel ve Herder gibi romantik ekol mensupları tarafından biraz olsun aydınlatılan kara efsanenin yanı sıra başka nedenlerle de ciddi şekilde bulanıktı: 18. yüzyılın ortalarından beri Avrupa’nın en şöhretli beyinleri Yeni Dünya’nın “fizikî ve fikrî hamlığı” (Hegel) üzerine geliştirdikleri saçma teorilerle âdeta birbirleriyle yarışıyorlardı. Doğa kanunlarının, somut olarak toprak ve iklim şartlarının fevkalade adaletsiz davrandığı gerek Kreol gerek yerli Amerikalılar, Avrupalıların düzeyine ne fiziksel ne de

(*) İspanyolca *leyenda negra*. İspanyolların tarihsel olarak kendilerine atfedilen gaddarlık, aşırı tutuculuk, harislik, Yahudiler ve Müslümanlar’a kötü muamele, Amerika yerlilerin soykırımı gibi bütün kötü nitelik ve hadiselerin yanlışlığını ifade ederken kullandıkları deyim – ç.n.

(**) “Vormärz”, Mart öncesi demektir, 1815 Viyana Kongresi’yle başlayan ve 1848 Mart devrimine kadar devam eden siyasi ve kültürel dönem için kullanılır – ç.n.

fikirsel olarak maalesef erişememişlerdi. Dolayısıyla bu “aşağı düzeydeki kitleyle” ve orada yaşayanlarla ilgilenmek için ne gibi bir sebep olabilirirdi?

Birçok dergi ve yazarın dünyanın öbür ucundaki Amerika’daki bağımsızlık hareketine, özellikle de onun en şöhretli liderine gösterdikleri büyük ilgi, hele bu ilginin sert sansür şartları altında gelişmiş olması bu olguyu daha da şaşırtıcı kılar. Vormärz’deki, ağırlıkla liberal yayınlar Bolivar’da önce kendilerinden birini teşhis ettiler: Kendi evlerinde [Almanya’da] daha çok uzakta görünenleri Güney Amerikalı “ihtilalci-lider”, “ikinci bir Washington gibi duruşuyla”³ gerçekleştirmişti. Bundan sonraki yıllarda öncelikle *Atlantis* ve *Columbus* adlı iki dergi “ihtilalci-lider”in iz bırakacak bir portresini çizdi: Liberal bir demokrat ve monarşinin kararlı bir karşıtı olarak Bolivar. “O, Napoleon ve Washington’dan da büyüktü”, diyordu bir tarihçi, çünkü “o her şeyi, hatta insanları bile yarattı.”⁴

Fakat 1820’li yılların sonuna gelindiğinde Alman Vormärz liberallerinin, fikrî devrim turizmi ilk hassas kırılmasını yaşadı. Bu kırılmanın altında öncelikle 1829 yılında ABD’nde yayımlanan bir kitap yatıyordu. Bolivar’ın eski yaveri olan bir Fransızın, Ducoudray-Holstein’in kaleme aldığı kitapta yazar eski amiri hakkında söylenmedik laf bırakmamıştı. Risale birçok sayfasında sadece bir karikatür düzeyinde kalsa da Libertador’un Almanya’daki hayran kitlesini derin düşüncelere sürüklediği açıkça görülür. 1831 yılında *Colombus* yazarlarından biri “Asil bir ailenin şımarık yeni yetmesi olarak bolluk ve kendini beğenmişlik içerisinde yetiştirilen Bolivar, hayatın gerçeklerinin ciddiyetine yabancılaşmıştı [...]” diye yazarak destek veriyordu Fransız yaverin saldırılarına ve devam ediyordu: “Daha dünyevi hayatı bit-

3 A.g.e., s. 17

4 Joachim Gartz, a.g.e., s. 145.

meden dökölüverdi hak etmediği defne tacının yaprakları, vaktinden önce kırlaşmış saçlarla kaplı kafasından.”⁵ Fakat bu Kreol evladı hakkındaki tereddütlerin giderek artması zengin ve aristokrat ailesiyle çok da fazla alakalı değildi. Bolivar’a asıl kızılan nokta, siyasi rakiplerine karşı çok sert tavrı –“Güney Amerikalı maceraperestinin ardından haksız yere dökülmüş çok kan, intikam diye haykırmakta!”–⁶ ve *poder moral*, veraset senatosu, yaşam boyu başkanlık gibi “birkaç tuhaf düşünceydi”.⁷ Amerika’yı özgürleştiren adamın çok bilinen merkezîyetçiliği de insanlara aynı şekilde iğrenç geliyordu. “Venezüella’nın Yeni Granada’dan kopmasına şiddet kullanarak karşı koymaya”⁸ çalışmak büyük bir hataydı. Sadece on beş sene içerisinde liberal semaların bu parıltılı yıldızı bir tür sivri Prusya miğferli diktatöre dönüşmüş ve Alman Vormärz liberalleri tarafından acımasızca tahtından alaşağı edilivermişti.

Bolivar’ın şimşek hızıyla Alman erken liberalizminin ikonu mertebesine yükselmesi ve ardından yine aynı hızla diktatör aristokrat konumuna düşmesi – bu süreç saygın tarihçi ve politikacı Georg Gottfried Gervinus’un eserlerinden daha iyi hiçbir yerde takip edilemez. Liberal tarihçi, içerik açısından son derece zengin ama aynı zamanda çok parlak bir üslupla da yazılmış, sekiz ciltten oluşan baş eseri *Geschichte des neunzehnten Jahrhunderts*’de [19. Yüzyıl Tarihi] önce, “Amerika’nın talihinin böyle mutluluk verecek şekilde dönmesinde bu kadar büyük etkisi olan” bu muhteşem adamı –artık entelektüel çevreye hâkim olmuş eleştirel bakışın aksine– müdafaa eder.⁹

5 Günter Kahle, *a.g.e.*, s. 20 vd.

6 Joachim Gartz, *a.g.e.*, s. 127.

7 *A.g.e.*, s. 134.

8 *A.g.e.*, s. 135.

9 Günter Kahle, *a.g.e.*, s. 25.

Fakat liberal bilim insanı çizdiği bu resmi sadece birkaç sene sonra, hem de çok sert bir şekilde revize etti. Artık “Bolivar’ın Monokrasi’si”nde –bu onun kaleminden bir bölüm başlığıydı–¹⁰ daha çok bir tiranın eserini görüyordu. Kuzey Amerika’nın büyük adamıyla karşılaştırıldığında Güney Amerikalı kahramanın kıyasıya eleştirisi çok daha şiddetli olmuştu: “Bolivar siyasi kariyerinin en başından beri yapmacık davranışlardaki ustalığıyla neredeyse efsane olmuşken, Washington’un kazandığı büyük ödül açık kalpliliği, sahiciliği ve masumiyetiydi; Bolivar’ın hayatındaki her şey âdetâ parlak sahne efektleri için trajik karşıtlıklarla hesaplanmış gibi görünürken, Washington’da iki karşıt nitelik, [...] güç ve itidal, bir bütün oluştururlar; bir tarafta her şey nihayetinde kibirli bir göz boyama şaheserinin parıltısında sonlanırken, diğer tarafta her şey özün sade hakikiliğine sahipti.” Washington’un portresi gerçi biraz fazla cennetten çıkma gibiydi ama Gervinus kahramanları eleştirirken adamakıllı titiz davranmıştı. Özellikle Bolivar’a yönelttiği eleştiriler sadece onun karakter bozukluklarıyla sınırlı kalmadığı için bunu teslim etmek gerekir. İnancı bir demokrat olarak saldırıları Bolivarcı projenin can alıcı noktasına yönelikti: “Hüküm süren anarşiyi mazeret olarak kullanıp en sert diktatörlüğü, tam anlamıyla mutlakıyetçi bir iktidarı” tesis etmiş olmak.¹¹ İdeolojik cambazlıkları daha o zamandan göz ardı edilecek gibi olmayan Bolivar kültü üzerine dile getirdiği alaycı değinmeleri de Gervinus’un öngörülü fikirlerini kanıtlıyordu. Gervinus, bu cambazlıkları, “meftun hayranlar ya da haris uşaklar veya parayla tutulmuş şakşakçıların aşağılık yaltaklanmalarının” ifadesini bulduğu “fantastik pohpohlamalar” olarak niteliyordu.¹²

10 A.g.e., s. 205.

11 A.g.e.

12 A.g.e., s. 26.

Kahle'nin konuyla ilgili araştırmasına güvenilecek olursa Gervinus'un eseriyle Bolivar'a Alman ilgisi hem en yüksek seviyesine ulaşmış oluyordu hem de, en azından şöhretli bir istisna dışında, aynı zamanda belirli bir süre için son buluyordu. Yüzyılın büyük tarihçileri, ismen söylemek gerekirse Ranke ve Burckhardt, Güney Amerika ve onun Liberatador'unu neredeyse görmezden gelirken¹³ Bolivar'ı tarihin karanlıklarından tekrar günışığına çıkarmak vazifesi bizzat Karl Marx'a düştü. Bilimsel sosyalizmin teorisyeni, Güney Amerikalının Avrupalı sömürgeci efendiye karşı kazandığı zaferi bir ilerleme olarak kutlamadığı gibi –Engels'le tam bir fikir birliği içerisinde– yeni cumhuriyetlerin kurulmasına da pek sevinmez ve özellikle bunların mimarından pek de sitayişle söz etmez. Marx'ın 1858'de *New American Cyclopedia*'da yayımladığı sunturlu risale her halükârda sadece despot, komplocu ve üstüne üstlük yetersiz bir diktatör bozuntusu portresi çizer ve bu diktatör hiçbir onurlu hedef peşinde değildir, aklında salt kişisel iktidar hırsı vardır.¹⁴ Bunu yaparken Marx son derece şüpheli birtakım kaynakları referans gösterir. Yukarda alıntılar yapılan, Bolivar'ın, Amerika'ya bağımsızlığını kazandıran adama karşı antipatisi bilinen, yaveri Ducoudray-Holstein'in kitabı da bunların arasındadır. Marx'ın, âdeta bir yakalama emri üslubundaki risalesine aldığı bölümlerde Bolivar'ın sakalı yüzüne “karanlık ve gaddar” bir ifade verir, sık sık ve aniden patlayan öfke nöbetlerinde “bir deli gibi” hareket eder, sadece ve sadece “müstehcen” Fransız edebiyatı okur, “neredeyse Asyalılarla aşık atacak” bir yapmacıklık kabiliyetine sahiptir ve tabii ki, “tembel Meksikalıların” akrabası olarak –Engels de aynı şekilde sözlü saldırılarda bulunmuştur Meksikalılara– zama-

13 A.g.e., s. 23 vd.

14 Norbert Rehrmann: “Über ‘faule’ Mexikaner und ‘fortschrittliche’ Yankees: Amerika bei Marx und Engels”, *Hispanorama* 122, 2008, s. 79 vd.

nını hamakta geçirmeyi pek sever. Nihayetinde bunlar sadece alıntılar da olsa metnin genel havası Marx'ın bu tuhaf karikatüre inandığını hiç şüpheye yer bırakmayacak şekilde gösteriyor. Buna karşın cesur ve dâhice askerî stratejist, siyasi vizyoner veya parlak makale ve denemelerin yazarı Bolivar'dan hiç söz etmez, bu yönleriyle ilgili tek bir alıntı yapmaz. Bunun yerine kaba suçlamalar ve üstüne üstlük bir sürü hata –Bolivar'ın metnin başlığındaki soyadı dahi yanlış– Marx'ın Engels'e bizzat yazdığı gibi “*partisan style*” risaleyi şeklen de mahcubiyet verici hale getirir.

Bir dizi Marx araştırmacısının görüşüne göre Trierli filozofun, bağımsızlık hareketinin bu sembol liderine bu kadar şiddetle saldırmasının nedeni Bolivar'ı, o dönem siyasetiyle mücadele ettiği Louis Bonaparte'ın kötü bir kopyası olarak görmesiydi.¹⁵ Bir kısım başka Marx yorumcusu da yazarın, mücadele içerisinde olduğu “büyük adamlara” yönelttiği genel bir eleştirinin burada ifadesini bulduğunu düşünür. Marx bu genel eleştiriyi Bolivar bağlamında anlaşılır nedenlerle haklı ve uygun görmüştür.¹⁶ Diğer bazıları da suçu, durumun öyle olmadığını bildikleri halde, kaynak bulmadaki zorluklara atarlar. Ama tabii ki, Marx'ın Bolivar karikatürünün neden bu kadar canavarca olduğu sorusu hep cevapsız kaldı. Marx'ın kaleminden böyle berbat bir işin, üstüne üstlük de böyle özensiz ve alelacele çıkmasının sebepleri gerçekte daha derinde yatıyordu: Bolivar'ın yolu Marx'ın (ve Engels'in) topyekûn hoşuna gitmiyordu. Her ikisi de, Lewis H. Morgan'ın tarihsel basamaklar modeli ve Hegel'in Avrupa-merkezci fikrî ipotekleriyle mutabakat içerisinde, Güney Amerika'nın henüz –sivil– siyaset açısından rûştünü ispat edecek olgunluğa erişemediği düşüncesinde olduklarından Meksika'nın Kuzey Amerika tarafın-

15 Leopoldo Zea, *a.g.e.*, s. 64.

16 *A.g.e.*, s. 94.

dan 1840'lı yıllarda ilhak edilmesini bir ilerleme olarak gördüler. Engels, "Enerjik Yankilerin tembel Meksikalıları" bir şekilde yola getireceklerine inanıyordu. Avrupa, ama ondan da fazla Kuzey Amerika –sosyalizmin "gerekli" ön basamağı olarak– evrensel kapitalizmin lokomotifi işlevini üstlenecek ve yarı-barbar milletlerin uzun katarını arkasından çekecekti. Bu nedenle, Bolivar ve bağımsızlık savaşlarını yorumlarken Marx'ın yaptığı şaşırtıcı tasviri yetersiz bilgi kaynaklarına değil "hayallerine", altkıtanın siyasi gerçeklerini bir kez daha Avrupa-merkezci önyargıların kaba kıstaslarıyla tartan "hayaller"e bağlayan Leopoldo Zea'ya hak vermemek mümkün değildir.¹⁷

Kahle'nin araştırmalarına göre bundan sonraki onyıllarda Bolivar'a Alman ilgisi yeniden sıfır noktasına yaklaştı. Liberatador ancak yeni yüzyılın başlamasıyla beraber tekrar akademik sahnedeki yerini alabildi ve ilk kez, Amerika bölümünü inkunabel* araştırmacısı Konrad Haebler'in üstlendiği, tarihçi Hans Ferdinand Helmoldt'un *Dünya Tarihi* adlı çalışmasında yüzünü gösterdi. Kitabın Bolivar ve bağımsızlık savaşlarıyla ilgili bölümlerinde, bu bölümü hazırlayan ve o güne kadar sadece İspanyol geç Ortaçağ'yla ilgilenmiş Haebler'e, Kahle'nin isabetle tespit ettiği gibi, "bu vazifenin ağır geldiği" gerçekten de hemen fark edilir.¹⁸ Neşriyat alanındaki durgunluk, diplomatların bildik yüz yüze görüşmeleri bir kenara bırakılacak olursa, bağımsızlık mücadelesinin başlangıcının yüzüncü yıldönümünü de geride bıraktı.

Buna karşın Bolivar'ın ölümünün 1930'daki *centenario*-su tamamen farklı yaşandı. Hamburg, Münih, Dresden, Bremen ve Breslau'da anma törenleri düzenlendi. Bir gözlemci-

17 A.g.e., s. 63.

(*) Hareketli harflerle baskı yapmanın ilk döneminden kalma kitap ve metinler –ç.n.

18 Günter Kahle, a.g.e., s. 30.

nin sözleriyle, “Alman kamuoyunun Bolivar’ın şahsına diğer bütün Avrupa ülkelerinin üstünde kıymet verdiğini ve böylece Latin Amerika ülkelerine sempatisini de kazanmış olduğunu tespit etmek”¹⁹ hiç şüphesiz mümkündü. Bolivar’a ilgi bu törenlerle de bitmedi. Sadece 1930 ile 1933 arasında Almanca dergilerde 37 Bolivar portresi yayımlandı. Kahle’nin araştırması detaylı bilgi vermese de bu metinlerin genel havasının, bir yazarın 1930 yılında yazdıklarıyla uyduğu tahmin edilebilir: “17 Aralık’ta Berlin Radyosu anma törenini bütün Alman radyolarına aktardığında, düzenlenen etkinlik [...] umarım gönüllerde, bizim halkımıza da Bolivar çapında bir ‘kurtarıcı’, bir ‘vatanın babası’, ‘Bütün sevgim vatanım ve bütün hırslım onun yüceliği içindi’ diyecek, onun gibi bir adamın bahşedilmesi isteğini uyandırır.”²⁰ “Onun gibi adam” olduğu zannedilen kişi, kendisine Almanların “Führer’i” payesini verdikten sadece bir sene sonra Wolfram Dietrich kapsamlı bir biyografi yayımladı, Kahle’ye göre “sadece Bolivar’a adanmış ilk” monografiydi bu. Bu cılız eserin siyasi temayülüyle ilgili olarak tereddütler oluşmasına bizzat yazarı baştan engel olmuştu: “Özellikle lider (Führer) prensibinin Almanya’da büyük bir başarı kazandığı bugünlerde, bir liderin kaderinin nasıl geliştiğine ve dünyanın koca bir parçasına özgürlüğünü kazandıran, onun zincirlerini kıran bir liderin hayatı boyunca kazandığı deneyimlere özel bir ilgiyle yaklaşmak gerekir.” Akademik kariyer sahibi bu Hitler şakşakçısı, işi Bolivar’ın ağzından, Nazi lidere biçilmiş kaftan gibi uyan bir “siyasi vasiyet” uydurmaya kadar vardırırdı: “Bir halk ancak güçlü ve kendisini kamu refahına kayıtsız şartsız adanmış bir Führer’in komutası altında hayırlı bir şekilde ilerleyebilir.”²¹ Sezar, Napoleon, Washington –

19 A.g.e., s. 31.

20 A.g.e., s. 32.

21 A.g.e., s. 32 vd.

şimdi de Libertador'dan bir Simon Hitler ya da Adolf Bolivar olmuştu.

1945'e kadar Almanya'da yayımlanmış birkaç başka metnin bir kenara bırakılırsa, yukarıdaki kitaptan sonra Bolivar hakkında yayımlanan ilk metnin, 1935'te Nazi hafiyelerin elinden kaçabilen Yahudi bir yazarın kaleminden çıkan bir biyografi olması sanki tarihsel adaletin tecellisiydi. Bu yazar 1930'dan 1935'e kadar Berlin Üniversitesi'nde kadrosuz doçent olarak çalışan ve tarihçi Friedrich Meinecke'nin de öğrencisi olan Gerhard Masur'du. 1949'da yayımlanan kitap, tanıtma yazısında iddia edildiği gibi gerçekten de bir anlamda "Güney Amerika kıtasının en büyük şahsiyetinin ilk ve tek otantik biyografisi" sayılabilirdi. Masur'un Nazi Almanyası'ndan kaçtıktan sonra yolunun Kolombiya'ya düşmesi ve orada ilk elden kaynakları, özellikle de Bolivar'ın geride bıraktığı muazzam hacimdeki yazışmaları okumuş olması bu iddiayı haklı kılar. Keza bir tarihçinin yine tanıtma yazısındaki övgüsünde belirttiği gibi kitabın birçok bölümünün "tarih tasviri sanatının mücevherleri" olması da bu iddianın haklılığına başka bir neden olarak gösterilebilir.

Kitabın, onu bugün de her Bolivar biyografisinin okuması şart olan bir eser yapan birçok iyi tarafı bir yana, Masur'un tasvir ettiği kahraman duruşu rahatsız edicidir. Her ne kadar Masur'un kahramanı kusursuz olmasa da –örneğin Bolivar'ın "teatral olana ve teşhirciliğe eğilimi"²² hiçbir şekilde gizlenmez– yine de bir tür üstün insan hüküm sürer metinde. Gerçi hâlâ "topraktan bir tarafı vardır"²³ ama fizyonomisinde dahi "bütün çizgiler dâhilik seviyesine ulaşmıştır".²⁴ Onu "İspanyol dilinin dönemindeki birinci yazarı" yapan

22 Gerhard Masur: *Simon Bolivar und die Befreiung Südamerikas*, Konstanz 1949, s. 52.

23 A.g.e., s. 12.

24 A.g.e., s. 39.

“sıra dışı yeteneklerinden” ise hiç bahsetmeyelim: “O, Güney Amerika’nın fikriyatına ve edebiyatına da özgürlüğünü kazandırdı.” İltifatlara alışkın Libertador, Latin Amerika edebiyatının kurucusu olarak övüleceğini hiç hayal etmiyordu acaba? Çok iyi bir iş çıkaran biyograf burada ipin ucunu kaçırmıştı anlaşılan.

Bolivar’a atfedilenlerin dâhiyane düzeyinde, baş döndürücü şekilde abartılması bugün muhtemelen okuru gülümsetecektir ama Hitler mültecisi yazarın insafsız savaş stratejisti ve diktatörün bütün günahlarını affetmesi son derece rahatsız edicidir. Masur, bağımsızlık mücadelesinin en yüz kızartıcı bölümlerinden biri olan “ölüme kadar savaş”ın bile bütün sorumluluğunu, *münhasıran* “İspanyolların imha siyasetine ve habis gaddarlıklarına” yükler.²⁵ Bolivar’ın *reaksiyonunu* haklı bulur; unutulmamalıdır ki, “bütün büyük devlet adamları gaddar olmak mecburiyetindedir.”²⁶ Biyograf aynı müsamahayı politikacı Bolivar’ı tasvir ettiği bölümlerde de elden bırakmaz. Diktatörce bir iktidarın “mümkün olan tek çözüm” olduğunda kimsenin tereddüdü olmamalıydı Masur’a göre.²⁷ Nihayetinde Bolivar’ın iktidarı, sadece “reşit olmayan bir halkı olgunlaştırmayı” hedef alan bir “eğitim diktatörlüğüydü”

Yazarın defalarca tekrarladığı tezine göre diktatörün çelik pençesinden vazgeçmesi mümkün değildi çünkü neredeyse tamamıyla “dar kafalı sersemlemlerle” uğraşmak zorundaydı: “İspanyol doğasının gaddarlığı, yerlilerin vurdumduymaz kayıtsızlığı ve siyahîlerin kendine hâkim olamaz yapıyla birleşip bir cürüm rejimi yaratmıştı.”²⁸ Masur’un siyasi Makyevelizmini sadece şaşırtıcı olarak algılamak mümkündür ama çizdiği etnik kaleydoskop okurun nutkunun tutul-

25 A.g.e., s. 182.

26 A.g.e., s. 184.

27 A.g.e., s. 200.

28 A.g.e., s. 183.

masına neden olur. Masur için bütün yerliler istisnasız “hem yaltaklanırlar hem de bildiklerini okurlar; uysal fakat ri-yakâr, munis fakat vefasızdırlar.”²⁹ İspanyollar kıtayı fethederken hâlâ “taş devrinin son döneminde”³⁰ yaşayan yerli-ler gerçi daha sonra “safkan” İspanyollarla karışmışlar³¹ ama yine Masur’a göre, ırkların karışması dahi “bu amorf ve ka-yıtsız güruhun”³² sorunlarını çözememiştir. Hatta tam aksi-ne: “İspanyollar Karayip ırkından olanlarla, yerliler siyahî-lerle karıştılar” şeklinde devam eder çizdiği portreye, “so-nuç ilkel çağlardan alışkanlıklara sahip bir insan türü, *llane-ros*, oldu.”³³ Bu “yarı vahşiler” de “Cengiz Han’ın Moğolları” kadar berbat değiller miydi? “Her halükârda”, diyordu göz-lemcileri Masur, “bu cahil yerli-Amerikalı güruhu” Liberta-dor’un başarısızlığını açıklamaya yeterliydi.³⁴ Onun sonsu-za kadar sürecektir şanında bu olgu tabii ki hiçbir şey değiştir-meyecekti: Kitabının sonuna yaklaştığı satırlarda “ne mutlu başlangıçlarında Bolivar’ınki gibi bir hayat olan milletlere” diye yazmıştı kurtarıcının hagiografı.³⁵

Sürgün Alman-Yahudi tarihçinin yazdığı biyografiyle Ve-nezüellalı siyasi bukalemun bir kez daha rengini değiştirmiş, daha doğrusu tekrar Vormärz’in liberal yazarlarının bir za-manlar kendisine yakıştırdığı açık renklere bürünmüştü. Di-ğer taraftan Güney Amerika’da zaten kolonyalizm ve emper-yalizme karşı öncü savaşı payesine yükseltilmiş “herkes için Bolivar”ın Demokratik Almanya Cumhuriyeti’nde de artık –hafif– kızıla çalan bir tonda yeniden tasvir edilmesi kaçınıl-mazdı. Max Zeuske tarafından Bolivar’ın iki yüzüncü doğum

29 A.g.e., s. 22.

30 A.g.e., s. 16.

31 A.g.e., s. 23 vd.

32 A.g.e., s. 195.

33 A.g.e., s. 211 vd.

34 A.g.e., s. 256.

35 A.g.e., s. 631.

günü şerefine yayımlanan sempozyum kitapçığında doğum günü çocuğu, bir ağızdan Latin Amerika bağımsızlık hareketinin “en ilerici ve devrimci kişiselleşmesi” olarak ilan edilir.³⁶ Yazarlar, Bolivar’ın devrimci karakterinin elbette bir dizi “pragmatik” nüans gösterdiğini kabul ediyorlardı;³⁷ nihayetinde devrimci Bolivar, kendisinin de yadsımadığı gibi, öncelikle “burjuvaziye ait hedeflerin” peşindeydi. Ama bunun dışında şiirsel radikal-burjuva özgürlük savaşçısı tasavvuru neredeyse tamamıyla müspettir. Bolivar’ın saplantı haline gelmiş merkezietçiliği “nesnel” gelişme kanunlarının temel ilkeleriyle uyum içerisinde “ilerici sosyo-ekonomik hedef”³⁸ tanımına layık görülür; kanlı “ölüme kadar savaş”ı “nesnel olarak elzem”³⁹ addedilir; devrimin Peru ve Bolivya’ya askerî ihracının gerçi “ilhakçı bir yönü” vardır ama “güvenlik için haklı mücadele” yine de ağır basar.⁴⁰

Bolivar’ın Demokratik Almanya Cumhuriyeti’ndeki hayran kitlesi, ki hepsi de şöhretli Latin Amerika araştırmacılarıdır, antiliberal aristokrati toplumsal gelişmenin devrimci öncüsü konumuna yüceltmek için attıkları ideolojik taklaların yanı sıra dikkate almaya değer kanaatler de oluşturdular. Fakat bu kanaatler, doğrusu, Marksist amentüye göre tarihin akışını belirleyen “nesnel kanunlara” oldukça ters düşüyordu. Kitapçığı yayına hazırlayan Zeuske’nin kelimeleriyle, burada Bolivar’a ilham veren “ek bir itici güç”⁴¹ olarak “şan ve şöhret arayışı” söz konusuydu. Başka bir yazarın kaleminden çıkmış diğer bir bölümdeyse, “devrimin objek-

36 Max Zeuske: “Simón Bolívar, su posición en la historia y en la actualidad”, Max Zeuska (yay. haz.), *Interpretaciones y ensayos marxistas acerca de Simón Bolívar* içinde, Berlin 1985, s. 1.

37 A.g.e., s. 3.

38 A.g.e., s. 4.

39 A.g.e., s. 5.

40 A.g.e., s. 12.

41 A.g.e.

tif nedenleri” tarafından sınırlanmış bir alanda da olsa, özellikle Libertador’la alakalı olarak “etkisini gösteren”, “önemli bir öznel faktörden” söz ediliyordu.⁴² Yoksa “büyük adamlar” tarihin akışını her şeye rağmen ciddi ölçüde etkileyebiliyorlar mıydı? Özellikle de “nesnel şartlar” alışlagelmiş devrim aritmetiğinin en basit hesaplarına uymadığında mı böyleydi durum? Bilhassa Bolivar nezdinde fevkalade mühim olan “öznel faktörden” en azından söz edilmiş olması bile her halükârda sevindiricidir.

Şöhretli Venezüellalı, Doğu Almanya’da –en azından– saygın Akademie Yayınevi tarafından basılan akademik ve politik tetkiklerin nesnesi olurken; Federal Almanya’da tanınma oranı, birkaç profesyonel Latin Amerika uzmanı dışarıda bırakılırsa, herhalde sifıra yaklaşıyordu. Gericı bir dizi entelektüelin “Führer” Bolivar’ı keşfettiğı 1930’lu yıllardan tamamıyla farklı olarak, savaş sonrası Almanyası’nın batı bölümünde Bolivar, çağdaş devrimci şöhretlerle, özellikle de Ernesto “Che” Guevara ve Fidel Castro’yla aşık atamıyordu. Örneğın Deutsche Welle’nin iki yüzüncü doğum günü şerefine 1983’te organize ettiğı kutlama gerek içerik gerek şekil olarak son derece mütevazıydı. Parlak yazar ekibi, bir-iki istisna dışında sadece bilgilendirici, hızla tüketilecek bir menü hazırladı, üstüne üstlük oldukça bayat, hatta kısmen utanç verici bir menüydü sunulan. Bir zamanların meşhur televizyon gazetecisi Thilo Koch örneğın, şöyle yazıyordu: “Hiç şüphe yok ki, merhametsiz bir komutan ve gözüppek bir devrimci olduğı kadar şefkatli bir aşık ve romantik bir filozoftu. Onu bütün Latin Amerika’nın en büyük dâhisi olarak adlandırmaları çok haklı değil miydi?”⁴³ Zorlanan

42 A.g.e., s. 37.

43 Thilo Koch: “Der Befreier Südamerikas”, HA Öffentlichkeitsarbeit, *Simón Bolívar in deutscher Sicht. Schriftenreihe der Deutschen Welle zu Themen der Zeit* içinde, Köln 1983, s. 1.

okur ya da dinleyici artık kendi payına düşeni de kendisi düşünecekti – ya da düşünmeyecekti.

Aradan fazla zaman geçmeden, Salvador Madariaga'nın Bolivar biyografisinin çevirisine yazdığı önsözle bizzat Golo Mann, bu büyük ve bilinmeyen adama bir deneme ithaf etti. Bolivar'ın, ülkesinin dünya imparatorluğunun yıkımına neden olmasını hiçbir zaman affetmemiş çok parlak ve fakat çok öfkeli İspanyol yazarın aksine Mann'ın kısa portresi oldukça dengelidir. Mann'a göre Amerika'nın kurtarıcısını bütün hayatı boyunca ön plana çıkaran “şaşılası bir karışım-
dır”: “Sefalet, fakirliğe, cehalete ve köleliğe karşı sıcak kalplidir ama bir hedefi takip etmesine yarayacaksa insan hayatına önem vermez; en büyük zorluklara ve yokluklara her zaman hazırdır ama aynı zamanda hayret verecek kadar keyif düşkünüdür; bir taraftan tatmin edilmesi imkânsız bir teşebbüs isteğiyle doludur ama diğer taraftan da her an melankolinin tehdidi altındadır; dışa dönük ve yalnız, sevilen ve nefret edilendir.”⁴⁴ Her ne kadar Bolivar'ın “muharebeleri” yanında “Napoleon'un zaferleri” zahmetsiz işler⁴⁵ gibi görünse de muhafazakâr tarihçi Libertador'u çok yüksek bir mertebeye oturtmanın cazibesine karşı koyabilmişti. “Bir dediğinin iki edilmediği, ipekler ve kadifeler içinde”⁴⁶ bir çocukluk geçiren aristokrat, gerçi “kendi sosyal sınıfının imtiyazlarını”⁴⁷ azaltmak istemişti ama başkalarının devrimci tavır olarak yanlış yorumladıklarının büyük bölümü elbette sadece “en üst düzeyde siyasi propagandanın” ifadesinden ibaretti.⁴⁸ Burada söz konusu edilen Bolivar'ın güya halka yakınlaşmasıydı. Golo Mann şöyle yazıyor: “Burada duyulan hâlâ, kendisi-

44 Golo Mann: “Vorwort”, Salvador de Madariaga, *a.g.e.* içinde, s. 9.

45 *A.g.e.*, s. 7

46 *A.g.e.*, s. 10.

47 *A.g.e.*, s. 16.

48 *A.g.e.*, s. 10.

ni hükmeden sınıfa ait hisseden ve devrim bir kenara, bu sınıfın imtiyazlarından, öyle ya da böyle feragat etmek istemeyen birinin sesidir.”⁴⁹ Bolivar’ın otoriter yönünü, özellikle de yaşam boyu başkanlık hadisesini en azından, “muhafazakâr tedbirler” ve dolayısıyla da, sadece “cahil kitlelere” gönderme yaparak halledilemeyecek “çelişkiler” olarak görmesi de dikkate değerdi.⁵⁰ Ve son olarak, son derece yetkin bir üsluba sahip tarihçi, “aklın topçu generalinin” –Bolivar’dan biraz değiştirilerek yapılmış bir alıntı– şerefine bir anıt diktiği şu noktada kayıtsız şartsız onayı hak ediyor: “Bolivar derinliği olan ifadeyi de biliyor; mektuplarının birçoğundan taşan güzellikten nutuklarının büyük bölümündeki dengeye, yazdığı manifestoların özgürlük ve kudretinden gerçek demagojiye kadar her yerde onun gücünün farkında ve bu güce hâkim.”⁵¹ Mann’ın eseri, Gervinus’un yazılarının yanı sıra bir Alman yazarın kaleminden çıkmış en akıllı Bolivar portrelerinden biri hiç kuşkusuz.

Her halükârda Ulrich K. Preuß’un 1990’lı yılların ortasında, Angostura nutkunun Almanca çevirisinin önüne eklediği uzun denemeden çok daha akıllı bir metin. Çünkü Bremenli kamu hukukçusu, Bolivar’a ait anahtar metinlerden birinin bu çok değerli çevirisinin önsözünde Bolivarcı özgürlük heykelinin herkesin görebildiği çatlaklarının bazılarını bir kez daha macunlayıp gözlerden saklamayı deniyor ama pek ikna edici olamıyor. Muzaffer bir komutanın nihayetinde bir komutan olarak kaldığı, denemenin gerçekçi giriş bölümünde ifade ediliyordu gerçi ama istisnalar da vardı ve George Washington gibi Simon Bolivar da bu istisnalara dahildi.⁵² Bolivar’ın Angostura Anayasa Kongresi’ni top-

49 A.g.e., s. 12.

50 A.g.e., s. 19.

51 A.g.e., s. 11 vd.

52 Ulrich K. Preuß: “Der Feldherr als Verfassungsgeber”, Simón Bolívar, *Rede von Angostura am 15. Februar 1819* içinde, Hamburg 1995, s. 59 vd.

lantıya çağırması ve aynı adı taşıyan nutku Preuß için, tespitiyle ilgili kuvvetli kanıtlardır: “O, inançlı bir cumhuriyetçidir ve anayasa projesini, bunun taşlık bir arazide, cıvıl cıvıl bir çiçek bahçesi oluşturmaya çalışan bahçıvanın kahramanca çabasına benzediğini kendisi de bilmesine rağmen inançla savunur.”⁵³ Renkli metaforun Bolivar’ın hoşuna gideceği muhakkaktı; nihayetinde, Preuß’un da yorumlarında onayladığı gibi, o da kendisini sert kararlar vermeye zorlayanın “insanlar ve halkların, özgürlüğün ağır taleplerine karşı gösterdikleri tembellik ve kayıtsızlık”⁵⁴ olduğu iddiasında değil miydi? Kitlelerin kayıtsızlığına neden olanın belki de, örneğin “sosyal dünyadan duyduğu dehşetle” Bolivar’ın bizzat kendisi olduğunu Preuß hisseder gibi görünüyor ama savunmasında hiçbir değişiklik yapmıyor.⁵⁵ Yazara göre, aydınlanmış komutan, kendisini “anarşi ve despotizm” arasındaki bıçak sırtı denge oyununu ustalıkla kotaran akıllı bir reel politikacı olarak da ispat etmişti. Yine de en azından Preuß’un şu saptamayı yapması teselli edicidir: “Bolivar demokrasi çağının erken bir temsilcisi değildir; onun meselesi insanlar arasındaki eşitsizliklerin gerçek anlamda ortadan kaldırılması değildir.”⁵⁶

Son zamanlarda özellikle Hugo Chavez, “Latin Amerikalı Napoleon’un” tanınma oranının yükselmesini ve onun Almanya’da da akademik bilim dallarının dar alanından tekrar bir nebze olsun çıkabilmesini sağladı. Almanya’daki Bolivar hayranlarının, Chavez’in “21. yüzyıl sosyalizmi”nin Bolivarcı karakteriyle ciddi anlamda bir tanışıklığı olup olmadığı gerçi tereddüt konusudur. Bununla beraber Venezüella üzerine yeni tarihli metinlerin geniş repertuarından rastge-

53 A.g.e., s. 83.

54 A.g.e., s. 88.

55 A.g.e., s. 96.

56 A.g.e., s. 94.

le alınmış bazı örneklerde sevindirici bir eleştirel duruş gözlemlenmektedir. Örneğin Oliver Diehl'in Hugo Chavez'in "karizmasını" "sosyokültürel bir fenomen" olarak ele aldığı; kendisini Bolivar'ın torunu olarak adlandıran liderin, popülist stratejilerinin zeki bir analizini sunan ve özellikle de Libertador'un "mirası" konusunda mitler ve efsanelere yer bırakmayan araştırması⁵⁷ bunlardan biridir. Andreas Boekh ve Patricia Graf, Chavez'in "Bolivarcı Venezüella Cumhuriyeti'nin" üzerine serdiği ideolojik örtüyü daha da belirgin bir şekilde kaldırırılar. Bu iki yazarın bilançosuna göre Hugo Chavez'in Bolivarcı fikriyatı sadece "sembolik bir politika" hizmet eder ve şöhretli isim babasının siyasi düşünceleriyle sıklıkla fazla alakası yoktur.⁵⁸ Örneğin Bolivar'ın kaleminden çıkan, yerlilere ait *resguaro*-arazilerinin* yerli halka geri verilmesi gerektiğine dair bir metin oldukça cüretkâr bir şekilde "toprak reformu" olarak yorumlanmıştır⁵⁹ ve bu Bolivar'ı bir "sosyal devrimci" yapmayı hedefleyen birçok denemeden biridir. Boekh ve Graf araştırmalarının sonunda, bir şeylerin onlara "fena halde Marx'ın meşhur cümlesini" hatırlattığını yazıyorlar, "Tarihte bütün hadiseler ve kişiler iki kere tekerrür eder ama birincisinde trajedi, ikincisinde sefil bir fars olarak" cümlesini.⁶⁰

57 Oliver Diehl, *a.g.e.*, *Notlar* bölümünde, s. 66.

58 Andreas Boekh/Patricia Graf: "Der Comandante in *seinem* Labyrinth: das bolivari-sche Gedankengut von Hugo Chávez", Rafael Sevilla/Andreas Boekh (yay. haz.), *Venezuela. Die Bolivarische Republik* içinde, Bad Honnef 2005, s. 103.

(*) Yerli rezervatları – ç.n.

59 *A.g.e.*, s. 88.

60 *A.g.e.*, s. 103.

Ruh Çağırma: Epilog

“Bolivarizm ölçsüzlük ve gülünçlüğün bütün sınırlarını aşıyor.”

– GERMAN CARRERA DAMAS¹

Modern Latin Amerika edebiyatının büyük ustalarından biri olan Alejo Carpentier son romanı *Arp ve Gölge*'de çok özel türden bir kahramanlık hikâyesi anlatır. Romanda, ölümünden çok sonra oluşmuş bir hayran kitlesi 19. yüzyılda Kristof Kolomb'un aziz ilan edilmesini talep eder. Merhum büyük adam fırsatı kaçırmaz ve görünmez bir dinleyici olarak Vatikan'daki müzakerelere katılır; büyük bir hayret içerisinde destekçilerinin onu nasıl bir ahlâk ikonu, bir Hristiyanlık kahramanı haline getirdiklerini ve hatta Hz. Musa'yla karşılaştırdıklarını izler. Görünmeyen tanık önce inanamaz duyduklarına, daha sonra bu beklenmedik iltifatlar gururunu okşar ve nihayetinde Carpentier'in sözleriyle “kendi kendine hayranlık duymaya” başlar.² Meşhur Cenovalı kâşif tabii ki erken sevinmiştir. Karşıtları iki önemli hatayı öne sü-

1 German Carrera Damas, *a.g.e.*, s. 25.

2 Alejo Carpentier: *El harpa y la sombra*, Madrid 1979, S. 180.

rerek aziz ilan edilmesine muhalefet ederler: Bir metresle yaşadığı günahkâr beraberlik ve yerli köle ticareti.

Simon Bolivar'ı –gerçi “kâşifi” değildir ama neresinden bakılsa “kurtarıcısıdır” Amerika'nın– azizler katına yüceltmek için şimdiye kadar bir girişim yapılmamış olması belki de öncelikle yukarıda bahsi geçen nedenledir. Libertador'u azizlik payesine gönülden layık görecektir hayranları hiçbir zaman eksik olmamıştı. Cenovalı “köle tüccarının” aksine, Güney Amerika bağımsızlık hareketinin Venezüellalı devinin şerefsiz kölelik kurumunun az sayıdaki karşıtından biri olduğuna haklı olarak işaret edebilirdi gerçi ama oldukça edepsiz aşk hayatı onun böylesi bir paye için adaylığını umutsuz hale getirmeye yeterliydi. Hele hele Voltaire gibi adı çıkmış tanrıtanımazlara manevi yakınlığı veya ölüme kadar savaşı sırasında öteki dünyaya yolladığı sayısız İspanyol Katolik'ten hiç bahsetmeyelim.

Carpentier'in Kolomb romanında Andre Doria, ki onun ruhu da yolculuk halindedir, Vatikan'dan ayrılmalarından hemen önce Cenevizlinin dikkatini “bir de Simon Bolivar vardı!”³ diyerek Libertador'a yöneltir. Bolivar'ın varlığından haberdar olduğu aşikâr Kolomb sinirli bir şekilde cevap verir: “Simon Bolivar'ın ismini anmamamı yeğlerim.” Libertador, Kolomb'un bakış açısından, kâşifin hayatını adadığı en büyük eseri tamamlamamış, aksine yıkmıştır. Kolomb bu yıkımın tam olarak hangi noktada gerçekleştiğini dile getirmez ama sevmediği tekne kazıntısına karşı bir kıskançlık duyduğunu düşünmek pekâlâ mümkündür. Halbuki Venezüellalı'nın şöhreti, en azından Latin Amerika dışında nispeten sınırlıdır; ayrıca tanınmış bazı çağdaşları ve onların ardılları oldum olası Amerika'nın kurtarıcısı payesini Bolivar'ın elinden alma gayretindeydiler. Kolomb'un ise tarihsel şan ve şöhretin defne yapraklarından tacı için rekabet et-

3 A.g.e., s. 201.

mek zorunda olduğu bu tür rakipleri yoktur. Cenovalı meşhur denizci her yerde öndedir.

Buna rağmen, Amerika tarihinin bu iki devinin kaderlerinin en azından bir noktada kesiştiğı son dönemde ortaya çıkmıştır: Naaşlarına gösterilen ilgi. Nasıl Kolomb son istirahatgâhını Sevilla’da, ancak ölümünden sonra birçok defa Atlantik’i geçmek zorunda kaldıktan sonra bulabildiyse, Bolivar’ın kemikleri de birçok kez yer değiştirmiştir. Ve nasıl ki, İspanya’daki Kolomb iskeletinin gerçekliğiyle ilgili mezarın açılması ve ardından yapılan gen analiziyle de tamamıyla yok edilememiş, inatçı tereddütler varsa –kemiklerin sadece yüzde on beşinin kâşife ait olduğı saptanmıştır–, Caracas’taki meşhur mezarın içeriğıyle ilgili de adamakıllı bir kavga çıkmıştır. Bu “İskelet Tartışması’nı” tetikleyen –başka türlü olması zaten beklenemezdi– Venezüella Devlet Başkanı Hugo Chavez’dir. Kendisini Bolivar’ın manevi reenkarnasyonu ilan etmiş siyasetçi için idolünün zehirlendiğı kesindir; o da tıpkı en sadık mücadele arkadaşı Antonio Jose de Sucre gibi politik nedenlerle öldürölmüştür ve Chavez, “yeri göğü ayağı kaldırarak” da olsa bu cinayetleri çözmeye karardır. Ayrıca Bolivar’ın gerçek kemiklerinin çoktan yok edilmiş ve yerine başka bir ölüünün kemiklerinin konmuş olması da mümkündür. Ama her halükârda, “Bu gizemi çözmek”, der Chavez taraftarlarına 18 Aralık 2007’de, Bolivar’ın ölüm gününde yaptığı konuşmasında, “kutsal tabutu açıp kemikleri incelemek bizim için ahlâki bir vecibedir.”

Bu kitabın hazırlanması sona erene kadar bilimsel mezar hırsızları henüz işe girişmemişlerdi. Ama asıl hadise şimdiden bellidir. Şöhretli müteveffanın halefi Hugo Chavez’dir; bir de genetik uzmanları “kutsal tabuttaki” iskeletin Bolivar’a ait olduğunu ve hatta bir zehirlemenin izlerini taşıdığı ispatlayabilirlerse, o zaman –evet, ya o zaman ne olacak? O zaman davayı tarihçiler ele alıp âdeta tarih dedektifleri gibi

suçluyu tespit mi edecekler? Sonrasında da sembolik de olsa mahkemeye mi çıkartacaklar? Olaylar gerçekten de bu şekilde gelişirse davalılar da şimdiden bellidir: Hugo Bolivar'ın siyasi bilgeliğine açıkça muhalefet eden, sol ya da sağ eğilimli bütün Venezüellalılar. Vox populi* içinden mizah yönü güçlü çevreler, kendi kendisini Libertador'un torunu ilan etmiş siyaset adamına başka niyetler de yakıştırıyorlar: Tabutun kapağı kaldırıldığında büyük müteveffanın doğaüstü güçleri, nihai olarak, yaşayan –ama daha az– büyük adama geçecek, diyerek eğleniyorlar. Etkisinin ne olduğu merakla beklenen bir tür Bolivarcı Voodoo büyüğü denilebilir.

İşler Chavez'in istediği gibi yürürse –Venezüella'da onun istediği gibi yürümeyen bir şey var mıdır?– kısa bir zaman sonra bu etki bir adamın yardımıyla daha da güçlendirilecek. Kendi ülkesi Brezilya'da bu tür dinî sihir törenlerinin çok eski bir geleneği üzerinde hak sahibi olan –99 yaşındaki– yıldız mimar Oscar Niemeyer: Kısa bir süre önce Venezüella devlet başkanına, Bolivar'ın devasa bir heykelini anavatana dikilmek üzere tasarlamayı teklif etti. Basında çıkan haberlere göre Chavez teklifi şimdiden kabul etmiş. Yüz metreyi aşkın yüksekliğiyle New York'taki Hürriyet Heykeli'nden büyük olacak anıt Avila Dağı'na inşa edilecek. Venezüella'nın başkentinin semalarında yükselecek taş ya da bronz Bolivar, bir zamanlar dünyaya gözlerini açtığı milyonluk metropolün gökdelenlerine tepeden bakacak ve sanatçı-mimara esin kaynağı olduğu muhakkak Rio'daki meşhur Hz. İsa gibi başkent Bolivarcı cemaatine her gün hayır dualarını ya da bir inanç zayıflaması veya sapkınlık durumunda yıldırımlarını gönderecek. Anıtsal Bolivar belki de, bakışları Caracas'ın devasa büyüklükteki varoşlarının üzerinde dolaştığında “Petrodolarlar bu heykeli dikmek yerine sosyal programlara akta-

(*) Halkın sesi – ç.n.

rılsa daha iyi olmaz mıydı?” diye soracak kendisine. Gelecekte Avila Dağı kaynaklı mesajların nasıl bir içeri olacağı bilinmese de, yaşayanlar arasında bu mesajların şifresini çözeceğini ve onlara siyasi bir form verebileceğini kendisine vehmeden sadece bir insan var, onun adı da Hugo Chavez.

Bolivar'ın da oluşmasında büyük sorumluluk taşıdığı, ülkenin en derin sorunlarından biri bu şekilde çözümsüz kalmaya devam edecek hatta belki de daha ağırlaşacaktır: Seçilerek meşruiyet kazanmış olan ya da olmayan bütün siyasi liderlerin sahip oldukları tehlikeli güç. Libertador ve onun siyasi vasiyeti nasıl yorumlanırsa yorumlansın, Bolivar kültüründe vücut bulan aşırı kişiselleşme, demokrasi için ne Venezüella'da ne de herhangi başka bir yerde iyi şeyler müjdeli. Çünkü Chavez'i eleştirenlerin, ki bu grup sadece ülkenin gerici sağ kanadından ibaret değildir, öngörülebilir bir gelecekte bu kültür demokratik bir pratikle ikame edecek güç ve iradeyi gösterebileceklerinden haklı olarak şüphe edilmelidir. Venezüella muhalefetine, günün birinde Chavez'i siyasetin hurdalığına gönderebilse dahi, sadece eskisinin yerine yeni, “demokratik” veya “liberal” bir Bolivar'ı yüceltmesi daha muhtemeldir. Bu kültür eleştirenlerin bile düşüncelerine aynı kültürün objesini dayanak gösterebilmeleleri kültürün paradoksunun bir parçasıdır: Bir kez daha Bolivar'ın kendisiyle ve yaptıklarıyla ilgili tereddüdünü ifade ettiği “Her zaman ellerinde kılıçlarıyla askerler mi emredebilecekler? Sivil vatandaşlar askerlerin despotluğundan hiç mi şikâyet etmeyecekler?” sorusu ve bir kez daha kendi cevabı: “Şu anki cumhuriyeti kılıçsız idare etmenin mümkün olmadığını biliyorum ama aynı zamanda şunu da itiraf etmek zorundayım ki, sivil bir hükümette militarist bir ruh da dayanılmaz bir durum.” Hiçbir sonuç getirmemiş olmasına rağmen Libertador'un en bilge sözlerinden biridir bu.

- Anderson, Benedict, *Die Erfindung der Nation: Zur Karriere eines folgenreichen Konzepts*, Frankfurt am Main/New York, 1988. [*Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, çev. Iskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul, 2004].
- Bello, Andres, *Epistolario*, cilt 25, Caracas, 1984.
- Bello, Andres, *Pensamientos de Andrés Bello: Libertador espiritual*, (yay. haz.) R. J. Lovera de Sola, Caracas, 1994.
- Bengoa, Jose, *La emergencia indigena en América Latina*, Mexico City, 2000.
- Benitez, Jose A., *Bolívar y Martí en la integración de América Latina*, Buenos Aires, 2002.
- Boekh, Andreas/Graf, Patricia, "Der Comandante in seinem Labyrinth: das boliviarische Gedankengut von Hugo Chávez", (yay. haz.) Rafael Sevilla ve Andreas Boekh, *Venezuela: Die Boliviarische Republik* içinde, Bad Honnef, 2005, s. 81-105.
- Bolívar, Simon, *Obras Completas*, (yay. haz.) Vicente Lecuna ve Esther Barret de Nazari, 3 cilt, Havana, 1950.
- Bolívar, Simon, *Decretos del Libertador*, cilt 1 (1813-1825), Caracas, 1961.
- Bolívar, Simon, *Decretos del Libertador*, cilt 2 (1826-1827), Caracas, 1961.
- Bolívar, Simon, *Decretos del Libertador*, cilt 3 (1828-1830), Caracas, 1961.
- Bolívar, Simon, *Escritos políticos*, (yay. haz.) Graciela Soriano, Madrid, 1975.
- Bolívar, Simon, *Proclamas y Discursos del Libertador*, (yay. haz.) Vicente Lecuna, Caracas, 1978.
- Bolívar, Simon, "Discurso a los habitantes de la Villa de Tenerife a orillas del Magdalena", *Manuel Perez Vila, Simón Bolívar: Doctrina del Libertador* içinde, 2. baskı, Caracas, 1979.
- Bolívar, Simon, *The Hope of the Universe*, (yay. haz.) Jose L. Salcedo-Bastardo, Paris, 1983.

- Bolívar, Simon, *Simón Bolívar Fundamental*, (yay. haz.) German Carrera Damas, 2 cilt, Caracas, 1993.
- Bolívar, Simon, *Rede von Angostura am 15. Februar 1819*, Hamburg, 1995.
- Bolívar, Simon, *Escritos anticolonialistas*, (yay. haz.) Gustavo Pereira, Caracas, 2005.
- Brunk, Samuel / Fallaw, Ben (yay. haz.), *Heroes and Hero Cults in Latin America*, Austin, 2006.
- Bushnell, David, *Simón Bolívar, Hombre de Caracas, proyecto de América: Una biografía*, Buenos Aires, 2002.
- Cacua Prada, Antonio, *Los hijos secretos de Bolívar*, Bogota, 1992.
- Carlyle, Thomas, *On Heroes, Hero-Worship and the Heroic in History*, New York, 1897. [Kahramanlar, çev. Behzat Tanç, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2004].
- Carpentier, Alejo, *El harpa y la sombra*, Madrid, 1979. [Arp ve Gölge, çev. Aykut Derman, Simavi Yayınları, İstanbul, 1992].
- Carrera Damas, German, *Una nación llamada Venezuela*, Caracas, 1983.
- Carrera Damas, German, *Alternativos ideológicos en América Latina contemporánea, El caso de Venezuela: el bolivarianismo-militarismo*, Caracas, 2001.
- Carrera Damas, German, *El culto a Bolívar: Esbozo para un estudio de la historia de las ideas en Venezuela*, Caracas, 2003.
- Chasteen, John Charles, "Simón Bolívar: Man and Myth", (yay. haz.) Samuel Brunk ve Ben Fallaw, *Heroes and Hero Cults in Latin America* içinde, Austin, 2006, s. 21-39.
- Chasteen, John Charles, *Americanos. Latin American Struggle for Independence*, Oxford/New York, 2008.
- Conway, Christopher B., *The Cult of Bolívar in Latin American Literature*, Miami, 2003.
- De Onis, Jose, *The United States as Seen by Spanish American Writers, 1776-1890*, 2. baskı, New York, 1975.
- Diehl, Oliver, "Hugo Chávez - Charisma als soziokulturelles Phänomens", (yay. haz.) Oliver Diehl ve Wolfgang Muno, *Venezuela unter Chávez - Aufbruch oder Niedergang?* içinde, Frankfurt am Main, 2005, s. 57-83.
- Gaitan de Paris, Blanca, *La mujer en la vida del Libertador*, Bogota, 1991.
- Garcia Marquez, Gabriel, *El general en su laberinto*, Madrid, 1989. [Labirentindeki General, çev. İnci Kut, Can Yayınları, İstanbul, 1992].
- Gartz, Joachim, *Liberale Illusionen: Unabhängigkeit und republikanischer Staatsbildungsprozeß im nördlichen Südamerika unter Simón Bolívar im Spiegel der deutschen Publizistik des Vormärz*, Frankfurt am Main/Berlin, 1998.
- Guillen, Nicolas, "Summa poética", (yay. haz.) Luis İñigo Madrigal, *Letras hispánicas* 36 içinde, Madrid, 1990, s. 208, vd.
- HA Öffentlichkeitsarbeit, *Simón Bolívar in deutscher Sicht: Schriftenreihe der Deutschen Welle zu Themen der Zeit*, Köln, 1983.
- Kahle, Günter, *Simón Bolívar und die Deutschen*, Berlin, 1980.
- Kienzl, Florian, *Bolívar: Ruhm und Freiheit Südamerikas*, Berlin, 1948.

- Kossok, Manfred: "Simón Bolívar: el primer bonapartista de América Latina?", (yay. haz.) Max Zeuske, *Interpretaciones y ensayos marxistas acerca de Simón Bolívar* içinde, Berlin, 1985, s. 34-39.
- Lynch, John, *América Latina, entre colonia y nación*, Barcelona, 2001.
- Lynch, John, *Simón Bolívar*, Barcelona, 2006. [*Simon Bolivar*, çev. Bülent O. Doğan, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011].
- Madariaga, Salvador de, *Simon Bolívar: Der Befreier Spanisch-Amerikas*, Golo Mann'ın önsözüyle, Zürih, 1986.
- Masur, Gerhard, *Simon Bolívar und die Befreiung Südamerikas*, Konstanz, 1949.
- Ojeda Avellaneda, Ana Cecilia, *El mito bolivariano en la literatura latinoamericana: Aproximaciones*, Bucaramanga, 2002.
- O'Leary, Daniel Florencio, *Memorias del general O'Leary: Por orden del gobierno de Venezuela y bajo los auspicios de su presidente general Guzmán Blanco, ilustre americano, regenerador de la república*, 2 cilt, Caracas, 1883.
- O'Leary, Daniel Florencio, *Memorias del General O'Leary*, 34 cilt, Caracas, 1981.
- Ostwald, Wilhelm, *Grosse Männer*, Leipzig, 1919.
- Peru de Lacroix, Louis, *Diario de Bucaramanga, Vida pública y privada del Libertador: Versión sin mutilaciones*, Caracas, 1976.
- Peru de Lacroix, Louis, *Diario de Bucamaranga*, (yay. haz.) Nicolas E. Navarro, Caracas, 1982.
- Pividal, Francisco, *Bolívar: Pensamiento precursor del antiimperialismo*, Merida, 2005.
- Polanco Alcantara, Tomas, *Simón Bolívar Ensayo de una interpretación biográfica a través de sus documentos*, Caracas, 1994.
- Posada Gutierrez, Joaquin, *Memorias politico-históricas*, 4 cilt, Bogota, 1929.
- Preuss, Ulrich K., "Der Feldherr als Verfassungsgeber", *Simon Bolivar, Rede von Angostura am 15. Februar 1819* içinde, Hamburg, 1995, s. 59-99.
- Prieto, Luis B., *Simón Bolívar: Educador*, (yay. haz.) Eğitim, Kültür ve Spor Bakanlığı, Caracas, 1970.
- Rehrmann, Norbert, *Lateinamerikanische Geschichte: Kultur, Politik, Wirtschaft im Überblick*, Reinbek-Hamburg, 2005.
- Rehrmann, Norbert, "Über 'faule' Mexikaner und 'fortschrittliche' Yankees: Amerika bei Marx und Engels", *Hispanorama* 122 içinde, 2008, s. 79-85.
- Reid, John T., *Spanish American Images of the United States, 1790-1960*, Gainesville, 1977.
- Rodo, Jose Enrique, *Hombres de América*, Montevideo, 1944.
- Rodriguez, Simon, *Sociedades Americanas*, ed. Oscar Rodriguez Ortiz, Caracas, 1990.
- Rojas, Reinaldo, "La Guerra de Independencia en la construcción del imaginario político de Venezuela: Los honores fúnebres a Bolívar en Caracas, 1842", *Revista de Ciencias Sociales de la región Centroccidental (Barquisimeto)* 9 içinde, 2004, s. 9-42.

- Rousseau, Jean-Jacques, *Émile oder über die Erziehung*, Stuttgart, 2006. [Emile, çev. Yaşar Avunç, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011].
- Sanchez-Barba, Mario Hernandez, *Simón Bolívar: Una pasión política*, Barcelona, 2004.
- Santander, Francisco de Paula, *Cartas Santander-Bolívar*, 6 cilt, Bogota, 1988-1990.
- Sarmiento, Domingo Faustino, "San Martín y Bolívar", Sarmiento, *Obras Completas XXI: Discursos populares* içinde, cilt 1, Buenos Aires, 2001, s. 15-35.
- Tarver, H. Micheal / Frederick, Julia C., *The History of Venezuela*, Westport-Londra, 2005.
- Ugarte, Manuel, "La tumba del Libertador", Ugarte, *El destino de un continente* içinde, Buenos Aires, 1962, s. 189-219.
- Uslar Pietri, Juan, *Historia de la rebelión popular de 1814: Contribución al estudio de la historia de Venezuela*, Paris, 1954.
- Verna, Paul, *Petición y Bolívar: Una etapa decisiva en la emancipación de Hispanoamérica (1790-1830)*, Caracas, 1983 [1980].
- Weber, Max, *Politik als Beruf*, 5. baskı, Berlin, 1968. [Meslek Olarak Siyaset, çev. Afşar Timurçin - Mehmet Sert, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 2006].
- Wright, Winthrop R., *Café con leche: Race, Class and National Image in Venezuela*, Austin, 1993.
- Zea, Leopoldo, *Simón Bolívar: integración en la libertad*, San Cristobal, 1993.
- Zeuske, Max (yay. haz.), *Interpretaciones y ensayos marxistas acerca de Simón Bolívar*, Berlin, 1985.
- Zeuske, Max, "Simón Bolívar, su posición en la historia y en la actualidad", (yay. haz.) Max Zeuske, *Interpretaciones y ensayos marxistas acerca de Simón Bolívar* içinde, Berlin, 1985, s. 1-20.
- Zeuske, Michael P., "Idea e interés en la Independencia: Acerca de la ilusión heroica en Simón Bolívar", (yay. haz.) Max Zeuske, *Interpretaciones y ensayos marxistas acerca de Simón Bolívar* içinde, Berlin, 1985, s. 40-48.

- ABD 12, 72, 73, 107, 113, 114, 121, 168, 186, 237
- Afrika 23, 24, 26, 28, 55, 105, 120, 136, 206, 231
- Almanya 12, 16, 18, 37, 70, 209, 211, 235-237, 243, 244, 246-248, 251
- Alpler, 66, 124, 189
- And bölgesi 28
- And Dağları 50, 92, 124, 131, 141, 146, 147, 157, 164, 171, 177, 216
- Anderson, Benedict 15, 33
- Anglo-Sakson 36, 71
- Angostura 71, 112, 114-116, 118-120, 123, 125-127, 134, 206, 250
- Apure 112, 114, 123, 136
- Apure ovaları 112
- Aragua Vadisi 52, 100
- Aranjuez bahçeleri 55
- Aristoteles 45
- Arjantin 11, 27, 31, 88, 118, 119, 141, 145-147, 153, 163, 168, 214, 216-218, 221
- Asturias, Miguel Angel 222, 223, 225
- Atina 116
- Atlantik 27, 31, 36, 57, 59, 74, 75, 102, 113, 203, 236, 255
- Avila Dağı 256, 257
- Avrupa 22-24, 26, 27, 32, 33, 35, 36, 44-47, 49, 53, 55, 57, 59, 61, 62, 64, 71, 73, 75, 77, 79, 85, 97, 105, 108, 120, 121, 135, 136, 146, 150, 156, 161, 169, 186, 192, 193, 196, 197, 206, 221, 236, 240-243
- Ayacucho 47, 153, 155, 158, 188
- Ayacucho Savaşı 153
- Barcelona 100
- Barinas 94
- Barranquilla 193
- Bask 23, 24
- Baumann, Zygmunt 149
- Bello, Andres 48, 49, 68, 77
- Bengoa, Jose 132
- Bentham, Jeremy 37, 135, 184, 186
- Berlin 236, 243, 244
- Bermudez, Jose Francisco 129, 134
- Beyaz Saray 12
- Birleşmiş Milletler 209
- Boekh, Andreas 252
- Bogota 101, 102, 108, 124-127, 142, 143, 151, 156, 162, 165, 171-174, 176-181, 183-185, 187-189, 192
- Bolivar, Juan Vicente (kardeşi) 68

Bolivya 11, 47, 51, 136, 141, 155, 157-166, 168, 170, 171, 174, 178, 186, 214, 228, 247
 Bonaparte, Louis 59, 152, 241
 Boston 70, 71
 Bourbonlar 22, 30, 33, 35, 37, 43, 54, 146, 161
 Bourdieu, Pierre 17
 Boves, Jose Tomas 99, 100
 Boyaca 7, 123, 124, 125
 Boyaca Savaşı 126
 Boyer, Jean-Pierre 108
 Braun, Otto Phlipp 113
 Bremen 242, 250
 Breslau 242
 Brezilya 153, 167, 168, 213, 256
 Britanya 35, 68, 117, 178, 188, 208
 Brunk, Samuel 9, 15, 260
 Brüksel 27
 Buenos Aires 27, 31, 34, 168, 214
 Burckhardt, Jacob 240
 Büyük Friedrich 113
 Büyük İskender 11, 13, 45
 Büyük Kolombiya 101, 119, 125-128, 134, 141, 144, 168, 169, 177, 178, 213, 218
 Cabildo 68, 183
 Cacua Prada, Antonio 149
 Cadiz 27, 59, 75, 102, 103, 127
 Cambridge Üniversitesi 208
 Carabobo 123, 128-130, 133-137, 141
 Carabobo Savaşı 123, 129, 130, 133, 135, 136
 Caracas 10, 25, 34, 39-47, 50, 51, 53-57, 62, 65, 68, 73, 75, 76, 79, 82, 83, 85, 87, 92, 94, 96-98, 100, 108, 111, 129, 171, 175, 176, 178, 194, 196-198, 203, 205, 207, 227, 233, 255, 256
 Caracas Merkez Üniversitesi 207
 Caracas Üniversitesi 51, 179
 Carlyle, Thomas 12-14
 Caroni Nehri 112
 Carpentier, Alejo 253, 254
 Cartagena 88, 89, 91, 92, 101, 102, 114, 182, 193

Casanare bölgesi 124
 Castro, Fidel 209, 224-226, 248
 Cengiz Han 246
 Cerro Rico 159
 Cervantes, Miguel de 61, 153
 Cerveriz 92
 Chasteen, John 15
 Chavez, Hugo 205, 209-211, 224, 251, 252, 255-257
 Chimborazo 19, 145
 Ciudad Bolivar 112
 Cochabamba 157
 Comte, Auguste 206
 Cono Sur 11, 118, 146, 215, 217, 221
 Conway, Christopher B. 18
 Corbier, Julia 103
 Cordova, Jose Maria 188
 Coro 42, 84
 Cucuta 92, 136, 137
 Cumana 100
 Cundinamarca 101, 102, 172
 Curaçao 88, 96, 111, 200
 Damas, German Carrera 17, 198-201, 211, 213
 Danton, Georges Jacques 34
 Dario, Ruben 215
 Davila, Juan 12, 229
 Diehl, Oliver 252
 Dietrich, Wolfram 243
 Dogu Almanya 16, 248
 Don Juan de Bolivar Villegas (büyük dedesi) 25
 Don Juan Vicente de Bolivar y Ponte (babası) 40
 Don Kişot 61, 62, 69, 104, 153
 Dresden 242
 Ducoudray-Holstein, Henri Louis
 Villaume 237, 240
 Dulcinea 69
 Ebro 224
 Ekvador 19, 128, 131, 136, 139, 141, 142, 144, 152, 189, 192, 214, 215, 233
 Emile 26, 28, 39, 44-47, 54, 60, 61, 64, 66, 150, 161, 162, 182

- Endülüs 27, 74, 76
Engels, Friedrich 225, 240-242
- Fallow, Ben 9, 15
Floransa 67
Florida 114
Frankfurt 236
Fransa 23, 31, 34, 37, 55, 66, 70, 71, 74, 102, 103, 107, 108, 168, 169, 188, 192, 227
- Gervinus, Georg Gottfreid 235, 238-240, 250
Golo Mann 19, 249
Gomez, Juan Vicente 204
Graf, Patricia 252
Guatemala 168, 222, 224
Guayana 95, 110, 111
Guayaquil 141, 144-147, 150, 169, 180, 186-188, 218
Guevara, Ernesto Che 223, 248
Guillen, Nicolas 225
Guzman Blanco, Antonio 203
Güney Amerika 11, 17, 22, 23, 28, 29, 34-38, 57, 60, 62, 65, 68, 72, 75, 97, 114, 118, 119, 132, 141, 143, 144, 150, 153, 168, 170, 178, 193, 214, 221, 229, 232, 235, 237-241, 244-246, 254
Güney Andlar 11
Güney İspanya 27
- Habsburg 22, 30, 35
Haebler, Konrad 242
Haiti 90, 107-111, 113, 130, 133, 164
Hamburg 70
Hegel, G. W. Friedrich 36, 236, 241
Helmoldt, Hans Ferdinand 242
Herder, Johann Gottfried 236
Hitler, Adolf 188, 243-245
Hollanda 27, 168
Humboldt, Alexander von 33, 64-66, 68, 69, 145, 236
Hz. İsa 200, 201, 223, 256
Hz. Musa 145, 253
- Irvine, Bautista 113
- Iturbide, Augustin 165
- İber Yarımadası 22, 25, 30, 43, 74, 93, 124, 235
İngiltere 23, 31, 35, 68, 70, 71, 78, 103, 107, 113, 167, 169, 183, 192
İnka 31, 32, 216, 219
İrlandalı 113, 127, 139, 179, 188
İspanya 23, 25-27, 29, 30, 32, 34-37, 40, 49, 50, 52, 53, 55, 56, 59, 60, 62, 65, 70, 73-77, 81, 87, 99, 102, 127, 144, 157, 178, 199, 206, 219, 220, 223, 236, 255
- Jamaika 102, 103, 109, 114, 235
Jarama 224
Jefferson, Thomas 114
Junin 153, 214
- Kahle, Günter 235, 240, 242, 243
Kanarya Adaları 53
Karayiplier 27, 31, 35
Kastilya 25
Kleopatra 194
Koch, Thilo 248
Kolomb, Kristof 12, 22, 126, 168, 253-255
Kolombiya 10, 11, 17, 50, 65, 88, 92, 93, 96, 101, 102, 108, 114, 119, 121-130, 134-136, 141, 142, 144-148, 150-152, 156, 162, 168-173, 175, 177, 178, 180, 182-184, 186, 188, 190-193, 195, 197, 209, 213-216, 218, 226, 229, 231, 244
Korint kıstağı 168
Kral VII. Ferdinand 55, 73-75, 102
Kuzey Amerika 31, 34, 35, 37, 70, 71, 77, 83, 113, 114, 118, 120, 169, 222, 223, 239, 241, 242
Kuzey Denizi 70
Kuzey Pasifik 27
Küba 53, 153, 167, 218-220, 225
- La Condamine, Charles Marie 145
La Coruña 56
La Guaria 85, 87, 107, 203

La Paz 127, 155, 157, 158, 160, 161, 163
 La Plata 11, 27, 88, 141, 144, 157, 168
 La Torre, Miguel 128
 Las Casas, Bartolemo de 26, 29
 Latin Amerika 9, 10, 12, 13, 21, 22, 24, 45, 48, 49, 66, 70, 97, 103, 114, 118, 123, 141, 146, 153, 167-169, 185, 197, 198, 209, 211, 213, 214, 220, 222, 225-229, 231-235, 243, 245, 247, 248, 251, 253, 254
 Lima 31, 34, 141, 145, 147, 148, 150, 152, 153, 155, 163, 171, 178, 179, 217
 Llanos ovaları 84
 Locke, John 36
 Lombardiya 66
 Londra 35, 48, 68, 70, 77-79, 80, 208
 Lukacs, Georg 16
 Lynch, John 17, 40, 52, 110, 133

 Madariaga, Salvador 19, 54, 57, 61, 68, 77, 88, 94, 110, 119, 144, 151, 179, 249
 Madrid 23, 26, 32, 53, 54, 56, 59, 161, 223, 224
 Magdalena Nehri 192
 Magellan Boğazı 96
 Magna Carta 75, 163
 Manco Capac 159
 Maracaibo 95, 136, 194
 Margarita Adası 100, 109
 Maria Teresa Josefa Antonia Joaquina Rodriguez de Toro y Alaysa (karısı) 54
 Mariategui, Jose Carlos 160
 Mariño, Santiago 100, 134
 Marquez, Gabriel Garcia 9, 17, 192, 229-232, 260
 Marti, Jose 218-220, 225, 227, 259
 Marx, Karl 209, 225, 240-242, 247, 252
 Masur, Gerhard 16, 19, 46, 64, 164, 244-246
 Medellin bölgesi 188
 Meinecke, Friedrich 244

Meksika 11, 13, 36, 53, 59, 65, 96, 119, 133, 168, 169, 213, 227, 240-242
 Merida 83, 92
 Milano 66
 Miranda, Francisco 34, 68, 73, 79, 83, 85-88, 92
 Monroe Doktrini 169
 Monte Sacro 67, 68, 73, 81
 Montesquieu 23, 36, 118, 140, 206
 Monteverde y Ribas, Domingo de 84-87, 89, 98
 Morales, Francisco 99, 100, 112
 Morillo, Pablo 103
 Münih 242

 Napoleon 10, 12, 13, 51, 59, 62-64, 66, 69, 74-76, 97, 102, 113, 165, 175, 202, 205, 227, 235, 237, 243, 249, 251
 Napoleon, Joseph 74, 76
 Neruda, Pablo 223-225
 New York 70, 71, 219, 256
 Niemeyer, Oscar 256
 Nietzsche, Friedrich 13, 14

 O'Leary, Daniel Florence 94, 98, 99, 109, 139, 140, 162, 179, 188, 204
 Ocaña 182
 Ojeda Avellaneda, Ana Cecilia 214, 234
 Olmedo, Jose Joaquin 214
 Orinoco 110-112, 114, 115, 136
 Orinoco Nehri 110
 Orta Amerika 119, 169, 170, 213
 Orta And Dağları bölgesi 141
 Ostwald, Wilhelm 14

 Padilla, Jose Prudencio 182, 183, 185, 186
 Padova 67
 Paez, Jose Antonio 112, 123, 128, 129, 133, 134, 155, 162, 164, 173-176, 182, 183, 189, 196, 197
 Paine, Thomas 34
 Palacios y Blanco, Dona Concepcion (annesi) 40

- Palacios, Carlos (dayısı) 42
 Palacios, Don Esteban (dayısı) 39, 41, 53, 54
 Palacios, Pedro (dayısı) 53
 Panama 168, 169, 213
 Papa VII. Pius 69
 Paris 27, 34, 46, 55, 59, 60, 63-66, 68-70
 Pasifik 27, 31, 147, 192, 226
 Patia 136
 Pativilca 152
 Peder Andujar 48, 66
 Peru 11, 28, 31, 32, 36, 47, 65, 132, 136, 139, 141, 142, 144-148, 150-152, 154, 156-159, 160, 163, 165, 169-171, 176, 180, 186, 187, 214, 215, 217, 228, 247
 Petion, Alexandre 107, 108, 111
 Piar, Manuel 111, 112
 Pichincha Savaşı 142
 Pireneler 23, 36, 55, 60, 74, 124, 236
 Plaza de San Jacinto 84
 Plaza Mayor Meydanı 126
 Popayan 142
 Portekiz 167
 Porto Cabello 68
 Porto Riko 84, 153, 167, 182, 219
 Preuß, Ulrich K. 250, 251
 Prusya 238
 Puerto Cabello 85, 88, 92, 98, 109

 Quito 126, 131, 142-144, 147, 185
 Quito Üniversitesi 131

 Ranke, Leopold von 240
 Riego, Rafael 127
 Rio de la Plata 11, 88, 141, 144, 157, 168
 Rio Grande 12, 34, 70, 213, 226
 Rio Magdalena 91, 92, 229
 Robespierre, Maximilien 34
 Rodo, Jose Enrique 220-222, 256
 Rodriguez, Simon 43-48, 54, 66, 67, 69, 150, 162, 210
 Roma 67-69, 116, 124, 210, 227, 253
 Roma-Katolik Kilisesi 184
 Romero, Denzil 233

 Rousseau, Jean-Jacques 23, 36, 44-47, 51, 54, 60, 61, 64, 66, 136, 140, 150, 161, 162

 Saenz, Manuela (karısı) 144, 148, 185, 233
 Salamanca 52
 San Martin, Jose de 11, 88, 132, 141, 144-147, 151, 152, 169, 187, 213, 215-218, 221, 234
 San Mateo, 41, 44, 56, 57, 74, 75, 77, 86, 130
 Sandino, Cesar 225
 Santa Fe 102
 Santa Maria 193
 Santander, Francisco de Paula 50, 108, 124, 125, 129, 135, 136, 143, 147, 148, 152, 162, 163, 169, 172, 177, 181, 184-186
 Santiago Mariño 100
 Sarmiento, Domingo Faustino 119, 216-219, 221
 Schlegel, Karl Wilhelm Friedrich 236
 Seine 55, 60
 Sevilla 76, 255
 Sezar 12, 13, 63, 116, 165, 185, 227
 Sheffield 35
 Smith, Adam 36
 Sokrates 45, 46, 150
 Sparta 116
 Spencer, Herbert 206
 Sucre, Jose Antonio de 47, 128, 142, 143, 148, 153-155, 157, 158, 162, 165, 166, 170, 181, 186-188, 192, 214, 231, 232, 255

 Şili 11, 12, 32, 88, 145, 153, 168, 214, 216, 217, 223, 229

 Teruel 224
 Tiber 67
 Tierra del Fuego 168, 213, 226
 Trujillo 92, 93
 Tupac Amaru, Jose Gabriel 31, 32, 132

 UNESCO 208
 Uruguay 153, 215, 220-222

Valencia 82, 83, 85, 86, 94, 106, 128
Venedik 67
Venezüella 11, 17, 21, 23-25, 32, 34,
40, 45, 47, 52-56, 62-66, 71, 76-81,
83-85, 87, 88, 90, 92, 94-97, 99,
101, 102, 104, 105, 107, 109, 110,
113, 117, 120, 124-129, 133, 134,
136, 142, 150-152, 156, 162, 164,
171-174, 176-178, 180, 182, 186,
188, 189, 192, 194-199, 201, 203-
206, 208, 209, 211, 213, 215- 218,
221-223, 227, 231, 233, 246, 248,
251, 252, 254-257
Verona 67
Vezûv 69

Voltaire 140, 205, 254

Washington, 12, 70, 71, 118, 208,
237, 239, 250

Weber, Max 14

Weimar, 236

Wellesley, Richard 78

Yare Vadisi 74

Yeni Granada 88, 92, 101, 102, 109,
123, 125, 126, 181, 189, 217, 238

Zamora, Ezequiel 210

Zea, Leopoldo 13, 227, 228, 242, 262

Zeuske, Max 246, 247

ALBÜM

Simon Bolivar (Arturo Michelena).

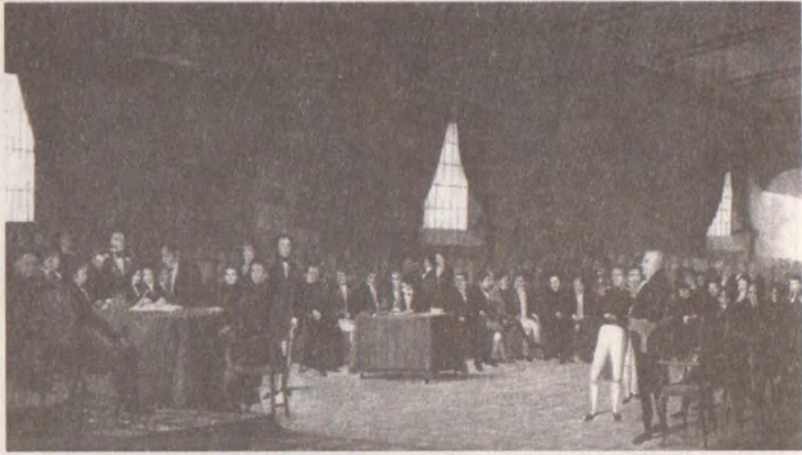
Simon Bolivar
21 yaşında.

Bolivar, Roma'daki
Monte Sacro'da yemin
ediyor, 15 Ağustos
1805; yanında hocası
Simon Rodriguez.

Latin Amerika ve 19. yüzyılda bağımsızlık sonrası yeni sınırları.

"5 Temmuz 1811 Bağımsızlık Bildirisi'nin imzalanması" (Juan Lovera).

"La Carraca zindanında Francisco de Miranda" (Arturo Michelena).

Yeni Granada kral naipliğı, daha sonra Büyük Kolombiya.

Ispanya Kralı VII. Ferdinand.

Jose Antonio Paez.

Daniel Florence O'Leary.

Francisco de Paula Santander.

Carabobo Savaşı, sūvarilerinin önünde Paez'i tasvir eden bir detay
(Martin Tovar y Tovar).

Boyaca Savaşı'nın bir tasviri.

Jose de
San Martin.

Manuela
Saenz.

Peru kral naipliğinin bir parçası.

Antonio
Jose Sucre.

ESPRIT DE BOLIVAR

AGUA DE LA VANDA DOBEL

Norbert Rehrmann

SIMON BOLIVAR

Latin Amerika'yı
Özgürlüğüne Kavuşturan Adamın
Hayat Hikâyesi

Güney Amerika'da üç yüz yıl kadar mutlak egemen olan İspanyol kolonyalizmine karşı giriştiği mücadeleyi zaferle taçlandırmış mu-
zaffer bir general... Güney Amerika'nın yarısının "kurtarıcısı" ve
siyasi mimarı, birkaç ülkenin devlet başkanı... Sayısız siyasi risale,
cüretkâr anayasalar, zekice denemeler yazan, parlak bir üsluba
sahip, eşsiz bir konuşmacı... Kitaplarla arası her zaman çok iyi ol-
muş, hem antik çağlarda yaşamış hem de çağdaşı filozofları çok
iyi tanıyan, mücadele arkadaşlarının yanına bile yaklaşmadıkları
bir entelektüel... Öte yandan diktatörce yöntemleri uygulamaktan
kaçınmayan, keyfine düşkün, bitmez tükenmez biçimde şan ve
şöhret peşinde koşan, sayısız sevgilinin ve günübirlik ilişkilerin
kahramanı olan, nefret edilen bir figür...

İspanyollara karşı verdiği yıllarca süren mücadele sonunda dün-
yayı değiştiren devasa bir eser yaratan Simon Bolívar, Norbert
Rehrmann'ın kaleminde bütün yönleriyle ortaya çıkıyor. Bakıldığı
yere göre muhafazakâr, liberal, antiemperyalist, sosyalist, dindar,
seçkinci, halkın dostu, kölelik karşıtı, demokrat, otoriter... her tür-
lü forma girebilen bir ikonu yaratan tarihsel, kültürel ve sosyolojik
olgulara kapsamlı bir bakış sunuyor.

iletişim

